

НАУКОВІ ЗАПИСКИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

Серія «Філологія»

Науковий журнал
(щоквартальник)

Випуск 25(93)

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2025

УДК: 81. 161. 2+
81. 111
ББК: 81. 2 Укр. +
81. 2 Англ.
Н 34

*Науковий журнал затверджено наказом Міністерством освіти і науки України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 23153-12993Р від 23.02.2018 р.*

*Журнал належить до списку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.06.2021 р. № 735*

Проіндексовано наукометричною базою Index Copernicus ICV 2019: 68.68. та Google Scholar

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 12 від 23 квітня 2025 року)*

Редакційна колегія / Editorial Board:

Архангельська Алла Мстиславівна, доктор філологічних наук, професор; факультет романо-германських мов, Національний університет «Острозька академія» – голова редколегії;

Бетко Ірина Павлівна (Irena Betko), кандидат філологічних наук, професор Вармінсько-Мазурського університету в місті Ольштин (Польща);

Деменчук Олег Володимирович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології факультету іноземної філології Рівненського державного гуманітарного університету;

Красовська Гелена Михайлівна, доктор габілітований, професор, Інститут славістики Польської академії наук, Польща;

Левчук Павло, (Pavlo Levchuk), доктор гуманітарних наук у дисципліні мовознавство, ад'юнкт, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences. Інститут славістики Польської академії наук, Польща;

Максимчук Віталій Васильович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія»;

Підкуймуха Людмила Миколаївна, кандидат філологічних наук, Національний університет «Києво-Могилянська академія»;

Поліщук Ярослав Олексійович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри україністики, Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, Польща;

Худолій Анатолій Олексійович, кандидат філологічних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології факультету романо-германських мов Національного університету «Острозька академія»;

Шарова Тетяна Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу роботи з обдарованою молоддю Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

Янковська Жанна Олександрівна, доктор філологічних наук, проф. кафедри культурології та філософії, Національний університет «Острозька академія».

Н 34 Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). 160 с.

ISSN 2519-2558

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93))

У збірнику містяться статті, присвячені проблемам сучасного мовознавства та порівняльного літературознавства, а також методиці навчання іноземних мов. Збірник рекомендовано науковцям, викладачам, студентам-філологам і всім, хто цікавиться філологічною наукою.

УДК: 81. 161. 2+

81. 111

ББК: 81. 2 Укр. +

81. 2 Англ.

Адреса редколегії:

*35800, Україна, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2,
Національний університет «Острозька академія», факультет романо-германських мов*

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2025
© Автори, 2025

ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

Отримано: 7 березня 2025 р.

Прорецензовано: 22 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 27 квітня 2025 р.

email: onushkanych.ira@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0023-7553>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-3-6](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-3-6)

Онушканич І. В. Лексико-граматичні особливості усного послідовного перекладу промов науково-технічної сфери. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 3–6.

УДК: 81'373

Онушканич Ірина Василівна,
викладач,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УСНОГО ПОСЛІДОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ ПРОМОВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ СФЕРИ

У статті розглядаються специфічні характеристики усного послідовного перекладу, які виникають у контексті науково-технічного дискурсу. Визначено поняття промови, типи науково-технічних промов та їх особливості (об'єктивність, логічність і структурованість, насиченість термінологією, формальність і нейтральний стиль, використання числових даних). Виокремлено виклики в усному послідовному перекладі науково-технічних промов (швидкість мовлення доповідача, відсутність можливості редагування, різні стилі викладу). Увагу приділено важливості точності та адекватності передачі спеціалізованої інформації, що містить терміни, аббревіатури та числові дані.

Автором детально аналізуються лексичні особливості усного послідовного перекладу науково-технічної промови, такі як висока концентрація термінів, що часто не мають точних аналогів у мові перекладу, неоднозначність значень термінів, а також використання запозичень і пояснювальних перекладів, що потребує глибокого знання галузевих словників.

Грамматичні аспекти, включаючи структуру речень, пасивні конструкції, номіналізацію та специфічне використання часових форм, також розглядаються як важливі елементи, що впливають на ефективність перекладу. Окрему увагу приділено труднощам перекладу складних синтаксичних конструкцій, а також ролі контексту та прагматичних чинників у передачі змісту.

Стаття підкреслює значення знання предметної галузі для перекладачів, а також оперативності мислення, аналітичних навичок та адаптації мовних конструкцій до потреб слухачів. Дослідження має на меті не лише теоретичне обґрунтування проблематики, але й практичні рекомендації для перекладачів, що працюють у науково-технічній сфері, підвищуючи якість їхньої роботи та сприяючи ефективному обміну інформацією в умовах швидко змінюваного науково-технічного середовища.

Ключові слова: лексика, граматики, термін, промова, науково-технічна сфера, усний переклад.

Iryna Onushkanych,
lecturer,

Ivano-Frankivsk national technical university of oil and gas

LEXICAL AND GRAMMATICAL FEATURES OF CONSECUTIVE INTERPRETING OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL SPEECHES

The article tells us about the specific characteristics of consecutive interpreting that arise in the context of scientific and technical discourse. The concept of speech, types of scientific and technical speeches, and their features (objectivity, logicity and structuredness, terminology saturation, formality and neutral style, use of numerical data) are defined. The challenges of consecutive interpreting of scientific and technical speeches (the speaker's speech rate, the lack of opportunity for editing, different styles of presentation) are highlighted.

The author provides a detailed analysis of the lexical features of consecutive interpreting of scientific and technical speeches, such as the high concentration of terms, which often lack precise equivalents in the target language, ambiguity of term meanings, as well as the use of loanwords and explanatory translations, requiring an in-depth knowledge of specialized dictionaries.

Grammatical aspects, including sentence structure, passive constructions, nominalization, and the specific use of verb tenses, are also considered as important elements affecting translation efficiency. Special attention is given to the challenges of translating complex syntactic structures, as well as the role of context and pragmatic factors in conveying meaning.

The article emphasizes the importance of subject-matter knowledge for interpreters, as well as quick thinking, analytical skills, and adaptation of linguistic constructions to the audience's needs. The study aims not only to provide a theoretical basis for the issue but also to offer practical recommendations for interpreters working in the scientific and technical field, enhancing the quality of their work and facilitating effective information exchange in the rapidly evolving scientific and technical environment.

Keywords: lexicon, grammar, term, speech, scientific and technical field, consecutive interpreting.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження лексико-граматичних особливостей усного послідовного перекладу промов науково-технічної сфери зумовлена зростаючою потребою в якісному міжкультурному обміні в умовах глобалізації науки, техніки та інновацій. Сучасний науково-технічний дискурс відзначається високою концентрацією термінології,

широким використанням аббревіатур, запозичень, складних синтаксичних конструкцій та специфічних граматичних форм, що ускладнює процес перекладу. Усний послідовний переклад таких промов вимагає не лише глибокого знання мов, а й розуміння особливостей наукового стилю, правильного вибору еквівалентів, адаптації номіналізованих конструкцій та пасивних зворотів, а також швидкого ухвалення рішень щодо передачі числових даних, одиниць вимірювання та новітніх термінів. У контексті інтеграції України у світову наукову спільноту та повсякденного відновлення технологічного потенціалу країни, кваліфікований усний переклад відіграє ключову роль у міжнародній співпраці, залученні інвестицій та впровадженні новітніх розробок. Саме тому дослідження лексико-граматичних особливостей такого перекладу є важливим для вдосконалення методики підготовки перекладачів, покращення якості професійного перекладу та сприяння ефективному поширенню науково-технічних знань у міжнародному просторі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика усного послідовного перекладу промов науково-технічної сфери привертала увагу багатьох дослідників. Теоретичні положення розвитку цієї навички висвітлювалися у працях В. Карабана, А. Колесника, С. Моркотуна, С. Остапенка, Т. Пастуха, М. Ребенко та інших. Методичні аспекти навчання усному послідовному перекладу розглядалися у дослідженнях Т. Кияки, А. Науменка, А. Міщенко, О. Полєвика, І. Синяговської та ін. Вагому практичну цінність у дослідженні даної проблематики несуть праці Л. Деркача, В. Коптілова, І. Корунця, В. Плєскача, І. Шумило, в яких розглядаються ключові аспекти усного послідовного перекладу, зокрема, специфіка лексико-граматичних особливостей та виклики, з якими зіштовхуються перекладачі в процесі роботи в науково-технічному дискурсі.

Метою статті є детальне дослідження специфіки лексичного та граматичного аспектів усного перекладу в контексті науково-технічного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Промови науково-технічної сфери – це усні виступи, доповіді або презентації, присвячені питанням науки, техніки, інженерії, медицини, ІТ та інших спеціалізованих галузей. Вони мають на меті передати точну, структуровану та логічно впорядковану інформацію (Маличенко, 2017:20).

М. Ситник відзначає такі типи науково-технічних промов:

- академічні лекції – читаються професорами або науковцями для студентів та колег;
- конференційні доповіді – представляють результати наукових досліджень;
- технічні презентації – знайомлять з новими розробками, технологіями, патентами;
- інструктажі та тренінги – пояснюють принципи роботи технологій або обладнання (Ситник, 2021:48).

Основними характеристиками науково-технічних промов В. Карабан називає наступні:

- об'єктивність – виклад фактів без суб'єктивних оцінок або емоційного забарвлення;
- логічність і структурованість – дотримання чіткої побудови (вступ, основна частина, висновки);
- насиченість термінологією – широке використання спеціальних термінів, аббревіатур і символів;
- формальність і нейтральний стиль – мінімум емоційних виразів та розмовних зворотів;
- використання числових даних – статистика, одиниці вимірювання, графіки та формули (Карабан, 2012: 127).

Промови науково-технічної сфери відіграють ключову роль у поширенні знань та обміні інформацією між фахівцями. Водночас вони мають низку характерних особливостей, які визначають їх структуру, лексику, стиль та спосіб подачі інформації, що важливо враховувати у процесі їх перекладу.

Усний переклад промов науково-технічної сфери – це складний процес передачі інформації, який вимагає не лише мовної компетентності, а й глибокого розуміння специфіки наукової та технічної термінології (Trent, 2018:36). Усний послідовний переклад – це вид усного перекладу, при якому перекладач слухає фрагмент промови (від кількох секунд до кількох хвилин), занотовує ключові моменти та відтворює сказане мовою перекладу (Trent, 2018:36). У науково-технічній сфері цей процес має свої особливості на лексичному та граматичному рівнях.

Усний послідовний переклад науково-технічних промов має специфічні *лексичні особливості*, пов'язані з термінологією, стилем, скороченнями та міжмовними відмінностями.

Так, якщо розглядати термінологію та спеціалізовану лексику, то такий переклад передбачає:

а) високу концентрацію термінів – більшість слів у таких промовах мають вузькоспеціалізоване значення (*photosynthesis* – *фотосинтез*, *neural network* – *нейронна мережа*, *quantum computing* – *квантові обчислення*). Науково-технічні тексти насичені вузькоспеціальними термінами, які часто не мають точних аналогів у мові перекладу. Тому перекладачу важливо знати галузеві словники;

б) неоднозначність термінів – деякі слова можуть мати різні значення в різних контекстах (*current* – *струм* або *поточний*);

в) запозичення та калькування – частина термінів залишається незмінною або адаптується (*software* – *софтвер*, *hardware* – *«залізо»*);

г) пояснювальні переклади – якщо термін не має усталеного відповідника, доводиться розкривати його зміст (*cloud computing* → *хмарні обчислення*).

д) неологізми – в інженерії, ІТ, медицині постійно з'являються нові терміни, які можуть не мати усталених перекладних варіантів (Клименко, 2019:125).

Широким є використання аббревіатур і скорочень в усному послідовному перекладі. Досить часто науково-технічні тексти рясніють скороченнями, які перекладач повинен знати або адаптувати (NASA, AI, RAM, CPU). Різними є і підходи до перекладу аббревіатур:

- транскрипція: *Wi-Fi* → *Вай-Фай*;
- адаптація: *USB (Universal Serial Bus)* → універсальна послідовна шина;
- пояснення: *HTTP (Hypertext Transfer Protocol)* → протокол передавання гіпертексту (Клименко, 2019:126).

Доповідачі у своїх промовах часто використовують числові дані та одиниці вимірювання. При перекладі цифр та одиниць вимірювання важливо правильно передавати числову інформацію (3.5 billion → 3,5 мільярда). Перекладачу слід враховувати, що одиниці вимірювання також можуть відрізнятися (*miles* → *кілометри*, *pounds* → *кілограми*, *Fahrenheit* → *Цельсій*).

Науково-технічні промови можуть бути насичені іншомовними словами і запозиченнями. Тут перекладач повинен враховувати, що:

- запозичена лексика часто залишається без змін (*laser, virus, chip, database*);
- деякі терміни адаптуються (*monitoring* → *моніторинг*, *scanner* → *сканер*);
- бувають складні випадки – вибір між запозиченням і поясненням (*outsourcing* → *аутсорсинг* або *передача частини функцій іншій компанії*) (Колесник, 2012:723).

У науковому мовленні зустрічаються як слова-зв'язки, так і кліше. Наприклад:

- а) формальні конструкції: *According to research* → *Згідно з дослідженнями*; *It is worth mentioning that...* → *Варто зазначити, що....*;
- б) логічні зв'язки: *Moreover, in addition, consequently* → *Крім того, відповідно, отже*;
- в) кліше для пояснення процесів: *The results indicate that...* → *Результати вказують на те, що....*; *This technology allows us to...* → *Ця технологія дозволяє...* (Колесник, 2012:723).

Таким чином, усний переклад промов науково-технічної сфери потребує: глибокого розуміння термінології та правильного підбору еквівалентів, вміння працювати з абрєвіатурами та числовими даними, адаптації граматичних конструкцій і стилістичної точності та швидкого прийняття рішень щодо використання запозичених слів чи пояснень.

Усний послідовний переклад науково-технічних промов, своєю чергою, має й граматичні особливості, оскільки такі тексти часто містять складні синтаксичні конструкції, пасивні форми, номіналізацію та специфічне використання часових форм.

Так, науково-технічні тексти часто використовують пасивний стан (Passive Voice), оскільки увага зосереджується на процесі або результаті, а не на виконавці дії. Особливості перекладу пасивних конструкцій полягають у наступному:

- заміна активними конструкціями: *The experiment was conducted in 2020* → *Експеримент провели у 2020 році*;
- збереження пасиву, якщо він доречний у науковому стилі: *The data have been analyzed* → *Дані були проаналізовані*.

Номіналізація (використання іменників замість дієслів – віддієслівних іменників) – це також одна з рис науково-технічного стилю: *analyze* → *analysis*, *improve* → *improvement*; це робить текст формальнішим. При перекладі номіналізацію можна спрощувати: *Implementation of the project was successful* → *Проект успішно реалізували*; *Development of new technologies is essential* → *Розробка нових технологій є важливою* (Рибченко, 2020:175).

У промовах науковців часто зустрічаються складні конструкції (довгі складнопідрядні речення), які в усному перекладі краще розбивати на коротші для кращого розуміння змісту промови: *Since the device is highly efficient and can be easily modified, it is widely used in industrial applications* → *Цей пристрій дуже ефективний. Його можна легко модифікувати, тому його широко використовують у промисловості*.

Також у процесі перекладу можлива зміна порядку частин речення відповідно до синтаксису мови перекладу: *Because the system is energy-efficient, it reduces costs significantly* → *Ця система енергоефективна, тому вона значно зменшує витрати* (Рибченко, 2020:176).

У науково-технічних промовах використовуються конкретні часові форми для різних контекстів:

- Present Simple для загальних фактів та законів природи: *Water boils at 100°C* → *Вода кипить при 100°C*;
- Past Simple для завершених досліджень або подій: *The experiment was conducted last year* → *Експеримент провели минулого року*;
- Present Perfect для нещодавніх відкриттів та узагальненого досвіду: *Scientists have discovered a new material* → *Вчені відкрили новий матеріал*;
- Future Simple для прогнозів та планів: *This technology will be widely used in the future* → *Ця технологія буде широко використовуватися в майбутньому* (Башук, 2018:106).

У деяких випадках у науково-технічних текстах може використовуватися інверсія. В англійській мові це часте явище, у перекладі можна адаптувати: *Only after the test was completed did they publish the results* → *Вони опублікували результати лише після завершення тестування*. В українській мові порядок слів гнучкіший, але важливо зберігати логіку речення: *Under no circumstances should this procedure be ignored* → *За жодних обставин цю процедуру не можна ігнорувати*.

У промовах можливим є і використання модальних дієслів, які часто виражають можливість, необхідність або припущення: *This device must be calibrated before use* → *Цей пристрій необхідно відкалібрувати перед використанням*; *The results may indicate a new trend* → *Результати можуть вказувати на нову тенденцію*; *Researchers should consider these factors* → *Дослідникам слід враховувати ці фактори* (Башук, 2018:106).

Отже, граматичні особливості усного перекладу науково-технічних промов включають: адаптацію пасивних конструкцій, трансформацію номіналізації у простіші форми, розбивку довгих речень, правильний вибір часових форм, зміну порядку слів відповідно до мовних норм та точний переклад модальних дієслів.

Зважаючи на вищевикладене, відзначимо, що основні вимоги до усного послідовного перекладу науково-технічних промов полягають у наступному:

- точність і адекватність – науково-технічні промови містять багато спеціалізованих термінів, тому перекладач має дотримуватися термінологічної точності;
- стислість і логічність – важливо передавати головну суть без надмірного розширення чи спрощення інформації;
- оперативність мислення – необхідно швидко аналізувати зміст, структурувати його та миттєво знаходити відповідники;
- знання предметної галузі – перекладач має бути обізнаним у конкретній сфері науки чи техніки (медицина, ІТ, інженерія тощо) (Карабан, 2012: 168).

Викликами в усному послідовному перекладі науково-технічних промов перекладі є:

- швидкість мовлення доповідача – промови науковців можуть бути швидкими, насиченими термінами;
- відсутність можливості редагування – усний переклад не дає часу на виправлення, тому важливо миттєво ухвалювати рішення;

– різні стилі викладу – промови можуть бути офіційно-науковими або містити елементи публічних виступів (наприклад, TED Talks), що впливає на спосіб перекладу (Ситник, 2021:50).

Таким чином, усний послідовний переклад науково-технічних промов вимагає не лише мовної компетентності, а й знань у відповідній галузі. Перекладач повинен бути готовим швидко обробляти інформацію, використовувати ефективні техніки перекладу та адаптувати складні мовні конструкції для слухачів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що усний послідовний переклад науково-технічних промов є складним процесом, який вимагає не лише високого рівня володіння мовами, а й глибокого розуміння спеціалізованої термінології, граматичних конструкцій і стилістичних особливостей. Перекладач має враховувати велику кількість термінів, специфічні синтаксичні структури, такі як пасивні конструкції, номіналізацію та складнопідрядні речення, а також необхідність швидкого ухвалення рішень щодо перекладу аббревіатур, числових даних і запозичень. Крім того, важливими є точність, логічність і оперативність мислення, оскільки усний переклад не дозволяє редагування і потребує миттєвої адаптації інформації. Таким чином, якісний переклад у цій сфері можливий лише за умови високої професійної підготовки перекладача та його глибокого знання предметної галузі.

Важливим має стати навчання усного послідовного перекладу промов науково-технічної сфери у процесі повоєнного відновлення України, оскільки ефективна комунікація між українськими та міжнародними науковцями, інженерами, лікарями та інвесторами сприятиме впровадженню сучасних технологій, залученню іноземних інвестицій та інтеграції України у світовий науково-технічний простір. Відновлення інфраструктури, розвиток високотехнологічних галузей і впровадження інновацій вимагають якісного перекладу, що забезпечить точність передання складної технічної інформації та сприятиме швидкому налагодженню співпраці. Таким чином, підготовка висококваліфікованих перекладачів, здатних професійно працювати в науково-технічній сфері, є стратегічним завданням для успішного відновлення та розвитку країни і це може стати темою подальших наукових пошуків.

Література:

1. Башук Н. П. Особливості перекладу науково-публіцистичних текстів. *Advanced Linguistics*. 2018. №2. С. 104-110
2. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. 2-ге перевид. Київ: Tempus. 2012. 329 с.
3. Клименко І. Лексичні трансформації при передачі англійської технічної термінології українською мовою. *Філологічний часопис*. 2019. № 8. С. 124–129.
4. Колесник А.О., Белікова О.Ф. Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 1. С. 719–727.
5. Маличенко В. Особливості мовлення науково-технічної сфери. *Філологічні трактати*. 2017. № 2. С. 16–24.
6. Рыбченко М. Граматичні особливості перекладу наукових текстів. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2020. Вип. 4. С. 172–180.
7. Ситник М. Особливості перекладу наукових доповідей. *Нова педагогічна думка*. 2021. № 1. С. 47–50.
8. Trent A. The Essential Guide to Consecutive Interpretation. *Atlas*. 2018. № 6. P. 34–40.

References:

1. Bashuk N. P. Osoblyvosti perekladu naukovo-publitsystychnykh tekstiv. [Peculiarities of translating scientific and journalistic texts]. *Advanced Linguistics*. 2018. №2. S. 104-110
2. Karaban V.I. Posibnyk-dovidnyk z perekladu anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury na ukrainsku movu. [A guide to translating English scientific and technical literature into Ukrainian]. 2-he perevyd. Kyiv: Tempus. 2012. 329 s.
3. Klymenko I. Leksychni transformatsii pry peredachi anhliiskoi tekhnichnoi terminolohii ukrainskoiu movoiu. [Lexical transformations in the transfer of English technical terminology into Ukrainian]. *Filolohichniy chasopys*. 2019. № 8. S. 124-129.
4. Kolesnyk A.O., Bielikova O.F. Perekladatski priyomy pid chas perekladu terminolohii naukovykh tekstiv. [Translation techniques when translating the terminology of scientific texts]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*. 2012. Vyp. 1. S. 719-727.
5. Malychenko V. Osoblyvosti movlennia naukovo-tekhnichnoi sfery. [Peculiarities of scientific and technical speech]. *Filolohichni traktaty*. 2017. № 2. S. 16-24.
6. Rybchenko M. Hramatychni osoblyvosti perekladu naukovykh tekstiv. [Grammatical features of translating scientific texts]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznastva*. 2020. Vyp. 4. S. 172-180.
7. Sytnyk M. Osoblyvosti perekladu naukovykh dopovidei. [Features of translating scientific reports]. *Nova pedahohichna dumka*. 2021. № 1. S. 47-50.
8. Trent A. The Essential Guide to Consecutive Interpretation. *Atlas*. 2018. № 6. P. 34-40.

Отримано: 5 березня 2025 р.

Прорецензовано: 18 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 26 квітня 2025 р.

email: storchak.oleg@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6306-1722>

Scopus ID: 57211474380

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-7-11](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-7-11)Storchak O. H., Suknov M. P. Method of AI-based second language academic writing with Grammarly. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острогор : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 7–11.

УДК: 372.881.1; 378; 808.2

Oleg Storchak,

PhD in Philology, Associate Professor of Foreign Languages Department

Mykhailo Suknov,PhD in Pedagogy, Professor of Foreign Languages Department,
Kharkiv National University of Radio Electronics

METHOD OF AI-BASED SECOND LANGUAGE ACADEMIC WRITING WITH GRAMMARLY

This article reveals a teaching method incorporating AI technologies into writing activity in a computer-mediated environment for second-language learners using the Grammarly application for Windows. The teaching method of AI-based second language academic writing with Grammarly is based on feedback strategies, basic AI skills, Grammarly's features, and learners' language proficiency. The writer can demonstrate the affordances of the application to the fullest extent, having the necessary disciplinary, linguistic and technological expertise. Low cognitive and behavioural engagement with feedback impedes the acquisition of writing skills. Grammarly is a supplementary, not autonomous, instrument in the university's instructional system. It should be integrated with traditional teaching methods to optimize learning outcomes. The Grammarly application contributes to developing students' writing skills: AI-corrected text is more accurate than text written without Grammarly's assistance. This automated writing tool can help learners produce accurate text, motivate them to develop their writing skills, check text for plagiarism and AI, evaluate text on language merit, and determine gaps in the teaching of writing. The affordances of Grammarly, which uses generative AI, are inferior to people's competencies so far.

Keywords: teaching method, Grammarly, academic writing, second language, artificial intelligence.

Сторчак Олег Григорович,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов

Сукнов Михайло Петрович,кандидат педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов,
Харківський національний університет радіоелектроніки

МЕТОД НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ЯК ІНОЗЕМНОЮ З ЗАСТОСУВАННЯМ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ GRAMMARLY

Ця стаття розкриває методіку викладання, що інтегрує технології штучного інтелекту в діяльність по написанню наукового тексту за допомогою додатку Grammarly для Windows студентами, які вивчають іноземну мову, у комп'ютерно-опосередкованому середовищі. Методика викладання академічного письма іноземною мовою на основі штучного інтелекту ґрунтується на стратегіях зворотного зв'язку, основних вміннях і навичках роботи зі штучним інтелектом, функціональних можливостях додатку та мовній компетентності студентів, які можуть повною мірою продемонструвати переваги додатку, маючи відповідні дисциплінарні, лінгвістичні та технологічні знання. Низький рівень когнітивного та поведінкового занурення у діяльність перешкоджає набуттю вмінь і навичок письма. Grammarly може бути додатковим, а не автономним інструментом в навчальній системі у закладах вищої освіти. Цей інструмент можливо інтегрувати з традиційними методами викладання для оптимізації процесу щодо розвитку вмінь і навичок письма: текст, виправлений за допомогою Grammarly, є більш граматично написаним, ніж текст, відредагований без використання додатку. Цей автоматизований інструмент може допомагати студентам створювати граматично коректний текст, мотивувати їх розвивати свої вміння і навички письма, перевіряти текст на плагіат і штучний інтелект, оцінювати текст за мовними критеріями та визначати прогалини в навчанні письму. Можливості Grammarly, який використовує генеративний штучний інтелект, поки що поступаються компетентностям людини.

Ключові слова: методика викладання, Grammarly, академічне письмо, іноземна мова, штучний інтелект.

The Kharkiv National University of Radio Electronics has licensed the Grammarly AI-powered application to enhance writing skills in a second language (L2). This paper aims to develop a teaching method incorporating AI technologies into writing activities in a computer-mediated environment for L2 learners using the Grammarly application. The intention is to obtain automated corrective feedback by integrating AI-based tools into the educational process.

The subject of this research is a second language writing method to guide students through Grammarly for Windows. Research on the efficiency of automated corrective feedback has taken on topicality with the advent of automated writing tools that can help learners produce accurate text, motivate learners to develop their writing skills, check text for plagiarism, evaluate text on language merit, and determine gaps in the teaching of writing.

This research methodology is based on Vygotsky's sociocultural theory and the paradigms of social constructivism and embodied realism. The sociocultural view on teaching and learning emphasises the role of the teacher who guides the student's thinking process: development follows learning (Kozulin, Gindis, Ageyev, & Miller, 2003, p. 249, p. 17). Mediation between the learner and the material to be learned is of two kinds: mediation through a teacher and mediation through an organised learning activity.

Social constructivism looks at cognition as a collaborative process, thought as internalised discourse, cognitive development as the internalisation of socially shared activities, and knowledge as a social construct located in language. Social constructivism focuses "on the interdependence of social and individual processes in the co-construction of knowledge" (Palincsar A. Sullivan, 1998). The

locus of knowledge is the social, not the individual, though social and individual processes are interdependent in the construction of knowledge (Storchak, 2022). Social constructivist perspectives assume that “meaningful learning occurs when people are explicitly taught how to use the psychological tools of their culture (like language, mathematics, diagrams, and approaches to problem-solving) and are then given the opportunity to use these tools to create common, or shared, understanding of some phenomenon” (Snowman & Biehler, 1997, p. 304).

In embodied realism, human-environment interaction unveils experience as an interactive process that involves neural and physiological constraints from the human being and characteristic affordances from the environment and other people (Johnson & Lakoff, 2002, p. 249). If people have learned a conceptual system, it is neurally instantiated in their brains and people “are not free to think just anything” (Lakoff & Johnson, 1999, p. 5).

L2 writing has been investigated by many researchers: Ferris & Hedgcock (2023), Hyland (2019), Manchón & Matsuda (2016), and Leki, Cumming, & Silva (2010), to name a few. The writing of academic studies, research papers, articles, reviews, white papers, technical reports, books, user guides, tutorials and critical perspectives is grounded on Grammarly’s functionality (Aghisna Daroina et al., 2022; Angelie Lipalam et al., 2023), effectiveness (Perdana, Manullang, & Masri, 2021; Huang, Li, & Taylor, 2020), applications in education (Faisal & Carabella, 2023; Koltovskaia, Rahmati, & Saeli, 2023; Koltovskaia & Mahapatra, 2022), and AI-driven features (Fullmer, 2025; Warschauer et al., 2023). Priestley Joseph (1772, pp. xviii- xix) perceptively observed that the use of speech is based on custom rather than standard, and “the *analogy of language* is the only thing to which we can have recourse [recourse]”. He believed that the best forms of speech will, in time, establish themselves by their superior excellence. Generative AI actualizes speech that is based on both custom and standard.

According to the study by Huahui Zhao *et al.* (2025, p. 17), the facets of disciplinary writing proficiency are effective communication, appropriate style, register, effective use of vocabulary, and good coherence. Disciplinary knowledge and text editing are prerequisites of successful academic L2 writing (Huahui Zhao, Thi Ngoc Yen Dang, & Natalie Finlayson, 2025, p. 18). A high level of English language proficiency and familiarization with the rhetorical features of English text contribute to qualitative writing.

Zinkevich and Ledeneva (2021, p. 54) propose criteria for essay assessment, such as content, structure, coherence, grammar accuracy, vocabulary, and correspondence to the specified topic. The Grammarly writing algorithms take a formal approach to written texts, though they take into account the context. The analysis of mistakes can serve as the basis for developing a corrective course (Zinkevich, Ledeneva, 2021, p. 61). Grammarly can correct grammatical, lexical and stylistic errors and help the learner with the content and structure. The textual changes include addition, deletion, rewriting, reordering, recombining, substitution and mechanics (Na Luo, Ken Hyland, 2025, p. 6). Grammarly can be useful as a diagnostic instrument that reveals writing problems.

Some researchers-cum-teachers express students’ opinion that “Grammarly appeared incapable of enhancing their writing competence” (Faisal & Carabella, 2023). It arouses controversy over whether Grammarly can be used for instructional purposes.

AI-powered tools encompass automated writing evaluation systems like Criterion, machine translation platforms like Google Translate, automatic text generation systems like OpenAI’s ChatGPT, and automated written corrective feedback tools like Grammarly (Godwin-Jones, 2022). Grammarly can function as generative AI assistance, Grammarly for Windows and Mac, Grammarly editor, Grammarly browser extension, Grammarly for iPhone, iPad, Android, and Samsung Keyboard, and an Expert Writing Service.

The Grammarly official website, Google Scholar, DeepSeek, Perplexity, and ResearchGate offer literature related to the Grammarly writing application, an AI-powered proofreading tool that handles text electronically. Grammarly utilizes natural language processing, machine learning, deep learning, and high-quality training data. Grammarly’s algorithms are updated in the cloud to adapt to the changes in the English language. These algorithms flag potential issues in the text and make context-specific suggestions to help with grammar, spelling, wordiness, style, punctuation, tone, plagiarism and more.

Grammarly can be accessed through a web app, browser extension, productivity software plug-in, and mobile device. The Grammarly application is used in Google Docs, email, social media, and the web. Grammarly for Windows can work on many websites and desktop applications with a floating Grammarly widget on the screen.

Grammarly is designed in two versions – free and professional (Free and Pro). The free version of Grammarly includes basic writing suggestions: grammar checker, spelling checker, punctuation checker, tone detector, auto-citations, and generative AI features. This version provides feedback on five error types: grammar, spelling, punctuation, conventions and conciseness. Apart from feedback on errors, Grammarly also provides an overall score from 1 to 100, representing the writing quality. The professional version includes free suggestions and additional writing suggestions such as clarity-focused sentence rewriting, tone adjustments, vocabulary improvements, fluency adjustments, customized style guides, tone profiles, and additional advanced suggestions. With Grammarly, academic writing is becoming the construction of text by both the writer and the application.

Academic writing is characterised by objectivity, impersonality, evidence, and reasoning. According to Smyth (1996, pp. 2–3), a scientific paper must present a balanced discussion of various views. Value judgements involving moral beliefs of what is right or wrong are not acceptable. In scientific papers, personal pronouns should not be used to avoid biases. Unless an opinion is attributed to someone else, it is understood to be writer’s opinion. Phrases such as *in my opinion* or *I think* and the plural pronouns *we* and *our* should be avoided (Smyth, 1996, pp. 2–3). So, the academic text should be thoroughly analysed by learners to avoid moral beliefs, unsupported assumptions, superfluous phrases, and other moments that AI-powered tools might ignore. Regarding personal pronouns, formal writing is almost always written in the third person, suggesting leaving out the personal pronoun *your*.

Grammarly can check the text dynamically, as a learner writes, or holistically, the entire text. This application identifies a mistake and automatically underlines the word or phrase. The writer can click the underlined word or the floating Grammarly widget to see the suggestions.

The use of Grammarly for instructional purposes is inspired by its key features: 1) to identify an error; 2) to choose a synonym; 3) to fill in the underscored blank with a correct word; 4) to check for plagiarism and AI text; 5) to detect tone; 6) to reveal writing style; 7) to generate a list of topic ideas; 8) to draft an outline; 9) to create a research plan; 10) to create a personal dictionary; 11) to offer five dialect options; 12) to increase the impact of text; 13) to improve text; 14) to avoid copying and pasting.

1. The Grammarly AI-based algorithms identify various error types: grammatical, spelling, punctuation, sentence structure, vocabulary, clarity and conciseness.

- Grammatical errors: subject-verb agreement, verb tense consistency, and proper use of articles and pronouns.
- Spelling errors: typos, incorrectly spelt words, and words used in the wrong context.
- Punctuation errors: commas, semicolons, colons, and extra spaces.
- Sentence structure errors: run-on or unclear sentences and fragments.
- Vocabulary errors: using inappropriate, overly complex or obscure words for the context.
- Clarity and conciseness errors: wordiness, jargon, and the passive voice.

2. Open Grammarly, click “New document”, and put text in. The writer can choose an appropriate synonym when clicking the word in the text.

3. Grammarly can choose a word if a sentence is written with an underscore as a placeholder. Then click ‘Write with generative AI’ and ‘Improve it’. Grammarly will fill in the blank with the correct word.

4. Plagiarism and AI text. Click “Check for AI text & plagiarism” to run a Plagiarism Checker. Grammarly can identify copied or AI-generated text and provide citation suggestions.

5. Tone Detection: identify the tone of the text and provide suggestions accordingly. Grammarly’s tone detector can analyze a text and provide a pragmatic approximation of the writing (e.g. sound confident or formal; make it diplomatic, optimistic, friendly or empathetic). Through this feature, L2 students can better understand if Grammarly’s identified tone matches their intended tone, thus allowing them to enhance their pragmatics of writing.

6. Genre-specific writing style: identify the type of writing, such as academic writing, business writing, or casual writing, and provide suggestions accordingly.

7. Click ‘Write with generative AI’ and ‘More ideas’ to choose the function. For example, the author can generate a list of topic ideas. Select ‘Brainstorm topics for my assignment’ to generate a list of potential paper topics in seconds.

8. Click ‘Draft an outline’.

9. Create a research plan. To do this, select ‘Give me a research plan’. Grammarly provides a blueprint to streamline research.

Grammarly can add words to a personal dictionary. The writer might use specific words that Grammarly identifies as misspelt. If the writer adds the word to ‘Your dictionary’, Grammarly will not flag it as a mistake next time. To add the word to the dictionary, go to <https://account.grammarly.com/customize>, type the word into the corresponding field and click the button ‘Assign’.

Grammarly offers five dialect options: American English by default, British English, Canadian English, Australian English, and Indian English.

The writer can click ‘Increase the impact of your text’. After generating a corrected passage, click ‘Accept’ or ‘Dismiss’.

Click the option “Improve it” and “More ideas” to make a choice, depending on communicative goals.

Grammarly is designed to work without copying or pasting except pasting an initial document.

Let us analyze the procedure to correct an initial passage. The learner should open Grammarly and click ‘Settings’. Then, click ‘New Document’ and enter an initial passage. Next, click ‘Goals’ to set goals. Grammarly’s algorithms identify potential issues in the text and make context-specific suggestions to help with correctness, clarity, engagement, delivery, and style.

The ‘Review suggestions’ are split into five categories: correctness, clarity, engagement, delivery, and style guide. Grammarly editor checks text and underlines critical issues. A list of suggestions can vary depending on the version of Grammarly (Free or Pro), an operating system, a browser extension, and a mobile device.

A correctness option initiates a proofreading tool that fixes spelling, grammar, sentence structure, and punctuation errors. Correctness shows structural and punctuation mistakes, the misuse of articles, subject-verb agreement, and verb-tense inconsistencies (Zinkevich & Ledeneva, 2021).

A clarity option ensures that text is concise, precise, and easy to read. Clarity helps rewrite subordinate, long-winded and blurred sentences, eliminate the passive voice, change wording and dangling modifiers (a modifier can be attached to a different word rather than the targeted one), split a sentence, and remove wrong words and phrases.

The engagement option points to empty and repetitive words, hackneyed phrases, dull sentences, redundancy, and gender-specific terms. Empty words and phrases such as ‘simply’, ‘in fact’, and ‘kind of’ add nothing to an utterance and should be excluded. According to Grammarly, the phrases ‘it + be’, ‘there + be’, and ‘here + be’ weaken the text; the sentences containing these phrases should be paraphrased or shortened without losing the meaning. This application helps to choose a different word.

Delivery refers to how a writer conveys information. This option highlights the use of ‘etc.’ in the text. The style emphasizes the language used in specific discourses, such as scientific discourse. Grammarly makes suggestions, and the user decides whether to correct or leave a word intact. Generative AI assistance can help discover new directions for work – saving time by generating research plans, structuring outlines, brainstorming ideas, and more.

Students expect feedback on what they have done. When marking writing assignments, teachers usually consider the features of content, register, accuracy, grammatical structures, the range of vocabulary, organization, cohesion and coherency to correct mistakes in the student’s written text and discuss issues such as word choice, syntax, concord, collocation, and content.

Teacher feedback on writing assignments can be divided into two feedback levels:

- higher-order feedback that focuses on the discourse level, including content and organization;
- lower-order feedback that focuses on the form level, including vocabulary, grammar and mechanics (Koltovskaia, 2022).

The mechanical components of writing include handwriting, spelling, punctuation, and the construction of well-formed sentences, paragraphs, and texts (Harmer, 2007, p. 44).

The primary feedback strategies are direct, indirect, metalinguistic, and reformulation (Koltovskaia 2022, pp. 288, 311).

1. Direct Written Corrective Feedback (WCF). The teacher identifies an error and gives the correct form or structure; the student is expected to copy the correction into her/his text simply.

2. Indirect WCF. The teacher indicates that an error has been made by circling, underlining, or highlighting the erroneous form instead of providing a correction, and the student is expected to diagnose and correct the error on her/his own.

3. Metalinguistic WCF. It is when the teacher does not supply the student with the correction but provides:

- a) Use of error code/ category – metalinguistic clues such as error codes (e.g., art = article) or error category (e.g., articles!).

b) Brief metalinguistic explanation – a brief grammatical description of the nature of error.
4. Reformulation. The teacher rewrites the portion of the student text to make it sound native-like while preserving the student's idea as much as possible (Bitchener & Storch, 2016; Ellis, 2009; Ferris, 2014).

The Grammarly writing application detects L2 linguistic errors and provides real-time feedback on error categories. Once a paper is uploaded to Grammarly's website, it provides:

- indirect feedback (i.e. it indicates that an error has been made by underlining the error);
- a metalinguistic explanation (i.e. it gives a brief grammatical description of the nature of the error);
- direct feedback (i.e. it gives a correct form or structure) (Figure 1).

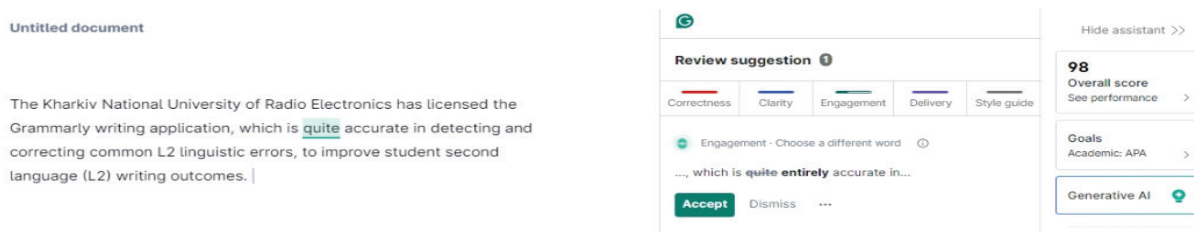

Fig. 1 Example of Grammarly feedback

Writing is divided into several stages: planning, writing, revision, editing, and proofreading. Grammarly can be used at any stage.

To test learners' cognitive and behavioural engagement in the writing process, we involved nine postgraduates in an experiment in checking, proofreading, and editing a scholarly text. Learners could independently run an initial text through Grammarly to get a corrected text using generative AI, the function 'Improve it', the domain 'Academic', the type 'Other' and the format APA. The quantitative analysis of nine Grammarly-corrected papers shows that the initial text, which consisted of 111 words or 785 signs, has been transformed into 86 words (583 signs) in one extreme and 162 words (1207 signs) in the other extreme. So variations are from 77.48% to 145.95% in words and 65.86% to 153.76% in signs. The results demonstrate that the writing outcome has improved regarding linguistic accuracy and formulaic expressions depending on learners' cognitive and behavioural involvement. Text accuracy and content improve with the Grammarly generative AI tool, though the learner generates senses and accepts or ignores suggestions.

The benefits of Grammarly are as follows: to identify students' typical mistakes; to provide real-time writing assistance; to enhance students' vocabulary; to specify domains: academic, business, general, email, casual, creative; to edit documents; to detect plagiarism and AI text; to integrate with Windows applications: Microsoft Office suite and web browsers; to offer a desktop application for Windows to check texts outside of web browsers and Office applications; to customize writing goals to tailor suggestions; to provide reports on readability scores, word count, and vocabulary diversity.

The main drawback to Grammarly is the lack of understanding of the passive voice: if the sentence is written in the passive voice, the writing application suggests writing in the active voice. The overall score indicated on the screen does not mirror an authentic text quality. With Grammarly, English learners' verbal communication skills will likely remain unchanged.

Thus, the teaching method of AI-based L2 academic writing with Grammarly is based on feedback strategies, basic AI skills, Grammarly's features, and the learner's language proficiency. Grammarly contributes to developing students' writing skills: AI-corrected text is more accurate than text written without Grammarly's assistance. The writer can demonstrate the affordances of Grammarly to the fullest extent if he/she has the necessary disciplinary, linguistic and technological skills. Low cognitive and behavioural engagement with feedback impedes the acquisition of writing skills.

The concept of an autonomous learner changes with the advent of generative AI. The AI writing tools should be integrated with traditional teaching methods to optimize learning outcomes, though so far, Grammarly's affordances are inferior to people's competencies. This application can be a supplementary instrument in the university's instructional system.

Future research will focus on enhancing instructional methods using automated written corrective feedback tools like Grammarly.

References:

1. Aghisna Daroina, Widy Esa Febriani, Amalia Aulianisa, & Wihdah Amali Fadlia. (2022). Systematic Literature Review: Grammarly as a Medium in Analyzing Grammar for University Students. *Proceeding of Conference on English Language Teaching (CELTI 2022)*, June 8, 2022. Vol. 2. doi : <https://doi.org/10.24090/celti.v2.56>
2. Angelie Lipalam, Rhea Mae B. Alivio, Jhia Q. Sollano, Rhena May T. Toling, Cherish P. Villarosa, Ariel O. Tinapay, & Shiela L. Tirol. (2023). Grammar Checkers to Boost Students' Academic Writing Proficiency in English. *International Journal of Multidisciplinary Research and Publications (IJMRAP)*, 6(3), 153–159.
3. Bitchener, J., & Storch, N. (2016). *Written corrective feedback for L2 development*. Bristol, UK: Multilingual Matters.
4. Ellis, R. (2009). A typology of written corrective feedback types. *ELT Journal*, 63(2), 97–107. <https://doi.org/10.1093/elt/ccn023>
5. Faisal, F., & Carabella, P. A. (2023). Utilizing Grammarly in an academic writing process: Higher-education students' perceived views. *Journal of English Language Teaching and Linguistics*, 8(1), 23–42. doi: <http://dx.doi.org/10.21462/jeltl.v8.i1.1006>
6. Ferris, D. R. (2014). *Treatment of errors in second language student writing* (2nd ed.). Ann Arbor: The University of Michigan Press.
7. Ferris, D. R., & Hedgcock, J. (2013). *Teaching L2 composition: Purpose, process, and practice* (3rd ed.) New York, NY: Routledge.
8. Fullmer Olivia. (2025). *Does Grammarly Use AI?* Retrieved from URL : <https://grammarly.org/does-grammarly-use-ai/>
9. Godwin-Jones, R. (2022). Partnering with AI: Intelligent writing assistance and instructed language learning. *Language Learning & Technology*, 26(2), 5–24. <https://www.lltjournal.org/item/10125-73474/>
10. Huahui Zhao, Thi Ngoc Yen Dang, Natalie Finlayson. (2025). Education lecturers' expectations about writing proficiency: Insights from corpus analysis of teacher feedback on academic writing. *Journal of Second Language Writing*, Vol. 67. Retrieved from URL: <https://doi.org/10.1016/j.jslw.2024.101173>
11. Huang, H.-W., Li, Z., & Taylor, L. (2020). The Effectiveness of Using Grammarly to Improve Students' Writing Skills. *Proceedings of the 5th International Conference on Distance Education and Learning*, 122–127.

12. Hyland Ken. (2019). *Second Language Writing* (2nd ed.). Cambridge University Press.
13. Johnson Mark, Lakoff George. (2002). Why cognitive linguistics requires embodied realism. *Cognitive Linguistics*, 13(3), 244–262.
14. Koltovskaia Svetlana. (2022). *Postsecondary L2 writing teachers' use and perceptions of Grammarly as a complement to their feedback*. Retrieved from URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/>
15. Koltovskaia, S., Rahmati, P., & Saeli, H. (2024). Graduate students' use of ChatGPT for academic text revision: Behavioral, cognitive, and affective engagement. *Journal of Second Language Writing*, 65. doi: 10.1016/j.jslw.2024.101130
16. Koltovskaia, S., & Mahapatra, S. (2022). Student engagement with automated written corrective feedback (AWCF) provided by Grammarly: A multiple case study. *The JALT CALL Journal*, 18(2), 286–315. <https://doi.org/10.29140/jaltcall.v18n2.519>
17. Kozulin, A., Gindis, B., Ageyev, V., & Miller, S. (Eds.). (2003). *Vygotsky's Educational Theory in Cultural Context*. Cambridge University Press.
18. Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh: the embodied mind and its challenge to western thought*. Basic Books.
19. Leki Ilona, Cumming Alister, & Silva Tony. (2008). *A Synthesis of Research on Second Language Writing in English*. Routledge.
20. Luo Na, & Hyland Ken. (2025). Text mediation and collaborative meaning-making: Language support for an EAL academic author. *Journal of Second Language Writing*, 67. Retrieved from URL: <https://doi.org/10.1016/j.jslw.2024.101174>
21. Manchón, R. M., & Matsuda, P. K. (Eds.). (2016). *Handbook of Second and Foreign Language Writing*. De Gruyter. 647 p.
22. Palincsar A. Sullivan. (1998). Social Constructivist Perspectives on Teaching and Learning. *Annual Review of Psychology*, 49, 345–375.
23. Perdana, I., Manullang, S. O., & Masri, F. A. (2021). Effectiveness of online Grammarly application in improving academic writing: review of experts experience. *International Journal of Social Sciences*, 4(1), 122–130. Retrieved from URL: <https://doi.org/10.31295/ijss.v4n1.1444>
24. Priestley Joseph. (MDCCLXXII) [1772]. *The Rudiments of English Grammar, &c.* (3rd ed.). Retrieved from URL: <https://gustavorubinoernesto.com/>
25. Smyth, T. R. (1996). *Writing in psychology: A student guide*. New York: Wiley.
26. Snowman J., & Biehler R. (1997). *Psychology applied to teaching*. New York, Houghton Mifflin Company.
27. Storchak O. H. Topical learning paradigms for online education. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 7–11. doi: 10.25264/2519-2558-2022-13(81)-7-11.
28. Warschauer Mark, Tseng Waverly, Yim Soobin, Webster Thomas, Sharin Jacob, Qian Du, & Tate Tamara. (2023). The affordances and contradictions of AI-generated text for writers of English as a second or foreign language. *Journal of Second Language Writing*, 62. Retrieved from URL: <https://doi.org/10.1016/j.jslw.2023.101071>
29. Zinkevich, N. A., & Ledeneva, T. V. (2021). Using Grammarly to Enhance Students' Academic Writing Skills. *Professional Discourse & Communication*, 3(4), 51–63. Retrieved from URL: <https://doi.org/10.24833/2687-0126-2021-3-4-51-63>

Отримано: 4 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 27 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 30 квітня 2025 р.

email: r.chepyshko@chnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6174-3284>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-12-16](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-12-16)Chepyshko R. M. Second language acquisition as an interdisciplinary research platform. *Науківі записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 12–16.

УДК: 81'243.4:37.01

Roman Chepyshko,
PhD, Assistant Professor,
Chernivtsi National University

SECOND LANGUAGE ACQUISITION AS AN INTERDISCIPLINARY RESEARCH PLATFORM

Second Language Acquisition (SLA) is a dynamic interdisciplinary field of inquiry that bridges linguistics, psychology, education, neuroscience, and related domains in studying how individuals acquire additional languages. Despite its broad implications, SLA remains relatively unfamiliar to many scholars interested in language, communication, and education. This paper briefly synthesizes key theoretical and empirical advances in SLA, emphasizing its significance within applied linguistics and across a spectrum of scholarly and professional domains. Early models, rooted in structuralism and behaviorism, cast language learning as rote habit formation driven by stimulus and response. Revision of these views eventually led to the cognitive paradigm shift and reframed learners as active agents constructing internal grammar through mental processes. The concept of interlanguage marked a turning point, positing that learners develop intermediate linguistic systems shaped by input, cognition, and individual variation. Current research explores the nuanced interplay between implicit and explicit learning, the role of comprehensible input, as well as the impact of interaction and corrective feedback in language development. Additionally, affective factors such as motivation, anxiety, and self-confidence are now considered integral to acquisition. In this expanded framework, SLA offers practical implications for language education and insights into the architecture of the mind, making it an essential interdisciplinary platform for philologists, educators, cognitive scientists, and policymakers alike.

Keywords: second language acquisition, interdisciplinary research, language and cognition, applied linguistics, multilingualism and education.

Чепишко Роман Миколайович,
доктор філософії, асистент кафедри лінгвістики та перекладу,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВИВЧЕННЯ ДРУГОЇ МОВИ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ДОСЛІДНИЦЬКА ПЛАТФОРМА

Вивчення другої мови (Second Language Acquisition, SLA) це динамічна міждисциплінарна галузь досліджень, яка поєднує лінгвістику, психологію, освіту, та інші суміжні науки у вивченні того, як люди опановують іноземні мови. Незважаючи на свої значимі здобутки, SLA залишається відносно незнайомою академічною дисципліною для багатьох науковців, які цікавляться мовою, комунікацією та освітою. Ця стаття розглядає ключові теоретичні та емпіричні досягнення в галузі SLA, підкреслюючи їхні значення в прикладній лінгвістиці та в ширшому спектрі наукових і професійних сфер. Ранні моделі, засновані на структуралізмі та біхевіоризмі, розглядали вивчення мови як набуття мовленнєвих звичок, що формуються під впливом стимулів і реакцій. Перегляд цих поглядів зрештою призвів до зміни парадигми і переосмислення людей котрі вивчають мову як активних агентів, що конструюють внутрішню граматику мови. Концепція міжмовності стала поворотним моментом, стверджуючи, що учні розвивають проміжні мовні системи, сформовані під впливом мовних вхідних даних (language input), низки когнітивних процесів та індивідуальних варіацій. Сучасні SLA дослідження вивчають взаємозв'язок між імпліцитним та експліцитним навчанням, роль мовних вхідних даних (comprehensible input), а також вплив мовної взаємодії (interaction) та коригувальних відгуків (corrective feedback) на мовний розвиток. Крім того, афективні фактори, такі як мотивація, тривожність і впевненість у собі, тепер вважаються невід'ємною складовою засвоєння мови. У цьому розширеному контексті SLA має практичне значення для мовної освіти та розуміння архітектури людського розуму, що робить її важливою міждисциплінарною платформою для філологів, освітан, психологів та інших науковців.

Ключові слова: вивчення другої мови, міждисциплінарні дослідження, мова і пізнання, прикладна лінгвістика, багатомовність і освіта.

I. INTRODUCTION

Learning a second language is a challenging task familiar to most, if not all, of us. We study new languages in classrooms as part of formal education or acquire them informally through travel, immersion, and interaction with native speakers. Yet, while some learners seem to grasp a new language effortlessly, others struggle and ultimately fail in this endeavor. What makes second language learning so variable? How does it differ from mastering other subjects like mathematics or geography? And how can we make language learning more efficient and effective? These questions, and many others, have fueled vigorous debate in research and academia.

Surprisingly, despite its broad implications, Second Language Acquisition (SLA) as a field of inquiry remains relatively unfamiliar to many scholars interested in language, communication, and education. This paper provides a brief introduction to the field, serving as a starting point for philologists, language educators, translators, psychologists, anthropologists, sociologists, and other professionals working at the crossroads of language and cognition.

SLA is inherently interdisciplinary, built upon theories and constructs from multiple academic domains. Over time, it has assimilated, refined, and often reinterpreted these ideas, forging its own theoretical landscape. This interdisciplinarity presents both an intellectual challenge and a unique advantage: researchers must integrate knowledge from diverse disciplines, but this very breadth allows for a rich exchange of insights from fields as varied as, among others, psychology, linguistics, and sociology. SLA also occupies an intriguing position between applied and theoretical science. On the one hand, it seeks practical solutions: enhancing

language instruction, improving pedagogical methods, and addressing learning barriers. On the other, it probes deeper cognitive questions about how humans acquire, process, and use language, shedding light on the broader mechanisms of learning itself. In doing so, SLA not only informs language education but also contributes to our fundamental understanding of the human mind.

The primary aim of this paper is to foster cross-disciplinary collaboration by equipping professionals from related fields with the essential knowledge to engage meaningfully in these exchanges. In the following sections, I first outline the historical and intellectual context that set the stage for SLA's emergence as an independent academic discipline. I then examine its early foundational work and introduce Stephen Krashen's five hypotheses (Krashen, 1982), which offer a conceptual framework for understanding major trends in contemporary SLA research.

II. RESULTS AND DISCUSSION

Historical and Intellectual Context for SLA's Emergence

While crosslinguistic communication, foreign language learning, and literary translation have been integral to human civilization for centuries, the scientific study of second language acquisition is a distinctly 20th-century development.

The first half of the 20th century was marked by a resolutely scientific approach to language and learning. In linguistics, *structuralism* dominated, with scholars meticulously documenting linguistic patterns (Cassirer, 1945). Psychology, meanwhile, was shaped by *behaviorism*, which focused exclusively on observable behavior while avoiding speculation about mental processes. The mind was treated as a "black box": its inner workings were considered beyond the reach of scientific inquiry. In this framework, learning was seen as a process of *habit formation*, with researchers systematically studying how *stimuli* and *responses* shaped behavior. From this perspective, language learning was considered a straightforward process: learners imitated linguistic stimuli, received feedback, and gradually reinforced correct language patterns through repetition (Skinner, 1957). Verbal behavior, rather than deep cognitive processing, was seen as the driving force behind acquiring a language.

The failure of structuralism and behaviorism to fully account for language learning set the stage for the cognitive revolution (Miller, 1959). At the heart of this paradigm shift was the recognition that language is a unique human capacity that cannot be explained through simple stimulus-response mechanisms. Unlike other learned behaviors, language is acquired universally, without regard for reinforcement schedules or external conditioning (Chomsky, 1959). A more accurate and productive way to understand language is as a mental generative system, an innate feature of the mind/brain that enables both the comprehension and production of an infinite range of linguistic structures (Chomsky, 1957). This realization prompted researchers to reopen the so-called "black box" of the mind, aiming to uncover the cognitive mechanisms that make language acquisition possible. As a result, linguistic inquiry moved beyond surface-level descriptions of behavior, shifting its focus to the mental structures and computational rules that govern language use.

Foundational studies in SLA

The cognitive revolution of the 1950s united experimental psychologists, linguists, neuroscientists, computer scientists, anthropologists, and philosophers in a shared intellectual endeavor: cognitive science (Miller, 2003). Each discipline offered a distinct perspective on the workings of the mind—whether by constructing theoretical models, probing the biological foundations of cognition, developing computational simulations, or analyzing cognitive processes across cultures and languages. Second Language Acquisition (SLA) emerged as an integral part of this interdisciplinary landscape. While grounded in fundamental research on how the mind processes language, it also maintains a direct connection to real-world application, engaging language educators and practitioners in the study of how second languages are learned and taught.

One of the earliest strands of SLA research vividly reflects this cognitive shift and the emergence of foundational constructs in the field. Influenced by structuralism, early language education research emphasized contrastive analysis—a method that compared a learner's native language with the target language to predict areas of difficulty. The assumption was that linguistic contrasts determined learning challenges, allowing instructors to tailor their teaching strategies accordingly (Lado, 1957). This approach aligned with behaviorist principles, leading to a rigid emphasis on drill-based practice: learners were expected to replace incorrect habits with the correct structures of the new language through repetition and reinforcement.

However, the limitations of contrastive analysis soon became apparent in real-world language classrooms. Learners often had little difficulty with structures predicted to be challenging, yet they made persistent errors that the model failed to anticipate. This discrepancy suggested that second language learning was not merely a matter of overcoming structural mismatches between languages.

In his groundbreaking paper, *The Significance of Learners' Errors* (1967), Stephen Pit Corder proposed a radically different perspective. Rather than treating errors as failures, he argued that they were windows into the learner's evolving linguistic system. Far from being random mistakes, these errors were systematic, reflecting the internal rules learners were actively constructing. Instead of focusing solely on their elimination, Corder urged researchers to analyze errors as valuable data—clues that reveal the cognitive processes underlying second language acquisition.

This paradigm shift led to the concept of *interlanguage*, which redefined SLA as a dynamic and evolving process (Selinker, 1972; Tarone, 1979). Rather than simply transferring structures from their native language, learners develop an interim linguistic system that follows its own developmental trajectory. This system may progress, stagnate (a phenomenon known as fossilization), or be shaped by instruction and exposure. Researchers turned their attention to fundamental questions: Do the innate mechanisms that support first-language (L1) acquisition also apply to L2 learning? How does age influence second language acquisition? To what extent can formal instruction accelerate or reshape linguistic development? The cognitive revolution and its subsequent theoretical shifts laid the groundwork for significant advancements in SLA. Moving beyond structuralist and behaviorist models, researchers recognized language learning as an active cognitive phenomenon.

Krashen's SLA Hypotheses

Over the past several decades, research in Second Language Acquisition (SLA) has grown exponentially, deepening our understanding of how learners acquire a second language and how instructional contexts influence this process. Among the most influential theoretical contributions to the field, Stephen Krashen's five hypotheses offer a comprehensive framework for explaining the cognitive and environmental factors that shape language learning.

Acquisition-Learning Hypothesis. Acquisition-Learning Hypothesis distinguishes between two pathways to second language proficiency: *acquisition* and *learning*. Acquisition is a subconscious, intuitive process akin to first-language development, occurring through meaningful communication without explicit focus on rules. Learning, by contrast, is a conscious process involving explicit rule memorization and formal instruction, which does not necessarily lead to spontaneous fluency. Krashen argues that acquisition is the foundation of true proficiency, while learning plays a limited role in self-monitoring and error correction.

Monitor Hypothesis. Monitor Hypothesis posits that consciously learned language serves primarily as a monitor—a tool for editing and correcting speech rather than for spontaneous communication. Accordingly, fluent language production stems from acquired knowledge, while learned knowledge can only be used to fine-tune output. While the monitor can enhance accuracy in writing or careful speech, over-reliance on it can hinder fluency, making language production slow and unnatural. Effective language learners strike a balance, using the monitor to refine their output without letting it interfere with natural communication.

Natural Order Hypothesis. Natural Order Hypothesis proposes that language learners acquire grammatical structures in a predictable sequence, regardless of their native language or the type of instruction they receive. According to this hypothesis, certain linguistic elements tend to emerge earlier in the learning process, while others appear later, following an inherent order that cannot be drastically altered by explicit teaching. For example, studies have shown that English learners typically acquire the progressive *-ing* form before mastering the third-person singular *-s* or the irregular past tense. Krashen argues that this natural order is driven by the internal mechanisms of language acquisition rather than direct instruction, meaning that teaching complex structures before learners are ready for them may have little impact on their spontaneous language use.

Input Hypothesis. Input Hypothesis posits that language learners acquire a second language most effectively when they are exposed to language input that is slightly beyond their current level of proficiency, often referred to as *i+1*. This means that learners should be exposed to language that is just challenging enough to push them beyond their current understanding, but still comprehensible with the help of context, visuals, or prior knowledge. Krashen argues that this type of input—rich in meaning and context—promotes natural language acquisition by encouraging learners to infer grammatical rules and structures implicitly, rather than by explicitly studying them. According to the hypothesis, language is best acquired when it is understood in context, rather than memorized through isolated drills or exercises.

Affective Filter Hypothesis. The Affective Filter Hypothesis proposes that emotional and psychological factors such as anxiety, motivation, and self-confidence can facilitate or impede second language acquisition. According to Krashen, when learners are relaxed, motivated, and engaged, the "affective filter" is low, allowing linguistic input to flow freely into the brain's language acquisition system. Conversely, when learners experience stress, fear, or low self-esteem, the affective filter rises, blocking or distorting input and making language learning less efficient. This hypothesis explains why some learners thrive in immersive, low-pressure environments while others struggle in high-stakes, anxiety-inducing settings. Krashen's theory underscores the importance of creating supportive, low anxiety learning conditions, suggesting that effective language instruction should emphasize meaningful communication over rigid error correction and rote memorization.

Summary. Stephen Krashen's body of work on second language acquisition comprises five interrelated hypotheses that together form a comprehensive framework for understanding how language is learned. At the heart of this framework, the Acquisition-Learning Hypothesis distinguishes the subconscious, intuitive process of acquiring language—much like first language development—from the conscious, rule-based learning process. Complementing this, the Monitor Hypothesis posits that consciously learned knowledge acts as a corrective mechanism, applied only under specific conditions. The Natural Order Hypothesis observes that learners acquire grammatical structures in a predictable sequence, largely impervious to formal instruction (see also Pienemann, 1998;2005, Pienemann & Lenzing, 2025). In contrast, the Input Hypothesis argues that optimal language development occurs when learners are exposed to language input that is just slightly beyond their current competence (*i+1*), facilitating implicit rule inference. Finally, the Affective Filter Hypothesis underscores the pivotal role of emotional factors, asserting that low-anxiety, supportive environments enhance language acquisition by allowing input to flow unimpeded. Together, these hypotheses illuminate the cognitive and environmental foundations of language learning, offering vital insights for both research and pedagogy in the field.

Further development in SLA

Stephen Krashen's hypotheses have been foundational to the field of SLA, significantly shaping how researchers and educators understand the language learning process. Over time, the ideas have been expanded and refined, particularly as new research has illuminated the complexities of language acquisition. While Krashen's Acquisition-Learning Hypothesis has played a crucial role in distinguishing between implicit and explicit processes, subsequent research has revealed that the interaction between these processes is more intricate than initially proposed. Studies on implicit learning (Rebuschat, 2015; Rebuschat & Williams, 2012) and the Noticing Hypothesis (Schmidt, 1992, 2001, 2012) have deepened our understanding of how attention and awareness influence language processing (Robinson, 1995). These advancements suggest that language acquisition is not a simple dichotomy between acquisition and learning but rather a dynamic interplay of various cognitive mechanisms (Truscott, 1998). The Monitor Hypothesis, which suggests that conscious knowledge primarily serves as a tool for monitoring and correcting language use, has also been extended by more recent work. New perspectives emphasize the interaction between conscious and unconscious processes. This evolving view underscores a broader understanding of the cognitive processes involved in language acquisition, highlighting the nuanced ways learners draw upon implicit and explicit knowledge (DeKeyser, 2017; Ellis, 2015). The Input Hypothesis asserts that comprehensible input is essential for language learning and has seen considerable expansion in literature. Researchers have identified conditions under which input is most effective, such as input processing and processing instructions (VanPatten, 1996) and input enhancement (Sharwood Smith, 1993), which have helped clarify how learners acquire language in real-world contexts. Moreover, the role of interaction (Long, 1981), corrective feedback, and output (Lyser & Ranta, 1997; Swain & Lapkin, 1995) in SLA has gained significant attention, with studies demonstrating that learners benefit from opportunities to engage in meaningful communication, modify their language use, and receive feedback (Gass & Mackey, 2007). These refinements reflect a more nuanced understanding of how language acquisition unfolds, underscoring the importance of not only input but also the active involvement of learners in communicative processes. Finally, Krashen's Affective Filter Hypothesis, which proposes that emotional and psychological factors like motivation, anxiety, and self-confidence can either facilitate or hinder second language acquisition, has sparked further

exploration and refinement in subsequent research. While Krashen initially posited that a "low affective filter" promotes optimal language learning by allowing input to flow freely into the language acquisition system, later studies have expanded on this idea by considering a broader range of emotional and social factors that influence learning. Researchers have examined the ways in which learner motivation, cultural identity, and classroom environment interact to shape language acquisition, highlighting the importance of creating supportive, low-anxiety contexts for learning (Dörnyei, 1990; Dörnyei & Malderez, 1997). Refinements to the hypothesis also involve a more nuanced understanding of individual differences. For example, it has been suggested that the nature of the affective filter is not uniform across all learners and may vary based on personality, prior language experience, and the social dynamics of the learning environment. In addition, studies have explored the role of "self-regulation" in language learning, emphasizing how learners' emotional states and their ability to manage their feelings and stress can influence their language performance.

III. CONCLUSION

Second Language Acquisition (SLA) is a multifaceted and evolving field that offers valuable insights into the cognitive, social, and emotional dimensions of language learning. Beyond its significant role in language education, SLA connects with various academic disciplines, including linguistics, psychology, sociology, and philology, each benefiting from its interdisciplinary nature. The study of SLA not only informs how languages are learned and processed but also contributes to a broader understanding of human cognition, behavior, and social interaction. In psychology, SLA provides a unique perspective on how cognitive mechanisms support language learning. Psychologists explore the mental processes involved in acquiring a new language, such as memory, attention, and problem-solving. SLA research helps to explain how learners process linguistic input, how errors reflect cognitive strategies, and how emotional factors such as motivation, anxiety, and self-regulation influence language acquisition. This understanding contributes to the broader field of cognitive science, shedding light on how the brain adapts to new challenges and how cognitive resources are mobilized for language learning. Sociology, too, finds SLA to be a valuable lens for understanding the social dimensions of language. Language is inherently social, and social contexts and interactions shape the ways in which learners acquire a second language. SLA highlights the importance of meaningful exposure to language through social communication, which can be influenced by factors such as group identity, social networks, and cultural immersion. Sociologists are particularly interested in how language learning intersects with issues of power, identity, and integration, as well as how social structures impact the opportunities and barriers to acquiring a new language. The study of SLA thus provides insight into the broader social dynamics that influence language use and acquisition. For philologists, the relevance of SLA lies in its ability to offer a deeper understanding of the cognitive and social processes involved in language use. While philology traditionally focuses on language's historical and structural aspects, SLA extends this study by exploring how individuals learn and produce language in real-world contexts. This perspective enriches the analysis of modern and historical languages, offering valuable insights into language change, variation, and the cognitive processes underlying linguistic development. SLA bridges the gap between theoretical linguistics and practical language use, providing a more complete picture of how languages evolve and are maintained in living communities. Moreover, SLA is critical to improving pedagogical practices in language education. Understanding how learners acquire language, both implicitly and explicitly, enables educators to create more effective teaching methods. Research in SLA has led to a greater appreciation for the importance of context, motivation, and emotional factors in the classroom. Teachers can use this knowledge to create supportive, low-anxiety environments that promote natural language acquisition and facilitate deeper engagement with the target language. As SLA continues to inform language teaching, it allows for more personalized and effective instruction that better aligns with how learners process and internalize new linguistic structures.

In conclusion, SLA is not just a field of study concerned with how people learn languages, it is an interdisciplinary exploration of human cognition, behavior, and society. SLA research contributes to a more comprehensive understanding of how language is acquired, processed, and used by connecting psychology, sociology, philology, and linguistics. This broadens our knowledge not only of language itself but also of the cognitive and social mechanisms that drive learning. As the field continues to evolve, it will provide further insights into the complexities of language learning and offer valuable applications across academic and practical domains, ultimately fostering a deeper understanding of human communication and cultural exchange.

References:

1. Cassirer, E. A. (1945). Structuralism in modern linguistics. *WORD*, 1(2), 99–120. <https://doi.org/10.1080/00437956.1945.11659249>
2. Chomsky, N. (1957). *Syntactic structures*. Mouton.
3. Chomsky, N. (1959). Review of "Verbal Behavior" by B. F. Skinner. *Language*, 35(1), 26–58.
4. Corder, S. P. (1967). The significance of learners' errors. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 5, 161–170. <http://dx.doi.org/10.1515/iral.1967.5.1-4.161>
5. DeKeyser, R. (2017). Knowledge and skill in ISLA. In S. Loewen & M. Sato (Eds.), *The Routledge handbook of instructed second language acquisition* (pp. 15–32). Routledge.
6. Dörnyei, Z. (1990). Conceptualizing motivation in foreign-language learning. *Language Learning*, 40(1), 45–78.
7. Dörnyei, Z., & Malderez, A. (1997). Group dynamics and foreign language teaching. *System*, 25(1), 65–81.
8. Ellis, N. C. (2015). Implicit and explicit language learning: Their dynamic interface and complexity. In P. Rebuschat (Ed.), *Implicit and explicit learning of languages* (pp. 3–24). John Benjamins.
9. Gass, S. M., & Mackey, A. (2007). Input, interaction, and output in second language acquisition. In B. VanPatten & J. Williams (Eds.), *Theories in second language acquisition: An introduction* (pp. 175–199). Lawrence Erlbaum.
10. Krashen, S. D. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Pergamon.
11. Lado, R. (1957). *Linguistics across cultures: Applied linguistics for language teachers*. University of Michigan Press.
12. Long, M. H. (1981). Input, interaction, and second-language acquisition. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 379(1), 259–278.
13. Lyster, R., & Ranta, L. (1997). Corrective feedback and learner uptake: Negotiation of form in communicative classrooms. *Studies in Second Language Acquisition*, 19(1), 37–66. <https://doi.org/10.1017/S0272263197001034>
14. Miller, G. A. (1956). The magical number seven, plus or minus two: Some limits on our capacity for processing information. *Psychological Review*, 63(2), 81–97. <https://doi.org/10.1037/h0043158>
15. Miller, G. A. (2003). The cognitive revolution: A historical perspective. *Trends in Cognitive Sciences*, 7(3), 141–144. [https://doi.org/10.1016/S1364-6613\(03\)00029-9](https://doi.org/10.1016/S1364-6613(03)00029-9)
16. Pienemann, M. (1998). *Language processing and second language development: Processability theory*. John Benjamins.

17. Pienemann, M. (2005). *Cross-linguistic aspects of processability theory*. John Benjamins.
18. Pienemann, M., & Lenzing, A. (2025). *Processability theory*. Cambridge University Press.
19. Rebuschat, P. (Ed.). (2015). *Implicit and explicit learning of languages*. John Benjamins.
20. Rebuschat, P., & Williams, J. N. (2012). Implicit and explicit knowledge in second language acquisition. *Applied Psycholinguistics*, 33(4), 829–856. <https://doi.org/10.1017/S0142716411000580>
21. Robinson, P. (1995). Attention, memory, and the “noticing” hypothesis. *Language Learning*, 45(2), 283–331.
22. Schmidt, R. W. (1990). The role of consciousness in second language learning. *Applied Linguistics*, 11(2), 129–158.
23. Schmidt, R. (2001). Attention. In P. Robinson (Ed.), *Cognition and second language instruction* (pp. 3–32). Cambridge University Press.
24. Schmidt, R. (2012). Attention, awareness, and individual differences in language learning. *Perspectives on Individual Characteristics and Foreign Language Education*, 6(27), 27–49.
25. Selinker, L. (1972). Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 10(1–4), 209–241. <https://doi.org/10.1515/iral.1972.10.1-4.209>
26. Sharwood Smith, M. (1993). Input enhancement in instructed SLA: Theoretical bases. *Studies in Second Language Acquisition*, 15(2), 165–179. <https://doi.org/10.1017/S0272263100011943>
27. Skinner, B. F. (1957). *Verbal behavior*. Appleton-Century-Crofts.
28. Swain, M., & Lapkin, S. (1995). Problems in output and the cognitive processes they generate: A step towards second language learning. *Applied Linguistics*, 16(3), 371–391.
29. Tarone, E. (1979). Interlanguage as chameleon. *Language Learning*, 29(1), 181–191.
30. Truscott, J. (1998). Noticing in second language acquisition: A critical review. *Second Language Research*, 14(2), 103–135.
31. VanPatten, B. (1996). *Input processing and grammar instruction in second language acquisition*. Greenwood Publishing Group.

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАГМАТИКА

Отримано: 10 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 28 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 30 квітня 2025 р.

email: dedukhno.alla@pdau.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9254-3381>

email: nataliia.syzonenko@pdau.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7978-8675>

email: oksana.mokliak@pdau.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1883-1593>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-17-20](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-17-20)

Дедушно А. В., Сизоненко Н. М., Мокляк О. І. Функціональні характеристики мовленнєвого акту вибачення в українській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 17–20.

УДК: 811.161,2'271:81'58

Дедушно Алла Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет
Сизоненко Наталія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет
Мокляк Оксана Іванівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ВИБАЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У глобалізованому світі ефективне спілкування є важливим для уникнення непорозумінь та конфліктів. У статті досліджено функціональні особливості акту вибачення в українському мовленні. Проаналізовано висловлювання вибачення як експресивний мовленнєвий акт, що спрямований на відновлення соціальної гармонії між комунікантами після порушення певних норм чи заподіяння шкоди. У роботі розглядаються основні компоненти акту вибачення, зокрема ілокутивна сила, перлокутивний ефект та використання мовних засобів для вираження вибачення. Особливу увагу приділено лексико-граматичним конструкціям, які використовуються для реалізації вибачення в українській мові: *пробачте, вибач, перепрошую, даруйте*, а також їхні варіанти: *хочу перепросити, прийміть вибачення*, проаналізовано їхню прагматичну функцію в різних комунікативних ситуаціях. Досліджено вплив соціальних та культурних факторів на вибір стратегій вибачення з огляду на важливість контексту та міжособистісних відносин між учасниками комунікації. В українській культурі вибачення має значну символічну вагу, відображаючи не лише етичні норми, а й будучи невід'ємною частиною традиційних родинних та соціальних обрядів, спрямованих на підтримку взаємоповаги та єдності. Стаття базується на аналізі автентичних мовних матеріалів, що дозволяє зробити висновки про типові моделі поведінки українських мовців у ситуаціях, що вимагають вибачення. Результати дослідження сприятимуть глибшому розумінню механізмів функціонування мовленнєвого акту вибачення в українській мові, спонукаючи до покращення ефективності комунікативних навичок, та можуть бути корисними для подальших досліджень у галузі прагматики, соціолінгвістики та міжкультурної комунікації.

Ключові слова: мовленнєвий акт вибачення, міжособистісне спілкування, функціональні характеристики, ситуація спілкування.

Alla Dedukhno,
Ph.D in Philology, associate professor,
Poltava State Agrarian University
Nataliia Syzonenko,
Ph.D in Philology, associate professor,
Poltava State Agrarian University
Oksana Mokliak,
Ph.D in Philology, associate professor,
Poltava State Agrarian University

FUNCTIONAL CHARACTERISTICS OF THE SPEECH ACT OF APOLOGY IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

In today's globalized world, effective communication is crucial for avoiding misunderstandings and conflicts. This article examines the functional characteristics of the act of apology in Ukrainian discourse. It analyzes apologies as expressive speech acts aimed at restoring social harmony between communicators following the violation of certain norms or causing harm. The study explores the main components of an apology, including illocutionary force, perlocutionary effect, and the linguistic means used to express apologies. Special attention is given to the lexical and grammatical constructions employed to realize apologies in Ukrainian, analyzing their pragmatic functions in various communicative situations. The influence of social and cultural factors on the choice of apology strategies is also examined, considering the importance of context and interpersonal relationships between communication participants. In Ukrainian culture, apologies hold significant symbolic weight, reflecting not only ethical norms but also serving as an integral part of traditional familial and social rituals aimed at maintaining mutual respect and unity. The article is based on the analysis of authentic linguistic materials, allowing conclusions to be drawn about typical behavioral patterns of Ukrainian speakers in situations requiring apologies. The research findings contribute to a deeper understanding of the mechanisms of the apology speech act in the Ukrainian language, promoting the improvement of communicative skills, and may be useful for further studies in pragmatics, sociolinguistics, and intercultural communication.

Keywords: speech act of apology, interpersonal communication, functional characteristics, communication situation.

Постановка проблеми. Мовленнєвий акт вибачення є одним із основних елементів міжособистісного спілкування, який сприяє відновленню соціальної гармонії та зменшенню напруги в конфліктних ситуаціях. В українській мові вибачення має свої специфічні мовні та культурні риси, що визначають його функціональні характеристики. У цій статті йдеться про теоретичні основи мовленнєвого акту вибачення, його лінгвістичні індикатори, а також соціокультурні особливості, що впливають на формулювання та сприйняття вибачення в українському суспільстві.

У сучасному українському суспільстві, яке характеризується динамічними соціальними змінами та увагою до етичних норм комунікації, вивчення мовленнєвого акту вибачення набуває особливої значущості. Це висловлювання є основним інструментом відновлення міжособистісних відносин та гармонізації соціальних взаємодій. Однак, попри його важливість, функціональні характеристики цього мовленнєвого акту в українській мові залишаються недостатньо дослідженими, що і становить **актуальність** цієї розвідки. Аналіз прагматичних аспектів вибачення сприятиме глибшому розумінню механізмів комунікативної поведінки українських мовців та дозволить виявити специфіку їхньої мовленнєвої діяльності.

Згідно з теорією мовленнєвих актів Дж. Л. Остіна (Austin, 1962) та Дж. Сьорля, (Austin, 1975) ці акти поділяються на три основні компоненти: локутивний (змістовий), ілокутивний (інтенційний) та перлокутивний (наслідковий ефект). Акт вибачення належить до інтенційних актів, адже його основна функція полягає не просто у передачі інформації, а й у вираженні внутрішнього стану особи, яка визнає свою помилку та прагне відновити втрачену довіру. У цьому контексті вибачення виступає як соціальний ритуал, що сприяє збереженню «обличчя» учасників комунікації та відновленню міжособистісних стосунків.

У концепції ввічливості, розробленій Пенелопоєю Браун та Стівеном Левінсоном, мовленнєві акти вибачення, розглядаються як такі, що загрожують позитивному обличчю мовця. Це означає, що, перепрошуючи, мовець визнає свою провину або відповідальність, що може зменшити його авторитет або позитивний образ в очах інших. Водночас такі акти можуть підвищити позитивний статус адресата, оскільки мовець демонструє повагу до нього, визнаючи свою помилку та намагаючись відновити гармонію у взаєминах (Brown, P., Levinson, 1987). Отже, вибачення може одночасно і погіршити позитивний статус мовця і зміцнити його.

Н. Р. Норрік визначає вибачення як прийняття мовцем відповідальності за скоєний вчинок, що супроводжується почуттям провини або каяття. Соціальна функція вибачення полягає в тому, що мовець визнає свою провину, виражаючи каяття за скоєне (Norrick, 1978).

У сучасних розвідках І. О. Ківенко розкрила умови успішності реалізації мовленнєвого акту вибачення (Ківенко, 2022), Т. М. Буренко дослідила непрямі мовні засоби реалізації вибачення (Буренко, 2019), І. І. Репушевська диференціювала мовленнєві акти вибачення, жалю та співчуття в англійській мові (Репушевська, 2023).

Метою цієї статті є дослідження специфічних функціональних характеристик мовленнєвого акту вибачення в українській мові, визначення його лінгвістичних маркерів та соціокультурного контексту, а також аналіз того, як вибачення сприяє відновленню довіри і збереженню гармонії в міжособистісних стосунках. **Об'єктом дослідження** є мовленнєвий акт вибачення в українській мові як комунікативний феномен, що реалізується в різних соціальних контекстах. **Предметом** – функціональні характеристики висловлювання вибачення, зокрема його ілокутивна сила, перлокутивний ефект, лексико-граматичні засоби вираження та прагматичні умови реалізації в українському мовленні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В українській мові існує низка сталих мовних формул, які використовують для вираження вибачення: формальні вирази: «*Прошу вибачення*», «*Вибачте, будь ласка*», «*Перепрошую*»; неформальні вирази: «*Пробач*», «*Вибач / Вибач мені*». Часто вибачення супроводжується елементами самокритики або визнання відповідальності тощо, що посилює семантику вибачення або уточнює ситуативні умови такого висловлювання, наприклад, «*Я визнаю свою помилку*», «*Мені дуже шкода*» «*Вибачте за будь-які незручності, які могли виникнути через моє спізнання*».

Згідно із спостереженнями, що усталилися в мовленні людей, розрізняємо таке вживання мовних формул акту вибачення. Вважаємо, що мовний індикатор **пробачте** – це найбільш загальний спосіб попросити вибачення. Він використовується у формальних і неформальних ситуаціях: Пробачте, що не звернув на це увагу раніше, **Пробачте**, але я не можу погодитися з вашим рішенням, **Пробачте**, що запізнився на зустріч, Пробачте, я неавтоматично зачепив вас, Пробачте, але я не зможу прийти на вечірку сьогодні (розмовне мовлення). Зазначимо, що цей же індикатор може слугувати як засіб привернення уваги: Пробачте, як пройти на вулицю Шевченка?; Пробач, чи можу я позичити твою книгу на кілька днів? тощо (розмовне мовлення).

Мовний індикатор вибач/вибачте є більш неформальним варіантом, який використовується між друзями або родичами: **Вибач**, я не хотів тебе образити своїми словами; **Вибач**, що не попередив тебе про зміни в планах; **Вибач**, але я не зможу допомогти тобі сьогодні; **Вибачте**, дорога тітонько, я запізнюся на нашу зустріч, дочекайтеся мене, будь ласка (розмовне мовлення).

Мовний індикатор **перепрошую** – це вираз, який використовується, коли потрібно привернути чийсь увагу або коли ви випадково турбуєте когось: Перепрошую, я зайняла ваше місце; **Перепрошую**, що турбую вас у такий пізній час

(розмовне мовлення). У цьому ж контексті ми використовуємо лексему *даруйте/ даруй: Даруйте, я випадково розлив чай; Даруйте, ви мене неправильно зрозуміли* (розмовне мовлення).

Вибір конкретної форми вибачення залежить від контексту, ступеня формальності та стосунків між співрозмовниками. Головне – це те, що вибачення має бути щирим і відповідати ситуації.

Для успішного здійснення мовленнєвого акту вибачення необхідно враховувати недоречність дії або поведінки мовця, що залежить від конкретної ситуації та статусу співрозмовників. Те, що може бути прийнятним для особи з вищим соціальним статусом або ситуативною позицією, може бути неприйнятним для особи з нижчим статусом і вимагати вибачення. Повна модель вибачення включає такі компоненти: адресант (той, хто вибачається), предмет вибачення, адресат (той, перед ким вибачаються) та саме вибачення.

Висловлювання-вибачення відіграють важливу роль у суспільстві, оскільки сприяють підтримці гармонійних взаємин, забезпечуючи ефективність комунікації. За допомогою вибачення можна відновити довіру та взаєморозуміння, усунути напруженість, що виникла через непорозуміння або конфлікти, що сприятиме встановленню позитивних стосунків між людьми. Інколи вибачення спрямоване на зниження напруги та відновлення довіри між учасниками комунікації. Воно є інструментом для вирішення конфліктів та запобігання виникненню суперечок: *Шановні колеги, я хочу щиро вибачитися за свої слова на вчорашній нараді. Мої висловлювання були недоречними та могли образити деяких із вас. Я усвідомлюю свою помилку і запевняю, що це не повториться в майбутньому. Будь ласка, прийміть мої вибачення* (розмовне мовлення). Вибачення дозволяє висловити щирий жаль і скорегувати емоційний стан як того, хто вибачається, так і того, хто отримує вибачення. Це сприяє створенню атмосфери підтримки та співчуття.

При виборі фрази для вибачення в професійному контексті важливо враховувати культуру компанії, ступінь формальності стосунків та специфіку ситуації. Щире та відповідальне вибачення сприяє зміцненню ділових відносин і покращенню комунікації в команді.

Під час міжособистісного спілкування важливо визнати та усвідомити свої помилки. У такій ситуації просити вибачення означає брати відповідальність за свої дії та демонструвати готовність до самовдосконалення. Це сприяє особистісному росту та розвитку: *Шановний Іване, я хочу щиро вибачитися за мою поведінку під час нашої останньої зустрічі. Я перебив тебе і не дав можливості висловити свою думку. Це було неповагою з мого боку, і я глибоко шкодую про це. Чесне та щире вибачення дозволяє зберегти репутацію особи чи організації, демонструючи готовність до самоаналізу і покращення поведінки. Це особливо важливо у професійному середовищі, де взаємна довіра є запорукою успішної співпраці. Мовець чітко визнає свою помилку, висловлює жаль і обіцяє змінити свою поведінку в майбутньому, що сприяє відновленню довіри та взаєморозуміння.*

У сімейному спілкуванні щире вибачення допомагає вирішувати непорозуміння між членами родини, сприяє емоційному зціленню та підтриманню теплоти у стосунках: *Пробач мені, дорога моя, я зрозумів, що моя необачність завдала тобі болю. Мої слова були недоречними, і тепер я прошу вибачення від усього серця; Бабусю, я ненавмисно розбив твою чашку. Мені дуже шкода* (розмовне мовлення).

В українській культурі вибачення в сімейному спілкуванні є не лише етичним обов'язком, але й важливим елементом, що сприяє зміцненню родинних зв'язків та підтримці емоційного добробуту всіх членів сім'ї. Вибачення між батьками та дітьми, подружжям або між поколіннями може мати свої нюанси. Наприклад, батьки, коли вибачаються перед дітьми, демонструють приклад відповідальної поведінки та поваги до їхніх почуттів.

Під час виявлення поваги до почуттів інших мовленнєвий акт вибачення свідчить про те, що співрозмовник цінує емоції та переживання інших людей, що є основою для побудови міцних і здорових взаємин: *Перепрошую, що змушений скасувати наші плани на сьогодні. Я розумію, що ви розраховували на цю зустріч, і мені дуже шкода за спричинені незручності* (розмовне мовлення).

Зважаючи на соціальні норми та етикет використання форм вибачення відповідає усталеним правилам ввічливості та сприяє культурі спілкування в суспільстві: *Перепрошую за незручності, які я вам спричинив; Пробачте, що змусив вас чекати; Даруйте, що перебиваю, але маю важливу інформацію; Вибачте, якщо я вас неправильно зрозумів* (розмовне мовлення).

Вибачення є важливим соціокультурним феноменом, що відображає моральні, етичні та міжособистісні аспекти суспільства. Вони виконують такі функції: відновлюють соціальну гармонію, виявляють моральні цінності, підкреслюючи важливість відповідальності та емпатії, сприяють процесам соціалізації та виховання, формуючи правила ввічливості та поваги до інших у суспільстві.

Посилити дію вибачення можна за допомогою шанобливого звертання: *шановні колеги, дорога моя, бабусю, дорога тітонько*, прислівників: *щиро, дуже*, словосполучень: *від усього серця, від душі*.

Отже, функціональні характеристики мовленнєвого акту вибачення в українській мові відображають його багатогранність: це не лише формальний етикет, а й потужний інструмент соціальної взаємодії, спрямований на відновлення гармонії, визнання відповідальності та формування позитивного іміджу. Сучасна комунікація, незалежно від контексту – сімейного, професійного чи публічного – потребує від нас уміння попросити вибачення щиро, що забезпечить ефективність взаємодії та сприяє розвитку здорових стосунків у суспільстві. Висловлювання вибачення є невід'ємною частиною культурного та соціального життя і його правильне використання має величезне значення для підтримки міжособистісної гармонії та етичних норм в українському суспільстві.

У сучасному світі, де процеси глобалізації та культурної різноманітності відіграють значну роль, розуміння та практика вибачення можуть бути різними в різних культурах. Це підкреслює важливість міжкультурної комунікації та взаємоповаги. Дослідження особливостей використання мовленнєвих актів вибачення в інших культурах стане об'єктом дослідження в подальших публікаціях.

Література:

1. Буренко Т. М. Непрямі мовні засоби реалізації вибачення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. С. 23–26.

2. Ківенко І. О. Умови успішності реалізації мовленнєвого акту вибачення. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2022. № 12. С. 87–91.
3. Репушевська, І. І. Диференціація мовленнєвих актів вибачення, жалю та співчуття (на матеріалі англійської мови). *Закарпатські філологічні студії* / редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2023. Вип. 31. С. 80–84.
4. Austin J. L. How to do things with words. Cambridge / Mass. : Harvard Univ. Press, 1962. 166 p.
5. Brown P., Levinson S. Politeness – Some Universals in Language Usage. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1987. 345 p.
6. Norrick N. R. Expressive Illocutionary Acts. *Journal of Pragmatics*. № 2. 1978. P. 227–291.
7. Searle J. A Taxonomy of Illocutionary Acts. *Language, Mind und Knowledge*. Minnesota Studies in The Philosophy of Science. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1975. Vol. VII. S. 344–369.

References:

1. Burenko, T. M. (2019). Nepryami movni zasoby realizatsiyi vybachennya [Indirect linguistic means of expressing apology]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Filolohiya. Sotsial'ni komunikatsiyi*, 23–26 [in Ukrainian].
2. Kivenko, I. O. (2022). Umovy uspishnosti realizatsiyi movlennyevoho aktu vybachennya [Conditions for the success of the speech act of apology]. *Naukovyy zhurnal L'vivs'koho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttyediyal'nosti «L'vivs'kyy filolohichnyy chasopys»*, 12, 87–91 [in Ukrainian].
3. Repushevs'ka, I. I. (2023). Dyferentsiatsiya movlennyevykh aktiv vybachennya, zhalyu ta spivchuttya (na materialy anhliys'koyi movy) [Differentiation of speech acts of apology, regret and sympathy (based on English language data)]. *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*, 31, 80–84. Uzhhorod: Vydavnychy dim "Hel'vetyka" [in Ukrainian].
4. Austin, J. L. (1962). How to do things with words. Cambridge / Mass.: Harvard Univ. Press.
5. Brown, P., & Levinson, S. (1987). Politeness – Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
6. Norrick, N. R. (1978). Expressive Illocutionary Acts. *Journal of Pragmatics*, 2, 227–291.
7. Searle, J. (1975). A Taxonomy of Illocutionary Acts. In *Language, Mind and Knowledge*. Minnesota Studies in the Philosophy of Science (Vol. VII, pp. 344–369). Minneapolis: University of Minnesota Press.

Отримано: 13 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 2 травня 2025 р.

Прийнято до друку: 5 травня 2025 р.

email: elina.koliada@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5437-1320>

email: Kruhlij.Olena@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6346-8821>

email: Chernyak.Oksana@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3848-0690>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-21-25](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-21-25)

Коляда Е. К., Круглій О. Р., Черняк О. П. Дистанціювання як стратегія негативної ввічливості (на матеріалі англомовного художнього дискурсу). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 21–25.

УДК: 811.111'373.4:177.1

Коляда Еліна Калениківна,
кандидат філологічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Круглій Олена Ростиславівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Черняк Оксана Павлівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ДИСТАНЦІЮВАННЯ ЯК СТРАТЕГІЯ НЕГАТИВНОЇ ВВІЧЛИВОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Стаття присвячена дистанціюванню як стратегії негативної ввічливості, що передбачає використання різноманітного арсеналу лексико-граматичних засобів з метою створення певної емоційної та соціальної дистанції між співрозмовниками. Ця стратегія, тісно пов'язана з категорією модальності, виступає своєрідним посередником у взаємодії між учасниками комунікативного акту, змістом їхніх висловлювань та об'єктивною дійсністю. Модальність, відображаючи суб'єктивне ставлення мовця до повідомлюваного, його оцінку ймовірності, необхідності чи бажаності дії або стану, відіграє ключову роль у втіленні принципів комунікативної ввічливості і виступає важливим регулятором міжособистісних відносин.

Такі граматичні явища, як умовний спосіб дієслів та зміщення часового плану, створюють у висловлюванні ефект певної відстороненості мовця від безпосередньої реальності. Використання умовних конструкцій дозволяє представити ситуацію як гіпотетичну, можливу, що пом'якшує категоричність твердження та робить його менш нав'язливим. Аналогічно, зміщення часового плану, як-от використання минулого часу для вираження прохання, може створити враження більшої формальності та поваги до співрозмовника.

Окрім того, модальні дієслова, питальні конструкції різних типів та модальні модифікатори безпосередньо відображають ставлення мовця до змісту повідомлення або ж орієнтовані на реакцію слухача. Питальні форми часто використовуються не лише для отримання інформації, але й для непрямого вираження прохань чи пропозицій, що також сприяє створенню менш прямолінійного та більш ввічливого тону спілкування.

З оперттям на аналіз конкретних лексико-граматичних інструментів, що залучаються для реалізації стратегії дистанціювання, виокремлено дві основні тактики. Перша тактика пов'язана зі зміщенням часового плану, що дозволяє представити дію чи подію як віддалену в часі, а отже, менш актуальну чи категоричну в момент спілкування. Друга тактика ґрунтується на активному використанні модальних дієслів та умовного способу, які виражають ступінь впевненості мовця, його ставлення до необхідності чи можливості здійснення певної дії, тим самим регулюючи рівень прямолінійності висловлювання та впливаючи на сприйняття співрозмовником комунікативного наміру.

Ключові слова: стратегія, тактика, дистанціювання, негативна ввічливість, лексико-граматичні засоби.

Elina Koliada,
PhD in Philology, Full Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University
Olena Kruhlij,
PhD in Philology, Associate Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University
Oksana Cherniak,
PhD in Philology, Associate Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University

DISTANCING AS A STRATEGY OF NEGATIVE POLITENESS (BASED ON THE ENGLISH-LANGUAGE LITERARY DISCOURSE)

The article is dedicated to distancing as a negative politeness strategy, which involves the use of a diverse range of lexico-grammatical means to create a certain emotional and social distance between interlocutors. This strategy, closely linked to the category of modality, acts as a mediator in the interaction between participants of a communicative act, the content of their statements, and the objective reality. Modality, reflecting the speaker's subjective attitude towards what is being reported, their assessment of the probability, necessity, or desirability of an action or state, plays a key role in the implementation of the principles of communicative politeness and acts as an important regulator of interpersonal relations.

Grammatical phenomena such as the conditional mood of verbs and the shift in tense create an effect of a certain detachment of the speaker from immediate reality in the utterance. The use of conditional constructions allows presenting a situation as hypothetical, possible, softening the statement's categorical nature and making it less intrusive. Similarly, a shift in tense, such as the use of the past tense to express a request, can create an impression of greater formality and respect for the interlocutor.

In addition, modal verbs, interrogative constructions of various types, and modal modifiers directly reflect the speaker's attitude towards the content of the message or are oriented towards the listener's reaction. Interrogative forms are often used not only to obtain information but also for the indirect expression of requests or suggestions, which also contributes to the creation of a less direct and more polite tone of communication.

Based on the analysis of specific lexico-grammatical tools employed for the realization of the distancing strategy, two primary tactics have been identified. The first tactic is related to the shift in tense, which allows presenting an action or event as distant in time, and therefore, less relevant or categorical at the moment of communication. The second tactic is based on the active use of modal verbs and the conditional mood, which express the speaker's degree of certainty, their attitude towards the necessity or possibility of carrying out a particular action, thereby regulating the level of directness of the utterance and influencing the listener's perception of the communicative intention.

Keywords: strategy, tactics, distancing, negative politeness, lexical and grammatical means.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Ввічливість належить до важливих чинників регулювання людської взаємодії. Мовлення є не тільки засобом передачі інформації в просторі та часі, але й слугує досягненню певних немовленнєвих цілей, тому в широкому розумінні, воно регулює поведінку іншої людини, оскільки кінцева мета спілкування – управління діяльністю співрозмовника (Шкіцька, 2012: 11). Для того, щоб комунікативний акт був успішним, учасники комунікації досягли своєї мети, слід дотримуватись певних умов, які значною мірою визначають ефективність спілкування (Бацевич, 2011: 222).

Актуальність дослідження обумовлена тим, що сучасна лінгвістика розглядає мовні і мовленнєві явища з урахуванням прагматичного й соціального аспектів. Об'єктом дослідження слугує стратегія дистанціювання як засіб вираження негативної ввічливості в англomовному художньому діалогічному дискурсі. Предмет дослідження – прийоми і тактики стратегії дистанціювання. **Метою** статті є виявлення та аналіз мовних засобів, що використовуються для реалізації цієї стратегії. Матеріалом дослідження слугувала вибірка із 180 епізодів пом'якшення мовлення, виокремлених методом суцільної вибірки з сучасних англomовних романів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище ввічливості було розглянуто в роботах низки науковців, як зарубіжних, так і вітчизняних. Зокрема, його вивчали П. Браун і С. Левінсон, Е. Гофман, Дж. Ліч, Ю. В. Деде, Л. О. Окулова та ін. Ввічливість розглядають як соціальну норму; як форму поведінки в соціумі та дотримання певних правил спілкування, які вважаються гарними манерами; з погляду розмовних максим; у світлі теорії збереження «обличчя», розробленої П. Браун і С. Левінсоном; як оцінку статусу людини; як етичну та прагмалінгвістичну категорію, яка реалізується за допомогою мовленнєвого етикету (Окулова, 2020: 132).

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні точки зору на визначення поняття «ввічливість». Б. Хілл та ін. визначають ввічливість як одне з обмежень людської взаємодії, метою якого є врахування почуттів інших, встановлення рівнів взаємного комфорту та сприяння взаєморозумінню (Hill et al., 1986: 349). П. Браун і С. Левінсон описують ввічливість у загальних термінах як складну систему для пом'якшення загроз (Brown & Levinson, 1987: 13). У вузькому сенсі ввічливість охоплює наше повсякденне спілкування, визначаючи його «комфортність» на основі створення найбільш оптимальної тональності й способу спілкування (Окулова, 2020: 132). На думку Дж. Ліча, ввічливість є стратегічним запобіганням конфліктів і проявом шанобливого ставлення до інших (Leech, 2014).

Дж. Ліч, П. Браун, С. Левінсон виокремлюють принципи ввічливості й збереження статусу обличчя (підтримання позитивної самооцінки особистості). За Е. Гоффманом, засновником теорії «обличчя», «обличчя» є позитивною соціальною цінністю, суспільно безпечним засобом, за допомогою якого кожен член суспільства хоче заявити про себе (Goffman, 1972). У процесі спілкування учасники прагнуть зберегти не тільки власне обличчя, але й обличчя співрозмовника. Збереження обличчя – це умова, без виконання якої нормальне спілкування неможливе (Шпенюк, 2015: 194).

У рамках теорії ввічливості ключовими поняттями є «позитивне обличчя»/«позитивна ввічливість» і «негативне обличчя»/«негативна ввічливість». «Позитивне обличчя» – це бажання людини бути позитивно оціненою і схваленою іншими. Відповідно, позитивна ввічливість спрямована на підтримку високої самооцінки та самоповаги людини і орієнтована на пошук спільних поглядів, демонстрацію близькості і дружби, тобто передбачає скорочення дистанції між комунікантами. «Негативне обличчя» відображає прагнення людини захистити свої особисті права (свободу слова, дії, вчинків та свободу від нав'язування) (Brown & Levinson, 1987: 2, 61–62). Негативна ввічливість, демонструючи повагу до особистісної автономії адресата, мінімізує примушування і допомагає зберегти дистанцію між мовцем і слухачем. Іншими словами, негативна ввічливість – це ввічливість дистанціювання.

Ю. В. Деде, дослідивши сутність таких комунікативних явищ, як негативна ввічливість та мітігація, дійшла висновку про те, що вони гіперо-гіпонімічно співвідносяться одне з одним: мітігація – різновид негативної ввічливості, оскільки вона є «ввічливістю віддалення», яка допомагає зберегти дистанцію між мовцем і слухачем (Деде, 2020: 114). Мітігацією називають стратегію ефективного спілкування, що передбачає пом'якшення мовленнєвої поведінки мовця відносно адресата з метою зниження ризику суперечки, згладжування відмови, втрати обличчя, запобігання або усунення конфлікту й підвищення ефективності комунікативних дій (Селіванова, 2011: 374). Стратегії негативної ввічливості лежать у площині надання свободи дії адресату і передбачають уникнення й пом'якшення тих мовленнєвих актів, що загрожують його негативному обличчю, зокрема, критичних зауважень, наказів тощо (Човганюк, 2015).

У нашому дослідженні ми послуговуємося тріадою «стратегія–тактика–прийом». Під стратегією спілкування ми розуміємо реалізацію інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування шляхом вибору оптимальних способів (ходів) спілкування і гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації комунікації (Бацевич, 2011: 291). Конкретним виявом стратегії є тактика – локальна інтенція, яка в контексті (ситуаційному, соціальному та культурному) надає актуального смислу певному мовленнєвому вчинку (Шкіцька, 2012: 51). І. Є. Фролова характеризує тактику як одну чи декілька дій, що сприяють реалізації стратегії (Фролова, 2009: 62). Тактика формалізується за допомогою прийому, який визначає використання

засобів для вираження інваріантного тактичного смислу. Як зауважує І. Ю. Шкіцька, з одного боку, один і той самий прийом може підпорядковуватися різним тактикам, а з іншого боку, одна тактика може вербалізовуватися за допомогою різних прийомів (Шкіцька, 2012: 52). Прийоми належать до арсеналу тактичних засобів та співвідносяться із тактиками як рід – вид (Петренко, 2018: 124).

Стратегія дистанціювання передбачає використання цілої низки лексико-граматичних засобів (таких, як зміщення часового плану, умовний спосіб, питальні конструкції, модальні дієслова, модальні модифікатори), пов'язаних з категорією модальності, яка, відображаючи взаємодію між комунікантами, змістом висловлювання та дійсністю, відіграє важливу роль у реалізації принципів комунікативної ввічливості, і виступає свого роду регулятором взаємовідносин між співрозмовниками.

Умовний спосіб і зміщення часового плану надають висловлюванням певну віддаленість від реальності і роблять їх тим самим більш ввічливими. Модальні дієслова, питальні конструкції та модальні модифікатори, орієнтовані на мовця або слухача, виражають ставлення мовця до повідомлюваного.

З огляду на конкретні лексико-граматичні засоби, можна виокремити дві тактики реалізації стратегії дистанціювання, пов'язані зі зміщенням часового плану та з використанням модальних дієслів і умовного способу.

Тактика зміщення часового плану

Зміщення часового плану можна використовувати як граматичний засіб зниження категоричності висловлювання для того, щоб надати інструкціям, розпорядженням або наказам вигляд ввічливого прохання і тактовно оформити питання особистого характеру, вираження намірів, різного роду пропозиції тощо. При вирішенні таких мовленнєвих завдань у ролі «структур дистанціювання» (Swan, 1997: 158) доречніше вживати висловлювання не в Present Simple, а Past або Future, які передбачають певне зміщення в минуле або майбутнє відносно моменту мовлення, що дає свободу вибору відповідних реплік. Розглянемо можливості реалізації цієї тактики на прикладах.

Прийом зміщення часового плану в минуле або майбутнє

Поширеним явищем в англійській мові є використання минулого часу для вираження ввічливості. Цей феномен ґрунтується на психологічному принципі дистанціювання, який дозволяє пом'якшити вплив висловлювання на співрозмовника. Використання минулого часу створює часову дистанцію між мовцем і дією, про яку йдеться. Це робить висловлювання менш наполегливим і більш делікатним.

(1) *'We appreciate you taking the time to come over.'* He noticed the cup of tea, untouched, on the table in front of her. **'Did you want another drink?'**

'No, I'm fine thanks' (McNeill, 2012: 56).

У цьому прикладі замість прямого запитання *"Do you want another drink?"* мовець використав *"Did you want another drink?"*, що звучить м'якше.

(2) ***I just wondered*** if you'd have coffee with me (Rhodes, 2011: 85).

Замість запитання *"Would you have coffee with me?"* використано фразу *"I just wondered if you'd have coffee with me"*, що робить пропозицію менш нав'язливою.

Дієслово *wonder* у формі Past Simple та прислівник *just* пом'якшують тон і вказують на те, що це пропозиція, а не вимога. Використання умовного способу (*if you'd have*) засвідчує повагу до співрозмовника і надає йому право відмовитися.

З використанням Future Simple будуються формули наказу, інструкції, пропозиції. Для пом'якшення інструкцій і наказів можна вжити *will need/have to*, що уможливить зменшення прямолінійності висловлювання й надасть йому більш ввічливого та менш директивного тону. Наприклад:

(3) ***I'm afraid you'll need to find a hotel***" (Lucado, 2013: 95);

(4) ***"Boys, I'm afraid you'll have to follow me to headquarters to straighten this all out. I'm sure you understand"*** (Bianchi, 2006: 107).

Використання *will need* і *will have to* у наведених вище прикладах (3) і (4) відповідно створює відчуття рекомендації або необхідності, а не суворого припису. *Will need* і *will have to* вжиті з метою уникнення прямої вказівки, вираженої наказовим способом: *Find a hotel; Follow me to headquarters to straighten this all out.*

Future Simple допомагає пом'якшити тон. Наприклад:

(5) ***".../ I'll ask you to sign a copy if you agree with that statement"*** (Harwell, 2022: 30).

Використання *"I'll ask"* замість простого *"I ask"* робить прохання ввічливішим. Водночас воно створює відчуття формальності та відстороненості і надає висловлюванню більш офіційного характеру. Це часто використовується в діловому спілкуванні, зокрема, у розмовах з клієнтами, колегами або керівництвом.

Прийом використання тривалого часу

Тривалі форми дієслова звучать більш невимушено та менш визначено, ніж прості форми, оскільки вони вказують на тимчасовість та незавершеність дії (Swan, 1997: 159). До прикладу:

(6) ***"And then your work will begin. I'll give you a fresh sample—perhaps the last fresh sample we will be able to secure—and then you will have twenty-nine days to stabilize it. I'm hoping you will not leave us flat like your predecessor."***

"I'm not a quitter."

"I know you aren't. That is why I have high hopes for you" (Wilson, 2006: 87).

У прикладі (6) мовець висловлює сподівання (*I'm hoping*), що негативна ситуація не повториться. Таке висловлювання звучить менш категорично і більш ввічливо завдяки використанню Present Continuous.

Минулий тривалий час забезпечує два рівні дистанціювання (Swan, 1997: 159). Використовуючи минулий час, мовець віддаляє своє висловлювання від безпосередньої ситуації, що робить його менш прямим. Тривала форма створює відчуття незавершеності та тимчасовості, що пом'якшує категоричність висловлювання. Наприклад:

(7) ***He cleared his throat. "I was wondering if you were going to be in the lab today."***

"I hadn't planned on it" (Wilson, 2006: 272);

(8) *"I'm Detective Avery Black," Avery said, again flashing her badge. "And this is my partner, Officer Kellaway. We were hoping you might be able to shed some light on a murder case we're working on right now. The victim apparently frequented the butterfly garden quite a bit"* (Pierce, 2018: 85–86).

У прикладах (7) і (8) мовець використовує Past Continuous (*was wondering; were hoping*), щоб максимально пом'якшити запит інформації.

Тактика використання модальних дієслів

Англійські модальні дієслова, завдяки своїй семантичній гнучкості, відіграють ключову роль у вираженні ввічливості. Вони дозволяють мовцям пом'якшувати категоричність тверджень, виражати повагу до співрозмовника й демонструвати обережність у висловлюваннях.

Модальні дієслова *would, could* і *might* роблять запитання, прохання та пропозиції менш прямими (Swan, 1997: 159). Наприклад:

(9) *"Well, that's all for now. Would you please reach back out to me if you happen to recall any details about men she might have mentioned?"* (Pierce, 2018: 173).

Фраза *"Would you please"* задає доброзичливий, шанобливий тон всьому повідомленню. Мовець зменшує тиск на співрозмовника, коли демонструє усвідомлення, що інформація могла забутись (*"if you happen to recall recall any details about men she might have mentioned"*).

(10) *"Could you please gather them up for me and meet me at the bar area? I have a few really quick questions I need to ask about a woman that we think might have been here early last night"* (Pierce, 2018: 141).

Наведений приклад демонструє хороший рівень соціальної компетентності та поваги до співрозмовника. *"Could you please..."* – це класична фраза ввічливого прохання. Пояснення причини необхідності зустрічі з працівниками закладу (*I need to ask about a woman that we think might have been here early last night*) надає проханням обґрунтованості й важливості.

(11) *"It seems such a shame for that talent to go to waste and I was wondering since you've retired whether you might be interested in taking coaching?"* (Sealey, 2019: 76).

Фраза *"I was wondering"* є ввічливим способом представити пропозицію і вказує на те, що це лише роздум мовця, а не пряме прохання. Використовуючи формулювання *"whether you might be interested"*, мовець уникає тиску на співрозмовника і надає останньому можливість відмовитися від пропозиції.

Вищенаведені приклади (9) (10) і (11) свідчать про те, що питальні конструкції з дієсловами *could, would, might* – традиційні способи вираження ввічливого прохання, пропозиції або думки, які роблять комунікацію відкритою та менш нав'язливою.

Ще один спосіб дистанціювати пропозиції від реальності полягає в тому, щоб зробити їх умовними або заперечними (Swan, 1997: 160). Використання умовного способу підкреслює припущення та гіпотетичність, збільшуючи дистанцію між змістом і прагматичним значенням висловлювання. Наприклад:

(12) *But, what if I were to tell you... What if I told you that Morris could hurt me with his Klan investigation?* (Frelow, 2006: 177).

У цьому прикладі використання умовного способу робить висловлювання гіпотетичним і створює простір для припущень.

(13) *But theirs had been the politest, cleanest breakup in the world, mutually initiated and agreed upon. Julie had even tried to give the necklace back, and Brett had said:*

You wouldn't return it to a friend, would you? (Mangiaforte, 2014: 62).

Після розриву стосунків Брет апелює до дружніх почуттів і послуговуючись розділовим запитанням, яке починається із заперечного твердження (*You wouldn't return it to a friend*), м'яко пропонує Джулі залишити подарунок (*the necklace*).

(14) *'Wouldn't it be better to have someone else do it? I'm not really cut out for this sort of thing—'* (McNeill, 2012: 107).

Замість твердження *It would be better to have someone else do it* мовець використовує ввічливе питання (*Wouldn't it be better to have someone else do it?*), щоб підштовхнути співрозмовника до самостійного висновку. Питальна конструкція дає можливість мовцю висловити небажання виконувати запропоновану дію, не образивши співрозмовника.

Висновки. Ввічливість є невід'ємною складовою комунікативної взаємодії. Ввічливе спілкування спрямоване на успішне досягнення комунікативних цілей і допомагає запобігти непорозумінням, образам та конфліктам. Мовець вдається до різних тактик, наприклад, зміщення часового плану і використання модальних дієслів, щоб дистанціюватися від співрозмовника і не бути нав'язливим.

Література:

1. Бачевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 304 с.
2. Деде Ю. В. Мітгація VS негативна ввічливість (на матеріалі англомовного художнього дискурсу). *Записки з романо-германської філології*. 2020. Вип. 1(44). С. 107–115. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1\(44\).211002](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1(44).211002) (дата звернення: 22.03.2025).
3. Окулова Л. О. Порівняльна характеристика понять «ввічливість» та «етикет». *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Т. 2. С. 130–134.
4. Петренко О. М. Типологія стратегій неввічливості у дискурсі В. Шекспіра. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2018. Вип. 87. С. 121–128.
5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
6. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі: монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. 344 с.
7. Човганюк М. Реалізація стратегій негативної ввічливості в англомовному дискурсі інтерв'ю (на матеріалі ток-шоу Ларі Кінга). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2015. Вип. 22. С. 169–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2015_22_37 (дата звернення: 22.03.2025).
8. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 440 с.
9. Шпенюк І. Є. Стратегії захисту «соціального обличчя» комунікантів в американському науково-академічному дискурсі. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2015. С. 193–201. URL: <https://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202015/Shpenyuk.pdf> (дата звернення: 22.03.2025).

10. Bianchi C. The Blistered Cat. Bloomington: iUniverse, 2006. 195 p.
11. Brown P., Levinson S. C. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 358 p.
12. Frelow R. D. At The Rainbow's End. Bloomington: AuthorHouse, 2006. 684 p.
13. Goffman E. On Face-Work: an Analysis of Ritual Elements in Social Interaction. *Communication in Face to Face Interaction*. Harmondsworth, 1972. P. 5–45.
14. Harwell B. The Trap. Pittsburgh: Dorrance Publishing, 2022. 148 p.
15. Hill B., Ide S., Ikuta S., Kawasaki A., Ogino T. Universals of Linguistics Politeness: Quantitative Evidence from Japanese and American English. *Journal of Pragmatics*. 1986. Issue 10. P. 347–371. URL: [http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166\(86\)90006-8](http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166(86)90006-8) (дата звернення: 22.03.2025).
16. Leech G. The Pragmatics of Politeness. Oxford Studies in Sociolinguistics. New York: Oxford University Press, 2014. 341 p.
17. Lucado M. You'll Get Through This. Nashville: Thomas Nelson, 2014. 240 p.
18. Mangiaforte L. B. The Boys Who Wouldn't Grow Up. New York: The Bahnheuer Press, 2014. 383 p.
19. McNeill F. Eye Contact. London: Hachette UK, 2012. 352 p.
20. Pierce B. Cause to Dread. Kindle Edition, 2018. 250 p.
21. Rhodes E. Midsummer Meeting. London: Transworld Publishers Ltd., 2011. 400 p.
22. Sealey J. Revenge Is Not a Game. Durham: Strategic Book Publishing & Rights Agency, 2019. 502 p.
23. Swan M. Practical English Usage. Oxford: Oxford University Press, 1997. 654 p.
24. Wilson F. P. All the Rage. New York: Tom Doherty Associates, LLC, 2006. 512 p.

References:

1. Batsevych, F. S. (2011). Vstup do lingvistychnoi prahmatyky: pidruchnyk [Introduction to Linguistic Pragmatics: A Textbook]. Kyiv: VTs «Akademii». [in Ukrainian].
2. Dede, Yu. V. (2020). Mitihatsiia VS nehatyvna vvichlyvist (na materiali anhlo-movnoho khudozhnoho dyskursu) [Mitigation vs Negative Politeness (on the Samples from English Fictional Discourse)]. *Zapysky z romano-hermanskoj filolohii*, 1(44), 107–115. doi: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1\(44\).211002](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1(44).211002) (accessed March 22, 2025). [in Ukrainian].
3. Okulova, L. O. (2020). Porivnialna kharakterystyka poniat «vvichlyvist» ta «etyket» [Comparative Characteristics of the Notions «Politeness» and «Etiquette»]. *Zakarpatski filolohichni studii*. 13(2), 130–134. [in Ukrainian].
4. Petrenko, O. M. (2018). Typolohiia stratehii nevvichlyvosti u dyskursi V. Shekspira [Typology of Impoliteness Strategies in the Discourse of W. Shakespeare]. *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina. Inozemna filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov*, 87, 121–128. [in Ukrainian].
5. Selivanova, O. O. (2011). Lingvistychna entsyklopediia [The Linguistics Encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K.
6. Frolova, I. Ye. (2009). Stratehii konfrontatsii v anhlo-movnomu dyskursi: monohrafiia [The Strategy of Confrontation in English-Language Discourse: A Monograph]. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina. [in Ukrainian].
7. Chovhaniuk, M. (2015). Realizatsiia stratehii nehatyvnoi vvichlyvosti v anhlo-movnomu dyskursi interv'iu (na materiali tok-shou Lari Kinha) [Strategies of Negative Politeness in the English Discursive Interview (Based on Larry King's Talk Show)]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Filolohiia (movoznavstvo)*, 22, 169–174. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2015_22_37 (accessed March 22, 2025). [in Ukrainian].
8. Shkitska, I. Yu. (2012). Manipuliatyvni taktyky pozytyvu: lingvistychnyi aspekt: monohrafiia [Manipulative Tactics of Positivity: A Linguistic Aspect: A Monograph]. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho.
9. Shpeniuk, I. Ye. (2015). Stratehii zakhystu «sotsialnoho oblychchia» komunikantiv v amerykanskomu naukovu-akademichnomu dyskursi [Strategies for Protecting the “Social Face” of Communicators in American Scientific and Academic Discourse]. *Lingvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy*, 193–201. <https://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202015/Shpenyuk.pdf> (accessed March 22, 2025). [in Ukrainian].
10. Bianchi, C. (2006). The Blistered Cat. Bloomington: iUniverse.
11. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Frelow, R. D. (2006). At The Rainbow's End. Bloomington: AuthorHouse.
13. Goffman, E. (1972). On Face-Work: an Analysis of Ritual Elements in Social Interaction. *Communication in Face to Face Interaction*. Harmondsworth, 5–45.
14. Harwell, B. (2022). The Trap. Pittsburgh: Dorrance Publishing.
15. Hill, B., Ide, S., Ikuta, S., Kawasaki, A., & Ogino, T. (1986). Universals of Linguistics Politeness: Quantitative Evidence from Japanese and American English. *Journal of Pragmatics*, 10, 347–371. URL: [http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166\(86\)90006-8](http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166(86)90006-8) (accessed March 22, 2025).
16. Leech, G. (2014). The Pragmatics of Politeness. Oxford Studies in Sociolinguistics. New York: Oxford University Press.
17. Lucado, M. (2013). You'll Get Through This. Nashville: Thomas Nelson.
18. Mangiaforte, L. B. (2014). The Boys Who Wouldn't Grow Up. New York: The Bahnheuer Press.
19. McNeill, F. (2012). Eye Contact. London: Hachette UK.
20. Pierce, B. (2018). Cause to Dread. Kindle Edition.
21. Rhodes, E. (2011). Midsummer Meeting. London: Transworld Publishers Ltd.
22. Sealey, J. (2019). Revenge Is Not a Game. Durham: Strategic Book Publishing & Rights Agency.
23. Swan, M. (1997). Practical English Usage. Oxford: Oxford University Press.
24. Wilson, F. P. (2006). All the Rage. New York: Tom Doherty Associates, LLC.

Отримано: 10 березня 2025 р.

Прорецензовано: 12 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 22 квітня 2025 р.

email: ovdiyuk@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9467-3892>

email: cheliliya@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-9078-1156>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-26-30](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-26-30)

Овдіюк В. В., Черепакха Л. Л. Методичні алгоритми навчання перекладу китайських студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 26–30.

УДК: 378.147:811.161.2'243

Овдіюк Вікторія Вікторівна,
асистент кафедри української філології для іноземних громадян,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Черепакха Лілія Леонтіївна,
асистент кафедри української філології для іноземних громадян,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МЕТОДИЧНІ АЛГОРИТМИ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ КИТАЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ

У статті розглянуто особливості навчання перекладу китайських студентів, що здобувають освіту в українських ЗВО. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації методик навчання до особливостей монокультурних навчальних груп, врахування специфіки китайської мови, психологічних і культурних чинників, що впливають на перекладацький процес. Дослідження ґрунтується на аналізі наукових праць українських і зарубіжних лінгвістів, а також на практичному досвіді викладання перекладу китайським студентам. Проаналізовано основні труднощі, з якими стикаються здобувачі під час перекладу з рідної мови на українську та навпаки, зокрема відмінності у граматичних структурах, лексичній системі та стилістиці двох мов. Описано етноорієнтований підхід до навчання перекладу. Запропоновано методичний алгоритм перекладу, що складається з трьох етапів: доперекладацького аналізу, власне перекладу та післяперекладацького редагування. На кожному з етапів продемонстровано конкретні методичні прийоми та вправи, спрямовані на формування необхідних перекладацьких компетенцій. Особливу увагу приділено ролі доперекладацького аналізу, вибору стратегії перекладу, розвитку міжкультурної компетенції та формуванню навичок редагування текстів. Висвітлено значення навчальних завдань, спрямованих на розвиток аналітичного мислення та перекладацьких компетенцій студентів. Підкреслено важливість наявності та удосконалення лінгвокультурологічної компетенції викладача. Доведено, що ефективне навчання перекладу китайських студентів можливе лише за умови врахування їхніх національних особливостей, а також відмінностей між китайською та українською мовами. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення методики викладання перекладу китайським студентам в українських закладах вищої освіти.

Ключові слова: навчання перекладу, етноорієнтований підхід, українська як іноземна, методичний алгоритм, міжкультурна комунікація.

Viktoriia Ovdiuk,
Assistant Professor at the Department of Ukrainian Philology for Foreign Citizens,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Liliia Cherepakha,
Assistant Professor at the Department of Ukrainian Philology for Foreign Citizens,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

METHODOLOGICAL ALGORITHMS FOR TEACHING TRANSLATION TO CHINESE STUDENTS

The article deals with the peculiarities of teaching translation to Chinese students studying at Ukrainian universities. The relevance of the study is stipulated by the need to adapt teaching methods to the peculiarities of monocultural study groups, to take into account the specifics of the Chinese language, psychological and cultural factors that influence the translation process. The research is based on the analysis of scientific works of Ukrainian and foreign linguists, as well as on the author's own experience in teaching translation to Chinese students. The main difficulties faced by students when translating from their native language into Ukrainian and vice versa, including differences in grammatical structures, lexical system and stylistics of the two languages, are analyzed. An ethnically oriented approach to teaching translation is described. A methodological translation algorithm consisting of three stages is proposed: pre-translation analysis, translation itself, and post-translation editing. At each stage, specific methodological techniques and exercises aimed at developing the necessary translation competences are demonstrated. Special attention is paid to the role of pre-translation analysis, the choice of translation strategy, the development of intercultural competence and the formation of text editing skills. The importance of educational tasks focused on the development of analytical thinking and translation competences of students is highlighted. The importance of having and improving the teacher's linguistic and cultural competence is emphasised. It is proved that effective teaching of translation to Chinese students is possible only if their national peculiarities and differences between Chinese and Ukrainian are taken into account. The results of the study can be used to improve the methodology of teaching translation to Chinese students in Ukrainian universities.

Keywords: teaching translation, ethnocentric approach, Ukrainian as foreign language, methodological algorithm, intercultural communication.

Постановка проблеми. Реалії сучасного світу вимагають нового погляду на якісну підготовку перекладачів, що сприятиме розвитку міжкультурної комунікації та міжнародного співробітництва. Зростає попит на фахівців, здатних ефективно працювати зі складними мовними парами. Особливе місце в цьому контексті посідає китайська мова, що є однією з найпоширеніших у світі. Китайські студенти, які опановують переклад з рідної мови на українську та навпаки, стикаються з низкою лінгвістичних, когнітивних та культурних труднощів. Відмінності у граматичних структурах, лексичній системі та стилістичних особливостях китайської й української мов зумовлюють необхідність розробки ефективного алгоритму навчання перекладу, що сприятиме поступовому формуванню необхідних перекладацьких компетенцій.

Попри суттєві досягнення останніх десятиліть, функціонування освітніх програм фахової підготовки перекладачів у великій кількості ЗВО України, дидактика перекладу та спеціалізовані методики навчання перекладу іномовців залишаються недостатньо розробленими. Переважна більшість цих методик орієнтована на білінгвальне або багатомовне середовище, тоді як у монокультурних групах навчальний процес потребує спеціальної адаптації. **Актуальність** дослідження відзначається потребою системного підходу та необхідністю методичної адаптації навчання перекладу іноземних студентів, враховуючи специфіку навчальної аудиторії, її мовні особливості та труднощі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан дослідження методики навчання перекладу в Україні можна охарактеризувати як динамічний та багатогранний. З одного боку, існує міцне теоретичне підґрунтя, закладене працями відомих українських перекладознавців В. Карабана, І. Корунця, В. Коптілова, Р. Зорівчак, Т. Кияка, О. Чердніченко та ін. З іншого боку, швидкий темп світових інтеграційних процесів та диджиталізація усіх сфер життя суспільства ставлять нові завдання перед науковою та викладацькою спільнотою. Розвиток перекладознавчої дидактики отримав новий пошук у працях Л. Черноватого, Г. Мірама, В. Ігнатенко, Ю. Сімкової, Д. Слюсарєва, Т. Пасічник, Т. Рудницької, чий дослідження зосереджені на розробці ефективних методик навчання різних видів перекладу (усного, письмового, синхронного, науково-технічного, художнього тощо). Особлива увага приділяється формуванню перекладацької компетенції майбутніх фахівців, що включає не лише знання мов, але й культурну обізнаність, навички аналізу тексту та використання технологій.

Н. Бідюк, Л. Бандура, М. Тарасенко, С. Амеліна, Ю. Колос активно досліджують інтеграцію інформаційних технологій (спеціалізованого програмного забезпечення, онлайн-ресурсів, програм штучного інтелекту) у навчальний процес підготовки здобувачів, розробляють методики навчання машинного перекладу та редагування перекладених текстів.

Наукові пошуки І. Бахова, Т. Горощенко, А. Солодкої, М. Ткачівської, Р. Щерби, Р. Зорівчак зосереджені на дослідженні перекладацького процесу як явища міжкультурної комунікації, впливі культурно-детермінованих чинників на його перебіг і кінцевий результат та актуальності формування міжкультурної компетенції майбутніх перекладачів. Особливу увагу дослідники акцентують на специфіці перекладу в різних культурних контекстах.

У фокус зацікавленості українських дослідників Т. Ганічевої, Н. Назаренко, О. Ісламової, Л. Потапенко, Я. Фабричної, С. Коломієць потрапила проблема формування професійно орієнтованої перекладацької компетенції здобувачів, наголошено на потребі розробки методик навчання перекладу в конкретних галузях (юриспруденція, медицина, бізнес, військова справа тощо), виокремлено особливості перекладу спеціалізованих текстів.

На необхідності створення уніфікованих об'єктивних та дієвих критеріїв контролю оцінювання якості перекладу наголошують у своїх працях С. Юхимець, І. Олійник, Л. Гончаренко, В. Ігнатенко, В. Борщовецька, Ю. Стежко. Автори концентрують увагу на проблемі визначення перекладацької помилки й підкреслюють суттєві відмінності у вимогах до функціонально різних перекладів.

Проте варто зауважити, що, незважаючи на значну кількість ґрунтовних розвідок, присвячених теорії та практиці перекладу, досі відсутні дослідження з методики навчання перекладу іноземних студентів, зокрема китайськомовних, що здобувають освіту в українських ЗВО.

Мета статті полягає в обґрунтуванні та описі алгоритму навчання перекладу в монокультурному середовищі студентів у світлі етноорієнтованого підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна лінгводидактика української мови як іноземної тримає у фокусі свої уваги національну самобутність іноземних здобувачів, що безпосередньо впливає на вибір ефективних методів і прийомів навчання та забезпечує програмовані результати. «Опора на етнопсихологічні та етнокультурні основи особистості іноземних студентів дозволяє врахувати як вплив рідної мови, так й особливості, зумовлені специфікою їхньої мовної картини світу, що лежить в основі глибинних процесів сприйняття, обробки, зберігання та використання одержуваної ними інформації» (Моргунова, 2022; 25).

Дослідники визнають, що національні особливості китайців (раціоналізм, пріоритет колективних інтересів над інтересами особистості, стриманість, природна скромність, старанність, традиційне шанування наставників, психологічна готовність вчити слова та тексти напам'ять, переважання візуальних способів сприйняття дійсності, висока культура писемності) здебільшого обумовлені панівним у китайській культурі і, значною мірою, в освітньому просторі Китаю конфуціанством. Ці особливості визначають поведінку китайських студентів у навчальній аудиторії, їхнє ставлення до процесу навчання й викладача. Китайським студентам іноді складно публічно висловлювати думку через побоювання, що вона виявиться помилковою чи недоречною. Вони вважають за краще вислухати інших і погодитись із більшістю, під час відповіді покладаються не на власний досвід, а на отримані теоретичні знання. Причиною цього є традиції освітньої системи країн Східної Азії, засновані на філософії Конфуція (Збір, 2019). Тож педагогу слід використовувати методи, спрямовані на навчання студентів самостійно аналізувати та узагальнювати отриману ними інформацію.

Виконання письмових вправ зазвичай не спричиняє труднощів у китайців, оскільки не вимагає навичок продукування власного висловлювання. Європейська, зокрема українська, методика керується діяльнісним (комунікативним) підходом до навчання іноземних мов. Китайська ж традиція спирається на граматико-перекладний, значна увага приділяється механічному запам'ятовуванню матеріалу, переважає письмова форма контролю, розповсюджена практика тестування. Саме тому китайські студенти краще складають письмові іспити, але стикаються з проблемами під час усних опитувань. Як правило, більшість із них не має сформованих навичок вивчення іноземної мови, оскільки в масовій китайській середній школі це не є обов'язковим. Загалом китайська система навчання мов спрямована на знання структурних компонентів мови й не передбачає активної мовленнєвої практики.

Навчаючи китайських студентів, варто спиратися на сильні сторони їхньої мовної особистості, для якої головне – результат, а цінність знань визначається їхньою практичною користю. Як зауважує дослідник Ху Жунсі, для китайського студента важливе не стільки схвалення викладача, скільки акцентування уваги на зроблених помилках (Ху Жунсі, 2013; 39). Позитивне сприйняття критики й готовність удосконалювати навички та знання особливо допомагає під час навчання перекладу китайськомовних здобувачів.

Отже, етноорієнтований підхід до навчання китайців мінімізує ризики появи міжкультурних та комунікативних «невдач» в освітньому процесі, тому найбільш результативною є робота в монокультурному середовищі.

Крім зазначеного, істотною проблемою в навчанні перекладу є специфіка китайської мови (ізоляційна), особливостями якої є відсутність граматичних категорій, морфологічних змін слів (дієвідмінювання, часів дієслова, числа іменника тощо) і вираження граматичного значення за допомогою часток (Дрогомирецький, Ілійчук, 2017; 18-21). Як в українській, так і в китайській мові виокремлюють морфеми, проте в останній важко відрізнити морфему від самостійного слова: у перекладі похідне китайське слово може відповідати слову або словосполученню в українській мові. У китайській мові межі граматичних класів слів не визначені: одиниці вільно переходять з однієї категорії до іншої залежно від контексту. Частини мовна належність визначається структурою речення. Порядок слів у реченні фіксований, на відміну від української мови, в якій він вільний, хоча фактично залежить від мети висловлювання. Специфіка мовомислення представників китайської культури також впливає на вибір ними активних чи пасивних конструкцій. Українська мова є предметно орієнтованою, водночас китайська – тематично орієнтована, що відтворено у структурі речення й способах вираження логічних зв'язків у тексті.

Лінгвісти Чан Ю і Сун Чжичень зазначають, що під час роботи з китайським текстом перекладач повинен не лише занурюватися в мову тексту, а й враховувати культурний контекст для отримання якісного продукту перекладу. У навчанні перекладу важливим є те, *що ви перекладаєте і як ви перекладаєте* (Чан Ю, Сун Цжичень, 2022). Їхня розвідка присвячена методам навчання перекладу, практиці, стратегіям й аналізу перекладу з китайської мови на англійську, однак узагальнення мають незаперечну значущість для навчання перекладу на українську. Автори вбачають переклад як низку послідовних дій: доперекладацький аналіз оригінального тексту, первинний переклад тексту студентом, його аналіз, врахування рекомендацій і коментарів викладача, порівняння перекладеного тексту з іншими перекладами, детальний повторний переклад і його редагування. Також науковці порушують важливе питання вільного вибору перекладачем стратегії та інструментарію перекладу. Здійснюючи переклад, слід дотримуватися трьох принципів: збереження культурного колориту вихідної мови з метою розуміння унікального світосприйняття Китаю; максимальна природність зв'язності та послідовності викладеного тексту; дотримання стилю вихідної мови залежно від комунікативної функції тексту.

На заняттях із практики перекладу в Навчально-науковому інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка студенти-іноземці поглиблюють теоретичні знання, отримані ними у процесі вивчення фахових дисциплін, удосконалюють практичні навички і вміння письмового (прямого, повного, вибіркового, трансформаційного тощо – за характером мовних дій перекладача; художнього й спеціального – за жанрово-стилістичною характеристикою вихідних текстів) та усного перекладів текстів різних жанрів та стилів у комунікативних ситуаціях професійної та освітньої сфер спілкування, що сприяє формуванню професійних перекладацьких компетенцій іноземних здобувачів.

Змістом практичного перекладу є різні типи автентичні тексти рідною мовою студентів: тексти лінгвокультурологічного характеру; професійно орієнтовані тексти; оригінальні сучасні художні твори, раніше не перекладені українською мовою; медіатексти. Тексти для перекладу здобувачі добирають самостійно або вибирають серед запропонованих викладачем. Тематика текстів першого типу досить різноманітна: від традиційної китайської культури й конфуціанських чеснот до використання високих технологій, штучного інтелекту в Китаї.

Студенти опановують навички доперекладацького та післяперекладацького аналізу тексту; визначають граматичні, лексичні й жанрово-стилістичні труднощі перекладу; самостійно обирають стратегію перекладу залежно від жанру тексту й функціонального стилю для створення адекватного, еквівалентного перекладу; вивчають техніку редагування й оформлення перекладів відповідно до норм української мови.

Робота з текстом передбачає виконання різних типів завдань, що відповідають різним етапам аналізу тексту. Дотримуємося перекладацької стратегії, узагальненої Л. Черноватим. Згадана стратегія перекладу, зокрема письмового, складається з трьох етапів: *доперекладацького* (аналіз тексту оригіналу), *власне перекладу* (створення тексту перекладу), *післяперекладацького* (редагування тексту перекладу) (Черноватий, 2013). Здійснюючи *доперекладацький аналіз*, студенти знайомляться з текстом рідною мовою, формулюють його тему, виокремлюють ключові слова, звертають увагу на культурно марковану лексику й обирають стратегію перекладу. На цьому етапі викладач пропонує низку дотекстових завдань, наприклад, визначити значення окремих слів, пояснити значення безеквівалентної лексики, мовно-культурних явищ, відсутніх в українській мові, або таких, що відрізняються у двох мовах (символіка кольорів, чисел тощо).

На *етапі власне перекладу* студенти детально знайомляться з текстом і стикаються із проблемою вибору відповідних лексико-граматичних засобів української мови для передавання змісту вихідного тексту. Викладач спрямовує увагу студентів на відмінності в будові китайського й українського речення (порядок слів, вживання активних і пасивних конструкцій тощо). Використовуючи трансформаційні методики (наприклад, заміна речень із дієприкметниковим чи дієприслівниковим зворотами складнопідрядними реченнями різних типів або двома простими реченнями), студенти усвідомлюють, що трансформація полягає не лише в доборі синонімів, а й вимагає узгодження граматичних форм і перебудови речення. Так, синонімічні дієслова не завжди мають однакове керування, до того ж їх вживання може бути обмежене конкретним контекстом. Корисним на цьому етапі буде виконання вправ на пошук синонімів, антонімів, граматичні завдання різного рівня складності.

На *післяперекладацькому етапі* – редагуванні – студенти під керівництвом викладача проводять контрольну-корекційний аналіз перекладеного на українську мову тексту, оцінюють якість виконаної роботи, визначають відповідність оригінального тексту та тексту перекладу, семантичну, структурну подібність та стильову цілісність, усувають мовні, стилістичні, технічні помилки. Мета цього етапу – навчити майбутніх перекладачів виявляти та коригувати недоліки, використовуючи здобуті навички редагування.

Пропонуємо алгоритм аудиторної роботи над перекладом тексту *«Хмарне» весілля*. Уривок з оригінального тексту китайською мовою має структурну і логіко-змістову завершеність. У тексті йдеться про надзвичайну подію, до якої була прикута увага всього Китаю: сто пар наречених, що відклали весілля через пандемію коронавірусу, нарешті уклали шлюб. Церемонія відбулася у прямому ефірі.

Повний текст мовою оригіналу доступний за покликаннями:

https://m.thepaper.cn/newsDetail_forward_7498891 та <https://ishare.ifeng.com>.

Наведемо приклади завдань для роботи з текстами оригіналу та перекладу:

1. Прочитайте текст оригіналу, визначте тему й запропонуйте свою назву українською мовою.
2. Випишіть із тексту терміни, пов'язані з епідемією (наприклад, *епідемія, медичний центр, епідеміологічні перевірки*), перевірте їхнє значення у словнику, знайдіть українські відповідники.
3. Запропонуйте українські еквіваленти китайських фраз «білий ангел» та «синій поліцейський» та розкрийте їхній символізм.
4. Поясніть культурне значення фрази «520» та її зв'язок з освідченням у коханні.
5. Випишіть образні вислови з тексту, перекладіть їх дослівно українською. Чи звучить це природно? Запропонуйте способи перекладу цих одиниць.
6. Виберіть 3 складних речення, перекладіть їх на українську мову та зробіть їхній синтаксичний аналіз. Яка структура цих речень у китайській мові? Чи потрібно змінювати порядок слів у перекладі?
7. Перекладіть увесь текст, зберігаючи стиль та тон оригіналу. Порівняйте свій переклад з перекладами інших студентів та обговоріть відмінності.
8. Порівняйте оригінальний китайський текст з українським перекладом. Які розбіжності ви помітили? виправте можливі неточності або запропонуйте альтернативні варіанти перекладу окремих речень.
9. Поміркуйте, як можна адаптувати цей текст для української аудиторії, зберігаючи його емоційний вплив. Обговоріть, які культурні відмінності можуть вплинути на сприйняття цього тексту українцями.
10. Перепишіть текст у стилі а) новинної статті для китайського ЗМІ; б) оголошення про подію. Перекладіть їх українською мовою. Зверніть увагу на порядок слів у текстах. Чим він зумовлений?
11. Дайте відповіді на запитання за змістом тексту (подаємо реальні відповіді студентів, отримані на заняттях):

1. *Про яку подію йдеться в тексті?* (У тексті йдеться про «Хмарне весілля» сотень пар молодят, яких об'єднала боротьба з епідемією; 20 травня сто пар людей різних професій з усієї країни провели колективне (масове) онлайн-весілля після коронавірусу).

2. *Коли і де сталася ця подія? Чому було обрано цей день?*

(Подія сталася 20 травня, день був обраний, тому що «520» у китайській культурі асоціюється із фразою «я тебе кохаю»; Цей день обрано через символіку числа «520»; Весілля відбулося онлайн 20 травня. Слід зауважити, що китайською дату записують так: спочатку місяць (5), потім число (20), отже 520. 5-2-0 – це омофон «я люблю тебе». Цей день у Китаї вважається найбільш вдалим для освідчення).

3. *Хто брав участь у заході?*

(У заході взяли участь 100 пар наречених з усієї країни, зокрема, лікарі, медсестри, поліцейські, солдати військової поліції, пожежники, кур'єри та багато інших; Сто пар різних професій та сотні мільйонів користувачів мережі).

4. *Що ви можете розповісти про героїв цієї історії?*

(Герої цієї історії – наречені Сюй Чженьнан та Чжао Чао. Вона – медичний працівник, він – поліцейський. Вони відклали весільне свято через епідемію, зосередившись на боротьбі з нею; У цій історії є пара. Їх звуть Сюй Шеннань та Чжао Чао. Один із них – лікар, інший – поліцейський, вони відклали дату весілля, щоб перемогти коронавірус. Вони були завантажені роботою, але зрештою одружилися; Герої цієї історії – Чженьнан та Чао – мали одружитися у четвертий день Китайського Нового Року, але відклали весілля через епідемію. Сюй Чженьнан працює в Центрі охорони здоров'я Чжанчжуан, який обслуговує понад 16 000 жителів із 21 села в окрузі. Чжао Чао – поліцейський, який несе відповідальність за виявлення та контроль епідемії; Це звичайнісінькі люди, вони мають звичайні професії, але вони відмовляються від особистого життя, відкладають весілля, не мають можливості бути зі своїми сім'ями заради людей, які потребують їхньої допомоги. Цьому духу мужності та самовідданості варто повчитися).

5. *Чи сподобалася вам ця історія? Якщо так (ні), то чому?*

(Так, ця історія надихає, оскільки розповідає про силу та рішучість людей у складних обставинах; Мені сподобалася ця історія. На мою думку, всі вони герої, що борються проти коронавірусу й перемагають його. А одружитися вони домоглися після перемоги, що було дуже романтично та зворушливо; Мені дуже сподобалася ця історія. Закохані готові були відкласти свої весілля заради свого народу, заради своєї країни, і це вражає та викликає повагу. Я вдячний співробітникам, які залишалися на своїх постах під час епідемії. Це історія кохання та мужності, що надихає; Так, дуже сподобалася історія, бо мій дядько теж поліцейський, останні три роки він зрідка приїжджав додому. Ми спочатку не розуміли його, чому він повинен відмовлятися від спілкування зі своєю сім'єю заради чужих людей, він навіть не приходив додому, коли хворів. У нього є син, який заздрило іншим людям, чиї батьки могли бути з ними щодня. Кілька місяців потому в дім мого дядька прийшло багато людей, які дякували йому за допомогу. Мій дядько їздив у село, щоб допомагати літнім людям, щодня приносив їм рис, локшину, яйця та ліки. Ми всі пройшли через 3 роки болю, усі змучені, але завжди були вдячні та допомагали одне одному; Мені подобається ця історія, вона показує, як люди можуть виявити силу та любов у важких ситуаціях).

Запропоновані завдання спрямовані на розвиток умінь аналізувати текст оригіналу, розпізнавати найважливіші елементи тексту, виокремлювати основну інформацію, прогнозувати перекладацькі та лінгвістичні труднощі, визначати необхідну стратегію перекладу й вибирати необхідний для адекватного перекладу інструментарій, редагувати текст перекладу та оформлювати його відповідно до норм української мови.

Висновки. Специфіка навчання перекладу китайських студентів полягає не лише у спеціальній мовній та професійній підготовці майбутніх фахівців, а й у врахуванні їхніх соціокультурних, психологічних і когнітивних особливостей. Етноорієнтований підхід у викладанні мінімізує ризики появи міжкультурних та комунікативних «невдач» і непорозумінь між студентами та іншими учасниками освітнього процесу. Відмінності між китайською та українською мовами на рівні граматики, лексики та стилістики створюють додаткові труднощі в перекладацькому процесі, що потребує впровадження адаптованих методичних алгоритмів. Це своєю чергою актуалізує проблеми поглиблення лінгвокультурологічної компетенції викладачів, підбору й розробки національно орієнтованих навчальних матеріалів.

Література:

1. Горда В. Навчання перекладу у соціокультурній площині. *Молодий вчений*. №3 (79), 2020. с. 436-440. DOI: 10.32839/2304-5809/2020-3-79-91
2. Дрогомирецький П. П., Ілійчук І. В. Основи китаїстики. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 64 с.
3. Зайченко Н., Гавриленко Ю., Шевченко М. Модель національно орієнтованого навчання української/російської мов як іноземних у сучасній лінгводидактичній парадигмі. *Викладання мов у вищих закладах освіти України: Міжпредметні зв'язки. Збірник наукових праць*. Випуск 36. Харків, 2020. С. 68-82. DOI: 10.26565/2073-4379-2020-36-06
4. Збир І. Вплив конфуціанської системи освіти на мову і культуру Південної Кореї (історичний аспект). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Випуск 14. Львів, 2019. С. 15-24.
5. Моргунова Н. С. Особливості дистанційного навчання китайських студентів української мови як іноземної: психолого-педагогічний аспект. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 52, том 2, 2022. С. 24-28. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/52/part_2/4.pdf (дата звернення: 02.03.2025)
6. Ху Жунсі. Соціокультурні особливості адаптації китайських студентів до навчання в університетах України. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. № 1 (5). С. 36-41.
7. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності. Вінниця, 2013. 376 с.
8. Yu Zhang, Jicheng Sun. Spiritual Language, Flexible Translation – Reflections on Translation Review Based on the Translation Practice of Thanks Translation Workshop. *Scientific Research An Academic Publisher: Open Access Library Journal*. Vol. 9. №5. 2022. DOI: 10.4236/oalib.1108723. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=117492> (дата звернення: 04.03.2025)

References:

1. Chernovaty, L. M. (2013). *Metodyka vykladannia perekladu yak spetsialnosti* [Methods of teaching translation as a specialty]. Vinnytsia: Nova Knyha. 376 s. [in Ukrainian]
2. Drohomiretskyi, P. P., Ilichuk I. V. (2017) *Osnovy kytaistyky. Navchalno-metodychnyi posibnyk*. [Fundamentals of Chinese Studies. Study guide]. Ivano-Frankivsk. 64 s. [In Ukrainian]
3. Horda, V. (2020). *Navchannia perekladu u sotsiokulturnii ploshchyni. Molodyi vchenyi* [Translation teaching in the socio-cultural plane. Young Scientist]. № 3 (79), s. 436-440 [in Ukrainian] DOI: 10.32839/2304-5809/2020-3-79-91
4. Khu, Zhunsi. (2013). *Sotsiokulturni osoblyvosti adaptatsii kytaiskykh studentiv do navchannia v universytetakh Ukrainy* [Socio-cultural peculiarities of adaptation of Chinese students to studying at Ukrainian universities]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Pedagogika i psykholohiia»* [Bulletin of Alfred Nobel University of Dnipro. Series: Pedagogy and Psychology]. № 1 (5), s. 36-41. [In Ukrainian]
5. Morhunova, N. S. (2022). *Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia kytaiskykh studentiv ukrainskoi movy yak inozemnoi: psykholoho-pedahohichnyi aspekt* [Features of distance learning of Chinese students of Ukrainian as a foreign language: psychological and pedagogical aspect]. *Inovatsiina pedahohika. Vyp. 52. Tom 2* [Innovative pedagogy. Issue 52, Volume 2]. S. 24-28 [In Ukrainian]
6. Yu, Zhang, Jicheng, Sun. (2022). *Spiritual Language, Flexible Translation – Reflections on Translation Review Based on the Translation Practice of Thanks Translation Workshop. Scientific Research An Academic Publisher. Open Access Library Journal*. Vol. 9. № 5. DOI: 10.4236/oalib.1108723.
7. Zaichenko, N., Havrylenko, Yu., Shevchenko, M. (2020). *Model natsionalno oriientovanoho navchannia ukrainskoi/rosiiskoi mov yak inozemnykh u suchasni linhvodydaktychnii paradyhmi* [A model of nationally oriented teaching of Ukrainian and Russian as foreign languages in the modern linguodidactic paradigm]. *Vykkladannia mov u vyshchykh zakladakh osvity Ukrainy: Mizhpredmetni zviazky. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 36* [Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Inter-subject Relations. Vol. 36]. Kharkiv, s. 68-82 [in Ukrainian] DOI: 10.26565/2073-4379-2020-36-06
8. Zbir, I. (2019) *Vplyv konfutsianskoi systemy osvity na movu i kulturu Pivdennoi Korei (istorychnyi aspekt)* [The Confucian Educational System Influence on the Language and Culture of South Korea (Historical Aspect)]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*. Vypusk 14 [Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language, Issue 14]. Lviv, s. 15-24 [In Ukrainian]

Отримано: 4 березня 2025 р.

Прорецензовано: 29 березня 2025 р.

Прийнято друку: 15 квітня 2025 р.

email: iakimenkooksana@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8103-6539>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-31-34](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-31-34)

Якименко-Ломон О. В. Формування аудитивних умінь у системі навчання УМІ. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 31–34.

УДК: 811.161.2'243

Якименко-Ломон Оксана Василівна,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри української філології для іноземних громадян,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ АУДИТИВНИХ УМІНЬ У СИСТЕМІ НАВЧАННЯ УМІ

У статті розглянуто дидактичні можливості аудіювання в системі навчання української мови як іноземної. Визначено зміст термінів «аудіювання», «аудитивна компетентність», «аудитивні вміння». Наголошено на взаємопов'язаності аудіювання з іншими видами мовленнєвої діяльності: говорінням, читанням, письмом. Виділено чинники, від яких залежить успішність формування аудитивної компетенції. Розглянуто ряд лінгвістичних труднощів, які пов'язані з якістю засвоєння іноземної мови. Наведено критерії відбору аудіотекстів. Представлено авторський відеокурс з української мови як іноземної, покликаний розвивати аудитивні і загалом комунікативні навички студентів.

На матеріалі автентичного відео про український національний символ вишиванку запропоновано конкретні вправи та завдання для розвитку вмінь аудіювання для рівня B1. Зазначено, що лінгвокраїнознавчий компонент, який міститься у відеосюжеті, сприяє формуванню соціокультурної компетенції інокомунікантів. У роботі над відеоматеріалом виділено три етапи: допереглядний, переглядовий і післяпереглядний. Система вправ допереглядного етапу покликана підготувати студента до сприйняття інформації, розвивати здогад про зміст відео, зняти смислові та мовні труднощі, актуалізувати раніше засвоєну лексику. Вправи, які застосовують під час переглядового етапу, спрямовані на розвиток навичок і вмінь аудіювання. Передбачено, що після першого перегляду студент має зрозуміти загальний зміст, наступні перегляди супроводжуються завданнями на перевірку детального розуміння змісту відеосюжету. На цьому етапі запропоновано виконання завдань, покликаніх активізувати мовний і мовленнєвий матеріал на основі побаченого. Завдання, запропоновані для післяпереглядного етапу, спрямовані на контроль розуміння відеоматеріалу. Вправи розвивають уміння усного мовлення та рефлексії інокомунікантів. Наголошено, що запропоновані вправи, покликані розвивати навички аудіювання іноземних студентів, також сприяють формуванню соціокультурної та мовленнєвої компетенції в говорінні.

Ключові слова: українська мова як іноземна, навчання аудіювання, автентичний відеоматеріал, система завдань.

Oksana Iakymenko-Laumont,

Ph.D. in Philology,

Assistant of the Department of Ukrainian Philology for Foreign Citizens,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

FORMATION OF LISTENING COMPREHENSION SKILLS IN THE SYSTEM OF TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

The article deals with the didactic possibilities of listening comprehension in the system of teaching Ukrainian as a foreign language. The contents of the terms «listening», «listening competence», «listening skills» are defined. The interconnectedness of listening with other types of speech activity, such as speaking, reading, writing, is emphasised. The factors of success in the formation of listening competence are highlighted. A number of linguistic difficulties related to the quality of foreign language acquisition are considered. The criteria for selecting audio texts are given. The author's video course of Ukrainian as a foreign language, which aims to develop students' auditive and general communication skills, is presented.

Specific exercises and tasks for the development of listening skills at B1 level are offered on the basis of an authentic video about the Ukrainian national symbol of embroidery. It is noted that the linguistic and country studies component contained in the video contributes to the formation of the socio-cultural competence of foreign communicators. Three stages of working with video material are identified: pre-viewing, viewing and post-viewing. The system of exercises of the pre-viewing stage aims to prepare the student for the perception of information, develop a guess about the contents of the video, remove semantic and linguistic difficulties, and update previously learnt vocabulary. The exercises used during the viewing stage are aimed at developing listening skills. It is assumed that after the first viewing, the student should understand the general contents. Subsequent viewings are accompanied by tasks to check the detailed understanding of the contents of the video. At this stage, it is proposed to perform tasks to activate language and speech material. The post-viewing tasks are aimed at monitoring comprehension of the video material. The exercises develop the skills of oral communication and reflection of foreign communicators. It is emphasised that the proposed exercises, which are designed to develop foreign students' listening skills, also contribute to the formation of sociocultural and linguistic competence in speaking.

Keywords: Ukrainian as a foreign language, teaching of listening comprehension, authentic video materials, a system of tasks.

Постановка проблеми. При формуванні іншомовної компетентності важливою ланкою є практичне оволодіння інокомунікантом різними видами мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання (слухання), читання, письмо). Студент-інофон має сприймати українське мовлення на слух, розуміти чужі думки і передавати власні у різних життєвих ситуаціях. Важливу роль у цьому процесі відіграє аудіювання – розуміння мовлення, сприйнятого з голосу.

Аудитивна компетентність (АК) – це «здатність слухати автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту в умовах прямого й опосередкованого спілкування» (Бігич, 2013: 280). Формування АК в інофонів передбачає набуття аудитивних навичок і розвиток аудитивних умінь. Наголошуємо, що аудіювання є найскладнішим видом мовленнєвої діяльності в оволодінні іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади методики навчання аудіювання в курсі української мови як іноземної (УМІ) досліджували мовознавці С. Дерба, О. Качала, Н. Кердівар, М. Кочан, О. Мацюк, М. Прадівляний, О. Присяжна, Н. Станкевич, Н. Турбарова, О. Туркевич, О. Федорова, М. Шевченко, І. Юзвяк. Проте теоретична й практична база навчання аудіювання УМІ потребує подальшого опрацювання. У першу чергу це розробка навчально-методичних матеріалів для різних рівнів володіння УМІ.

Отже, **мета статті** – дослідити дидактичні можливості навчання аудіювання в системі УМІ. Основні завдання: визначити зміст поняття «аудіювання»; дослідити методику формування аудитивних умінь інокомунікантів у системі навчання УМІ, запропонувати конкретні вправи та завдання з аудіювання для рівня В1.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Лінгводидактик Н. Станкевич визначає аудіювання як «рецептивну діяльність, у процесі якої відбувається одночасне сприйняття та розуміння (осмислення) звукового мовлення» (Станкевич, 2022: 97). Метою аудіювання є формування аудитивних умінь, які «забезпечують сприйняття неадаптованих текстів будь-якого жанру і стилю, експресії, розуміння тексту, підтексту, можливість висловити своє ставлення до почутого» (Станкевич, 2022: 98). Мовознавиця розглядає аудіювання і як самостійний вид, і як компонент усномовленнєвого спілкування. Аудіювання супроводжує всі види мовленнєвої діяльності, але найтісніше пов'язане з говорінням.

Колектив авторів І. Кочан, З. Мацюк, О. Туркевич, розкриваючи теоретичні основи методики викладання УМІ, під аудіюванням розуміють «навички сприймати, впізнавати та розрізняти звуки мови; уловлювати інтонаційні сигнали, які визначають членування речення на синтагми, відчувати паузи, логічний наголос та розуміти його зв'язок з комунікативним наміром мовця» (Кочан, 2022: 33). Учені пов'язують розпізнавання мовлення на слух з дією механізму антиципації – передбачення мовного і смислового розгортання висловлювання. (Кочан, 2022: 33).

О. Федорова під аудіюванням розуміє «рецептивний вид мовленнєвої діяльності, активний, але зовні не виражений процес слухового сприймання, декодування та розуміння мовлення на основі лінгвістичного і життєвого досвіду аудиторів» (Федорова, 2016: 6). Учена визначає аудитивні вміння як «мовленнєві вміння, необхідні для сприймання та розуміння усних повідомлень різних стилів мови» (Федорова, 2016: 7). За підрахунками дослідниці, у реальній комунікації на аудіювання припадає 42% мовленнєвої діяльності, на говоріння – 32%, читання – 15%, письмо – 11% (Федорова, 2016: 1). Основна функція аудіювання – комунікативна. Крім того воно прискорює мовленнєву діяльність інофонів, містить відомості про новий матеріал, сприяє самоконтролю, ефективно впливає на зворотній зв'язок між викладачем і студентом.

Н. Станкевич виокремлює психофізіологічні (мовленнєві) механізми, які лежать в основі вироблення навичок аудіювання. До них належать: мовленнєвий слух (фонематичний та інтонаційний); механізм внутрішнього промовляння (артикулювання); механізм ймовірного прогнозування, або антиципація; механізм аудитивної пам'яті; механізм осмислення тощо (Станкевич, 2022: 100-102).

Українські лінгводидактики застосовують поняття рівень розуміння аудіотексту та глибина розуміння. Ці категорії співвідносяться з етапами навчання: від нижчих до вищих ступенів осягнення. Рівні розуміння аудіоповідомлення поділяють на:

- фрагментарне – слабе розуміння повідомлення, сприйняття окремих лексичних одиниць;
- глобальне – передбачає розуміння загального змісту, ключових слів, головної інформації;
- детальне – спрямоване на повне розуміння змісту повідомлення, мовних засобів та емоційного забарвлення;
- критичне – глибоке розуміння імпліцитної інформації із формуванням ставлення до почутого (Станкевич, 2022: 104).

Успішність формування аудитивної компетентності залежить від таких чинників: умови сприймання аудіоповідомлення (темп мовлення, тривалість звучання, кількість пред'явлень); індивідуально-психологічні особливості самого слухача (його здатності імітувати, пам'яті, умінню здогадуватися й прогнозувати, уваги, зацікавлення, слуху); мовні та змістові характеристики аудіоповідомлення (Станкевич, 2022: 106-11; Бігич, 2013: 283-285). Ці чинники в комплексі викликають певні труднощі (або бар'єри) для слухачів.

Методисти виділяють чотири групи лінгвістичних труднощів в навчанні мови як іноземної:

- фонетичні – спричинені нерозвиненістю фонематичного слуху та недостатньою сформованістю акустично-артикуляційних образів;
- лексичні – зумовлені великою кількістю незнайомих слів, фразеологічних зворотів, багатозначних слів, паронімів, антонімів, синонімів;
- граматичні – пов'язані з великою кількістю граматичних форм та складністю синтаксичних конструкцій;
- стилістичні – розуміння жаргонізмів, емоційно-забарвленої лексики, діалектизмів, історизмів тощо (Станкевич, 2022: 111; Білич, 2013: 286).

При навчанні аудіювання найбільшої уваги потребує вибір аудіотексту. Важливо враховувати його тему, обсяг, мовне наповнення. Текст має відповідати віку слухачів і зацікавлювати інофонів. Н. Станкевич називає аудіотекст «матеріальною основою аудіювання» (Станкевич, 2022: 112). Учена визначає такі критерії відбору аудіотекстів: «інформативність, доступність, пізнавально-виховна цінність, стилістична різноманітність, структурно-композиційна завершеність, мовні явища (лексичні, граматичні)» (Станкевич, 2022: 112). За походженням навчальні тексти поділяють на автентичні, напівавтентичні й укладені (навчальні). Безумовна перевага автентичних аудіотекстів полягає в тому, що вони є візрцями реальної комунікації, адже містять перебивання, повтори, недомовки, емоційність тощо. Напівавтентичні аудіотексти, оригінальні за походженням, але скорочені й модифіковані. Навчальні – укладені авторами підручників чи викладачами. Вони вважаються найлегшими, оскільки враховують мовленнєвий досвід інофонів, особливості віку та навчальні опори (Бігич, 2013: 290).

На кафедрі української філології для іноземних громадян Київського національного університету імені Тараса Шевченка розроблено відеокурс «Україна: історія та сучасність». Цільовою аудиторією є іноземні студенти, які опанували українську мову на рівні В2–С1. Призначення відеокурсу – розвиток аудитивних та комунікативних навичок студентів, розширення словникового запасу та формування базових знань про історію та культуру України. Відеокурс складатиметься із

серії коротких відеосюжетів 24-го каналу; анімаційного мультсеріалу «Пригоди Котигорошка та його друзів»; анімаційного фільму «Мавка»; художніх фільмів «Іван Сила», «Захар Беркут» (Якименко-Ломон, 2024).

У цій статті представляємо основні етапи роботи з автентичним відеоматеріалом, подаємо систему навчальних вправ з аудіювання для студентів-іноземців на рівні B1 (середній першого ступеня (рубіжний)). Короткий відеосюжет 24-го каналу серії «Наші. Топ-5 національних символів України. Вишиванка» відповідає вимогам Стандарту державної мови «Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння A1 – C2» (Стандарт, 2024). Відеосюжет належить до комунікативної теми рівня B1 «Українська звичаї і традиції». Тривалість звучання тексту 2 хвилини 14 секунд.

Лінгвокраїнознавчий компонент, який міститься у відеосюжеті, сприяє формуванню соціокультурної компетенції інокомунікантів. Студенти знайомляться з культурними особливостями українського народу, здобувають знання про вишиванку як традиційний національний символ, дізнаються про звичаї вишивання в певних етнографічних регіонах. Водночас іноземні студенти охоче діляться знаннями, пов'язаними з традицією народного костюма та мистецтвом вишивання своєї країни.

Робота над відеосюжетом передбачає три етапи: допереглядовий, переглядовий і післяпереглядовий.

Допереглядовий етап. На цьому етапі заплановано вступне обговорення з метою мотивації навчальної діяльності студента, його підготовки до сприйняття відеосюжету. Відповідаючи на запитання, студент прогнозує зміст відео. Наступні завдання спрямовані на усунення смислових та мовних труднощів, актуалізацію раніше засвоєної лексики. Наприклад:

Завдання 1. Дайте відповіді на запитання.

1. Чи подобається вам займатися рукоділлям, зокрема вишивати?
2. Чи є у вашому гардеробі одяг з елементами вишивки?
3. Чи ви маєте українську сорочку-вишиванку і як часто ви її одягаєте? З якого приводу?

Завдання 2. Визначте за словником значення нових слів. Напишіть переклад рідною мовою. Довідка: *вішивка, візерунок, орнамент, вишивальниця, прясти, вишивати*.

Завдання 3. Доберіть відповідники до підкреслених слів.

1) <u>привертати увагу</u>	а) суміщати
2) одяг <u>прикрашає</u> вишивку	б) ознака
3) моду <u>приписують</u> (кому)	в) викликати зацікавлення
4) вишиванку <u>поєднують</u> із костюмом	г) оберігати
5) мати справжню <u>колекцію</u>	д) мати перевагу
6) набути <u>рис</u> ділового одягу	е) звичай
7) повернути <u>моду</u>	є) оздоблювати
8) <u>супроводжувати</u> українців	ж) захопити
9) <u>переважає</u> колір	з) час розквіту
10) <u>захищати</u> матір і дитя	и) зібрання
11) <u>зачарувати</u> модниць	і) бути супутником
12) <u>переживати піки популярності</u>	ї) пов'язувати з (ким)

Переглядовий етап. Спрямований на розвиток навичок і вмінь аудіювання. Студенти переглядають відео. Після першого перегляду студент має зрозуміти загальний зміст. Подальші перегляди супроводжуються конкретними завданнями. Якщо студент має труднощі зі сприйманням тексту з голосу, він може під час другого прослуховування відеоматеріалу одночасно стежити за його письмовим варіантом. Перевіряється детальне розуміння змісту відеосюжету. Запропоновано виконання вправ, спрямованих на активізацію мовного і мовленнєвого матеріалу. Приклади завдань цього етапу:

Завдання 4. Підкресліть у переліку назв вишивок ті, які ви почули в сюжеті. Довідка: *бойківська, борщівська, буковинська, слобожанська, космацька, подільська, полтавська, волоська*.

Завдання 5. Позначте твердження як «П» (правильні) або «Н» (неправильні). Якщо інформації немає, то позначте «?» (невідомо).

1. Про вишивку скіфів писав Геродот.
2. У XII столітті в Київській Русі було організовано першу школу вишивання.
3. Візерунки були однаковими для всіх регіонів.
4. 17 грудня, на День Варвари, можна було лише вишивати.
5. Іван Франко започаткував моду поєднувати вишиванку з європейським костюмом.
6. Наприкінці XIX століття про український традиційний одяг заговорили в Європі та Америці.
7. Альбом українських вишивок видав Олена Пчілка.
8. Вишиванка була дуже популярною в період українізації.
9. У вишиванках українці беруть шлюб.
10. За часів незалежності революції повертали моду на вишиванки.
11. Вишиванка – засіб самовизначення та національної гордості українців.

Завдання 6. Виберіть зі слів у дужках ті, які підходять за змістом. Поясніть свій вибір.

1. У борщівській вишиванці (перевериує, перевищує, переважає) чорний колір.
2. (Вишивки, вишиванки, вишивальниці) мали своє свято – День Варвари.
3. Івану Франку приписують (моду, поведінку, стиль) поєднувати вишиванку з (джинсами, європейським костюмом, сучасним одягом).
4. Він (залишався в тіні, був на виду, привертав увагу) завдяки піджаку та вишиваній сорочці.
5. Про український одяг (заспівала, заговорила, зашепотіла) вся Європа.
6. Українські орнаменти (зачаровують, розчаровують, очаровують) модниць.
7. Вишиванка неодноразово переживала (злету і падіння, піки популярності, рух уперед).
8. Вишиванка набула (особливостей, властивостей, рис) ділового одягу.

9. Революції (повертають, відвертають, звертають) моду на вишиванки.

Завдання 7. Прослухайте уривок (8:33 – 9:00). Допишіть речення. Використовуйте слова з довідки у правильній формі.

Довідка: вишивання, вишивка, вишиванка, візерунки, одяг (2), сорочка, прясти, вишивати, супроводжувати, прикрашати, захищати.

1. Більше, ніж просто _____, українська _____. 2. Вона _____ українців з найдавніших часів. 3. Ще Геродот писав, що _____ скіфів _____. 4. А сестра Володимира Мономаха _____ в XI столітті першу школу _____. 5. _____ для жінок _____ тільки з конопель або льону. 6. Вважалося, що ці рослини _____ майбутню матір та її ще не народжене дитя. 7. Кожен регіон мав свої _____.

Завдання 8. Прослухайте уривок (8:57 – 9:25). Напишіть, якому регіону відповідав певний колір і візерунок вишиванки.

	Регіональна вишиванка	Колір, візерунок
1.		чорний колір
2.		білий по білому
3.		яскраві квіти
4.		жовті й помаранчеві барви

Післяпереглядний етап. Спрямований на контроль розуміння відеоматеріалу. Студент пригадує прослухане, відповідає на запитання, висловлює власну оцінку інформації. Цей етап передбачає розвиток умінь усного мовлення та рефлексії інокомуніканта. Водночас відбувається перехід від умінь слухання до умінь говоріння. Як наслідок, розвиваються комунікативні навички студента. Приклади завдань:

Завдання 9. Дайте відповіді на запитання.

1. Як ви вважаєте, чому вишиванка стала національним символом України? Чому у відеосюжеті її названо «засобом самовираження та національної гідності українців»?

2. Розкажіть, що ви дізналися про історію української вишивки? Коли вишивка вперше згадується в історичних документах?

3. Яка легенда пов'язана з борцівською вишиванкою?

4. Яка християнська свята була заступницею вишивальниць? Які вірування пов'язані з нею?

5. Які регіональні особливості вишиванок? Як ви вважаєте, із чим вони пов'язані?

6. Кому приписують моду поєднувати вишиванку з європейським одягом?

7. Як складалася доля вишиванки в період втрати Україною незалежності? Коли вона переживала піки популярності?

Таким чином, відібраний у якості навчального матеріалу 2-хвилинний відеосюжет, інформативний, насичений лексичним матеріалом, надає можливість проведення повноцінного заняття з аудіювання. Запропоновані вправи, покликані розвивати навички аудіювання іноземних студентів, також сприяють формуванню соціокультурної та мовленнєвої компетенції в говорінні. Мовленнєві зразки, опрацьовані під час допереглядного і переглядового етапів, розвивають комунікативні навички студентів та розширюють лексичний запас. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в методичній розробці навчальних матеріалів з аудіювання для різних рівнів володіння українською мовою.

Література:

1. Методика навчання іноземних мов і культур : теорія і практика : підручник / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Є.Г. та ін. / за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013, 590 с.
2. Основи методики викладання української мови як іноземної: навч. пос. / І.М. Кочан, З.О. Мацюк, О.В. Туркевич; за ред. З.О. Мацюк. Львів, 2022. 152 с.
3. Станкевич Н.І. Українська мова як іноземна: методика навчання видів мовленнєвої діяльності: навч. посіб. Львів, 2022, 184 с.
4. Федорова О.А. Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2016. 20 с.
5. Якименко-Ломон О. Україна: історія та сучасність : відеокурс : частина 2. навчальний посібник з української мови для студентів-іноземців. рівень В2-С1. К. : Видавництво «Фенікс», 2024. 104 с.
6. Стандарт державної мови «Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння А1–С2. <https://mova.gov.ua/diyalnist-i-proyekti/termini/standart-derzhavnoy-ukrainska-mova-iak-inozemna-rivni-zahalnoho-volodinnia-a1-s2>
7. Наші. Топ-5 національних символів українців. <https://www.youtube.com/watch?v=IERqKTpjQ2Q>

References:

1. Bihych O.B., Borysko N.F., Boretska Y.H. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur : teoriia i praktyka : pidruchnyk*. [Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice]. za zah. red. S.Y. Nikolaievoi. Kyiv : Lenvit, 2013, 590 s. [in Ukrainian].
2. Kochan I.M., Matsiuk Z.O., Turkevych O.V. (2022). *Osnovy metodyky vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi: navch. pos.* [Fundamentals of teaching Ukrainian as a foreign language]. za red. Z.O. Matsiuk. Lviv, 2022. 152 s. [in Ukrainian].
3. Stankevych N.I. (2022). *Ukrainska mova yak inozemna: metodyka navchannia vydiv movlennievoi diialnosti: navch. posib.* [Ukrainian as a Foreign Language: Methods of Teaching Speaking Activities]. Lviv, 2022, 184 s. [in Ukrainian].
4. Fedorova O.A. (2016). *Formuvannia audytyvnykh umin inozemnykh slukhachiv pidhotovchoho viddilennia u protsesi navchannia ukrainskoi movy*. [Formation of Auditory Skills of Foreign Students of the Preparatory Department in the Process of Teaching Ukrainian]. avtoref. dys... kand. ped. nauk : 13.00.02. Kherson, 2016. 20 s. [in Ukrainian].
5. Yakymenko-Lomon O. (2024). *Ukraina: istoriia ta suchasnist : videokurs : chastyna 2. navchalnyi posibnyk z ukrainskoi movy dlia studentiv-inozemtsiv. riven B2-C1*. [Ukraine: history and modernity : video course]. K. : Vydavnytstvo «Feniks», 2024. 104 s. [in Ukrainian].
6. Standart derzhavnoi movy «Ukrainska mova yak inozemna. Rivni zahalnoho volodinnia A1–C2. [The State Language Standard 'Ukrainian as a Foreign Language. General proficiency levels A1-C2]. <https://mova.gov.ua/diyalnist-i-proyekti/termini/standart-derzhavnoy-ukrainska-mova-iak-inozemna-rivni-zahalnoho-volodinnia-a1-s2>
7. Nashi. Top-5 natsionalnykh symvoliv ukrainsiv. [Ours. Top 5 national symbols of Ukrainians]. <https://www.youtube.com/watch?v=IERqKTpjQ2Q>

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

Отримано: 3 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 29 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 3 травня 2025 р.

email: belych@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1167-0224>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-35-39](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-35-39)

Бєлих О. М. Лексико-граматичні трансформації у поетичному перекладі творів Фрідріха Шіллера. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 35–39.

УДК: 81'255.4:821.112.2'05.09(092)

Бєлих Оксана Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедр німецької філології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПОЕТИЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ТВОРІВ ФРІДРІХА ШІЛЛЕРА

Переклад поезії – це витвір мистецтва, адже перекладач практично створює новий твір, в якому повинен передати не свої почуття і ставлення до тієї чи іншої теми, а передати емоції, намір, індивідуальний стиль автора. Він повинен мати глибоке розуміння оригіналу та вміти читати поміж рядків для якісної адаптації першоджерела до цільової мови. І саме в цьому велику роль відіграють перекладацькі трансформації. Адже, саме з їхньою допомогою перекладач може правильно передати зміст поезії, її естетичне пізнання, рівень емоційно-експресивного впливу на читача.

Мета наукової роботи полягає у виявленні лексико-граматичних трансформацій поетичного перекладу та шляхів їх адекватного перекладу на українську мову на матеріалі творів Фрідріха Шіллера. Поетичне мовлення Ф. Шіллера є формою втілення образного змісту різножанрових творів словесного мистецтва і концентрує в собі злет думки, емоційність та естетичний ідеал. Ідеї великого поета німецького народу надзвичайно актуальні для нашого часу. Головна риса його характеру – великий патріотизм. Своє головне завдання він вбачав у рішучій та безкомпромісній боротьбі з найменшими проявами тиранії, соціального, морального, духовного гноблення людської особистості. Його твори пронизані бунтарством і заклик до боротьби.

Аналіз перекладів, зроблених М. Лукашом, М. Орестом, П. Рихла, дає підстави стверджувати, що до найуживаніших перекладацьких трансформацій належить генералізація, конкретизація, перестановка, заміна, додавання, опущення. Найскладнішими при перекладі поетичних творів Фрідріха Шіллера з німецької мови на українську є архаїзми, історизми, реалії. Аналізовані переклади є вільними, але чудово передають мелодію, настрій та ритміку оригіналу. Перекладачі максимально наближають тексти до народної української мови. У цілому, переклади відображають зміст і художній стиль оригіналу, використовуючи гнучке відтворення образів та емоцій.

Ключові слова: переклад, поезія, переклад поезії, перекладацькі трансформації, адекватний переклад.

Oksana Bielykh,
PhD in Linguistics, Associate Professor,
Associate Professor at the German Philology Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University

LEXICO-GRAMMATICAL TRANSFORMATIONS IN THE POETIC TRANSLATION OF FRIEDRICH SCHILLER'S WORKS

Poetry translation is a work of art, as the translator essentially creates a new piece in which they must convey not their feelings and attitude toward a given theme but rather the original author's emotions, intent, and unique style. They must have a deep understanding of the original text and be able to read between the lines to adapt the source material to the target language effectively. This is where translation transformations play a crucial role. With their help, the translator can accurately convey the meaning of the poem, its aesthetic perception, and the level of emotional and expressive impact on the reader.

This research aims to identify the lexico-grammatical transformations in poetic translation and determine the ways of their adequate rendering into Ukrainian based on the works of Friedrich Schiller. Schiller's poetic language serves as a means of embodying the figurative content of various genres of literary art, concentrating on intellectual elevation, emotional depth, and aesthetic ideals. The ideas of this great German poet remain highly relevant in our time. A defining trait of his character was profound patriotism. He saw his main mission as a resolute and uncompromising struggle against even the slightest manifestations of tyranny, as well as social, moral, and spiritual oppression of the individual. His works are imbued with a spirit of rebellion and a call to fight for freedom.

The analysis of translations by M. Lukash, M. Orest, and P. Rykhlo allows us to assert that the most commonly used translation transformations include generalization, concretization, transposition, substitution, addition, and omission. The most challenging aspects in translating Friedrich Schiller's poetic works from German into Ukrainian are archaisms, historicisms, and cultural realia. The analyzed translations are free in their approach but excellently convey the melody, mood, and rhythm of the original. The translators strive to bring

the texts as close as possible to the Ukrainian folk language. Overall, the translations reflect the content and artistic style of the original, employing a flexible recreation of imagery and emotions.

Keywords: translation, poetry, poetry translation, translation transformations, adequate translation.

Актуальність теми. Мова, як вираз національної самобутності народу, відображає його етнічне світосприйняття, соціально-культурний уклад, думки, почуття, традиції та обряди, зафіксовані у поетичних творах. Вона об'єднує націю, оскільки є невід'ємним продуктом її етнічної спільноти. Дослідження зв'язку між мовою та поезією, а також мовою і національною культурою, залишається актуальним і безмежним у своїх аспектах, особливо в контексті відродження національної самосвідомості та повернення до культурних витоків. Переклад поетичних творів відіграє важливу роль не лише у збереженні та поширенні літературної спадщини різних народів, а й у розвитку мов та взаємному збагаченні літературних традицій. *Актуальність* представленого дослідження зумовлена необхідністю аналізу лексико-граматичних трансформацій у поетичному перекладі, що сприятиме глибшому розумінню та інтерпретації поетичних текстів у перекладацькій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поезія, як один із найважливіших складників духовного життя народу, його культури, супроводжує людину від часу її появи на світ і протягом усього життя. Власне поетичні тексти, які багаті на мовні засоби (ритм, розмір, способи персоніфікації, омоніми, історизми, архаїзми, пари слів з контрактивною протилежністю) виступають об'єктом посиленої уваги вчених. У цьому напрямку працювали відомі лінгвісти (Т. Берест, Т. Беценко, Н. Данилюк, С. Ермоленко, В. Калашник, Л. Пустовіт, Л. Рожило та ін.), які широко використовували етнографічні, історичні та мовознавчі дані для аналізу елементів мовних одиниць.

Мета наукової роботи – на матеріалі творів Фрідріха Шиллера та їхніх україномовних перекладів виявити лексико-граматичні трансформації поетичного перекладу та шляхи їх адекватного перекладу.

Для реалізації поставленої мети необхідно, на наш погляд, розв'язати такі *завдання*:

- з'ясувати визначення термінів «лексичні» та «граматичні» трансформації;
- дослідити перекладацькі трансформації при перекладі поезії Фрідріха Шиллера на українську мову;
- проаналізувати способи адекватного перекладу лексико-граматичних трансформацій у поетичних творах Фрідріха Шиллера на українську мову.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Поезія* – художньо-образна словесна творчість, в якій мова використовується з естетичною чи евокативною (знаково-символічною) метою окрім або замість самої денотації. У поетичному тексті головна роль зазвичай відводиться формі висловлювання. Поезія є мовним мистецтвом, яке передбачає максимальне використання мовних засобів, а також творення нових поетичних образів, тобто нових семантичних зв'язків між мовними одиницями шляхом метафоризації чи метонімізації тексту (Вікі, 2025).

Поетичний дискурс має декілька важливих характеристик, які відрізняють його від інших різновидів дискурсу. До найбільш визначних із них належить: високий ступінь насиченості метафорами, розмірена ритміко-синтаксична сегментація мови та використання фонетичних засобів; до того ж, логічна структурованість тексту тут не завжди відзначається звичною для прозового тексту лінійністю – натомість маємо численні порушення послідовності викладу подій чи думок (Цолін, 2015: 269).

Дослідниця Маріна О. трактує поетичний дискурс як мисленнєво-мовленнєву діяльність, спрямовану на поетичну комунікацію між адресатом та адресантом, яка відбувається в різних модусах (поетичний текст, його аудіовізуальна версія – відеокліп, або екранізація та ілюстрація), що знаходяться у відношеннях взаємодії, взаємовпливу та взаємообумовленості з урахуванням специфіки його породження та сприйняття на перетині різних модусів (Маріна, 2015: с. 181).

Таким чином, художній світ оригіналу створюється за допомогою специфічних поетичних засобів – метафор, алітерацій, рими, ритму тощо. Однак при перенесенні цього світу в іншу мовну систему перекладач застосовує різноманітні лексико-граматичні трансформації для адаптації тексту до норм і можливостей цільової мови виразити ключові особливості поетичного дискурсу, а також для реалізації головної мети перекладу – досягнення еквівалентності та адекватності. Цими термінами визначають відповідність перекладеного тексту з оригіналом. На думку К. Райс, еквівалентність позначає зв'язок перекладеного тексту з оригіналом, який у різних культурах може виконати однакову комунікативну функцію (Reiß, 1984: 19). Адекватність – зв'язок між текстом та його оточенням, тобто автором, читачем, умовами написання та сприйняття (Jörn, 1993).

Як відомо, лексико-граматичні трансформації мов, що контактують при перекладі, суттєво можуть відрізнитися за обсягом, мотивацією вживання певних слів та граматичних конструкцій, що формують синтагматичні та парадигматичні відносини слів між собою. В процесі перекладу часто стає неможливим використання буквального словникового відповідника. Тому перекладач вдається до перетворення внутрішньої форми слова чи словосполучення або ж його повної заміни, тобто до перекладацьких трансформацій.

Проблема перекладацьких трансформацій розглядалася багатьма вченими-лінгвістами, які пропонували своє визначення цього поняття, але всі вони збігалися у думці, що перекладацькі трансформації є невід'ємною частиною процесу перекладу та без їх використання неможливо надати адекватний переклад будь-якого тексту. Так, наприклад, на думку О. Селіванової, трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі (Селіванова, 2008: 536). За С. Максимовим, «переклад полягає в тому, що перекладач має відтворити надану інформацію так повно, наскільки можливо. Але цього можна досягнути, лише застосувавши певні структурні або семантичні зміни. Ці зміни, які є наслідком лексичних та граматичних розбіжностей в мовах, називаються трансформаціями в перекладі» (Максимов, 2006).

На думку М. С.-Хорнбі, перекладацькі процеси (трансформації) – це вказівки щодо перекладу. Вони формують мовні рефлекси хорошого перекладача, але не замінюють свідомої рефлексії, інтуїції та творчості. Дослідниця пропонує наступну класифікацію **лексичних трансформацій**: запозичення (*Entlehnung*), лексична заміна (*lexikalische Ersetzung*), лексична структурна заміна (*lexikalische Strukturwechsel*). Автор виокремлює також **граматичні трансформації**: дослівний переклад

(*Wort für Wort Übersetzung*), перестановка (*Permutation*), розширення / скорочення (*Expansion / Reduktion*), внутрішньо-категоріальна заміна (мовна модифікація граматичної функції) (*Intrakategorialer Wechsel*), транспозиція (*Transposition*), перетворення (*Transformation*) (Hornby, 1998). До лексичних трансформацій відносимо також *транскрибування*, *транслітерацію*, *генералізацію*, *антонімічний переклад*.

Лексичні трансформації становлять собою відхилення від прямих словникових відповідників та виникають, головним чином, тому, що об'єм значень лексичних одиниць вихідної та перекладної мов не співпадає. Граматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу (Лощенова, 2014: 102–105). У представлений роботі зупинимося на лексико-граматичних трансформаціях у перекладах творів Фрідріха Шиллера на українську мову.

Поетична мова Ф. Шиллера залишається предметом дослідження, адже вона слугує засобом художнього вираження у творах різних жанрів, поєднуючи глибину думки, емоційність та прагнення до естетичного ідеалу. Ідеї цього видатного німецького поета й досі мають особливе значення. Визначальною рисою його характеру був глибокий патріотизм. Він вважав своєю місією невпинну й безкомпромісну боротьбу навіть із найменшими проявами тиранії, а також із соціальним, моральним та духовним гнобленням особистості. Його творчість пройнята духом протесту та закликком до боротьби за свободу.

Процес перекладу поетичних творів вимагає від перекладача сприйняття тексту як авторського, адже йому потрібно зберегти як зміст, так і форму твору. Кожний поетичний твір є складним комплексом взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів: ритм, мелодія, архітектоніка, стилістика, смисловий, образний, емоційний зміст слів та їхніх поєднань. У своїй сукупності ці елементи розраховані на те, щоб у свідомості особи, яка сприймає твір, викликати естетичний ефект.

Транскрибування і *транслітерація* – це способи перекладу лексичних одиниць оригіналу шляхом відновлення їхньої форми за допомогою літер мови перекладу. При *транскрипції* відтворюється звукова форма іноземного слова, а при *транслітерації* – його графічна форма. У сучасній перекладацькій практиці частіше використовується спосіб транскрипції із збереженням деяких форм елементів транслітерації. Це пов'язано з тим, що фонетичні й графічні системи мов відрізняються одна від іншої. Крім того, при вдалому транскрибуванні перекладач може подолати такі труднощі, як передача смислового змісту й колориту:

*Schön wie Engel, voll Walhallas Wonne, Гарний був, мов ангел із Валгалли,
Schön vor allen Jünglingen war er, Більш такого в світі не зустріть ...
Himmlich mild sein Blick wie Maiensonne, В нього очі лагідно сяли
Rückgestrahlt vom blauen Spiegelmeer Наче сонцем збризнута блакить.
(„Amalia“) («Амалія», переклад М. Лукаша)*

При перекладі вищеведеного уривка спостерігаємо наступні лексико-граматичні трансформації: *додавання* – слово *був*, що змінює синтаксичну структуру; *voll Walhallas Wonne* (сповнений радості Валгалли) – передано *опущенням* і *загальною стилізацією*; *заміна*: німецьке речення з підметом *er* (він) перетворено на безособове речення; описовий переклад (передача значення іншими словами): замість дослівного його погляд був небесно-лагідний (*Himmlich mild sein Blick*) використано компактніший опис: *wie Maiensonne* (як травневе сонце) передано через дієслово *сіяли*, що створює динамічний образ; Валгалла, у німецькій міфології – місце, де за вибором бога Одіна спочивають звияжні воїни після їхньої смерті. Перекладач М. Лукаш використав прийом *транскрипції*.

У зв'язку з постійною зміною мови і тим фактом, що у різні епохи існували інші методи перекладу, залучення фактору «час» є необхідним. Маємо на увазі виділення історичного моменту перекладу, коли йдеться про те, щоб перекладати тексти однієї епохи на цільову мову іншої епохи. У таких типах творів є часто вживаними *архаїзми*, які текст мови, на яку перекладають, характеризують щонайменше не як сучасну. Іншим «каменем спотикання» при перекладі поезії є *реалії* (лексичні одиниці, які важко перекладати, не маючи знань з культури та історії мови оригіналу). В таких випадках, при перекладі поезії Ф. Шиллера досить частотними виявилися трансформації *додавання й вилучення слів*:

*Willst du nicht das Lämmlein hüten? «Пас би, синку, ти ягницю,
Lämmlein ist so fromm und sanft, Вдача смирна в них, м'яка, –
Nährt sich von des Grafes Blüten, Скачуть, знай собі, в травичі
Spilend an des Baches Ranft Понад берегом струмка
(„Der Alpenjäger“) («Полонинський стрілець», переклад М. Лукаша)*

Так, у перекладі М. Лукаша не згадується *граф*, на полях якого пасеться худоба. Це, можливо, пов'язано з тим, що *реалія* є *архаїчною*, не актуальною для нашої епохи. Проте, додається лексема *синку*, яка відсутня в оригіналі, але яка допомагає правильно передати смисл речення і тим самим створює більш народний тон; фраза *знай собі* теж відсутня в оригіналі, але вона, на нашу думку, створює легку, співучу мелодику.

Запозичення – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни їхніми лексичними відповідниками з іншої мови у мові перекладу. Суть такого способу трансформації полягає у створенні нового слова чи стійкого словосполучення у цільовій мові, яка копіює структуру вихідної лексичної одиниці. Яскравим прикладом цієї трансформації може бути наступний фрагмент:

*Und wie er winkt mit dem Finger, Король дав знак рукою –
Auf tut sich der weite Zwinger, І з грат сторожкою стопою
Und hinein mit bedächtigem Schritt Виходить лев:
Ein Löwe tritt, Але не лунає рев:
Und sieht sich stumm Пустелі друг
Rings um, Зором німим обводить круг
Mit langem Gähnen, ... Арени - ...
(„Der Handschuh“) («Рукавичка» переклад М. Ореста)*

Слово *Zwinger* означає клітка для тварин, але в перекладі використано запозичене слово *грат* (від польського *krata*), що є частиною клітки. Іншим, застосованим вище, способом перекладу є *заміна*: в оригіналі займенник *er* (він), а перекладач

використовує іменник *король*. Для підкреслення могутності сили лева М. Орест вводить пояснення *пустелі друг*, якого в оригіналі немає взагалі (додавання).

Генералізація – заміна одиниць, які у мові перекладу мають ширше значення. Генералізація є трансформацією, протилежною конкретизації. Яскравими прикладами цих перекладацьких трансформацій є наступні рядки:

*Sie war nicht in dem Tal geboren, Вона зросла в чужій місцині,
Man wusste nicht, woher sie kam, Її ніхто не відав, де той край,
Und schnell war ihre Spur verloren, Та слід щезав по тій дівчині,
Sobald das Mädchen Abschied nahm. Як вимовить вона «прощай».*
(„Das Mädchen aus der Fremde“) («Дівчина з чужини», переклад П. Рихла)

В цьому уривку М. Рихла використав прийом генералізації у першій строфі, замінивши слово *Tal* (долина) на *чужа місцина*, у другій строфі *woher sie kam* (звідки вона прийшла) – на *де той край*. Очевидно, такі трансформації є виправданими для збереження ритміки поетичного тексту, але, на нашу думку, це не впливає на адекватність перекладу. В першій строфі фіксуємо антонімічний переклад: *geboren* (народилася) – *зросла*.

У ході порівняльного аналізу наступного тексту оригіналу й тексту перекладу було виявлено заміну частин мови (власну назву *Laura* на особовий займенник *ти*, прикметник *entgeistert* на іменник із запереченням *без тями*), введено порівняння (як):

*Wenn dein Finger durch die Saiten meistert – Ледве струни збудиш ти перстами –
Laura, jetzt zur Statue entgeistert, То стою, як статуя, без тями,
(„Laura am Klavier“). («Лаура за клавесином», переклад М. Лукаша).*

Зміна вживання мовних елементів у тексті перекладу називається *перестановкою*. Цими елементами можуть бути не лише слова чи словосполучення, але й головні / підрядні речення чи речення в цілому. До таких прикладів відносимо також заміну роду іменників, адже рід іменника німецької мови часто не співпадає з родом іменника української мови:

*Freude, schöner Götterfunken, Радість, гарна іскро Божя!
Tochter aus Elysium, Несказанно любо нам
Wir betreten feuertrunken Увіїти, царице гожа,
Himmlische, dein Heiligtum. В твій пресвітлий дивний храм.
Deine Zauber binden wieder, Все, що строго ділить мода,
Was der Mode Schwert geteilt; В'яжеш ти одним вузлом,
Bettler werden Fürstenbrüder, Розцвітає братня згода
Wo dein sanfter Flügel weilt. Під благим твоїм крилом.
(„An die Freude“) («До радості», переклад М. Лукаша)*

У вищеведеному прикладі перекладач зробив логічну заміну роду іменника однієї мови на рід іменника іншої мови (*Götterfunken* в німецькій мові чоловічого роду, а *гарна іскро Божя* в українській – жіночого), звертання виділено знаком оклику. Використано *трансформацію* перестановки строфами (*Was der Mode Schwert geteilt* належить до 6 строфи, а в українському перекладі ці слова у 5 строфі) та *заміну* (*Schwert* – іменник, на прислівник – *строго*). В оригіналі, підмет *wir* замінено безособовою конструкцією (*транспозиція*). Такий вибір перекладача зумовлений різного роду лексичними та граматичними особливостями мов оригіналу та перекладу, а також розбіжностями у мовленнєвих нормах.

При перекладі з німецької на українську мову значення артикля часто не береться до уваги, так як в українській мові немає категорії артикля. Проте є інші способи вираження визначеності чи невизначеності, які викладач обирає для оптимального перекладу:

*Mädchen, sprich! Ich frage, gib mir Kunde: Дівчино, скажи мені, відкіль це?
Stehst mit höhern Geistern du im Bunde? Ти, напевно, з духами у спілці?
Ist's die Sprache, lüg mir nicht, Правда ж, мову цю свою
Die man in Elysen spricht? Ти взяла з Елізію?
(„Laura am Klavier“) («Лаура за клавесином», переклад М. Лукаша)*

У перекладі спостерігаємо заміну означеного артикля (*die Sprache*) на поєднання вказівного займенника з присвійним (*цю свою*), заміну дієслів (*spricht*), яке перекладається як «говорити» на «взяла», що веде до логічної заміни займенників (безособового *man* на особовий *Tu*). Явище перестановки знаходимо у першій строфі, коли у цільовій мові використовується питальне речення *відкіль це?* замість наказової форми *gib mir Kunde*, що дослівно перекладається «повідом мене про».

Висновки. Отже, художній переклад, а особливо переклад поезії – це витвір мистецтва, адже перекладач практично створює новий твір, в якому повинен передати не свої почуття і ставлення до тієї чи іншої теми, а передати емоції, намір, індивідуальний стиль автора. Він повинен мати глибоке розуміння оригіналу та вміти читати поміж рядків для якісної адаптації першоджерела до цільової мови. І саме в цьому велику роль відіграють перекладацькі трансформації. Адже, саме з їхньою допомогою перекладач може правильно передати зміст поезії, її естетичне пізнання, рівень емоційно-експресивного впливу на читача.

Аналіз лексико-граматичних трансформацій на прикладі поетичних творів Фрідріха Шіллера, зроблених М. Лукашом, М. Орестом, П. Рихла, дає підстави стверджувати, що до найуживаніших *перекладацьких трансформацій* належить генералізація, конкретизація, перестановка, заміна, додавання, опущення. Найскладнішими при перекладі поетичних творів Фрідріха Шіллера з німецької мови на українську є архаїзми, історизми, реалії. Аналізовані переклади є вільними, але чудово передають мелодику, настрій та ритміку оригіналу, відображають зміст і художній стиль оригіналу, використовуючи гнучке відтворення образів та емоцій. Перекладачі максимально наближають тексти до народної української мови.

Перспектива дослідження полягає в подальшому аналізі поетичного перекладу з використанням когнітивної лінгвістики, корпусного аналізу та машинного перекладу.

Література:

1. Вікі Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. URL.: <https://wiki.kubg.edu.ua/Поезія>
2. Лощенкова І., Нікішина В. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. / Філологічні науки*. 2014. Книга 3. С. 102–105.
3. Максимов С. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: Навчальний посібник. К.: Ленвіт, 2006. 157 с.
4. Маріна О. Когнітивно-комунікативна характеристика англомовного поетичного дискурсу ХХ-ХХІ століть. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. №14. С. 179-182.
5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
5. Шиллер Ф. «Поезії» / Переклад Петра Рихла, Миколи Лукаша, Дмитра Паламарчука та ін. Київ: Дніпро, 1984.
6. Цолін Д. Поетичний дискурс: синтаксичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 52. С. 269–273.
7. Hornby, Snell. Mary & Honig, Hans G. & Kussmaul, Paul & Schmitt, Peter A. (Hrsg.). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg. 1998. S. 434.
8. Jörn A. *Linguistik und Übersetzung*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1993. 113 S.
9. Reiß K. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* / Katharina Reiß, Hans J. Vermeer. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1984. S. 19.
10. Schiller F. *Der Handschuh* / Переклад М. Ореста. URL.: <http://poetyka.uazone.net/schiller/> (звернення 30.03.2025).

References:

1. Viki Kyivskoho stolychnoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka / The Wiki of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University. URL.: <https://wiki.kubg.edu.ua/Поезія>
2. Loshchenova I., Nikishyna V. Perekladats'ki transformatsiyi yak efektyvnyy zasib dosyahnennya adekvatnosti. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholya. Filolohichni nauky*. 2014. Knyha 3. S. 102–105. / Translation Transformations as an Effective Means of Achieving Adequacy // Scientific Notes of Nizhyn Mykola Gogol State University.
3. Maksimov S. Praktychnyy kurs perekladu (anhliys'ka ta ukrayins'ka movy). *Teoriya ta praktyka perekladats'koho analizu tekstu dlya studentiv fakul'tetu perekladachiv ta fakul'tetu zaочноho ta vechirn'oho navchannya: Navchal'nyy posibnyk*. K.: Lenvit, 2006. 157 s. / Practical Course of Translation (English and Ukrainian Languages). Theory and Practice of Translation Text Analysis for Students of the Faculty of Translation and the Faculty of Part-Time and Evening Studies: Textbook. Kyiv: Lenvit.
4. Marina O. Kohnityvno-komunikatyvna kharakterystyka anhlovnoho poetychnoho dyskursu KhKh-KhKhI stolit'. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiya*. 2015. № 14. S. 179-182. / Cognitive-Communicative Characteristics of English-Language Poetic Discourse of the 20th-21st Centuries // Scientific Bulletin of the International Humanitarian University.
5. Selivanova O. Suchasna linhvistyka: napryamy ta problemy : pidruchnyk / O. O. Selivanova. Poltava: Dovkillya-K, 2008. 711 c.
6. Shyller F. «Poeziyi» / Pereklad Petra Rykhla, Mykoly Lukasha, Dmytra Palamarchuka ta in. Kyiv: Dnipro, 1984.
7. Tsolin D. Poetychnyy dyskurs: syntaktychnyy aspekt. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»*. Seriya «Filolohichna». 2015. Vyp. 52. S. 269–273.
8. Hornby, Snell. Mary & Honig, Hans G. & Kussmaul, Paul & Schmitt, Peter A. (Hrsg.). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg. 1998. S. 434.
9. Jörn A. *Linguistik und Übersetzung*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1993. 113 S.
10. Reiß K. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* / Katharina Reiß, Hans J. Vermeer. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1984. S. 19.
11. Schiller F. *Der Handschuh* / Pereklad M. Oresta. URL.: <http://poetyka.uazone.net/schiller/> (zvernennya 30.03.2025).

Отримано: 31 березня 2025 р.

Прорецензовано: 25 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 29 квітня 2025 р.

email: inna.varvaruk20@gmail.com

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-40-43](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-40-43)Волосянко І. В., Варварук І. В. Художня палітра Галини Тарасюк: стилістичні та ідейно-тематичні домінанти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 40–43.

УДК: 821.161.2.08Г.Тарасюк:81'38

Волосянко Іванна Василівна,
викладач кафедри української філології,
ЗВО «Університет Короля Данила»**Варварук Інна Василівна,**
завідувач кафедри української філології, кандидат філологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»

ХУДОЖНЯ ПАЛІТРА ГАЛИНИ ТАРАСЮК: СТИЛІСТИЧНІ ТА ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНІ ДОМІНАНТИ

Стаття присвячена дослідженню творчості української письменниці Галини Тарасюк, зокрема її літературного стилю та тематичних аспектів. Гендерно марковане письмо є потужним інструментом для вираження й декодування соціальних норм і культурних уявлень про гендер загалом. Воно не лише відрефлексовує наявні стереотипи про чоловіків і жінок, які зумовлені різними соціальними, історичними, культурними, психологічними факторами, а й дає можливість їх переосмислити або й деконструювати. Такі твори здатні не тільки змінювати сприйняття реципієнтами ролей статей у суспільстві, а й сприяти створенню більш рівноправного розуміння гендерної ідентичності.

У науковій розвідці проаналізовані зазвичай творчі методи Галини Тарасюк, зокрема використання нею метафор, діалекту та історичних контекстів для створення багатошарових наративів. Творчість мисткині відзначається індивідуальністю та експериментальністю і є вагомим внеском у скарбницю сучасної української літератури. Творча спадщина Г. Тарасюк репрезентована широким спектром тем, жанрів (романи, новели, есе), стилістичних напрямків (експресіонізм, неоромантизм, постреалізм, сюрреалізм). Особливу увагу приділено феміністичній тематиці, що є, на нашу думку, центральною в творчому доробку авторки. Г. Тарасюк вирізняється філігранним вмінням пірнати за грані соціально-психологічного аспекту людської сутності, особливо в умовах змін соціальних і політичних реалій. Авторка акцентує на важливості пошуку ідентичності, зокрема у відображенні жіночої долі та пошуків внутрішньої гармонії. Твори Г. Тарасюк – своєрідний метакоплекст, континуум якого утворюють глибокі філософські роздуми, соціальні мотиви й елементи національної культури. Авторка зберігає і переосмислює традиційні літературні форми, звертаючись до актуальних тем сьогодення.

Ключові слова: феміністична тематика, психологізм, постреалізм, українська література, літературний стиль, жіноча доля, емоційна насиченість, соціальні проблеми, пошук ідентичності.

Ivanna Volosianko,
Lecturer at the Department of Ukrainian Philology,
Higher Educational Institution «King Danylo University»
Inna Varvaruk,
Head of the Department of Ukrainian Philology,
Candidate of Linguistic Sciences, Associate Professor,
Higher Educational Institution «King Danylo University»

THE ARTISTIC PALETTE OF HALYNA TARASIUK: STYLISTIC AND IDEOLOGICAL-THEMATIC DOMINANTS

This article is dedicated to the study of the work of Ukrainian writer Halyna Tarasiuk, specifically her literary style and thematic aspects. Gender-marked writing is a powerful tool for expressing and decoding social norms and cultural concepts of gender in general. It not only reflects existing stereotypes about men and women, shaped by various social, historical, cultural, and psychological factors, but also offers the opportunity to reconsider or even deconstruct them. Such works can not only change the perception of gender roles in society among recipients but also contribute to the creation of a more egalitarian understanding of gender identity.

The scholarly investigation analyzes Halyna Tarasiuk's creative methods, particularly her use of metaphors, dialect, and historical contexts to create multilayered narratives. The artist's work is characterized by individuality and experimentation, making a significant contribution to the treasury of contemporary Ukrainian literature. Tarasiuk's creative heritage encompasses a wide range of themes, genres (novels, short stories, essays), stylistic directions (expressionism, neoromanticism, postrealism, surrealism). Special attention is paid to feminist themes, which, in our view, are central to the author's creative output. Tarasiuk stands out for her exquisite ability to delve into the social-psychological aspects of human nature, especially in the context of changing social and political realities. The author emphasizes the importance of searching for identity, particularly in reflecting the female experience and the quest for inner harmony.

Tarasiuk's works are a unique meta-construct, a continuum formed by profound philosophical reflections, social motifs, and elements of national culture. The author retains and reinterprets traditional literary forms, addressing current issues of the present day. Her works make a significant contribution to contemporary Ukrainian literature, which is why they have drawn our scholarly interest, outlining the following tasks: to identify the characteristic features of the stylistic techniques and peculiarities of the writer's work, which determine her unique contribution to modern Ukrainian literature; to analyze the ideological-theoretical distinctiveness of Halyna Tarasiuk's creativity, with a focus on feminist themes, psychological depth, and the intellectual richness of her works.

Keywords: feminist themes, psychological depth, postrealism, Ukrainian literature, literary style, female destiny, emotional intensity, social issues, search for identity.

Постановка проблеми. Творчість Галини Тарасюк – це своєрідне дослідження людської душі в умовах постійних змін і внутрішніх пошуків. Її жанрово-стильова манера базується на поєднанні класичних прийомів і новаторських елементів, що дає змогу створювати глибокі, емоційно насичені та філософські твори. Письменниця здатна оприяти складність

людської природи через емоційно заряджену мову, багатозначні образи та глибоке осмислення соціальних і моральних проблем минулого й сучасності.

Аналіз останніх досліджень. До різнобічного дослідження творчості Г. Тарасюк зверталися такі літературні дослідники та критики: А. Галич, М. Богайчук, Н. Зборовська, В. Брюховецький, М. Вишневська, В. Бондар, В. Грабовський, Л. Пастушенко, В. Дячков, Т. Качак, В. Китайгородська. Зокрема науковець Л. Пастушенко знаходить спільні характерні риси між прозовими текстами Г. Тарасюк, Гр. Тютюнника та Є. Гуцала, текстам яких притаманні глибинний психологізм, філігранна філософічність. Серед найактуальніших тем авторки, яка посідає центральне місце у творчому доробку письменниці є феміністична тематика. Як зазначає А. Михальчук, твори Г. Тарасюк завдяки жіночій тематиці втілюються в «інтенсивному, перманентному, екзистенційному пошуку письма» [4, с. 9]. Її твори є вагомим внеском у сучасну українську літературу, що й зумовило наш науковий інтерес.

Мета дослідження: виокремити характерні риси стилістичних прийомів та особливостей творчості письменниці, які зумовлюють її унікальний внесок у сучасну українську літературу; проаналізувати ідейно-тематичну особливість творчості Г. Тарасюк з акцентом на феміністичну тематику, психологізм та інтелектуальну насиченість її творів.

Виклад основного матеріалу. Літературну діяльність Г. Тарасюк розпочала з поезії («Смерековий міст» (1976), «Множина» (1982), «Світло джерела» (1984), «Жайворове поле» (1987), «Горельефи» (1988), «Сотворіння гнізда» (1989), «Зерна полину» (1991), «На трійцю дощ» (1998)), а згодом авторка перейшла до прози. На початку 1990-х вийшли друком низка її романів та новел – «Смерть – сестра моєї самотності» (1992), «Любов і гріх Марії Магдалини» (1995), «Мій третій і останній шлюб» (2002 – 2003), «Гаспид і Маргарита» (2002), «Хижачка» (2005), «Між пеклом і раєм» (2005), «Жіночі романи» (2006), «Блудниця вавилонська» (2006), «Храм на болоті» (2007), «Дама останнього лицаря» (2004), «Новели» (2006), «Короткий танець на Віденському балу» (2009). Збірка прози Г. Тарасюк «Янгол з України» посіла перше місце в номінації «Проза» на національному конкурсі «Краща книга України». Перша збірка «Смерековий міст» (1976) принесла авторці славу та визнання, а О. Гончар назвав «її ім'я серед найталановитіших українських поетів молодшої генерації» [3].

Для стильової манери творчості Г. Тарасюк характерне поєднання глибокої психологічної достовірності, філософізму, ліризму та унікальної емоційної насиченості. Авторкою часто акцентується на внутрішньому світі героїв, їх емоціях, переживаннях, роздумах. Письменниця створює глибокі психологічні портрети персонажів, занурюючись у їх душевні конфлікти та внутрішні зміни. До прикладу, у новелі «Ганька – сама собі ворог» авторці вдалося філігранно створити тонкий психологічний портрет головної героїні новели Ганьки, що репрезентована відчайдушним художнім образом української жінки, берегині роду, для якої базовою потребою є саме піклування про своїх рідних. Така жінка часто нехтує власними інтересами заради близьких людей: *«І це твої братові з братами і фермери-плем'яники не можуть дати тобі тої сметани? У них же – по н'ять коровів! А в Тьопки – ціла короварня! Ти ж на них робиш, як чорний раб!»* Однак Ганька не слухає нарікань подружки, відповідає їй: *«Гасю, що я на них рабую, бо я коло них, Гасю, – хазією. Добровільно»* [7, с. 5]. Такий психологічний аспект стилю авторки дозволяє читачеві більш інтенсивно заглибитися в психологічний стан героїв, резонує емоційну напругу твору.

Інтимізація внутрішнього світу персонажа. До такого прийому часто звертається авторка, використовуючи психоаналітичний підхід, глибоко занурюючись у внутрішній світ своїх героїв. Це явище проявляється завдяки використанню монологів, внутрішніх рефлексій, складних емоційних переживань, що дає змогу читачеві проникнути в думки персонажів і їхні глибокі почуття. Цей підхід наближає стиль авторки до експресіонізму, але з характерною гнучкістю й емоційною динамікою.

Лексика, якою послуговується Г. Тарасюк, насичена метафорами, риторичними фігурами, що сприяють створенню багатопланових образів. Авторка також інколи вдається до використання діалекту, за допомогою якого передає дух народу, втілює певні народні уявлення, відтворює традиції, передає глибокі народні мотиви, звичаї, водночас уміло поєднує їх із сучасними філософськими та державотворницькими ідеями. Наприклад, у романі-антиутопії «Цінь Хуань Гонь», який сама авторка класифікує як «сардонічний роман-утопія» [9, с. 251], вона вдається до використання елементів гри, сміху, абсурду, карнавалу, пародії; звертає нашу увагу на аксіальні проблеми буття українського народу; змальовує невтішні перспективи його майбутнього розвою: *«Майдан остовнів, бо “замість славно: Ще не вмерла...” чи “Многая літа” – над Майданом на всю Країну раптом... зацінькала-загонькала, як вода зі стріхи, невідома мелодія: “Гонь-гонь, гонь-гонь-гонь-гонь, гонь! Цінь-цінь! Гонь!”»* [8, с. 219]. У творі «Цінь Хуань Гонь» Г. Тарасюк використала нестандартну побудову сюжету, що дозволило їй не обмежуватися лінійним розвитком подій. Цей підхід дозволив більш органічно поєднати минуле та сучасне, реальне та уявне та зробити твір цікавим і неординарним. Дослідник творчості Г. Тарасюк Л. Пастушенко зазначає, «документалізм письменниці, зливаючись із сучасним постреалізмом, навіть сюрреалізмом нашого сьогодення, переростає в модерний художній метаконструкт, стаючи поряд із найкращим зразками сучасної абсурдної літератури світу, котра все-таки не вмирає навіть із смертю Йонеско та всього нового французького роману. А сьогодення українська дійсність дає таку поживу непересічному талантові, таке тематичне та образне різнобарв'я, чого не знайти вже в пісні та прісній Європі навіть зі свічкою» [8, с. 250].

Г. Тарасюк часто звертається до важливих соціальних, моральних і культурних тем («Довга сповідь перед коротким інтерв'ю», «Тіні заблудлих нащадків»). Її твори містять рефлексії на сучасне українське суспільство («Пироги для повстанців», «Голос крові»), проблеми сім'ї («Москалі йдуть», «Один на трасі», «Козацька корчма»), людської ідентичності, духовних пошуків («Тиха заводь», «Бермудський трикутник»). Водночас авторка вдається до історичних контекстів, що дозволяє створювати багатопланові наративи («Грішні, чесніші за херувимів», «Сестра моєї самотності»).

«Сестра моєї самотності» – перший роман, що став українським бестселером. Він побачив світ у журнальному варіанті в 1993 році за назвою «Смерть – сестра моєї самотності». Роман одразу спричинив клопіт авторці, набравши чимало галасу серед читачської аудиторії. Однак, незважаючи на труднощі та негативну рецепцію окремої когорти читачів, авторка продовжила роботу над ним, яка тривала з 1990 по 2009 рік, витворивши з роману художньо якісне полотно, на якому розгорнулось життя українців на зрізі епохальної межі: від часів Чорнобильської трагедії до сьогодення. Центральними фігурами роману є долі двох жінок – Лариси Орленко та Олександри Рибенко-Ясінської. У житті жінки керуються

відмінними моральними принципами: одна сповідує фривольні, антигуманні, є надміру самовпевненою, амбіційною: «*Всі ми – у підніжжі вигаданої ілюзорної Гори, зітканої із райдужних міражів мільйонів мертвих і живих, і не народжених*» [5, с. 17]. Жінка з жорстокою винахідливістю, силою і послідовністю в реалізації власної життєвої філософії прагне опинитися на Горі, що є метафорою всездозволеної влади: «*Мої секрети – мої заповіді. Я їх сповідаю. Живу по них. І майже завжди – виграю. Хоча мені більше імпонує визначення: перемагаю. Бо хіба життя – гра? Може, для когось і гра. Але для мене – це кривава, виснажлива війна з цілим світом за себе. Тільки за себе саму! Проти – всіх. Бо немає в успішної жінки ні друзів, ні рідних, ні коханих!*» [5, с. 11]. Антиподом героїні постає талановита письменниця, поетка Лариса Орленко, талант якої за життя не був затребуваний. У силу певних політичних, економічних та психологічних ситуацій, жінка не витримує тиску і йде з життя, а після смерті стає своєрідною алегорією совісті Олександри Рибенко-Ясінської. Метафізичний зв'язок подруг-ворогинь з неординарними характерами міцніший за смерть. Він не втрачає сили, навіть посилюється після смерті однієї з них. Науковиця Н. Зборовська зазначає, що існують паралельні точки дотику між романом Г. Тарасюк «Сестра моєї самотності» і драмою Лесі Українки: «Знайомо з драми Лесі Українки символіка Гори обігрується Г. Тарасюк: «донна Анна» прагне на державницьку Гору через символічного «Командора», а тому тягне туди романтичного й аморального «Дон Жуана». У цьому сюжеті чи не вперше почалася пророча розмова про імітацію патріотизму, який стає симулякром у нових умовах, тією ширмою, несправжністю, що допомагає утверджуватися у соціумі феміністці, яка по дорозі похапливо міняти-ме свої «комуністичні» одяжі на «націоналістичні» (як це сталося в автобіографії О. Забужко). Олександра – яскравий психотип множинної особистості (психотипу Проститутки), оскільки нею рухає агресивна і невтомлена імперська ерогенність. Згідно з імітованим аристократизмом Олександри, люди поділяються на три категорії: ті, кому треба мало; ті, кому треба багато; ті, які воліють мати все. Олександра належить до тих, які хочуть всього» [1, с. 447]. Героїня роману в часи радянського суспільства належала до так званої еліти. Дружина високопосадовця-чиновника, «сірого кардинала», заступника. Однак час невпинно летить і на схилі літ вона стає звичайною, кволою пенсіонеркою, яка спокутує свої прогріхи, за молодого віку назбирані, прагнучи водночас віднайти життєву істину і каяття. Роман «репрезентує відверту сповідь героїні – української письменниці Олександри Рибенко-Ясінської, яка вийшла з минулої радянської епохи, але так і не вписалася в новітню епоху незалежної України» [3]. Письменниця декодує в художньому образі героїні Олександри Рибенко-Ясінської антигуманне «єство» авторитарного суспільства, майстерно ретранслює трагедію цілого покоління, яке «необачно сприйняло за чисту монету фальшиву ідеологію та її інквізиторський закон» [3]. У творі авторка аналізує соціальні процеси, вказує на проблеми моральних та етичних дилем. Водночас ми бачимо не тільки критику, але й розмірковування над розв'язуванням цих проблем. Загалом стильова манера Г. Тарасюк – це сплав глибокого психологізму, інтелектуальної насиченості та високої емоційної виразності, що дозволяє читачам занурюватися в неординарні світи її персонажів і задумів.

Тематика творчості письменниці є багатогранною та різноманітною. Однією із центральних тем творчості Г. Тарасюк є тема жінки. Говорячи про специфіку жіночого письма Г. Тарасюк, Ю. Ковалів зазначав: «Письменниця – тонкий психолог, вона перед своїми персонажами відкриває простір, аби вони через гіркотні сумніви та підозри самі дійшли до розуміння вірогідної істини, potwierдили припущення Сімони де Бовуар, що “жінка уважніша, ніж чоловік, до самої себе і до світу”» [2, с. 294]. Українські жінки в творах Г. Тарасюк часто постають як сильні й стійкі постаті, готові до самопожертви заради своїх дітей та близьких. Вони вміють знаходити сили не лише для того, щоб пережити, а й для того, щоб підтримувати своїх рідних у найскладніші часи. До прикладу, в новелі «Короткий танець на Віденському балу» головна героїня Домка Кузьмівна все життя присвятила дітям, а на схилі літ – онучці Мілані: «*Не хотілось згадувати, скільки їй коштувала «зоряна дорога» Мілани. Справді, останню із себе сорочку вишиту зняла, щоб пропхати внучку у той самий «вищий світ», який бачили зблизька тільки тоді, коли він приміряв на себе її вишиванки*» [7, с. 134]. Через образи жінок авторка досліджує питання жіночої долі, сімейних взаємин, стосунків між поколіннями. У новелах «Сюрприз для феміністки», «І жаль за тим, що не збулося» письменниця звертається до теми жертвування, звільнення від традиційних соціальних обов'язків.

Проблему пошуку ідентичності та внутрішньої гармонії авторка порушує в новелі «Голос крові». Героїня Френ, яка виросла в еміграції і з цікавості вирушила та землею предків: «*Френ Фішер далека від будь-якої політики, а від дискусій та ще й на болісну українську тему – й поготів. Бо Френ – благополучне дитя благополучної країни, каже мама, і нічого їй нав'язувати фантом давно неіснуючих ідей або надуманих проблем. Мама, звичайно має рацію: життя і без того складне. Треба просто поїхати і побачити коріння*» [6, с. 240-241]. Несподівано для себе самої дівчина відчула тасмичний зв'язок з рідною землею, почула «голос крові», віднайшла власну ідентичність. Г. Тарасюк часто звертається до проблеми самопізнання, розриву між поколіннями, відсутності зв'язку з минулим, що породжує внутрішню роздвоєність людей.

Важливим аспектом творчості Г. Тарасюк є проблеми соціальної несправедливості, моральних пошуків, кризи цінностей в умовах пострадянського суспільства. До прикладу, герой новели «Довга сповідь перед коротким інтерв'ю», полковник у відставці, розмірковує: «*Раніше такі поняття, як зрада, продажність та їхні антитези – порядність і чесність асоціювались в свідомості зі святим обов'язком перед Батьківщиною. Йому здавалось, що зрадити можна тільки Вітчизну, партію і рідний народ. Зрада окремії людини, навіть рідній матері, до уваги не бралась*» [6, с. 224]. Г. Тарасюк звертає увагу на наслідки соціальних змін та життя окремої особистості, її взаємодію з іншими людьми, відповідальність за власні вчинки.

Не оминула у своїй творчості письменниця теми відчуження і самотності. Її героїні відчувають ізоляцію як на рівні соціальному, так і на рівні внутрішньому («Тиха заводь», «Сюрприз для феміністки»). Відсутність емоційного контакту, кризові ситуації у стосунках, пошук «свого» місця у світі – це ті питання, якими пронизані твори письменниці.

Висновки. Творчість Галини Тарасюк є яскравим прикладом поєднання традиційних українських тем з сучасними літературними підходами. Її ідіостиль виразно інтелектуальний і психологічний, з глибокою увагою до внутрішнього світу персонажів. Письменниця звертається до сучасних літературних форм, зокрема постмодернізму та філософської прози, що дозволяє їй відбити складність і багатозначність людського досвіду. Вона постійно шукає нові способи взаємодії зі світом, звертається до метафор і символів, що дають змогу передавати не лише зовнішні події, але й внутрішній стан героїв. Теми і проблеми її творів часто виходять за межі суто особистісного досвіду і ставлять перед читачами важливі питання соціальних, моральних і культурних змін, що є дуже актуальними для сучасного українського суспільства загалом.

Література:

1. Зборовська Н. Код української літератури: Проєкт психоісторії новітньої української літератури: монографія. Київ, 2006. 504 с.
2. Ковалів Ю. Романні експерименти Галини Тарасюк. *Трепанація: Літературознавчі праці, рецензії, відгуки. Роздуми. Інтерв'ю*. Бровари, 2006. С. 287–294.
3. Михайленко О. Духовні виміри Галини Тарасюк. *Віртуальний бібліограф*. ХОУНБ ім. Олесь Гончара URL: <https://biblio.lib.kherson.ua> (дата звернення: 08.01.2025).
4. Михальчук А. Будимири. Слово Правди. Володимир-Волинськ, 12 січня 2005. С. 7–11. URL: <https://slovopravdy.com.ua> (дата звернення: 08.01.2025).
5. Тарасюк Г. Сестра моєї самотності. Київ: Освіта України, 2010. 322 с.
6. Тарасюк Г. Янгол з України. Маленькі романи і новели. Київ: Либідь, 2006. 427 с.
7. Тарасюк Г. Короткий танець на Віденському балу. Новели. Бровари: Відродження, 2009. 221 с.
8. Тарасюк Г. Ціню Хуань Гонь. Роман-антиутопія. Біла Церква: Буква, 2008. 256 с.
9. Тарасюк Г. Достукатись до собору кожної душі... *Трепанація: Літературознавчі праці, рецензії, відгуки. Роздуми. Інтерв'ю*. Бровари, 2006. С. 243–252.

Отримано: 19 березня 2025 р.

Прорецензовано: 24 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 4 травня 2025 р.

email: zakludmila@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7231-850X>

email: severina.tetiana@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1379-8456>

email: o.handabura@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1119-5072>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-44-47](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-44-47)

Zakrenytska L. A., Severina T. M., Handabura O. V. Leveraging authentic materials for professional lexical development of Master's students in pedagogical specialties. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 44–47.

УДК: 378.09/.33-027.22:81'246/.373-027.561

Liudmyla Zakrenytska,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Khmelnitskyi Humanitarian Pedagogical Academy
Tetiana Severina,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Khmelnitskyi Humanitarian Pedagogical Academy
Oksana Handabura,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Khmelnitskyi Humanitarian Pedagogical Academy

LEVERAGING AUTHENTIC MATERIALS FOR PROFESSIONAL LEXICAL DEVELOPMENT OF MASTER'S STUDENTS IN PEDAGOGICAL SPECIALTIES

The study investigates the role of authentic materials in the English professional vocabulary acquisition by Master's students in the field of education. It considers the problem of the correspondence of authentic specialized texts to modern international educational achievements in order to prepare future specialists for communication and cooperation with the professionals in the global educational community. The essence and prospects of authentic materials in terms of learning professional terminology are analyzed. Special attention is given to selection criteria of authentic educational texts, relevant to the learners' specific context, in order to cover both their terminological competence and pedagogical awareness. The types of authentic specialized texts as well as their sources have been analyzed in detail. The texts in focus include official documents in the domain, academic journals, publications on educational web-sites and blogs. They all show sufficient terminological saturation and noticeable communicative value. By means of Text Inspector the outlined texts have been inspected to identify their Reading level. Most of the texts turned out to be C1 due to CEFR Level. On account of three popular methods used by Text Inspector to calculate the readability of the text, Flesch Reading Ease, Flesch-Kincaid Grade, Gunning Fog Index, they have been found to suit the level of Master's students. The study showcases the diverse techniques for solidifying specialized vocabulary acquisition. The integration of interactive tools like Quizlet and the implementation of mind mapping are highlighted as particularly beneficial.

Keywords: authentic materials, specialized text, professional vocabulary development, professionally-oriented language teaching, text readability level, mind mapping.

Закреницька Людмила Антонівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Северіна Тетяна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Гандабура Оксана Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ В СТУДЕНТІВ-МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Дослідження присвячене вивченню ролі автентичних матеріалів у засвоєнні англійської професійної лексики магістрантами освітньої галузі. Розглянуто проблему відповідності автентичних фахових текстів сучасним міжнародним освітнім досягненням з метою підготовки майбутніх фахівців до комунікації та співпраці з професіоналами світової освітньої спільноти. Проаналізовано сутність та перспективи автентичних матеріалів з точки зору вивчення фахової термінології. Особливу увагу приділено критеріям відбору автентичних навчальних текстів, релевантних контексту навчання, з метою формування термінологічної компетентності та педагогічної свідомості студентів. Детально проаналізовано типи та джерела відбору автентичних спеціалізованих текстів. Серед розглянутих текстів – офіційні галузеві документи, статті в фахових збірниках, публікації на освітніх сайтах та блогах. Усі вони демонструють достатню термінологічну насиченість і важливу комунікативну цінність. За допомогою програми Text Inspector зазначені тексти було перевірено для визначення рівня читабельності. Більшість текстів виявилися на рівні C1 за шкалою Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. Завдяки трьом популярним методам, які використовує Text Inspector для розрахунку читабельності тексту, Flesch Reading Ease, Flesch-Kincaid Grade, Gunning Fog Index, було встановлено, що окреслені тексти відповідають рівню студентів магістратури. Дослідження демонструє різноманітні методики для закріплення засвоєння спеціалізованої лексики. Особливо корисною є інтеграція інтерактивних інструментів, таких як Quizlet, та використання ментальних карт.

Ключові слова: автентичні матеріали, фаховий текст, розвиток фахової лексики, професійно-орієнтоване викладання мови, рівень читабельності тексту, ментальна карта.

Introduction. Ukraine's integration into the global scientific and educational community requires modern specialists to be proficient in a foreign professional language in order to overcome communication barriers and keep up with the latest international educational achievements.

All innovations in the field of education find their expression in the relevant professional texts. The latter are generally regarded as a channel for the transmission of new ideas, theories, projects, etc. in the specific domain. The level of English professional texts comprehension largely depends on the degree of professionally marked vocabulary acquisition. Therefore, it sounds natural that English professional terminology and language for special purposes itself have become an inseparable part of the curriculum in higher educational establishments, that undoubtedly enables Master's students acquire deeper knowledge in their field. Having strong and diverse professional English vocabulary skills will promote future specialists to excel in their professional lives in today's globalized and highly competitive job market.

Analysis of recent studies and publications. Experts worldwide are engaged in ongoing discussions about the theoretical and practical aspects of professional language teaching. The question of ESP course design has been under consideration of Kardaleska L. and Nedelkoska G. (2018), Basturkman H., Hodzic E. (2010); content analysis of an ESP textbook has been studied by Darrin A. (2014), Hutchinson T. and Waters A. (1987), Lestari A.R., Martiarini E. (2021). Widely discussed is also the problem of developing of ESP learning materials, found in the works of Basturkman H. (2010), Garcia Mayo (1999), the use of authentic materials in professional language teaching is investigated in the works of Martinez R. and Kumar S. (2023), Wang L. (2023), Zhang Y. and Rodriguez M. (2024). The methods for acquiring professional terminology, including the issue of vocabulary learning strategies have been covered by Block N. (2020), Brown J. (2023), Crookall D. (1990), Zhang J. and Liu Z. (2024), Oxford R. (1989), Voronina H., Melesko I. (2022); the emphasis on the difficulties in teaching terminology has been made by Alaviyya N. (2023).

Despite vast literature on the topic under review, this problem has to be more deeply studied from the perspective of teaching ESP vocabulary by means of authentic materials for Master's degree students as future educators.

The aim of our article is to analyze the effectiveness of leveraging authentic materials for professional lexical development of Master's students of pedagogical specialties. Here we need to look into the essence of authentic materials, their perspectives and benefits in terms of learning professional terminology, analyze the types of specialized texts used for this purpose in pedagogical educational institution, and also highlight the techniques of professional terminology acquisition by leveraging authentic stuff.

Results discussion. Due to Thomas Orr, English for Specific Purposes is a discipline encompassing specialized forms of English communication that most regular English speakers may not encounter in daily life. This includes both spoken and written language that serves particular professional or educational functions to carry out specific academic or workplace tasks (Orr, 2001: 207). The main difference of ESP from ESL relies in the fact that in the spotlight of learners is the content of the text rather than language phenomena themselves (Wegener, 2008), so, it is desirable for learners to have an appropriate level of language skills before starting the course.

Basic principles of professionally-oriented language teaching are considered to be authenticity, research-base, language/text, need, and learning / methodology. D. Carter believes that authentic material is the feature that is generally common to ESP courses (Carter, 1983).

Authentic materials are usually grounded on authentic language – real or natural language, as used by native speakers in real-life contexts. They are unscripted materials or those which have not been specially written for classroom use.

In terms of authentic materials used for ESP vocabulary development, we generally tend to focus on reading authentic texts. Not being written directly for language teaching purposes, still they are our primary focus in selecting teaching materials as they seem to be a favorable ground to design professionally-oriented exercises and authentic tasks. The latter encourage students to use specific terminology in situations that replicate those in the “real world”.

Apart from general academic English language skills Master's students in pedagogical programs require also specialized vocabulary related to their professional activity, namely educational theory, psychology, pedagogical content knowledge, technological pedagogical content knowledge, classroom management, academic administration etc. Thus, while selecting authentic educational materials it is necessary to incorporate those texts that are relevant to the learners' specific context. Realization of this objective in the ESP course is sure to enhance both their terminological competence and pedagogical awareness.

Like many other researchers and practitioners, A. Gilmore believes that authenticity has proved its beneficial role in language teaching as well as professional language conduct (Gilmore, 2007). We should not omit mentioning the fact that authentic materials also help future educators understand the cultural aspects of English-speaking educational environments.

Among the benefits of leveraging authentic materials while teaching professional vocabulary we put emphasis on the following:

- they boost student motivation, especially when the materials are relevant to their professional interests and needs;
- they provide rich contextual information, that promotes better retention of new terms; the latter is also reached by encountering words repeatedly in meaningful contexts;
- they help learners develop fluency in reading professional texts and accuracy in specialized terminology implication.

Along with the obvious advantages of authentic materials used in professional language teaching, they also exact a toll on the instructor. First, searching, analyzing as well as preparing such materials to be presented to students can be time-consuming. Moreover, authentic teaching materials must be constantly revised and updated to be in line with the field innovations, be current and reflecting modern educational practices (Benavent & Peñamaría, 2011: 90). It is also important for an ESP instructor to mind the fact that authentic learning materials should be as appropriate as possible to the language level of learners.

The next point concerned is what types of professional texts should be involved into learning process, as they are commonly distinguished between texts of internal professional communication and those of external professional communication. On account of our goal to provide students with sufficient bulk of professional lexicon we naturally give preference to the texts that show higher terminological saturation, that is texts of internal professional communication. We interpret the term “terminological saturation”, following E. Kosa, O. Dobosevych and V. Yermolaiev, as a phenomenon that occurs in domain-limited collections of professional texts (Kosa & Dobosevych & Yermolaiev, 2023). As to the term “saturation”, in the Collins Dictionary it is defined as “the process or state that occurs when a place or thing is filled completely with people or things, so that no more can be added” (Collins Dictionary).

Speculating on which authentic texts prove to be most effective for developing professional lexical competence, we should also take into account their communicative value. In regard to this matter, R. Gläser points out such specific criteria of specialised texts as 1) being a source of information for specialists in the field; 2) being a means of popularising professional knowledge among interested members of society; 3) being a transfer of professional knowledge in the educational process in educational institutions (Glaser, 1990: 4-5).

Regarding the selection of specialized texts, N. Carbajosa Palmero emphasises some conditions that should be observed, that is, “they must be credible (simulation of real situations)” and “must be used with flexibility and evolve according to context changes, both in terms of topic and transmission vehicle” (Carbajosa Palmero, 2003).

Before we proceed with our analysis of specific techniques in developing professionally oriented English vocabulary skills, it is essential to go over the bulk of texts given as teaching materials. The sources of professional texts aimed to develop professional vocabulary proficiency of Master’s students in the field of education and which we often refer to are the following: European Commission’s official website, namely the European Education Area, European School Education platform, NESET website (a Network of Experts on Social Dimension of Education and Training), educational articles from professional journals (Education 3-13: International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education, ELT Journal etc.), Conference proceedings (e.g. Proceedings of the 14th International Conference “The Future of Education” (19 June 2024, online event; 20-21 June 2024, in Florence – Italy)), academic blogs by experienced primary school and ESL educators (Claire Sealy, Kat Howard and Christopher Such etc.) and others.

On the website of European Commission, namely on the European Education Area section, such official educational documents as Council recommendation on key competences for lifelong learning (22 May, 2018), Key competences for lifelong learning (2019), Supporting key competence development: learning approaches and environments in school education (Input paper for conference participants 12-13 November 2019, Brussels) are attached and successfully integrated into the course. They provide extensive text material for acquiring terminological vocabulary necessary for Master’s students to maintain communication with their foreign professionals concerning various aspects of key competence development.

The European School Education platform offers a wide range of latest expert articles on urgent issues in the field of education, that can be used both for analytical and synthetic reading.

Topics dealing with the equity and social aspects of all types and levels of education and training, namely education curricula, the gender aspect in education, parental involvement, vocational training, etc. are taken into consideration in the experts’ articles on the website of NESET.

It is worth mentioning that education blogs texts as learning materials may also have a motivation effect on learners and foster the development of professional vocabulary skills. For instance, Claire Sealy covers a range of topics related to primary education, including curriculum design, assessment and teaching strategies (Claire Sealy). Kat Howard’s blog contains posts about classroom management, lesson planning, student behavior, professional development, teacher well-being and more (Kat Hovard).

It is worth mentioning that within the course of study Master’s students handle with texts of different genres and it helps them to build confidence to navigate professional communication in English in various contexts.

By means of Text Inspector, the web-based language analysis tool, the texts, selected for teaching professional language and vocabulary in particular, have been inspected in order to identify their Lexical profile and determine their Reading level. Most of the texts turned out to be C1 due to CEFR Level (Common European Framework of Reference for Languages). A great proportion of words used in the outlined texts belong to Academic Word List (AWL), the latter encompasses words most needed for tertiary level study.

The data obtained from the analysis of the sample text “Competence and Professionalism” are presented in the following figure (Fig.1).

Readability Scores	
Flesch Reading Ease	12.90
Flesch-Kincaid Grade	17.41
Gunning Fog index	20.02

Fig. 1. Readability scores of the text “Competence and Professionalism”

As is it seen above, Text Inspector uses three popular methods to calculate the readability of a text. The Flesch Reading Ease score is between 1-100, the hire the reading score, the easier the text is. In our case the score 12.90 is intrinsic to texts that are appropriate for teaching college/university graduates. Flesch-Kincaid Grade level is a widely used readability formula that assesses the approximate reading grade level of a text based on average sentence length and word complexity. The obtained score 17.41 corresponds to such variables: reading level – advanced, school level – postgraduates, age level – 20+, example book – academic papers. Gunning Fog formula generates a grade level between 0-20, a text above a 17 has a graduate level. So we may conclude, that professional authentic texts selected to be used as teaching materials for terminology acquisition suit the level of Master’s students (Text Inspector).

The knowledge of terminological vocabulary obtained from reading special texts is the basis for developing professional language competence. Among the terms pertaining to education domain their different structural types can be distinguished: simple words, derivatives, abbreviations, compound words, word combinations. It is necessary to point out that terminological word combinations

prevail over other structural types of terms within outlined terminology. Their meanings are sooner identified in the text, as semantic or syntactic relationship between such terms can be more easily found by students.

V. Ligara believes that for the effective study of foreign terminology it is appropriate to apply not only onomasiological approach, but also textological one. The researcher notes that the word combinations surrounding the term are not the result of personal choice, but a reflection of the norms of specific professional discourse. Furthermore, it is emphasized that the study of typical syntagmatic connections exposed by terms helps to reveal their meaning in the specific field context (Ligara & Szupelak, 2012: 81).

Being initially introduced to a specific special text, students come across a range of new terminological units, essential for qualitative comprehension of its content. Highlighting professional terminology, fixing right pronunciation, matching terms with definitions extracted from relevant glossaries is the first step in their acquisition.

Professional terminology retention activities aim at developing both receptive and productive vocabulary skills. They generally incorporate: term-in-context analysis to present how the surrounding words and phrases clarify the term's meaning, multiple-choice questions focusing on definitions or usage, filling in missing terms in context to solidify their understanding and usage, summarizing texts using target terminology, grouping professional vocabulary by categories, searching for possible synonyms or antonyms etc.

Learning new terminological lexicon can be well supported by Quizlet's interactive flashcards, practice tests, and study activities, which are highly appreciated by students.

One of the most effective techniques to learn, retain and then accurately use professional vocabulary is creating mind maps on the text basis to show relationships between different concepts actualized in terms. Caroline Hopper defines "mind map" as "a diagram used to visually organize information into a hierarchy, showing relationships among pieces of the whole" (Hopper, 2007). Mind mapping process has proved to noticeably activate and foster students' brain and support memory function. Besides, students showcase their own reflection of the given specialized text while performing personalized, visually structured note-taking.

Mind mapping is undoubtedly a reliable tool for students when they, for instance, need to learn, compare and present in class a set of teacher and teaching competences, or when in groups create a profile of the "ideal teacher" on the basis of professional authentic texts previously studied.

Conclusion. This study has demonstrated the efficacy of leveraging authentic materials for the development of professional vocabulary among Master's students in pedagogical specialties. It gives the ground to conclude that carefully graded authentic professional texts combined with diverse vocabulary learning techniques significantly improve students' ability to comprehension and terminology retention, preparing them for successful engagement in the global educational community.

The analysis of various authentic texts, including those from the European Education Area and European School Education platforms, NESET website, professional journals and blogs revealed their sufficient level of terminological saturation. The application of such a tool as Text Inspector confirmed the advanced readability level of outlined authentic materials, that aligns with the needs and language proficiency of Master's students.

Future research implies the study of authentic materials in terms of enhancing writing skills of Master's students.

References:

1. Benavent, G. T., Peñamaría, S. S. Use of authentic materials in the ESP classroom. *Encuentro: revista de investigación e innovación en la clase de idiomas*. 2011. Issue 20. P. 89-94. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED530013.pdf> (access date 28.02.2025)
2. Carbajosa Palmero, N. The ESP teacher as a materials designer: a practical example. *Estudios de lingüística inglesa aplicada*. Issue 4, 2003, P. 189-200.
3. Carter, D. Some propositions about ESP. *The ESP Journal*, Issue 2, 1983. P. 131-137.
4. Claire Sealy Blog. URL: <https://thirdspacelearning.com/blog/author/clare-sealy/>
5. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/saturation> (accessed 25.02.2025)
6. Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*. 2007. 40 (02). P. 97-118.
7. Gläser R. Fachtextsorten im Englischen. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1990. 331 S.
8. Hopper, Carolyn H. Mapping. *Practicing College Learning Strategies* (4th ed.). Boston: Houghton Mifflin, 2007. P. 139-143.
9. Kat Hovard Blog. URL: <https://saysmiss.wordpress.com/>
10. Kosa E., O. Dobosevych O., Ermolayev V. Terminology Saturation Analysis: Refinements and Applications. *AI, Data, and Digitalization*. First International Symposium, SAIDO 2023, Sogndal, Norway, May 9-10, 2023, Revised Selected Papers. Publisher: CCIS, vol 1810. P. 25-41. URL: https://www.researchgate.net/publication/378955550_Terminology_Saturation_Analysis_Refinements_and_Applications (accessed 1.03.2025)
11. Ligara B., Szupelak W. Lingwistyka i glottodydaktyka języków specjalistycznych na przykładzie języka biznesu. Podejście porównawcze. Księgarnia Akademicka, Kraków, 2012. 273 p.
12. Orr, T. English language education for specific professional needs. *IEEE Transactions on professional communication*. Vol. 44. No 3. September 2001. P. 207-210.
13. Text Inspector. URL: <https://textinspector.com/>
14. Wegener, B. Corporate English language training: The way to customized materials. *English projects in teaching and research in Central Europe*. Ed. J. Schmied, & C. Haase. Göttingen: Cuvillier Verlag, 2008. P. 127-146.

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отримано: 3 квітня 2025 р

Прорецензовано: 2 травня 2025р.

Прийнято до друку: 5 травня 2025 р.

email: yermakova.natasha@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4700-8248>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-48-51](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-48-51)

Yermakova N. M. Typology of substantive eurysemy. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 48–51.

УДК: 811.111:81'37

Nataliia Yermakova,
*Candidate of Philological Sciences, Docent,
Khortytsia National Academy*

TYPOLOGY OF SUBSTANTIVE EURYSEMY

The article is aimed to consider the classifications of lexemes with wide meaning (eurysemes) based on substantive units of different languages. Linguists note the heterogeneous character of the respective lingual signs and appropriately they represent the types of substantive eurysemy. The article also reveals that most eurysemantic lexemes can denominate either generic meaning (having a low level of lexical abstraction) or categorical meaning (having the highest level of abstraction).

Foreign scholars associate the words of concrete semantics with hypero-hyponymy rather than with eurysemy. Eurysemic substantives of generalized generic type are traditionally considered as hyperonyms or umbrella terms relative to hyponyms.

Preference for lexemes of generalized categorical type in studying nouns of wide meaning caused the existing classifications of eurysemic substantives to cover either abstract or concrete ones, and rarely both.

Thereafter we offer our own classification of English nouns of wide semantics based on singling out the types of referents that eurysemic unit can signify. Under the referent we mean a concrete subject, to be corresponded with the linguistic unit in the process of its contextual use. On this basis the eurysemes have different degrees of referential correlation (high, average, low) which are distinguished on the basis of referential types. Notably words of wide meaning can acquire the traits of multi-, poly- and monoreference.

Keywords: classification, correlation, eurysemy, invariant, substantive.

Єрмакова Наталія Миколаївна,
*кандидат філологічних наук, доцент,
Хортицька національна академія*

ТИПОЛОГІЯ СУБСТАНТИВНОЇ ЄВРИСЕМІЇ

Метою статті є розглянути класифікації лексем із широким значенням (єврисем) на основі субстантивних одиниць різних мов. Лінгвісти відзначають неоднорідний характер відповідних мовних знаків і, згідно якого, пропонують класифікації субстантивної єврисемії. Відмічено також, що більшість широкозначних одиниць можуть виражати, певним чином, узагальнено-родове (з низьким ступенем лексичної абстракції) або узагальнено-категоріальне значення (з максимальним ступенем абстракції).

Зарубіжні лінгвісти дослідження слів конкретної семантики традиційно пов'язують не з єврисемією, а з гіперо-гіпонімією. Широкозначні іменники узагальнено-родового типу традиційно розглядають як гіпероніми відносно гіпонімів.

Віддання переваги лексемам узагальнено-категоріального типу в дослідженні широкозначних іменників призвело до того, що існуючі класифікації єврисемічних імен об'єднують або тільки абстрактні іменники, або, поряд з абстрактними, містять деякі конкретні назви.

Відповідно цього, запропоновано власну класифікацію широкозначних іменників англійської мови, що базується на виокремленні типів референтів, які може позначати єврисемічна лексема. Під референтом нами розуміється конкретний об'єкт реальної дійсності, названий певним словом у конкретному висловлюванні. На цій підставі ми виокремлюємо три ступені референтної віднесеності єврисемічних одиниць – високий, середній, низький. Виходячи з цього, досліджувані одиниці можуть мати ознаки мульти-, полі- та монореферентності.

Ключові слова: класифікація, кореляція, єврисемія, інваріант, субстантив.

The term *euryseme* was introduced to denote a language unit of wide meaning being, by analogy, derived from the existing term for wide semantics – *eurysemy*. It is defined as a word with wide semantic volume for signifying a great number of things and natural phenomena, with the most general seme in its structure (invariant) being concretized in speech by narrowing the identified notion. Consequently, an euryseme is recognized to have one wide meaning, polyreference, interrelation with a notion of wide volume, contextual dependence, lack of semantic derivation.

The category of eurysemy has been and remains the subject of attention of linguists since the middle of the last century. In linguistics of the late XXth – early XXIst centuries the problem of wide semantics in the English language was dealt with by a number of scientists [Баланюк 2009; Василюк, 1990; Єрмакова, 2017; Кринець, 2012; Луговий, 2012; Скорофатова, 2012; Терещенко, 2008].

In modern linguistics, there are discussions to consider eurysemy as a separate autonomous lexical-semantic category [Василюк, 1990; Єрмакова, 2017; Терещенко, 2008]; to consider it as one of the lexico-semantic variants of the polysemant [Луговий, 2012; Скорофатова, 2012], or to characterize it as a kind of monosemy with a wide volume of denotate [Квеселевич 2001; 77].

Despite the difference of views, researchers determined the typology and specificity of the phenomenon of wide semantics in linguistics, revealed the criteria of distinguishing eurysemy from polysemy, defined that lexemes of different parts of speech (nouns, verbs, adjectives, adverbs, pronouns and even conjunctions and prepositions) can be referred to eurysemic units, as well as analyzed the features of their functioning in different languages.

In turn, we found out that eurysemes have a rather wide range of referents and are characterized by different degrees of reference which had not been researched before and which we have analyzed in our previous publications [Єрмакова 2015; Єрмакова 2016; Єрмакова 2017].

Therefore, the *relevance* of the presented article is due to the problematic approaches to the linguistic phenomenon of a wide meaning, the lack of fundamental research on the problem of classification of eurysemic units in the English language, the feasibility of analyzing the combinatorial capabilities of words with a wide semantics, in particular, the ability of eurysemes to perform various semantic and grammatical functions in context, while maintaining, at the same time, their wide range of reference.

The article *aims* to consider classifications of lexemes with a wide meaning (eurysemes) focused on substantive units of different languages.

According to the goal, the following *tasks* are to be solved:

- to describe the criteria laid down in the classification of substantive eurysemes;
- to consider classifications of lingual signs with wide semantics;
- to provide our own classification of substantive eurysemes of the English language.

Studies have shown that eurysemy is peculiar to different parts of speech and it is characterized by heterogeneity. The heterogeneity of substantive lexemes of wide meaning is reflected, first of all, in that eurysemic units can be both concrete and abstract nouns in different languages: *fact, thing, affair, matter, business, type, concern* [Василюк, 1990]; *річ, діло, робота, справа, почуття, рух* [Терещенко, 2008]; *thing, body, person, matter, affair, man* [Скорофатова, 2012]; *thing, place, kind, matter, way* [Єрмакова, 2017]; *chose, fait, personne, homme, femme, gens* [Луговий, 2012]; *апарат, механізм, машина, прилад, пристрій, деталь, корпус* [Кринець, 2012].

According to some linguists, the English lexemes like *kind, type* may not be considered the nouns of wide semantics because they don't signify a class of objects. These words are called *hedges*. Hedges, in the broad sense of the term, are lexico-semantic units used for modifying a sentence [Brown, 1988; Heng, 2002; Hübler, 1983; Hyland, 2000; Vass, 2004].

Furthermore, similar substantives are characterized by different level of eurysemy, e.g. the English nouns *plant, animal, person* have wider semantics than the words *tree, bear, woman*. These lexemes represent different levels of categorization: the first words, being the names of human beings, faunonyms, floronyms, refer to a superordinate level of categorization, the other ones, signifying the representatives of these categories, relate to the lower level.

It should be noted that the scholars often put both abstract and concrete lexemes of wide meaning on the same line that reliably depends on the goals of the research. Analysis of the phenomenon of desemantization by V. S. Lugovyi, for instance, is based on the French eurysemes *chose, fait, personne, homme, femme* [Луговий, 2012]. In other cases, the authors restrict their studies to eurysemic substantives expressed by concrete lingual signs (e.g. the research by I. M. Vasyliuk is made on the English nouns of wide meaning signifying the category *human being* [Василюк, 1990], or on the eurysemic substantives represented by abstract lexemes, particularly, by the nouns or phrases with a general meaning of eventfulness studied by A. O. Skorofatova [Скорофатова, 2012]).

The heterogeneity of substantive eurysemes with a different degree of generalization and abstraction, signifying objects of physical world or notions of the highest degree of abstraction, resulted in singling out two types of wide meaning: *generalized categorical* or *categorical wide* (having the highest level of abstraction) and *generalized generic* (having a low level of lexical abstraction) types of wide meaning [Луговий, 2012; Василюк, 1990; Кринець, 2012].

The lexemes of categorical wide type, as a rule, are the substantives with a notional component *notion-category*. Categorical meaning of objectivity is considered as a border of semantic widening of lexemes [Скорофатова, 2012]. The content of these lexemes involve the most general properties peculiar to many phenomena of the real world. These lingual signs are traditionally called abstract substantives, e.g. *thing, matter, fact, way, event, idea, problem*.

The eurysemes of generalized generic type (as usual they are concrete lexemes like *plant, tree, animal, person, man, woman*) include a generic notion of a class of objects which, according to logical-philosophic explanations of generic and superordinate concepts, is more general than superordinate notion, and it is the basis of substantives signifying a particular representative of a class of objects.

This classification is correlative with two categories of wide meaning proposed by the Ukrainian scholar S. S. Tereshchenko in the Ukrainian language: *categorical wide* and *relatively wide* meaning. The categorical wide meaning pertains to the eurysemes with the highest degree of abstraction expressing the notions of *objectivity* for nouns (e.g. *річ (thing)*), *non-processual feature of an object* for adjectives, *action (робити (to do))* or *state (бути (to be))* for verbs and so on. The structure of this meaning, according to the linguist, has only one integral seme. A relatively wide meaning has a generic notion [Терещенко 2006].

The basis of a relatively wide meaning is represented by a generic notion, and the structure is composed by not only an integral, but differential semes, e.g. the noun *human being, person, event, animal* and other like them. The level of abstraction of this type of meaning is greatly lower than the previous one [Єрмакова, 2017].

Foreign scholars associate the words of concrete semantics with hypero-hyponymy rather than with eurysemy. Eurysemic substantives of generalized generic type are traditionally considered as hyperonyms or umbrellaterms relative to hyponyms (lexemes

of narrow meaning signifying the same category). Particularly, French linguists study the peculiarities of semantic structure of words referring to the thematic groups *seating furniture*, *city transport*, consider applying a componential analysis for researching a structural organization of word groups signifying *residential buildings* [Mounin, 1975; Pottier, 1963].

It may really be noted that the difference also becomes evident in there being hypero-hyponymy relations between the language units of the first and the second type, e.g. *person*, *animal* or *bush*, *tree* (generalized generic type) are hyponyms, and the words *being* and *plant* (generalized categorical type) are hyperonyms relative to them. Besides, the ability of eurysemes to pass from one type to another with different transitional forms is not eliminated. The very words having an inconstant semantic volume can over time take or lose semantic traits which precisely define their meaning and semantic development towards growing abstraction.

The opposition of eurysemes based on a generalized generic and generalized categorical meaning is no one criterion for classifying words with wide semantics. M. I. Mostovyy singles out the types of wide meaning nomination depending on the denoted object. Under this approach highlighted are *elemental* and *eventive* types of wide meaning nomination. Elemental type of nomination is used in reference to the eurysemes signifying the elements of reality: thing, process, reference, any real or unreal object. Eventive type refers to a situation as a nominee (microsituation / macrosituation), i.e. the event, fact connecting a number of elements. Lexis of wide semantics replaces propositional nomination with eventive nomination [Мостовий 1993].

A. I. Gurska distinguishes two types of eurysemy as to the parts of speech: a verb is required to have a grammatical meaning, a noun – wide lexical one [Гурська, 1974: 10]. Thus the scholar admits both lexical and grammatical semantic potential of a word to be indications of a level of wide meaning. In other words, eurysemy is not limited by grammatical sector only, in the case of verbs at least, and it involves a lexical potential. Similarly, grammatical meaning is inherent to eurysemic substantives, and it was mentioned by S. S. Balaniuk on the example of the word *way* correlative in his wide meaning *manner of any kind of action* with grammatical categorical meaning of a class of qualitative adverbs [Баланюк 2009].

The level of *concentration* of lexical abstraction is the basis for differentiating two groups of language units with wide meaning for D. I. Kveselevych. The first group involves the words with lexical abstraction *reaching peak apogee* and it is identical with grammatical abstraction (they are proper words of wide semantics like *thing*), the second group includes the words in which lexical abstraction does not reach the highest level and it is below grammatical abstraction (*simple words of wide semantics* like *matter*, *affair*) [Квеселевич 2001].

Significant is the study by V. S. Lugovyi in this direction which was made on French eurysemes specified by a general word of wide notional basis *recipient* [Луговий 2012]. The scholar considers deep semantic processes, which are prerequisite for development of a wide meaning, and comes to conclusion that a wide meaning is inherent to non-motivated lexical units characterized by special meaning structure of generic type. At the same time revealed is the correlation of hierarchic structure of meaning with hypero-hyponymic structural organization of words inside the group. It leads to homogenization of some features and lets the word nominate different things being within general characteristics.

Actually there is no unified generally accepted classification of eurysemic units or hyponymic relations, and consequently scholars have all the reasons to classify them differently basing on their heterogeneity. Notably M. I. Mostovyy differentiates properly taxonomic notion (*flower* in reference to *rose*, *carnation*), generalizing functional notion (*transport* in reference to *car*, *bicycle*), nominations of traits involving heterogeneous combinations of hyponyms (*furniture* in reference to *bed*, *chair*), pseudo-countable substantives (*fruit* in reference to *apple*, *orange*) among hyperonyms [Мостовий 1993].

Particular attention has been given to the widest lingual unit *thing* in English, *chose* in French, *pič* in Ukrainian considered as a substitute for both concrete and abstract nouns. This lexeme was studied in English, French and Ukrainian in comparative analysis because of its wide semantics [Васильюк 1990; Луговий 2012; Терещенко 2008].

As it was mentioned the lexical unit *thing* has the highest level of wide semantics among the substantives signifying almost everything one may see, think of, imagine, perceive. Having the meaning of just objectivity, the lexeme *thing* may involve the reference to any other nouns in its notional content. By its widest semantics the lingual sign *thing* is a universally used unit and the group of its referents is not limited. Besides, the eurysemic substantive *thing* can replace not only any noun, but other units of a text whether nominative or predicative [Єрмакова 2017].

Preference for lexemes of generalized categorical type in studying nouns of wide meaning caused the existing classifications of eurysemic substantives to cover either abstract or concrete ones, and rarely both. D. I. Kveselevych, for instance, offers the classification where the eurysemic substantives are divided as follows:

- substantives reflecting processes of mental activity like *idea*, *decision*;
 - substantives having modal connotation like *supposition*, *intention*, *hesitation*;
 - substantives expressing emotive state like *regret*, *desire*;
 - substantives having temporal meaning like *period*, *instant* [Квеселевич 2001].
- H.-J. Schmid calls abstract nouns *shell-nouns* and subdivide them in his classification into:
- *factual* (*fact*, *thing*, *point*, *problem*, *reason*, *difference*, *upshot*);
 - *linguistic* (*news*, *message*, *rumor*, *report*, *order*, *proposal*, *question*);
 - *mental* (*idea*, *notion*, *belief*, *assumption*, *aim*, *plan*, *decision*);
 - *modal* (*possibility*, *truth*, *permission*, *obligation*, *need*, *ability*);
 - *eventive* (*act*, *move*, *measure*, *reaction*, *attempt*, *tradition*, *trick*);
 - *circumstantial* (*situation*, *context*, *place*, *area*, *time*, *way*, *approach*) [Schmid, 2000].

The term *shell-nouns* highlights the peculiarity of this group of abstract nouns to be featured as *capsules* or *empties* referring to an information content relevant to sentence fragments or texts of different size. Besides, inside this category, they single out a prototype (nouns regularly functioning as shells in the text), and a periphery (nouns being used likewise on rare occasions and only in some syntactic constructions) [Schmid, 2000].

The classification of nouns with wide meaning by M. A. K. Halliday and R. Hasan has a heterogeneous character. It includes both concrete and abstract general nouns:

- *people*, *person*, *man*, *woman*, *child*, *boy*, *girl* (signifying human beings);

- *creature* (signifying any being);
- *thing, object* (signifying inanimate objects, concrete, countable items);
- *business, affair, matter* (signifying inanimate abstract concepts), and:
- *move* [action];
- *place* [place];
- *question, idea* [fact] [Halliday, 1976].

M. A. K. Halliday and R. Hasan consider these nouns superordinate among substantive eurysemes.

On the whole, it can be stated that the attempts to classify lingual units of wide meaning are evidence of the heterogeneity of their semantic volume, the level of abstraction and the width of meaning which are clearly recognized by different scholars and it follows that there is a perspective for research. Correspondently we offer our own classification of English nouns of wide semantics based on singling out the types of referents that a eurysemic unit can signify. As to the referential features of a language unit, under the latter we mean a concrete subject, to be corresponded with the linguistic unit in the process of its contextual use. Such unit is to be taken in all complexity of its lingual and speech features. On this basis the eurysemes have different degrees of referential correlation (*high, average, low*) which are distinguished on the basis of referential types. Notably words of wide meaning can acquire the traits of *mono-, poly- and multireference*.

The perspective for our further research is the eurysemic units of other parts of speech, namely, verbs.

References:

1. Баланюк С.С. Прикметники зі значенням „особливий” в англійській мові : парадигматика, синтагматика, епідигматика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Чернівці, 2009. 15 с.
2. Баланюк С.С. Широкозначність як основа явища невизначеності на прикладі англійських прикметників лексико-семантичної групи «особливий». *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. Вип. 54. Серія : Філологічні науки. С. 182–186.
3. Василюк І. М. Дифузія як семантична структура (на матеріалі англійської мови). *Мовознавство*. 1990. № 6. С. 53–55.
4. Гурська А. І. Полісемія чи широка семантика? : (на матеріалі деяких англійських дієслів руху. *Особливості розвитку сучасних германських і романських мов*. 1974. С. 9–12.
5. Єрмакова Н. М. Референтна віднесеність широкозначної лексики “thing” в англійській мові. *Філологічні трактати : [наук. журнал]*. Суми : Сумський державний університет, 2015. Т. 7 (2). С. 77–82. URL : <https://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2015-2/12.pdf>
6. Єрмакова Н. М. Референтна складова семантики широкозначних лексем в англійській мові (на прикладі похідних слів із базовою еврисемою thing). *Наукові записки : Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2016. Вип. 146. С. 285–289. URL : <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/15625/1/Maksymets.pdf>
7. Єрмакова Н.М. Семасіологічні параметри субстантивної еврисемії англійської мови : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 196 с. URL : chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2017/Ermakova_dis.pdf
8. Квеселевич Д. І., Сасіна В. П. Практикум з лексикології сучасної англійської мови: навч. посібник. Вінниця: Видавництво «Нова Книга», 2001. 126 с.
9. Кринець О. Лексико-семантична категорія широкозначності та її вияв в українській технічній термінології. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 115–119. URL : <https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-733-2012/leksiko-semanticzna-kategoriya>
10. Луговий В. С. Широкозначність фразеологізмів з онімним компонентом як об’єкт лексикографії. *Вісник 178 Дніпропетровського ун-ту : Сер. «Мовознавство»*. 2012. Т. 20, вип. 18. С. 126–130. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumo_2012_20_18_23
11. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови: [Підруч. для інтів і фак. інозем. мов]. Х. : Основа, 1993. 256 с.
12. Скорофатова А. О. Широкозначність та множинність інтерпретації у діалектному дискурсі. *Лінгвістика*. 2012. Ч. І., № 3 (27). С. 101–107.
13. Терещенко С. С. Лексико-семантична парадигма широкозначних слів української мови : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2008. 194 с.
14. Терещенко С. С. Широкозначність та багатозначність в українській мові. *Культура народів Причорномор’я*. 2006. № 82. С. 177–179.
15. Brown P., Levinson S. C. Politeness : Some Universals in Language Usage. Cambridge : Cambridge University Press, 1988. 310 p.
16. Halliday M. A. K., Hasan R. Cohesion in English. London–New York : Longman, 1976. P. 374.
17. Heng Ch. S., Tan H. Maybe, Perhaps, I Believe, You Could [Electronic resource]. *Making Claims and the Use of Hedges*. 2002. URL : <http://www.melta.org.my/ET/2002/wp09.htm>
18. Hübler A. Understatements and Hedges in English. John Benjamins Publishing, 1983. 192 p.
19. Hyland K. Hedges, Boosters and Lexical Invisibility : *Noticing Modifiers in Academic Texts, Language Awareness*. 2000. Vol. 9. P. 179–197.
20. Mounin G. La langue française. P. : Seghers, 1975. 196 p.
21. Pottier B. Recherches sur l’analyse sémantique en linguistique et en traduction mécanique. Nancy : Faculté des Lettres et Sciences Humaines de l’Université, 1963. 74 p.
22. Schmid H.-J. English abstract nouns as conceptual shells: from corpus to cognition. Berlin–New-York : Mouton de Gruyter, 2000. 457 p.
23. Vass H. Socio-cognitive Aspects of Hedging in Two Legal Discourse Genres. Madrid : Iberica, 2004. .P. 125–141.

Отримано: 19 березня 2025 р.

Прорецензовано: 15 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 23 квітня 2025 р.

email: Olenalysenko8@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9424-350X>

email: k.s.rudnytska@nlu.edu.ua

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-52-56](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-52-56)

Лисенко О. А., Рудницька К. С. Регіональні мовні ознаки як діалектний доказ у встановленні авторства письмових текстів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 52–56.

УДК: 811.111

Лисенко Олена Анатоліївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри культурології,
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

Рудницька Катерина Святославівна,

студентка,
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

РЕГІОНАЛЬНІ МОВНІ ОЗНАКИ ЯК ДІАЛЕКТНИЙ ДОКАЗ У ВСТАНОВЛЕННІ АВТОРСТВА ПИСЬМОВИХ ТЕКСТІВ

У статті проаналізовано регіональні мовні ознаки як важливий діалектний доказ у процесі встановлення авторства письмових текстів. Зазначено, що такий підхід використовується для лінгвістичної експертизи текстів у судовій практиці, зокрема під час розслідування злочинів, у справах про авторське право, встановлення справжності текстів або їх зв'язку з певними особами. З'ясовано, що визначення авторства письмових текстів за допомогою регіональних мовних ознак є важливою складовою лінгвістичної експертизи, яка дозволяє з високою точністю визначити походження автора та його зв'язок із певним регіоном.

Виокремлено методи лексичного, граматичного, стилістичного та статистичного аналізу, які дають змогу детально досліджувати текст, виявляючи мовні елементи, які є характерними для певного географічного регіону. Лексичний аналіз дозволяє виявити діалектизми та запозичення, які вказують на регіональну приналежність автора. Граматичний аналіз фокусується на структурі речень, вживанні специфічних граматичних форм, а стилістичний – на функціональному стилі та емоційному забарвленні мови. Особливо важливим є використання статистичних методів для кількісної оцінки частоти вживання певних мовних елементів, що також може підтвердити регіональну належність тексту. Зроблено висновок, що це дозволяє створити мовний профіль автора та є ключовим для підтвердження або спростування авторства на основі діалектних характеристик.

Ключові слова: регіональні мовні ознаки текстів, діалектний доказ, діалектизм, лінгвістична експертиза, лексичний, фразеологічний, стилістичний, статистичний методи аналізу текстів.

Olena Lysenko,

Associate Professor of the Department of Cultural Studies,
Ph.D. in Philology, Docent,

Yaroslav Mudryi National Law University

Kateryna Rudnytska,

student,
Yaroslav Mudryi National Law University

REGIONAL LANGUAGE SIGNS AS DIALECT EVIDENCE IN ESTABLISHING THE AUTHORITY OF WRITTEN TEXTS

The article analyzes regional linguistic features as an important dialectal evidence in the process of establishing the authorship of written texts. It is noted that this approach is used for linguistic examination of texts in judicial practice, in particular during the investigation of crimes, in copyright cases, establishing the authenticity of texts or their connection with certain individuals. It is found that determining the authorship of written texts using regional linguistic features is an important component of linguistic examination, which allows to determine with high accuracy the origin of the author and his connection with a certain region. The methods of lexical, grammatical, stylistic and statistical analysis are highlighted, which allow to study the text in detail, revealing linguistic elements that are characteristic of a certain geographical region. Lexical analysis allows to identify dialectisms and borrowings that indicate the regional affiliation of the author. Grammatical analysis focuses on sentence structure, the use of specific grammatical forms, and stylistic analysis focuses on the functional style and emotional coloring of language. Of particular importance is the use of statistical methods to quantify the frequency of use of certain linguistic elements, which can also confirm the regional affiliation of the text. It is concluded that this allows creating a linguistic profile of the author and is key to confirming or denying authorship based on dialect characteristics.

Keywords: linguistic features of texts, dialect evidence, dialectism, linguistic expertise, lexical, phraseological, stylistic, statistical methods of text analysis.

Постановка проблеми. Мовні особливості текстів є важливим джерелом інформації для встановлення авторства, особливо у випадках, коли ідентифікація автора має юридичне, наукове чи культурне значення. Одним із ключових аспектів лінгвістичного аналізу є виявлення регіональних мовних ознак, які дозволяють визначити, до якого діалектного середовища належить автор тексту. Такі ознаки формуються під впливом діалектів, що функціонують на певних територіях, і часто відображаються у виборі лексики, синтаксису, морфології та стилістичних особливостях.

Роль регіональних мовних ознак особливо значуща в контексті діалектного доказу – інструмента, який використовується для лінгвістичної експертизи. Застосування такого підходу стає важливим у судовій практиці, зокрема під час розслідування злочинів, у справах про авторське право, встановлення справжності текстів або їх зв'язку з певними особами. Дослідження діалектних рис у письмових текстах дозволяє простежити мовні особливості автора, що є додатковим доказом у спірних правових ситуаціях.

Актуальність дослідження ролі регіональних мовних ознак у встановленні авторства письмових текстів обумовлена потребою в точних й об'єктивних методах лінгвістичного аналізу. У глобалізованому світі, де інформація поширюється швидко, автентичність текстів часто ставиться під сумнів. Визначення автора за мовними характеристиками дозволяє не лише встановити правдивість тексту, але й ідентифікувати його зв'язок із певним мовним середовищем. Особливу значущість ця тема має у правовій сфері, де діалектний доказ може бути вирішальним у справах, пов'язаних із наклепом, авторським правом чи підrobкою документів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці дослідження ролі мовних особливостей у визначенні авторства письмових текстів привертає увагу багатьох дослідників. Так, М. Богославська вивчає методи судово-лінгвістичної експертизи та ідентифікацію авторства текстів (Богославська, 2009); О. Іванов, В. Шинкаренко, В. Скалозуб, А. Косолапов приділяють увагу визначенню авторства художніх текстів з використанням штучного інтелекту, зокрема для коротких уривків текстів (Іванов, Шинкаренко, Скалозуб, Косолапов, 2023); В. Шинкаренко та І. Демидович вивчають мовні ознаки авторства в природномовних текстах, що важливо для правозастосування (Шинкаренко, Демидович, 2018); А. Калетнік досліджує лінгвістичну доказовість як можливість ідентифікації тексту за характерною ознакою (Калетнік, 2008).

Метою статті є дослідження особливостей регіональних мовних ознак як діалектного доказу у встановленні авторства письмових текстів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сучасної юриспруденції, зокрема криміналістики, вимагає інтеграції новітніх наукових методів, серед яких особливе місце посідає судове авторознавство. Ця галузь базується на застосуванні лінгвістичних знань для ідентифікації автора тексту. Судово-лінгвістична експертиза текстів дозволяє вирішувати ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні завдання. У межах ідентифікаційних завдань встановлюються авторство тексту відносно конкретної людини, а також тотожність декількох анонімних текстів невідомого автора (Богославська, 2009). Особливого значення набуває аналіз регіональних мовних ознак, які є важливим компонентом встановлення авторства. Такі ознаки можуть слугувати вагомим діалектним доказом у кримінальних та цивільних справах, де авторство тексту відіграє ключову роль. Мовні ознаки, притаманні окремим регіонам, відображаються в граматиці, лексиці, стилістиці та фразеології текстів, що дає змогу експертам виявляти унікальні характеристики мовної манери автора. У практичному аспекті регіональні мовні ознаки виконують кілька важливих функцій.

По-перше, вони дозволяють встановлювати зв'язок між текстом і конкретною особою, яка його створила. Це особливо важливо в судовій практиці, коли необхідно підтвердити або спростувати авторство певного документа.

По-друге, регіональні ознаки можуть слугувати основою для визначення регіонального походження автора. Аналіз граматичних конструкцій, діалектизмів, лексичних варіантів і навіть інтонаційних особливостей може точно вказувати на географічний регіон, у якому формувався мовний стиль автора.

По-третє, такі ознаки дозволяють створити соціально-біографічний портрет особи, що включає рівень її освіти, професійне середовище, знання мов і навіть ступінь володіння літературною нормою. У криміналістиці ці дані стають важливим джерелом інформації під час розслідування справ, де текст виступає як основний доказ.

Завдяки розвитку цифрових технологій можливості аналізу регіональних мовних ознак значно розширилися. Використання лінгвістичних корпусів, програмного забезпечення для стилометрії та алгоритмів штучного інтелекту дозволяє автоматизувати процес дослідження текстів. Лінгвістичні корпуси містять великі бази текстів, які дають змогу порівнювати мовні характеристики аналізованого тексту із загальноновизнаними нормами або іншими зразками.

Регіональні мовні ознаки охоплюють лексичні, фразеологічні, граматичні, орфографічні, фонетичні та стилістичні особливості, притаманні конкретному мовному середовищу. Ці особливості відображають вплив географічних, історичних, соціокультурних та етнолінгвістичних факторів. Наприклад, фразеологізми, характерні для окремого регіону, можуть вказувати на місце походження або перебування автора тексту. Граматичні конструкції, що порушують загальноприйняті літературні норми, можуть свідчити про рівень освіченості автора або його зв'язок з певною мовною групою. Орфографічні варіації, як-от написання слів відповідно до діалектних норм, також слугують діагностичним інструментом.

Отже, регіональні мовні ознаки є складним і багатовимірним об'єктом для дослідження, а методи їх аналізу охоплюють кілька підходів, які ґрунтуються на лексиці, фразеології, граматиці, стилістиці та статистиці. Кожен із цих методів має свою специфіку та застосовується залежно від поставлених завдань.

Лексичний аналіз є одним із основних інструментів у процесі встановлення авторства письмових текстів, особливо якщо мова йде про використання тексту як діалектного доказу. Цей метод передбачає глибоке вивчення словникового запасу тексту з метою виявлення мовних особливостей, що можуть свідчити про походження або місце проживання автора. Лексичний аналіз дозволяє ідентифікувати діалектизми, регіонально забарвлені слова, а також виявити вплив інших мов, що може бути характерним для прикордонних чи багатомовних регіонів.

Одним із перших етапів лексичного аналізу є виділення діалектизмів у тексті. Під діалектизмами розуміють слова чи вирази, які характерні для певного регіону й не входять до складу загальноновживаної літературної мови. Наприклад, слово «газда», що означає «господар», або «мешти» – «взуття», є типовими для західноукраїнських регіонів. Їх присутність у тексті може слугувати ваговою підказкою щодо географічної прив'язки автора. Зазвичай діалектизми включають як лексичні одиниці (слова), так і сталі вирази, які передають місцевий колорит.

Особливе значення у лексичному аналізі має дослідження неологізмів і запозичень, які можуть свідчити про вплив сусідніх культур на мовну практику автора. У регіонах, що межують із іншими країнами, текст часто містить слова, запозичені з мов сусідніх народів. Наприклад, у західноукраїнських текстах можна зустріти польські, німецькі, угорські запозичення: крамниця (магазин), анцуг (костюм), гешефт (прибуток), рихтовати (лаштувати), шанц (рів), шпунка (булавка) амбрела (парасолля), біциглі (велосипед) (Мартинець, 2019). Ці лексичні елементи відображають історичний і культурний контекст, у якому перебував автор, і можуть слугувати діалектним доказом у криміналістичних чи лінгвістичних експертизах. Лексичний аналіз також включає оцінку частоти використання певних слів і виразів. Наприклад, висока частота вживання діалектизмів у тексті може вказувати на те, що автор проживає у середовищі, де такі слова є звичними. З іншого боку, текст, у якому діалектизми використовуються лише спорадично, може бути написаний людиною, яка знайома

з регіональною мовою, але не використовує її як основну. Це може бути корисним для встановлення не лише місця проживання, але й рівня соціальної інтеграції автора в мовному середовищі.

Крім того, аналіз лексики тексту дозволяє визначити рівень освіченості автора. У текстах освічених авторів зазвичай зустрічається більш розширений словниковий запас, тоді як у текстах людей із нижчим рівнем освіти переважають просторічні слова й вирази. Наприклад, використання складних термінів, спеціалізованої лексики чи рідковживаних слів може вказувати на науковий або професійний стиль, тоді як прості, часто розмовні слова можуть свідчити про текст, написаний людиною без вищої освіти.

Лексичний аналіз також враховує вплив часу на мовні особливості тексту. Слова чи вирази, які були популярні у певний історичний період, але втратили актуальність, можуть вказувати на те, коли був написаний текст або до якої вікової групи належить автор. Наприклад, використання архаїзмів або слів, які вийшли з ужитку, може свідчити про те, що автор належить до старшого покоління, а вживання сленгових лексем, таких як кринж (сором), агритися (злитися), душнила (нудна людина). – до молодіжного середовища.

У криміналістичному контексті лексичний аналіз тексту дозволяє не лише визначити регіональну належність автора, але й зробити припущення щодо його соціального статусу, професійної діяльності та культурного середовища. Наприклад, текст, насичений професійною лексикою, може вказувати на автора, який працює в певній галузі (медицині, юриспруденції, техніці). Водночас використання місцевих діалектизмів може вказувати на автора, який перебуває в тісному контакті з певною місцевістю. У сукупності лексичний аналіз є важливим методом, що дозволяє глибоко зрозуміти мовну манеру автора й виявити особливості, які вказують на його регіональне походження. У поєднанні з іншими методами, такими як граматичний чи стилістичний аналіз, він створює повноцінну картину, яка є надзвичайно важливою для встановлення авторства тексту. Це робить лексичний аналіз незамінним інструментом у судовій лінгвістиці, зокрема під час використання письмових текстів як діалектного доказу.

Фразеологічний аналіз спрямований на вивчення стійких мовних одиниць, які можуть свідчити про культурне, соціальне або географічне походження автора тексту. За допомогою цього методу аналізується наявність у тексті сталих виразів, характерних для певного регіону, визначається частота їхнього вживання та співвідношення з літературними аналогами.

Фразеологізми часто мають чітку регіональну ознаку. Наприклад, вирази «п'яте колесо до воза» або «ляси точити» є загальноживаними, але їх варіації можуть бути специфічними для певних регіонів (п'яте колесо до фіри, талапати язиком). Наявність таких унікальних фразеологізмів у тексті може слугувати додатковою підказкою у встановленні авторства. У західноукраїнських текстах можуть зустрічатися вислови, які є унікальними для цього регіону і маловідомі в інших частинах країни: парастас правити (сваритися), втулив як циган за мамцю (мало заплатив).

Грамматичний аналіз фокусується на вивченні синтаксичних, морфологічних і словотворчих особливостей тексту, які можуть бути унікальними для конкретного регіону. Це включає дослідження граматичних конструкцій, що відхиляються від норм літературної мови, аналіз використання діалектних суфіксів, префіксів або закінчень, а також вивчення синтаксичних варіацій. Наприклад, у фразеологізмах закріпилися поширені зворотні форми дієслова із неграматикалізованою часткою -ся, яка може займати пре- і постпозицію: не з біди сі діяти кому (капризувати), куди ви сі взяли (ви помиляєтесь), на вандри сі пустити (піти швендяти; тинятися), догосподарювати сі до дідівської торби (зійти нінащо), зайти сі з ким (зачепитися з ким) (Онишкевич, 1984, ч. 1: 55, 82, 95, 225, 292), най сі преч каже (хай не повториться), най ся ни приказує (коли мова йде про неприємні факти), тобі ся голова наостриє (ти порозумнішаєш) (Онишкевич, 1984, ч. 2: 134, 139, 472).

Зокрема, в бойківських ФО зафіксовано грамеми давального та знахідного відмінка однини особових та зворотного займенників ми, ти, си, т'а, с'а: середня ми гадка (мені байдуже), горст ся мати (жити добре), вести си зширока (жити понад реальні доходи), освітити си гори (згоріти), за віхоть ми нічого не дав (нічого не дав мені), давби-м ти трам, та не маю сам (дав би тобі усе, та не маю сам) (Тимошенко, 2012: 147).

Стилістичний аналіз є одним із ключових методів, що використовується для встановлення авторства письмових текстів, особливо у випадках, коли регіональні мовні ознаки виступають важливим діалектним доказом. Цей метод дозволяє дослідити текст на рівні загального стилю, мовних уподобань автора, його соціокультурних впливів і мовних норм, характерних для певного регіону. Вивчаючи стилістичні особливості тексту, експерти можуть отримати цінні дані про мовну манеру автора, його рівень володіння різними стилями, а також можливий регіональний контекст, що вплинув на формування тексту.

Одним із перших кроків стилістичного аналізу є визначення функціонального стилю тексту. Різні функціональні стилі – науковий, публіцистичний, офіційно-діловий, художній або розмовний – мають свої особливості, які часто відображають як особисті вподобання автора, так і його професійну чи соціальну діяльність. Наприклад, автор, який працює у сфері науки, може використовувати специфічну термінологію, складні синтаксичні конструкції та нейтральний тон, характерний для наукового стилю. Водночас у розмовному або художньому тексті частіше трапляються емоційно забарвлені слова, діалектизми або індивідуалізовані мовні звороти, які можуть вказувати на регіональне походження автора.

Особливу увагу у стилістичному аналізі приділяють емоційно забарвленим словам і виразам. Вони часто відображають індивідуальний стиль автора і можуть бути маркерами його мовної ідентичності. Наприклад, якщо у тексті трапляються слова чи вислови, характерні для певного діалекту (такі як «купорка» замість «консервація», «бровка» замість «бордюр», «любас» замість «коханець», «гутірка» замість «бесіда» або «фармазон» замість «патологічний брехун»), це може свідчити про те, що автор походить із відповідного мовного регіону. У публіцистичних текстах або в художніх творах діалектизми часто використовуються для створення ефекту автентичності, а в розмовному стилі – для передачі емоційного стану або розмовного колориту.

Важливо також аналізувати ступінь формальності висловлювань. Тексти, написані в офіційно-діловому чи науковому стилях, зазвичай характеризуються суворо регламентованою структурою, формальним тоном і відсутністю емоційно забарвлених слів. Водночас тексти в розмовному чи художньому стилях можуть включати неформальні вислови, регіональні фразеологізми або навіть жаргонізми. Наприклад, наявність таких висловів, як «ну то вже так», «абись-те» (щоб ви), «бог-дай удки» (будь-звідки), «лопоніти з рана до вечера» (пустословити) може вказувати на розмовний стиль тексту, пов'язаний із певною мовною культурою регіону.

Іншим аспектом стилістичного аналізу є вивчення мовних засобів, які автор використовує для вираження своїх думок. Це включає дослідження синтаксичних конструкцій, лексичних повторів, метафор, риторичних запитань та інших стилістичних прийомів. Наприклад, використання довгих складнопідрядних речень може свідчити про схильність автора до наукового або публіцистичного стилю, тоді як короткі, прості речення з емоційними частками, такими як «от», «таки», «ж», часто зустрічаються в розмовному стилі. Водночас ці мовні прийоми можуть бути регіонально маркованими, що надає додаткової інформації про мовний контекст автора.

Крім того, стилістичний аналіз враховує вплив культурного контексту на формування тексту. Регіональні особливості, такі як звичаї, традиції, історичні події, можуть відображатися у мовній манері автора. Це може бути прямим відображенням соціального та культурного середовища, у якому автор живе або виріс. У комплексі стилістичний аналіз дозволяє створити детальний портрет тексту, що враховує як загальні мовні характеристики, так і індивідуальні мовні особливості автора.

Зауважимо, що цей метод є особливо ефективним у поєднанні з іншими, такими як лексичний, граматичний чи фразеологічний аналіз, що дозволяє зробити висновки про регіональну належність тексту з високим ступенем достовірності. У криміналістичному контексті стилістичний аналіз стає незамінним інструментом, який дозволяє об'єктивно оцінити мовну манеру автора і підтвердити або спростувати його зв'язок із певним регіоном, використовуючи письмовий текст як діалектний доказ.

Ключову роль у встановленні авторства письмових текстів відіграють статистичні методи, особливо в контексті їх використання як діалектного доказу. Завдяки систематизації мовних даних, кількісному аналізу та виявленню закономірностей у використанні регіональних мовних ознак, статистичні підходи дозволяють науково обґрунтувати висновки щодо авторства тексту. У криміналістиці вони стають важливим інструментом, який поєднує об'єктивність цифрових даних із глибоким розумінням лінгвістичних особливостей. Одним з найважливіших завдань статистичних методів є підрахунок частоти вживання мовних одиниць. Для встановлення діалектної належності тексту аналізуються діалектизми, специфічні слова чи граматичні форми, характерні для певного регіону. Наприклад, частотність вживання слів на кшталт газда (господар), бовт (крамниця) або нагавиці (штани) може вказувати на автора, пов'язаного з західноукраїнським регіоном, а тремпель (вішак), змійка (блискавка), сямка (хуліган) – зі східноукраїнським, зокрема Харківщиною. Частотний аналіз дозволяє також оцінити, чи відповідає мовна манера тексту нормам літературної мови, чи включає в себе елементи, характерні для місцевого діалекту.

Важливим етапом є порівняння виявлених особливостей тексту з лінгвістичними базами даних, які містять інформацію про різні мовні норми та варіації. Для цього використовуються національні лінгвістичні корпуси або інші цифрові ресурси, які містять тексти з різних регіонів. Наприклад, Український лінгвістичний національний корпус дозволяє зіставити частоту вживання певних мовних елементів у досліджуваному тексті із зразками літературної мови. Якщо текст демонструє значні відхилення від літературних норм, але збігається з регіональними варіантами, це може слугувати доказом регіональної належності автора (Сидорчук, 2006:134).

Особливе значення статистичні методи мають у контексті авторознавчих експертиз, де необхідно визначити, чи належить текст одній особі, чи може бути створений іншими авторами. Наприклад, аналіз частотності вживання певних діалектних слів у кількох текстах допомагає з'ясувати, чи є вони результатом роботи одного автора або групи осіб із подібним мовним середовищем. У разі, якщо авторство тексту оспорується, статистичний аналіз може слугувати надійним підтвердженням або спростуванням заявлених тверджень.

Ці методи зазвичай застосовуються комплексно для досягнення максимальної точності. Наприклад, лексичний і граматичний аналіз можуть взаємодоповнювати одне одного, допомагаючи більш повно оцінити регіональні особливості тексту, а статистичні методи підсилюють результати якісного аналізу, забезпечуючи їх об'єктивність. Таким чином, використання різних методів аналізу регіональних мовних ознак є ефективним інструментом у встановленні авторства текстів та їх використанні в судовій практиці й криміналістиці.

Висновки. Отже, встановлення авторства письмових текстів за допомогою регіональних мовних ознак є важливою складовою лінгвістичної експертизи, яка дозволяє з високою точністю визначити походження автора та його зв'язок із певним регіоном. Регіональні мовні ознаки, такі як діалектизми, фразеологізми, граматичні структури, лексичні одиниці, а також стилістичні особливості тексту, можуть служити діалектним доказом у встановленні авторства. Аналіз таких ознак дозволяє не тільки виявити місце проживання автора, але й дати уявлення про його соціокультурне середовище, освітній рівень та соціальний статус. Таким чином, регіональні мовні ознаки є потужним інструментом у судовій лінгвістиці та важливим діалектним доказом у процесі встановлення авторства письмових текстів.

Перспективи розвитку аналізу регіональних мовних ознак полягають у вдосконаленні методів дослідження, інтеграції різних видів експертиз і поглибленому аналізі багатомовних текстів. Створення точніших автоматизованих систем для визначення авторства дозволить суттєво підвищити ефективність судових експертиз. Інтеграція авторознавчих методів із почеркознавством і стилометрією може розширити можливості встановлення зв'язку між текстом і його автором.

Література:

1. Богославська М. О. Деякі аспекти судово-лінгвістичної експертизи. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1. С. 152-158.
2. Іванов О. П., Шинкаренко В. І., Скалзуб В. В., Косолапов А. А. Визначення авторства художнього україномовного тексту засобами штучного інтелекту за надкороткими уривками. *Наука та прогрес транспорту*. 2023. № 2 (102). С. 45–53.
3. Калетнік А. А. Лінгвістична доказовість: можливість ідентифікації тексту за характерною ознакою. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика: Зб. наукових праць*. К.: Видавн.-поліграф. центр «Київський університет», 2008. Вип. 15. С. 30–38.
4. Мартинець А.М. Словник діалектних та маловживаних слів села Липча Хустського району закарпатської області. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 133 с.
5. Онішкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. К. : Наукова думка, 1984. Ч. 1–2.

6. Сидорчук Н. М. Організація даних та функціональна структура лексикографічної системи «Український національний лінгвістичний корпус». *Мат. машини і системи*. 2006. № 2. С. 126–135.
7. Тимошенко А. Граматичні особливості бойківських фразеологізмів (за матеріалами «Словника бойківських говірок» М. Й. Онишкевича). *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. 2012. Вип. 56. Ч. 1. С. 144–149.
8. Шинкаренко В. І., Демидович І. М. Визначення ознак авторства природномовних текстів. *Штучний інтелект*. 2018. № 3 (81). С. 27–35.

References:

1. Bohoslavska, M. O. (2009). Deyaki aspekty sudovo-linhvistychnoyi ekspertyzy. *Visnyk Akademiyi advokatury Ukrainy*. [Some aspects of forensic linguistic examination. *Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*.] № 1. S. 152-158.
2. Ivanov, O. P., Shynkarenko, V. I., Skalozub, V. V., Kosolapov, A. A. (2023). Vyznachennya avtorstva khudozhn'oho ukrayinomovnoho tekstu zasobamy shtuchnoho intelektu za nadkorotkymy uryvkamy. *Nauka ta prohres transportu*. [Determining the authorship of an artistic Ukrainian-language text using artificial intelligence based on ultra-short passages. *Science and progress of transport*.] № 2 (102). 45–53.
3. Kalyetnik, A. A. (2008). Linhvistychna dokazovist': mozhlyvist' identyfikatsiyi tekstu za kharakternoyu oznakoyu // Aktual'ni problemy ukrayins'koyi linhvistyky: teoriya i praktyka: Zb. naukovykh prats'. Vyp. 15. [Linguistic evidentiality: the possibility of text identification by a characteristic feature. Actual problems of Ukrainian linguistics: theory and practice: Collection. scientific works.] K.: Vydavn.-polihraf. tsentr «Kyivskyy universytet». 30-38.
4. Martynets', A.M. (2019). Slovyk dialektnykh ta malovzhyvanykh sliv sela Lypcha Khustskoho rayonu zakarpats'koyi oblasti. [Dictionary of dialectal and little-used words of the village of Lypcha, Khust district, Transcarpathian region.] Ivano-Frankivsk: Vyzhavets' Kushnir H. M., 133.
5. Onyshkevych, M. Y. (1984). Slovyk boykivsk'ykh hovirok : u 2 ch. [Dictionary of Boyki idioms: at 2 p.m.] K.: Naukova dumka, Ch. 1–2.
6. Sydoruk, N. M. (2006). Orhanizatsiya danykh ta funktsional'na struktura leksyko-grafichnoyi systemy «Ukrayins'kyy natsional'nyy linhvistychnyy korpus». *Mat. mashyny i systemy*. [Data organization and functional structure of the lexicographic system "Ukrainian National Linguistic Corpus". *Mat. machines and systems*.] № 2. 126-135.
7. Tymoshenko, A. (2012). Hramatychni osoblyvosti boykivsk'ykh frazeologizmiv (za materialamy «Slovyka boykivsk'ykh hovirok» M. Y. Onyshkevycha). *Visnyk L'vivskoho universytetu*. Seriya filolohichna. [Grammatical features of Boyki phraseological units (based on the materials of "Dictionary of Boyki idioms" by M. Y. Onishkevich). *Bulletin of Lviv University. Philological series*.] Vypusk 56. Ch. 1. 144–149.
8. Shynkarenko, V. I., Demydovych I. M. (2018). Vyznachennya oznak avtorstva pryrodnomovnykh tekstiv. *Shtuchnyy intelekt*. [Determination of signs of authorship of natural language texts // Artificial intelligence.] № 3 (81). 27-35.

Отримано: 31 березня 2025 р.

Прорецензовано: 29 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 3 травня 2025 р.

email: kra_nat@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5767-9200>

email: omilch13@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5546-1408>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-57-62](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-57-62)

Kramar N. A., Ilchenko O. M. Cognitive mechanisms and structural patterns of English color-based neologisms (from the 1980s to the present). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 57–62.

УДК: 81.373.43

Nataliia Kramar,

PhD in Philology, Senior Researcher,

Research and Educational Center of Foreign Languages, NAS of Ukraine

Olga Ilchenko,

Doctor of Sciences in Philology, Professor,

Research and Educational Center of Foreign Languages, NAS of Ukraine

COGNITIVE MECHANISMS AND STRUCTURAL PATTERNS OF ENGLISH COLOR-BASED NEOLOGISMS (FROM THE 1980S TO THE PRESENT)

The study delves into English color-based neologisms from the 1980s to the present, with a particular focus on the underlying cognitive mechanisms (metaphor and metonymy) and word-formation patterns. The most common color-based neologisms were identified using neologism trackers, while the NOW (New on the Web) corpus of English and Google Ngram Viewer were additionally applied to trace their emergence and relative frequency at present. Our findings indicate that political and social developments are the primary drivers of new color-based coinages, with green, blue, red, and gray being the most productive color terms in English neology. In terms of structure, most of the neologisms under study are noun phrases of the ADJ + N type, followed by compounds and blends in frequency. The study explores how the traditional color symbolism (e.g., green as the color of nature, blue as the color of water) is perpetuated and further reinforced in new words and phrases (most notably in the environmental discourse), while also identifying new connotations color terms have acquired over the last decades as a result of economic and social development (e.g., orange as the color of cryptocurrency, purple as the color of women's rights and LGBTQ+). These findings illustrate a dynamic evolution in which historical symbolism remains embedded as new layers of meaning unfold. Diachronic shifts in metaphoric extensions of color terms and the role of digital communication in shaping their new connotations warrant further research, which could benefit from corpus-based approaches.

Keywords: neologism, color term, metaphor, metonymy, corpus.

Крамар Наталія Анатоліївна,

доктор філософії з філології, старший науковий співробітник,

Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України

Ільченко Ольга Михайлівна,

доктор філологічних наук, професор,

Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України

КОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ ТА СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ НА ОСНОВІ КОЛЬОРАТИВІВ (ВІД 1980-Х РОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ)

У дослідженні розглядаються англомовні неологізми на основі кольоративів (з 1980-х років до сьогодення), з акцентом на їхні когнітивні основи (метафору та метонімію) та словотвірні моделі. Нові слова та словосполучення на основі кольоративів були виявлені за допомогою трекерів неологізмів; також було залучено корпус NOW (New on the Web) та Google Ngram Viewer для аналізу їх вживання у дискурсі та відносної частотності. Результати показують, що основними чинниками виникнення нових лексем на основі кольору є політичні та соціальні зміни. Найпродуктивнішими для формування неологізмів є кольоративи green, blue, red та gray. За структурою більшість досліджуваних неологізмів належать до іменникових словосполучень типу ADJ + N, за якими за частотою слідує композити та бленди. Дослідження показує, що англомовні неологізми глибоко вкорінені у традиційну символіку кольорів (наприклад, зелений як колір природи, блакитний як колір води), але часто виявляють і абсолютно нові конотації, набуті кольоративами внаслідок економічних і соціальних змін (наприклад, помаранчевий як колір криптовалют, фіолетовий як колір жіночих прав і ЛГБТК+ руху). Результати дослідження ілюструють динамічну еволюцію лексики на основі кольоративів, де історичні значення зберігаються, та водночас виникають нові смислові нашіарування. Діахронічні зміни в семантиці кольоративів і роль цифрової комунікації у формуванні їхніх нових конотацій потребують подальшого дослідження, зокрема з залученням корпусних методів.

Ключові слова: неологізм, кольоратив, метафора, метонімія, корпус.

Introduction. It is well known that color names in English and other languages carry numerous figurative meanings, often shaped by metaphor and metonymy. As noted by R. Hamilton (2016), color is an extremely productive metaphoric field. It is deeply embedded in human cognition and communication, shaping the way we perceive and categorize the world. While color symbolism in language and culture is a prolific research area in its own right, a particularly intriguing issue is the use of color names in novel words and phrases emerging in response to societal, technological, and environmental changes. The purpose of our study is to analyze the cognitive and metaphorical foundations of color-based neologisms that have entered the English lexicon since 1980. Specifically, it investigates the extent to which traditional (stereotypical) color symbolism is preserved in new lexical items, the novel metaphorical meanings assigned to various colors in recent decades, and the dominant structural patterns of color-based neologisms. The relative lack of studies in this area and the exponential growth of new words in English are the main factors accounting for the relevance of our research.

Literature Review. English vocabulary tends to develop especially fast, with hundreds of new entries being registered in dictionaries every year. The structure, semantics and usage of English neologisms have become the subject of abundant linguistic literature over the last decade (Kerremans, 2016; Mattiello, 2017; O'Dell, 2016; Zatsnyi & Zaitseva, 2023; Zhalay et al., 2024, etc.). Various thematic groups of the newest English neologisms (from 2000) and ways of their translation are extensively covered in the *A Dictionary of English Neologisms of the 21st Century* (Kramar, 2022). A growing focus of scholarly attention is environmental neologisms, which reflect the global shifts in ecological awareness and sustainability (Sandyha & Oliynyk, 2020; Zella et al., 2025).

Another relevant strand of research is concerned with the meaning of color in language and culture. The seminal linguocultural study in this domain is *The meaning of color terms: semantics, culture, and cognition* by A. Wierzbicka (1990), where she emphasizes that, while the perception of color is largely the same for all people, its conceptualization differs significantly across cultures. However, she also notes the striking similarities, or universals, e.g., the opposition of black and white as projections of dark and light. An in-depth cross-disciplinary investigation of color semantics is presented in the monograph *Colour Studies: a Broad Spectrum*, edited by W. Anderson et al. (2014). Among other things, it demonstrates the value of diachronic approaches to figurative use of color terms based on corpus evidence and historical thesauri. Transformation of color semantics with the flow of time was also profoundly explored by R. Hamilton (2016) for both basic and non-basic color terms in English. She draws the conclusion that figurative meanings of color terms typically originate via metonymy but later may be extended into metaphorical mappings that generalize the meaning beyond direct experience and perception. This observation aligns with cognitive linguistics research (see Kövecses & Radden (1998) on the relationship between metonymy and metaphor).

Despite extensive research on color symbolism, the role of color terms in contemporary neology remains an understudied area. This study bridges the gap by delving into the cognitive, metaphorical and discursive mechanisms underlying newly coined color-based terms. Given the increasing role of color neologisms in political, environmental and digital discourse, this research intends to contribute to our understanding of how language encodes and reshapes cultural narratives.

Methodology

For the purpose of our study, we designed a mixed-method approach, combining qualitative and corpus-based analysis. At the first stage, we identified color-based neologisms by consulting various lexicographic resources, such as Oxford English Dictionary updates, WordSpy, Urban Dictionary, and the Cambridge dictionary blog "About Words". Then, we analyzed etymological, chronological and other contextual information for each item. To assess the relative frequency and usage trends of each neologism, we used the NOW corpus (Davies, 2017-) and Google N-gram Viewer, which provides insights into the emergence and gradual establishment of new words in discourse. The corpus data also helped us to trace the usage of terms with different meanings (such as *bluwashing*, *redwashing*, etc.). At the final stage, the cognitive mechanisms of color-based neologisms' formation were analyzed, with particular attention to new connotations acquired by color terms through the processes of metaphor and metonymy.

Results and discussion

It stands to reason that the most productive color in terms of neologism formation nowadays is green, which is strongly associated with environment protection and sustainable development. Corpus data clearly demonstrates a gradual rise of dozens of new phrases with this color name since the 1980s: it has essentially become synonymous with *sustainable* or *ecological*. As of 2025, the most widely used noun phrases of this kind are *green energy*, *green economy*, *green growth*, *green infrastructure*, *green finance*, *green hydrogen*, *green politics*, *green tax*. The requirements of sustainable development have made their mark on the employment sector, resulting in such coinages as *green skills* and *green jobs*, or *green-collar jobs* (formed by analogy to *white-collar* and *blue-collar jobs*). One of the most recent terms with *green* is *green fatigue*, which is highly metaphorical and carries a negative connotation, making it stand out among the rest. It means a feeling of exhaustion from ubiquitous environmental messaging, leading to disengagement. It is notable that the adjective *green* has become so institutionalized as a synonym for *sustainable* that it appears in the official name of a major US environmental proposal of 2019 – the *Green New Deal*.

Apart from the above-mentioned noun phrases, *green* tends to be featured in a plethora of compounds and blends. Without doubt, the most prominent of them is *greenwashing* (based on *whitewashing*, which metaphorically refers to deception), nowadays broadly used to expose exaggerated or fake claims about a company's or industry's eco-friendliness for marketing purposes. Over the last decade, this neologism has given rise to a large number of other blends following the same pattern (color name + *washing*), which will be discussed further on. Instead of the color component, new coinages may also feature general-meaning nouns and adjectives.

Lesser-known compounds and blends with *green*, identified in the corpus data, are the following:

- *greenhushing* – the opposite of *greenwashing*: keeping quiet about one's sustainability efforts to avoid criticism;
- *greenbashing* – criticism of eco-friendly efforts made by others as insufficient or ostentatious;
- *greenlash* (*green* + *backlash*) – resistance to new ecological laws and regulations;
- *greenflation* (*green* + *inflation*) – inflation attributed to the transition from non-renewable to renewable energy sources;
- *greentailing* (*green* + *retailing*) – eco-friendly retailing practices;
- *greenscaping* (*green* + *landscaping*) – creating urban landscapes centered around green areas;
- *greenager* (*green* + *teenager*) – a teenager who is committed to climate action and environmental activism.

Interestingly, the environmentalist movement has recently adopted various shades of green to define the spectrum of approaches to sustainability and ecological action. Within this theory, *bright green environmentalism* is the most optimistic and technology-reliant, *dark green* is more radical and anti-consumerist, *light green* is mainstream and emphasizes personal choices, *deep green* is philosophical and biocentric. We can safely claim that the entrenchment of *green* in political and economic discourse represents a shift from metaphor to metonymy, where *green* directly stands for eco-friendly policy without even needing explicit comparison.

The second most broadly represented color in English neologisms is blue. In the vast majority of cases, it symbolically refers to water and marine ecosystems. As suggested by corpus evidence, the most common coinages based on this color term are the following:

- *blue economy* – the concept of sustainable economy based on the ocean resources;
- *blue growth* – the EU concept of sustainable development in the marine sector;

- *blue carbon* – carbon that is captured and stored in marine environments, especially in coastline ecosystems, and is of crucial importance for global carbon sequestration;
- *blue food* – food sourced from aquatic environment;
- *blue spaces* – areas dominated by water reservoirs or streams (also known as *blue infrastructure*);
- *blue belt* – an area of protected coastline;
- *blue therapy* – healing effect ascribed to water spaces and the sea in particular;
- *blue mind* – the state of calm that people arguably experience near water.
- *bluewashing* (based on *greenwashing*) – false or exaggerated claims about a company's commitment to ocean protection and water sustainability.

Remarkably, the above-mentioned term *bluewashing* may have another meaning in the media, with *blue* conveying an entirely different symbolism. It denotes fake claims or overstatement of a company's contribution to ethical social practices and human rights in general. This neologism was first used in relation to the United Nations Global Compact of 2000 and referred to blue as the color of the UN flag and branding. Later, however, it acquired a wider meaning of formally supporting ethical causes but doing otherwise.

Furthermore, blue color has deeply entrenched political connotations. In the US politics, blue is symbolically associated with the Democratic party, giving rise to the neologisms *blue state* (a state that tends to vote for the Democrats throughout multiple elections) and *blue shift* (the phenomenon when Republicans seem to lead on the election night but this result is reversed when in-mail ballots are counted, which typically happens later). In the politics of Latin America, the term *blue tide* reclaiming of power by right-wing governments in the 2010s after a period of left-wing victories in the region.

In popular culture and online communication, the term *blue pill* has been used extensively since the turn of the century. It alludes to the legendary 1999 film *The Matrix* and refers to the state of blissful ignorance and unawareness as opposed to the *red pill*. Apart from that, the term *little blue pill* is a common informal label for Viagra, a well-known medicine for erectile dysfunction.

The color red conveys a number of different meanings in English neologisms, but it is predominantly featured in the field of politics. First of all, it symbolizes the Republican party in the phrase *red state* (coined in 2000 to denote a state consistently voting for the Republicans as opposed to a *blue state*). *Red capitalism* (coined around 1990) refers to the unique mixture of the Communist ideology and capitalism in China and other East Asian countries. The term *redwashing* (a blend of *red* and *whitewashing*) has been used since the 2010s regarding the superficial support for Indigenous rights, especially in Canada and Australia. Beyond these regions, however, it has acquired a broader meaning of pretense support for leftist or socialist causes by corporations or brands. Thus, in this ambivalent term, the color red may symbolize either Native heritage or leftist ideas. The more informal neologism *red-collar job* refers to the government employees and civil servants. This naming is attributed to the fact that US government workers receive their salary from the so-called red-ink budget (US federal budget).

Well established today is also the coinage *red pill*, originating from *The Matrix*. In the movie, taking the red pill means awakening to painful truth and escape from ignorance (symbolized by the blue pill). This catchy metaphor quickly permeated philosophical and countercultural discussions centered on the illusory nature of things. Starting with the 2010s, however, it has increasingly become associated with the extreme misogynist movement or far-right communities, which are mainly active on Reddit. In this context, a *red-pill* person is someone who has rejected the mainstream beliefs about gender or power dynamics in the society and has thus become "enlightened". The term has gained wide reception and is now included in Cambridge and Merriam-Webster dictionaries.

The color red is also prominent in some cybersecurity terms, where it signifies defense against cyberattacks. More profoundly, though, the origin of their color symbolism lies in the political sphere as well. For example, *red teaming*, which denotes a practice of simulating a cyberattack to test a system's security, dates back to the period of the Cold War, where the US military simulated enemy attacks by the Soviet Union (hence color red as the symbol of Communism). It is nowadays a common practice in the IT industry, particularly in AI development. A *red hat hacker* (as opposed to *white hat hacker* and *black hat hacker*) is one who fights cyberattacks, often with retaliatory tactics. The latter was likely influenced by *red teaming*, but the political background was completely erased.

Red conveys the meaning of alert and danger in the widespread phrase *red flag*: while its metaphorical usage as a signal of danger appeared in English about 2 centuries ago, it has spiked over the last 10 years in Internet communication and slang. Its meaning has broadened to cover any minor suspicious behaviors or processes, especially in romantic relationships.

Orange and yellow are relatively rare in English neologisms as they are non-primary colors with less entrenched symbolism. However, the association of orange with creativity and vitality led to the emergence of the notion of *orange economy* (coined around 2013) referring to industries based on creativity, culture, and intellectual property, such as music, film, fashion, design, and digital media. The term *orange-collar job* is occasionally used regarding prison workers due to the color of prisoners' uniforms. Quite recently, the term *orange pill* has been coined in the cryptocurrency community, as a play on the above-mentioned dichotomy of red and blue pills, inspired by *The Matrix*. This neologism is based on the color of Bitcoin and denotes a person who is a fervent Bitcoin investor. Occasionally, *orange-pill* is used as a verb meaning "to convince someone to invest in Bitcoin". A 2024 CNBC article on Donald Trump features this jargon term in the title: "How Trump was orange-pill by three bitcoiners in Puerto Rico and the promise of \$100 million" (MacKenzie, 2024). The cryptocurrency community has also coined the term *orange-washing*, referring to misleading claims about a company's dedication to cryptocurrency. The color orange thus becomes a stand-in for the entire Bitcoin movement, showing a metonymic extension.

The color yellow is featured in a couple of names for recent protest movements. Particularly, a grassroots movement against inequality in France in 2018-2020 was called the *Yellow Vests* protest due to the safety vests worn by the participants as a symbol of working-class industries. In the context of the Russia-Ukraine war, the movement of resistance in the occupied territories of Ukraine has been named *Yellow Ribbon* (Ukr. Жовта стрічка), supposedly due to yellow being one of the colors of the Ukrainian flag.

The brown color is predominantly associated with the environmental pollution. For example, *brown economy* describes economic development that heavily relies on ecologically destructive forms of energy, i.e., fossil fuels (in contrast to *green economy* and *blue economy*). The term *brownfield* denotes an abandoned piece of land that may be polluted and thus requires a thorough cleanup before the development. Interestingly, *brownfield* has received a metaphoric reinterpretation in software development as working with or

integrating into existing software systems rather than creating from scratch (the so-called *greenfield development*). *Brown-collar job* is a term occasionally used for occupations in the military field; however, some authors employ it to refer to low-wage occupations for Latino immigrants in the US.

English neologisms based on pink color mainly perpetuate its deeply embedded figurative association with femininity. The most common and relatively well-established neologisms with this semantics are:

- *pink tax* – the tendency for women-targeted products to be more expensive than men-targeted ones, even though the items may be similar in characteristics;
- *pinkification* – imposing stereotypical femininity in marketing products for girls;
- *pink-collar job* – employment in the sectors that have traditionally been female-dominated, i.e., nursing, teaching, secretarial and clerical work;
- *pinkwashing* – false or exaggerated claims by a company about investing in breast cancer awareness and treatment.

The latter neologism, however, has recently acquired another meaning – the tendency of corporations or governments to exploit LGBTQ+ support for PR while not backing real change (*rainbow washing* is another term for this phenomenon). Moreover, association of pink color with LGBTQ+ community is manifested in the novel phrase *pink economy* (or *pink money*), which means the purchasing power of homosexual and non-binary people.

In the field of politics, pink appears in the neologism *pink tide*, which emerged in the early 2000s to describe the left-wing shift in Latin American governments. Remarkably, pink stands here for a softer or “watered-down” version of red, which symbolizes full-scale socialism. Since the 2020s, this term has resurfaced in political discussions with leftist leaders coming to power in Chile and Colombia.

In the food industry, the derogatory term *pink slime* is used for controversial low-quality meat filler produced from beef trimmings. In 2012, it was metaphorically reinterpreted in the neologism *pink slime journalism*, which refers to local news sites that disguise propaganda or lobbyism as legitimate reporting. The concept gained particular popularity in the context of the 2024 US presidential elections. The proliferation of AI-generated materials exacerbated the problem of poor-quality and biased reporting even further. *Pink slime* is one of those remarkable cases when a color-based neologism is repurposed for a totally different domain: here, the basis for the comparison is allegedly the low nutritional value and quality of both products under question – the meat filler and the information from dubious resources.

Neologisms based on the color purple demonstrate the newly acquired symbolic association of this color with feminism and women’s rights. The term *purple economy*, coined in the 2020s and promoted within the framework of the United Nations, denotes a new vision of a sustainable and egalitarian economy, where caring work is emphasized as a crucial part of human wellbeing. The term *purplewashing* derides the practice of supporting gender equality on paper, without any real action. Therefore, while pink color is chiefly linked to traditional and even stereotypical femininity, purple symbolizes the political and economic position of women in society.

Moreover, in English neologisms, purple may convey the meaning of hybridity and blending, based on the fact that this color is in fact a mixture of blue and red. For instance, in the US, a *purple state* is another name for a swing state, which votes either for Democrats (blue) or Republicans (red), with equally the same level of probability. In the manosphere (the community centered on masculinity and misogyny), a *purple pill* refers to the middle ground between extreme misogyny (*red pill*) and mainstream views (*blue pill*). The term *purple-collar job* (not widely used yet) signifies employment in the field requiring a mixture of technical and creative skills, thus representing a merging of blue- and white-collar jobs.

Similar to purple, gray also tends to symbolize the state of “in-betweenness” and ambiguity. For instance, a *gray-hat hacker* is a hacker who may occasionally violate ethical norms or laws without committing grave offences (thus being in between the *white hats* and the *black hats*). *Gray economy* refers to economic activities that are neither fully legal nor entirely illegal (also known as *shadow economy*, *informal economy*). A *gray-collar job* involves a combination of physical and intellectual labor (nurses, lab technicians, electricians, etc.): the term is therefore very similar to *purple-collar job*, but significantly more common. Furthermore, the gray color may convey negativity, as a color close to black in the spectrum. A notable example is *gray-sky thinking* (a play on *blue-sky thinking*), meaning pessimistic worldview and thoughts. *Gray Thursday* has been suggested as the name for Thanksgiving Day (Thursday) being overtaken by early start of Black Friday sales. This neologism emerged in the early 2010s when large US retailers started opening stores on Thanksgiving evening, refusing to wait for Black Friday. It is therefore often discussed in the context of waning holiday spirit, overshadowed by rampant consumerism.

However, the vast majority of neologisms with *gray* are associated with old age, based on the culturally entrenched symbol of gray hair. The most common neologisms with this metaphoric meaning include:

- *gray ceiling* (a play on *glass ceiling*) – the barriers older people encounter in their career advancement due to ageism (also known as *silver ceiling*);
- *gray divorce* – divorce among older couples, which has become more frequent over the last decade (the divorcees are sometimes referred to as *silver splitters*);
- *gray tsunami* – the aging population crisis related to retiring Baby Boomers (also known as *silver tsunami*);
- *gray dollar* (Br. *gray pound*) – the purchasing power of the elderly population as consumers;
- *gray nomad* (chiefly Australian) – an elderly person who travels around the country, often in a recreational vehicle;
- *graycation* (a blend of *gray* and *vacation*) – going on holiday with grandparents.

As evident from the above, *gray* can be often interchanged with *silver* in age-related neologisms; however, *silver* counterparts may sound more respectful and convey more positive connotations. For example, *silver economy* refers to the system of products and services that satisfy the needs of the older generation; *silver workforce* (*workers*) describes older employees who continue working after retirement.

Regarding the white color, English neologisms exploit and reinforce its tight association with the White race, as was expected from the outset. For example, some relatively new terms in the discourse on race include:

- *white guilt* – the notion of collective responsibility of white people for the oppression of other races;

– *white savior* – a sarcastic label for a white person who tries to help, liberate or encourage non-white people, out of internalized feelings of guilt;

– *white fragility* – the tendency of white people to react defensively when confronted with racial issues (the term was coined by professor Robin DiAngelo).

Apart from this, white carries the symbolism of innocence and purity, especially in binary terms where the opposite notions are represented as black. For example, a white-hat hacker is an ethical hacker who protects systems from cyber threats. *White hydrogen* is one of the terms for pure, carbon-free hydrogen formed naturally in the earth. *White economy* refers to economic activities that are taxed and properly regulated, as opposed to *shadow*, or *gray economy*. The term *white pollution* denotes environmental pollution due to waste plastic and nylon bags. In the latter case, *white* does not symbolize innocence and benevolence, though, but rather bears connection to the predominant color of plastic waste.

Similar to white, the black color often appears in race-related neologisms. These include:

– *Black tax* – the financial burden of Black professionals who need to support their extended families due to deeply rooted racial inequality (the term originated in South Africa);

– *Black excellence* – a movement celebrating the achievements of Black individuals in various fields;

– *blackfishing* – the phenomenon when a non-Black person adjusts their appearance and general image on social media to look like a Black person.

The black color can also symbolize a malicious intent (e.g., *black hat hacker*) or extreme secrecy. The latter meaning is best illustrated by the terms *black operation* (a covert military or intelligence operation) and *black budget* (classified government budget for espionage and other covert activities), which emerged in the second half of the 20th century. A more recent example is *black box AI*, which denotes an artificial intelligence system whose inner workings are not divulged to users and may not be fully fathomable even to its developers.

However, in neologisms, malice and secrecy are even more frequently symbolized with the attribute *dark*. It is broadly represented in the field of technology, e.g., *dark web* – hidden part of the web, where illegal activities often occur; *dark patterns* – deceptive and manipulative web design tricks; *dark social* – interactions on social media that cannot be traced easily; *dark data* – untapped data that companies gather and store but fail to analyze for insights. However, new expressions with *dark* span across many other areas, including psychology, travelling and even gastronomy: *dark triad* – a set of negative personality traits (narcissism, Machiavellianism and psychopathy); *dark empathy* – using one's acute understanding of others' emotions for manipulative purposes; *dark tourism* – visiting cemeteries or places of tragedy out of interest; *dark store* – a warehouse used for online shopping only; *dark kitchen* – restaurants with no dining space working for delivery. It can be assumed that the attribute *dark* is preferred over *black* when referring to secret, hidden or harmful activities due to its more generic nature, encompassing different shades and nuances.

Conclusion. Novel color-based vocabulary in English is firmly grounded in traditional symbolic associations, especially as far as primary colors are concerned. Our study reveals that green, blue, red and gray are the most productive colors in English neology formation. Green has become deeply entrenched in both informal and institutional discourses as a symbol of eco-friendliness and sustainability. The traditional symbolism of blue as the color of water is giving rise to a large number of neologisms related to marine environment and ocean protection.

At the same time, we can see that color terms may acquire new metaphoric connotations due to novel cultural phenomena: this is best exemplified by red pill and blue pill, which originated from the legendary 1999 film *The Matrix* and have since been extensively used in political and social discussions. More recently, this metaphor has been reappropriated in the term *orange pill*, which denotes a person's dedication to Bitcoin investing and stems from the color of Bitcoin logo.

Another remarkable finding is that closely related colors may emphasize different aspects of the same phenomenon. Thus, through the lens of neology, both pink and purple colors are symbolically related to female gender, but in different ways: pink conveys the stereotypical femininity, whereas purple refers to women's struggle for equality. Likewise, the gray color foregrounds the negative aspects of old age, while silver is featured in neologisms that represent old age more positively or respectfully (*silver economy*, *silver workforce*, etc.).

In terms of structure, most color-based coinages are noun phrases of the ADJ + N type and compounds, followed by blending in frequency. Blends of the structure 'color name + washing' (initiated by *greenwashing*) are extremely prolific and now run the gamut from white to black. Another vastly productive pattern is the designation of white-collar vs. blue-collar jobs, which now has been expanded to incorporate the entire color spectrum.

We believe it is important to continue tracing the emergence and development of color-based neologisms in English and other languages to identify the new symbolism colors acquire in the culture. Promising lines of further research in this area would be cross-linguistic analysis of color-based neologisms and psycholinguistic exploration of associations they evoke.

Dictionaries and corpora

Cambridge University Press. (n.d.). About words – Cambridge Dictionary blog. <https://dictionaryblog.cambridge.org>

Davies, M. (2017-). The NOW Corpus (News on the Web): 15+ billion words from 2010 to the present. <https://www.english-corpora.org/now/>

Merriam-Webster Dictionary. <https://www.merriam-webster.com>

Oxford University Press. Oxford English Dictionary. <https://www.oed.com/>

Urban Dictionary: Define your world. <https://www.urbandictionary.com>

Wordspy: The word lover's guide to new words. <http://www.wordspy.com>

References:

1. Anderson, W., et al. (2014). *Colour Studies: A broad spectrum*. John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/z.191>
2. Hamilton, R. L. (2016). *Colour in English: from metonymy to metaphor*. PhD thesis, University of Glasgow. <https://theses.gla.ac.uk/7353/>
3. Kerremans, D. (2016). A Web of New Words. A Corpus-Based Study of the Conventionalization Process of English Neologisms. *English and American Studies in German*, 5(1), 8-10. <https://doi.org/10.1515/east-2016-0007>

4. Kövecses, Z., & Radden, G. (1998). Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*, 9(1), 37-78. <https://doi.org/10.1515/cogl.1998.9.1.37>
5. Kramar, N. (2022). *Slovník anhlomovnykh neolohizmiv XXI stolittya [A Dictionary of English Neologisms of the 21st Century]*. Kyiv: Interservis.
6. MacKenzie, S. (2024, Aug 26). How Trump was 'orange-pilled' by three bitcoiners in Puerto Rico and the promise of \$100 million. *CNBC*. <https://www.cnbc.com/2024/08/26/trump-orange-pilled-by-three-bitcoiners-in-puerto-rico-100-million.html>
7. Mattiello, E. (2017). *Analogy in word-formation: A study of English neologisms and occasionalisms* (Vol. 309). Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
8. O'Dell, F. (2016). Creating new words: affixation in neologisms. *ELT Journal*, 70(1), 94–99. <https://doi.org/10.1093/elt/ccv054>
9. Sandyha, L. O., & Oliinyk, I. V. (2020). English green neologisms reflecting new trends in sustainable development. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського (Серія: Філологія. Соціальні комунікації)*, 31(70), 187-192. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/34>
10. Wierzbicka, A. (1990). The meaning of color terms: semantics, culture, and cognition. *Cognitive Linguistics*, 1(1), 99-150. <https://doi.org/10.1515/cogl.1990.1.1.99>
11. Zatsnyi, Y., & Zaitseva, M. (2023). English language and social life innovations (2010–2022). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*, (1), 177-190.
12. Zella, G., et al. (2025). The role of neologisms in the climate change debate: Can new words help to speed up social change? *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 16(2), e70004. <https://doi.org/10.1002/wcc.70004>
13. Zhalay V.Ya., et al. (2024). Neolohizmy u suchasnomu komunikatyvnomu prostori. *Zbirnyk naukovykh prats' [Neologisms in the Modern Communicative Space. A Collection of Scientific Papers]*. K.: EDEL'VEYS.

Отримано: 30 березня 2025 р.

Прорецензовано: 24 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 27 квітня 2025 р.

email: oksanarog@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5304-0837>

email: aida.trotsiuk@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8311-6580>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-63-67](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-63-67)

Рогач О. О., Троцюк А. М. Структурно-семантичні особливості субстантивних англомовних неологізмів сфери економіки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 63–67.

УДК: 811.111'373.612:33

Рогач Оксана Олексіївна,
кандидат філологічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Троцюк Аїда Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБСТАНТИВНИХ АНГЛОМОВНИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Статтю присвячено аналізу структурно-семантичних особливостей субстантивних неологізмів сфери економіки перших двох декад ХХІ століття. Неологізми становлять собою новостворені слова або вислови, поява яких спричинена виникненням нових реалій, понять, ознак, властивостей, дій, або ж їх використовують для заміни вже наявної назви іншою, точнішою, зрозумілішою. Нові лексичні одиниці на позначення економічних явищ та процесів викликають до себе підвищений інтерес як лінгвістів, так і спеціалістів економічної сфери, оскільки вони є динамічним джерелом поповнення словникового складу мови і потребують постійного та детального дослідження з метою виявлення основних структурних й семантичних характеристик та закономірностей. Основні аспекти, які аналізують у цій галузі, включають джерела виникнення неологізмів, механізми творення неологізмів, їхні функції, та вплив на систему мови і соціальну комунікацію. Здійснений аналіз фактичного матеріалу дозволяє виділити такі семантичні групи неологізмів сфери економіки і бізнесу: економічні теорії і системи; моделі бізнесу; форми та стратегії маркетингу; різні види електронної торгівлі; особи, діяльність яких пов'язана з економікою та бізнесом; назви підприємств роздрібною торгівлі; а також назви валют.

Аналіз різних способів словотвору нових слів та словосполучень сфери економіки показав, що англійські неологізми економічної сфери 2000-2022 р.р. утворюються за допомогою «аналогічного словотвору» і «рекурсії», словоскладання та різних форм усичення, телескопії й аббревіації. Найпродуктивнішими словотвірними моделями є $N + N$ та $Adj. + N$. Проведене дослідження англійських неологізмів початку ХХІ століття свідчить про те, що полівекторне вивчення цих мовних одиниць є важливим та актуальним напрямом у сучасній лінгвістиці, оскільки відображає й пояснює зміни в мові, суспільстві, культурі та технологіях.

Ключові слова: економічна сфера, лексичні одиниці, субстантивні англомовні неологізми, моделі словотвору, семантичні групи.

Oksana Rohach,
Candidate of Philological Sciences, Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University
Aida Trotsiuk,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University

STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF SUBSTANTIVE ENGLISH-LANGUAGE NEOLOGISMS IN THE SPHERE OF ECONOMY

The article is devoted to the analysis of structural and semantic features of substantive neologisms in the sphere of economy in the first two decades of the 21st century. Neologisms are newly created words or expressions, the appearance of which is caused by the emergence of new realities, concepts, signs, properties, actions, or they are used to replace an existing name with another, more accurate, and understandable one. New lexical units for denoting economic phenomena and processes are of great interest to both linguists and specialists in the economic sphere, since they are a dynamic source of replenishment of the vocabulary of the language and require constant and detailed research in order to identify the main structural and semantic characteristics and patterns. The main aspects analyzed in this field include the sources of neologisms, the mechanisms of neologisms creation, their functions, and impact on the language system and social communication. The analysis of the factual material allows us to distinguish the following semantic groups of neologisms in the sphere of economy and business: economic theories and systems; business models; forms and strategies of marketing; various types of e-commerce; persons whose activities are related to the economy and business; names of retail trade enterprises; and names of national currencies.

The analysis of various ways of word formation of new words and phrases in the economic field showed that the English neologisms of the economic sphere of 2000-2022 are formed using "analogous word building" and "recursion", word compounding and various forms of clipping, blending, and abbreviation. The most productive word formation models are the $N + N$ and $Adj. + N$. The study of English neologisms of the early 21st century indicates that the multivectoral study of these linguistic units is an important and relevant direction in modern linguistics, as it reflects and explains changes in language, society, culture and technology.

Keywords: economic sphere, lexical units, substantive English-language neologisms, models of word formation, semantic groups.

Постановка проблеми. Неологізми постають одним із шляхів поповнення словникового фонду, активно утворюючись у часи значних потрясінь (Загнітко, 2020: 482). На початку ХХІ століття економічні кризи, онлайн-торгівля, швидкий розвиток ринку цифрових валют, цифрові технології, які проникають у всі сфери діяльності суспільства, в тому числі і в економічну, зумовили появу цілої низки неологізмів сфери економіки. Саме зростання кількості лексичних одиниць на позначення економічних явищ та процесів пояснює підвищений інтерес до цієї сфери як одного з джерел поповнення

словникового складу і потребує детального дослідження в аспекті виявлення основних структурних і семантичних характеристик, що й визначає **актуальність дослідження**. Основні аспекти, які аналізують у цій галузі, включають джерела виникнення неологізмів, механізми творення неологізмів, їхні функції, та вплив на систему мови і соціальну комунікацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню англійських неологізмів кінця XX початку XXI століття, їхнього виникнення, розвитку та впливу на мову присвячені праці таких вітчизняних лінгвістів-неологів, як Ю. А. Зацний, А. В. Янкова (Зацний, Янков, 2008), А. Е. Левицького (Левицький, 2005), Н. А. Крамар (Крамар, 2022), І. В. Андрусак (Андрусак, 2002), М. В. Белозьорова (Белозьоров, 2003). Зарубіжні мовознавці також займаються аналізом англійської неології, вивчають процеси мовних змін, включаючи появу неологізмів та наслідки неологізації для мови (Aitchison, 2000); вплив інтернету на мову, зокрема появу нових слів та виразів, пов'язаних з цифровими технологіями та онлайн-комунікацією (Crystal, 2009); впливання соціальних факторів на мовні зміни, включаючи виникнення та поширення неологізмів (Romaine, 2000); процеси словотворення в англійській мові, зокрема механізми утворення нових слів та їхню інтеграцію в мовну систему (Bauer, 2001); мовні зміни, появу та використання неологізмів у корпусах сучасної англійської мови (McEnery, 2001); виникнення, закріплення нових слів у мові та їхнє сприйняття носіями мови (Stockwell, 2019).

Метою статті є вивчення структурно-семантичних особливостей субстантивних неологізмів сфери економіки перших двох десятиліть XXI століття. Мета роботи зумовлює вирішення **таких завдань**: 1) визначити способи та моделі словотвору нової економічної лексики з точки зору продуктивності та непродуктивності кожного з них; 2) здійснити класифікацію нової лексики та встановити найчисленніші семантичні групи нових слів та словосполучень економічної сфери.

Матеріалом дослідження стали більш як 200 нових слів, словосполучень, що поповнили економічну лексику англійської мови за два десятиліття XXI сторіччя. Джерелом фактичного матеріалу слугували англо-український словник неологізмів початку XXI століття (Зацний, Янков, 2008), словник англословних неологізмів XXI століття (Крамар, 2022), електронні словники Dictionary.com (Електронний ресурс), Cambridge dictionary (Електронний ресурс), Collins Dictionary: New Word Suggestions (Електронний ресурс), Financial and business dictionaries and encyclopedias (Електронний ресурс).

Для досягнення поставленої мети й розв'язання конкретних завдань у роботі застосовано лексикографічний, структурно-словотвірний аналізи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неологізми – новостворені слова або вислови, поява яких спричинена виникненням нових реалій, понять, ознак, властивостей, дій, інколи ж – для заміни вже наявної назви іншою, точнішою, зрозумілішою; слово, а також його окреме значення, вислів, що постали в мові на певному етапі її розвитку та новизна яких усвідомлюється мовцями; або слово, які були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мовленні певного автора. (Загнітко, 2020: 482).

Серед видів словотвору – морфологічного (творення слів з допомогою афіксів), синтаксичного (утворення складних слів) та семантичного (вживання вже існуючих слів у новому значенні) на початку XXI століття зростає роль утворення нових слів шляхом словоскладання. Складні іменники утворюються за такими моделями: N (noun) + N (noun) → N (noun) або A (adjective) + N (noun) → N (noun).

Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що велика кількість неологізмів сфери економіки утворюється за моделлю N + N → N, тобто коли в складне слово об'єднуються два іменники. Хоча за формою такі утворення схожі на фрази, вони функціонують як слова. Така властивість англійської мови називається «рекурсією», а сам процес утворення складних слів дістав назву «рекурсивного процесу» (Зацний, Янков, 2008: 54-55). Наприклад: *cart abandonment* – when a potential customer starts a check out process for an online order but drops out of the process before completing the purchase; *cryptocurrency exchange* – a business that allows customers to trade cryptocurrencies or digital currencies for other assets, such as conventional fiat money or other digital currencies; *disloyalty bonus* – the tendency for people who move jobs to see more growth in wages than those who stay at a workplace for a long time, *flash crash* – a type of stock market crash, in which prices plummet then rebound rapidly; *liar loan*, *retail apocalypse*, *hawala network* – an informal channel for transferring funds from one location to another through service providers; *lipstick effect* – during a recession, the tendency for consumers to purchase small, comforting items such as lipstick rather than large luxury items; *lipstick indicator* – the tendency for lipstick sales to increase prior to and during a recession; *education mortgage* – 1) a mortgage that covers the cost of a student's university or college education and that is paid back over an extended period, similar to a residential mortgage. 2) the debt that a student holds at the end of their university or college; *whisper number* – an unofficial forecast of a company's earnings based on rumors and other unsubstantiated sources; *vice fund* – a mutual fund that invests in alcoholic drinks, tobacco, gambling, and defense industries; *stealth tax* – a new tax that is collected in a way that is not very obvious, so people may not realize that they are paying it; *soul proprietorship* – combining a business career with your spiritual and emotional growth.

Значна кількість неологізмів утворюється за моделлю Adj + N → N: *black swan* – an unpredictable or unforeseen event, typically one with extreme consequences; *alternative finance* – financial channels, processes, and instruments that have emerged outside of the traditional finance system, *collaborative consumption* – the shared use of a good or service by a group, *conversational commerce* – conversational commerce refers to how e-commerce brands and retailers use messaging and conversational technology to improve the shopping experience, *deep work* – a state of peak concentration that lets you learn hard things and create quality work quickly; *financial literacy* – the ability to understand and effectively use various financial skills, including personal financial management, budgeting, and investing; *omnichannel marketing* – a way of selling products that is the same and equally good for the customer whether they are buying from a computer, a mobile phone app, etc., or in a physical shop; *toxic asset* – a financial asset whose price has fallen by a large amount and that cannot be easily sold; *buzz marketing* – a method of selling a product by getting people to talk about it to other people, especially over the internet; *corporate anorexia* – a condition or state in which a corporation has cut costs or employees to the point of endangering the business; corporate welfare, *green accounting* – a type of accounting that attempts to factor environmental costs into the financial results of operations; *live commercial* – an advertisement that is broadcast in real-time during a television program; *sustainable growth* – the realistically attainable growth that a company could maintain without running into problems.

Продуктивним типом словотворення є словоскладання, при якому нові слова утворюються шляхом простого додавання коренів чи основ. У складному слові значення його частин зливається для позначення цілісного поняття, яке сприймається як цілісна одиниця. Наприклад: *backsourcing* (від *back* і *sourcing*), *bitcoin* (від *bit* і *coin*), *blockchain* (від *block* і *chain*), *crowdfunding* (від *crowd* і *funding*), *crowdsourcing* (від *crowd* і *sourcing*), *hashrate* (від *hash* і *rate*).

Іншим високопродуктивним типом утворення економічних неологізмів в англійській мові є **скорочення слів**. Часто підлягають скороченню багатоскладові слова. При цьому випадати може будь-яка частина слова. Характерним типом скорочених слів є слова, коли скороченню підлягає друге слово (з'єднуються перше слово і кінець другого слова). Наприклад: *bluewashing* (від *blue* і *whitewashing*) – deceptive marketing that overstates a company's commitment to responsible social practices; *decacorn* (від *deca* і *unicorn*) – a privately held company with a valuation that exceeds \$10 billion; *freecycling* (від *free* і *recycling*) – a network of citizens who cooperate online to promote recycling by offering one another unwanted items free of charge; *greedflation* (від *greed* і *inflation*) – a rise in prices that is not due to market pressure, but is caused by corporate executives solely to increase profits that are already excessive; *mancession* (від *man* і *recession*) – a recession that impacts men more than it does women due to the loss of jobs in the relevant industries; *prankvertising* (від *prank* і *advertising*) – use of pranks and jokes as part of a marketing campaign; *returnship* (від *return* і *internship*) – internships for employees returning to work after a long period of absence (maternity leave, military service, training); *sharewashing* (від *share* і *whitewashing*) – a marketing strategy which deceives people by trying to suggest that a business is motivated by principles of sharing rather than conventional profits; *shrinkflation* (від *shrink* і *inflation*) – the situation when the price of a product stays the same but its size gets smaller; *skimpflation* (від *skimp* і *inflation*) – a situation where businesses reduce the quality of a product or service while keeping the price the same or even increasing it; *slowbalisation* (від *slow* і *globalization*) – the slowing of globalization, characterized by the slowing of global trade; *stablecoin* (від *stable* і *bitcoin*) – a cryptocurrency designed to have a less volatile value than other cryptocurrencies, often accomplished by pegging its value to another asset such as a government-backed currency or gold; *sweatworking* (від *sweat* і *networking*) – business networking while taking physical exercise and so working up a sweat; *webrooming* (від *web* і *showrooming*) – the practice of looking at something you want to buy online and then later buying it in a shop; *shopathon* (*informal*, від *shop* і *marathon*) – a long session of shopping.

Рідше скороченню підлягає перше слово, а друге залишається без змін. Наприклад: *crypto-bro* (від *cryptocurrency* і *bro*) – an enthusiastic cryptocurrency supporter, usually male, especially a dogmatic, condescending one; *crypto-mugging* n. (від *cryptocurrency* і *mugging*) – a crime where someone physically assaults a victim to snatch their smartphone and steal their coins; *re-commerce* (*reverse* + *commerce*) – selling previously owned items to buyers who reuse, recycle, or resell them.

Численними виявилися складноскорочені слова, так звані слова-телескопи, коли до апокопи першого кореня додається афераза другого, тобто з'єднуються початок першого і кінець другого слова (Верб, 2003: 48-49). Наприклад, *cryptojacking* (від *cryptocurrency* і *hijacking*); *finfluencer* (від *finance* і *influencer*); *pulchronics* (від лат. *pulcher* і англ. *economics*); *wackaging* n. (від *wacky* і *packaging*); *conventory* (*control* і *inventory*); *culternomics* (*culture* і *economics*); *frugalnomics* (*frugality* і *economics*); *infomediary* (*information* + *intermediary*), *infonomics* (*information* + *economics*), *mistakonomics* (*mistake* + *economics*), *plutonomy* (*plutocracy* + *economy*); *Chindia* (*China* + *India*) – China and India taken together, particularly as an economic entity or market.

У період 2000-2022 років все більшого поширення набувають акроніми, – скорочення, в яких використовуються лише початкові букви слів. Наприклад, *DOTBAM* – the online division or group of a traditional brick-and-mortar store; *SGR* (Sustainable Growth Rate) – the maximum growth rate that a company can sustain without having to increase financial leverage; *HENRY* (High Earner Not Rich Yet) – a person (usually young) who has an above-average income but tends to spend it rather than invest or save it; *PWYC* (Pay What You Can) – a business model which does not depend on set prices for its goods, but instead asks customers to pay what they feel the product or service is worth to them; *BOGOF* (Buy-One-Get-One-Free) – the practice of giving customers an extra product free each time they buy one product, *B2B* (Business-To-Business – електронна торгівля за схемою 'від одного підприємства до іншого'), *B2C* (Business-To-Consumer – електронна торгівля за схемою 'від ділового підприємства до споживача'), *B2B2C* (Business-To-Business-To-Consumer – електронна торгівля за схемою 'від одного ділового підприємства до іншого і до споживача'), *C2B2C* (Consumer-To-Business-To-Consumer – електронна торгівля за схемою 'від одного споживача через ділове підприємство до іншого споживача').

Існують і змішані типи таких слів, коли частина елементів представлена початковою літерою, а інші елементи – складами чи цілими словами. Наприклад, *ATM jackpotting* – a form of attack where hackers breach ATMs to gain access to their system and force them to withdraw money, without the need for a card to be inserted or a legitimate transaction to take place; *P2P lending* (peer-to-peer lending) – the practice of lending money to individuals or businesses through online services that match lenders with borrowers.

Продуктивним типом формування неологізмів англійської мови періоду 2000-2022 років є «аналогійний словотвір», коли нова одиниця утворюється не стільки за певною моделлю, скільки за зразком конкретної мовної одиниці шляхом заміни в цій одиниці одних структурно-семантичних елементів іншими (Зацний, Янков, 2008: 57). Так, за зразком словосполучення *baby shower* виник неологізм *business shower* – a party organized to celebrate the founding of a new company, usually shortly before its official opening; за аналогією слова *flash-mob* – неологізм *cash mob* – an event where people support a local retailer by gathering en masse to purchase the store's products; за зразком словосполучення *alpha geek* утворений неологізм *alpha consumer* – someone that plays a key role in connecting with the concept behind a product, then adopting that product, and finally validating it for the rest of society; за аналогією до *black swan* утворився неологізм *black elephant* – extremely likely and widely predicted events that are usually ignored either by many or a society as a whole; за зразком виразу *chief executive officer* виникла ціла низка неологізмів на позначення корпоративних посад: *chief experience officer*, *chief financial officer*, *chief content officer*, *chief learning officer*, *chief privacy officer*, *chief risk officer*. За аналогією до *e-commerce* утворені новотвори для позначення таких видів "електронної" торгівлі, як *d-commerce* (digital commerce) – purchasing and selling goods and services through digital channels, *m-commerce* – commercial transactions conducted electronically by mobile phone; *t-commerce*

(television commerce) – the activity of buying and selling products and services using interactive television; *v-commerce* – trading by means of verbal agreements (live voice) via computer or telephone.

Аналіз фактичного матеріалу дозволяє виділити такі семантичні групи неологізмів сфери економіки і бізнесу:

– економічні теорії/системи, моделі бізнесу. Слово *economy* як ключове слово, яке позначає поняття “економіка”, слугує основою для цілої низки неологізмів. Наприклад, *cappuccino economy* – an economy that displays frenzied growth or activity in one sector; *dot-com economy (informal)* – an economic activity relating to a company whose business involves the Internet; *zero-friction economy* – an economic system with free movement of capital, goods, labor and ideas in the geographical space in the context of globalization; *anxiety economy* – an economy based on the production and sale of goods and services aimed at making anxiety less severe; *eco-economy* – principles of economic development that take into account the need to preserve the environment; *reputation economy* – an environment where brands are built based on how they are perceived online and the promise they deliver offline; *flat white economy* – a segment of the economy developed by people working remotely in a coffee shop rather than in an office; *homebody economy* – a sector of the economy related to goods intended for use at home (furniture, kitchen appliances, etc.); *gig economy* – economic activity that involves the use of temporary or freelance workers to perform jobs typically in the service sector; *sharing economy* – economic activity that involves individuals buying or selling usually temporary access to goods or services especially as arranged through an online company or organization;

– форми та стратегії маркетингу: Лексема *marketing* є основою таких неологізмів: *omnichannel marketing* – a way of selling products that is the same and equally good for the customer whether they are buying from a computer, a mobile phone app, etc., or in a physical shop; *buzz marketing* – ‘undercover marketing’ – a method of selling a product by getting people to talk about it to other people, especially over the internet; *Christmas marketing* – a strategy that businesses use to promote their products or services during the holiday season; *guerrilla marketing* – unusual methods of getting attention for a product or service, usually ones that cost little money and involve giving or showing things to people in public places; *permission marketing* – a form of marketing where the marketer asks the consumer for permission to send them targeted ads based on personal data supplied by the consumer; *viral marketing* – a marketing technique in which a company’s customers are encouraged to spread knowledge or endorsement of a product by word of mouth or the Internet; *neuromarketing* – techniques used to study the brain to predict consumer decision-making behavior. Стратегії маркетингу відображені в таких словах-телескопах як *prankvertising* – a popular tactic of brand promotion through pranks; *sharewashing* – a marketing strategy which deceives people by trying to suggest that a business is motivated by principles of sharing rather than conventional profits”.

– різні види електронної торгівлі: B2B (business-to-business), B2C (business-to-consumer), B2B2C (business-to-business-to-consumer), C2B2C (consumer-to-business-to-consumer), C2C (consumer-to-consumer), “B2E (business-to-employee); d-commerce (digital commerce), m-commerce; t-commerce (television commerce); v-commerce.

– особи, діяльність яких пов’язана з економікою та бізнесом: *crypto bro* – an enthusiastic cryptocurrency supporter, usually male, especially a dogmatic, condescending one; *influencer* – a person who advises others on their (personal) finances online, primarily on social media; *HENRY* – a person (usually young) who has an above-average income but tends to spend it rather than invest or save it; *slashie (informal)* – a person who gains income from more than one occupation; *knowledge angel* – an individual with extensive knowledge in one or more aspects of business who helps a startup company that lacks expertise in those areas; *marzipan layer* – the level of managers and other senior staff just below the topmost level of directors or partners; *portfolio worker* – a person who works for several different companies or organizations at the same time; *serial entrepreneur* – a business person that successfully starts a number of different businesses; *social entrepreneur* – an entrepreneur who uses business tactics to create non-profit structures; *dot-commer* – a person engaged in a dotcom business enterprise; *dot snot* – a young person with an arrogant and self-important manner because he/she has become rich by creating a dot com company; *homepreneur* – an entrepreneur who creates and manages a home based business; *soul proprietor* – a businessperson or entrepreneur who balances work with emotional and spiritual growth; *virtual manager* – a manager who directs employees from a remote location such as home or a central office;

– назви підприємств роздрібної торгівлі: *pop-up retail* – temporary retail stores that open for a short period of time in order to take advantage of a passing fad or seasonal demand; *power center* – a large, open air retail mall that consists mostly of big box stores; *lifestyle center* – an open-air shopping center which aims to create a pedestrian-friendly, town-like atmosphere with sidewalks, landscaping, ambient lighting, and park benches; *clicks and bricks* (clicks and mortar) – selling products to consumers via several channels, one which is usually a tangible shop and the other one an e-business; *cyberplaza* (cybermall) – a virtual online shopping center, a collection of cyberstores; *DOTBAM* – the online division or group of a traditional brick-and-mortar store;

– назви валют: *bitcoin* – a digital currency that is produced by a public network rather than any government and uses special codes to keep it secure; *cryptocurrency* – a digital currency in which transactions are verified and records maintained by a decentralized system using cryptography, rather than by a centralized authority; *non-fungible token* – blockchain-based tokens that each represent a unique asset like a piece of art, digital content, or media; *stablecoin* – a cryptocurrency designed to have a less volatile value than other cryptocurrencies, often accomplished by pegging its value to another asset such as a government-backed currency or gold; *cybercash* – money represented in electronic form for the purpose of financial transaction over the internet.

Висновки. Дослідження англійських неологізмів початку XXI століття є важливим напрямом у сучасній лінгвістиці, оскільки відображає зміни в суспільстві, культурі та технологіях. Аналіз різних способів словотвору нових слів та словосполучень сфери економіки показав, що формування англійських неологізмів економічної сфери 2000-2022 років утворюються за допомогою «аналогійного словотвору» та «рекурсії», словоскладання та різних форм скорочення. Найпродуктивнішими є моделі N + N та Adj. + N. В основному це найменування економічних теорій, систем, моделей бізнесу; різновиди електронної торгівлі; назви підприємств роздрібної торгівлі; форми та стратегії маркетингу; назви валют; осіб, діяльність яких пов’язана з економікою та бізнесом.

У подальших наукових розвідках вважаємо за доцільне досліджувати шляхи поповнення лексичних одиниць економічної сфери та перекладацький аспект неологізмів.

Література:

1. Андрусяк І. В. Англійські неологізми кінця XX століття як складова мовної картини світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол наук : 10.02.04 / Київ. нац. ун.-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002. 16 с.
2. Белозьоров М. В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурний, семантичний і соціо-функціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол наук : 10.02.04 / Київ. нац. ун.-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 19 с.
3. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов : посібник для перекладацьких відділень вузів. Вінниця : Нова книга, 2003. 160 с.
4. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 920 с.
5. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття : Англо-український словник. Вінниця : Нова книга, 2008. 360 с.
6. Крамар Н. Словник англомовних неологізмів XXI століття. К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2022. 240 с.
7. Левицький А. Е. Актуальні проблеми розвитку неології (на матеріалі сучасної англійської мови). *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*, 2005. Вип. 23. С. 16-21.
8. Academic Dictionaries and Encyclopedias. URL: https://new_words.en-academic.com/
9. Aitchison J. *Language Change: Progress or Decay?* (Cambridge Approaches to Linguistics). Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 324 p.
10. Bauer L. *Morphological Productivity*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 245 p.
11. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
12. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 499 p.
13. Dictionary.com. Meanings & definitions of English words. URL: <https://www.dictionary.com/>
14. Financial and Business terms. URL: https://business_finance.en-academic.com/
15. McEnery T., Hardie A. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 245 p.
16. Romaine S. *Language in Society: An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford : Oxford University Press, 2000. 248 p.
17. Stockwell P. *Cognitive Poetics*. London : Routledge, 2019. 256 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9780367854546>.

References:

1. Andrusiak I. V. (2002). Anhliiski neolohizmy kintsia XX stolittia jak skladova movnoii kartyny svitu. [English neologisms as a constituent part of a linguistic map of the world]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr "Kyivskiy universytet". 16 p. [in Ukrainian].
2. Bieloziorov M. V. (2003). Anhliiski leksychni ta phraseolohichni novotvory u sferi ekonomiky: strukturnyi, semantychnyi sociofunktsionalnyi aspekty. [English lexical and phraseological newforms in the field of economy: structural, semantic, sociofunctional aspects]. Kyiv : Vydavnychiy tsentr "Kyivskiy universytet". 19 p. [in Ukrainian].
3. Verba L. H. (2003). Porivnialna leksykologhiia anhliiskoi ta ukrainskoi mov : posibnyk dlia perekladats'kykh viddilen'vuziv. [Comparative lexicology of the English and Ukrainian languages : textbook for translation departments]. Vinnytsia : Nova Knuha. 160 p. [in Ukrainian].
4. Zahnitko A. P. (2020). Suchasnyi lnhvistychnyi slovnyk. [Modern linguistic Dictionary]. Vinnytsia : TVORY. 920. [in Ukrainian].
5. Zatsnyi Yu. A., Yankov A. V. (2008). Innovatsiii u slovnykovomy skladi anhliiskoi movy pochatku XXI stolittia : anglo-ukrainskyi slovnyk. [Innovations in the Vocabulary of the English Language at the Beginning of the XXI Century: English-Ukrainian Dictionary]. Vinnytsia : Nova knyha. 360 p. [in Ukrainian].
6. Kramar N. (2022). Slovnyk anhlo-movnykh neolohizmiv XXI stolittia. [Dictionary of the English neologisms of the 21st century]. K. : TOV "Ltd "Interservice". 240 p. [in Ukrainian].
7. Levytskyi A. E. (2005). Aktualni problemy rozvytku neolohii (na materialy suchasnoi anhliiskoi movy) [Acute problems of the development of neology (on the basis of modern English)]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Vyp. 23. P. 16-21. [in Ukrainian].
8. Academic Dictionaries and Encyclopedias. URL: https://new_words.en-academic.com/
9. Aitchison J. *Language Change: Progress or Decay?* (Cambridge Approaches to Linguistics). Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 324 p.
10. Bauer L. *Morphological Productivity*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 245 p.
11. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
12. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 499 p.
13. Dictionary.com. Meanings & definitions of English words. URL: <https://www.dictionary.com/>
14. Financial and Business terms. URL: https://business_finance.en-academic.com/
15. McEnery T., Hardie A. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 245 p.
16. Romaine S. *Language in Society: An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford : Oxford University Press, 2000. 248 p.
17. Stockwell P. *Cognitive Poetics*. London : Routledge, 2019. 256 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9780367854546>.

Отримано: 28 березня 2025 р.

Прорецензовано: 15 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 24 квітня 2025 р.

email: ianina.tagiltseva@pdau.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4005-0227>

email: maryna.antonuk@pdau.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1768-4651>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-68-71](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-68-71)

Тагільцева Я. М., Антонюк М. А. Лінгвістичний аналіз англомовних композитів українознавчого корпусу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 68–71.

УДК: 81'42:[811.111:811.161.2

Тагільцева Яніна Михайлівна,
кандидат філологічних наук, доцент

Антонюк Марина Анатоліївна,
кандидат філологічних наук,

Полтавський державний аграрний університет

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ КОМПОЗИТІВ УКРАЇНОЗНАВЧОГО КОРПУСУ

У статті здійснено комплексний аналіз англомовних складних слів українознавчого корпусу, а саме у галузі культури. Підкреслено глобальне значення цієї теми у контексті російсько-української війни. Представлено визначення композиту як лексичної одиниці і запропоновано тематичні групи, що є фокусом вивчення. Досліджувану категорію проаналізовано на поліфункціональному рівні – фонетичному, орфографічному, морфологічному та семантичному. У межах фонетичного аспекту визначено слова з основним наголосом на першому і другому компонентах. Підкреслено, що коректне фонетичне відтворення сприяє правильному сприйняттю та поширенню українознавчих реалій у світі. З погляду орфографічних ознак виділено правопис компонентів складних слів разом, окремо, через дефіс та варіативний спосіб написання. У контексті морфологічних особливостей визначено типові словотвірні моделі складних лексем, встановлено часте використання лексем *home*, *hand*, *white*, що влучно відображають символіку і цінності української культури. На рівні словотвору виділено композити, утворені як з простих, так і похідних основ, крім того, відзначено полікомпонентні лексичні одиниці, що виникли шляхом злиття фрази у єдиний вираз. Визначено способи поєднання основ – без сполучного слова (юкстапозиція) та з прийменником і сполучником як з'єднувальними елементами. Встановлено, що більшість англомовних складних лексем українознавчого корпусу представлені синтаксичними композитами, меншість становлять аналогічні. З погляду семантики відзначено еноцентричні та координативні слова. У межах досліджуваної лексичної групи виявлено колороніми, що репрезентовані назвами відтінків; визначено їх описово-символічну функцію.

Ключові слова: лінгвістичний аналіз, композит, українознавчий корпус, фонетика, орфографія, морфологія, семантика.

Yanina Tahiltseva,
PhD in Philology, Associate Professor,
Maryna Antoniuk,
PhD in Philology,
Poltava State Agrarian University

LINGUISTIC ANALYSIS OF ENGLISH COMPOSITES IN THE UKRAINIAN STUDIES CORPUS

The article deals with a comprehensive analysis of English compound words in the Ukrainian studies corpus, namely in the field of culture. The global significance of this topic in the context of the Russian-Ukrainian war is emphasised. The definition of a compound as a lexical unit is presented and thematic groups that are the focus of the research are proposed. The studied category is analysed at the multifunctional level – phonetic, orthographic, morphological and semantic. Within the phonetic aspect, those words are identified which have the main stress on the first and second components. It is emphasised that the correct phonetic reproduction contributes to the proper perception and dissemination of Ukrainian realities in the world. In terms of orthographic features, the spelling of the components of compound words as a single unit, separately, hyphenated and variable spelling is highlighted. In the context of morphological peculiarities, the authors identify typical models of word formation of complex lexemes and reveals the frequent use of the lexemes *home*, *hand*, *white*, which accurately reflect the symbolism and values of Ukrainian culture. At the word-formation level, composites formed from both simple and derived stems are considered. Additionally, polycomponent lexical units that emerged through the merging of a phrase into a single expression are noted. The ways of combining the stems are identified – without a linking word (juxtaposition) and with a preposition and a conjunction as linking elements. It is found out that most English compound lexemes in the Ukrainian studies corpus are represented by syntactic composites, while a smaller portion consists of analogous formations. From the semantic point of view, endocentric and coordinative words are distinguished. Within the studied lexical group, colouronyms represented by names of shades are identified; their descriptive and symbolic functions are determined.

Keywords: linguistic analysis, composite, Ukrainian studies corpus, phonetics, orthography, morphology, semantics.

Сучасний стрімкий розвиток суспільства, науки, технології, культури та інших сфер життєдіяльності має неабиякий вплив на еволюцію мови, що зокрема відзначається поповненням її словникового складу. Особливо відчутно спостерігаємо такі зміни в англійській мові як засоби міжнародної комунікації, що постійно збагачується складними словами у процесі адаптації до нових реалій та відтворення національної ідентичності. У текстах країнознавчої тематики композити забезпечують точність, стислість і багатство змісту, що необхідно для ефективного опису різноманітних аспектів культури, історії, географії та соціального життя певної країни.

У нашій науковій розвідці маємо дослідити особливості складних слів, що використовуються в українознавчому корпусі, зокрема у галузі культури. В умовах війни тема українознавства набуває глобального значення. Інформація про нашу країну представлена на світовому рівні переважно англійською мовою, тому **актуальність** аналізу лексики, що репрезентує національні особливості, не викликає сумнівів.

Джерельною базою наукової студії слугували дослідження американських авторів L. Wickland та A. Stevens, Sean N. Bennet, науковий журнал *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, *Harvard Ukrainian Studies*, наукові статті (Р. Литвинович, 2024) вибірки з науково-популярної літератури тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити, проблематика складних слів в англійській мові привертає увагу сучасних лінгвістів, які розглядають це питання в різних аспектах. Так Rand Zuhair Younis досліджує англійські композити на фонетичному рівні, аналізуючи сполучення приголосних за відсутності голосних між ними у межах складу. Складні слова є об'єктом компаративних наукових розвідок, у яких автори проводять паралелі між англійськими лексичними одиницями та албанськими (Mirhat ALIU, 2024; S. Millaku, X. Millaku, 2022), узбецькими (S. Rahimova, 2023; N. Sattorova, 2022) та ін. Композити також розглядають у перекладознавчому контексті, а саме проблеми перекладу англійських складних лексем узбецькою мовою (O. R. Anarbaev, 2024), індонезійською (Dwi Apsita Estorina, Ikmi Nur Oktavianti, 2017; Laila Damayanti, I Wayan Pastika, Ni Luh Nyoman Seri Malini, 2020), арабською (Dr. Walid M. Amer, Dr. Karim Menacere, 2019) тощо.

Композити як продукт словотвору – у центрі уваги українських науковців. І. Онищенко, А. Яновець розглядають англійські композити у структурно-семантичному та стилістичному аспекті, аналізуючи складні лексеми розмовно-побутового та публіцистичного реєстру та відзначаючи їх емотивно-оцінну семантику (Онищенко, Яновець, 2020). Моделі складних слів релігійного лексику предствляють науковий інтерес М. Бойчук (2021). Д. Дубравська детально досліджує класифікацію композитів (Дубравська, 2011). Морфологічні особливості складних слів вивчають Л. Соловійова, І. Сніховська (2023), І. Гонта (2015) та ін.

Згідно з нашими спостереженнями, питання системного вивчення англійської лексики українознавчого корпусу, зокрема складних слів, залишається лакуною у сучасному мовознавстві. Тож наша наукова студія представляє наукову новизну і є на часі.

У фокусі комплексного лінгвістичного аналізу – група складних слів культурознавчого контенту, у межах якої ми виокремили наступні тематичні підгрупи: їжа (*bundt cake, cheesecake, hard/soft-boiled*), одяг (*headscarf, fly-away, wide-legged*), домашній інтер'єр (*fireplace, candlesticks, pillowcases, horseshoe*), родинні зв'язки (*mother-in-law, great-grandmother, godchildren*), господарська діяльність (*home-grown, black soil, hand-painted, farmhouse*), народне мистецтво (*hand-woven/embroidered, wax resist, handiwork, craftsman*), святаП (*Holly week, Palm Sunday, Clean Thursday, Christmas Eve*), обряди (*teatime, candlelit, wedding ceremony, picnic-like*), колористична символіка (*raddish-brown, yellow-green, cherry-red*), довкілля (*countryside, Motherland-Mother*).

Ми визначасмо складне слово, або композит, як самостійну лексичну одиницю, утворену шляхом об'єднання двох або більше основ, які можуть належати до різних частин мови, утворюючи цілісну мовну одиницю, що характеризується самостійним лексичним значенням, семантичною та функціональною єдністю, специфічною морфологічною структурою та графічним оформленням.

Англійські складні слова українознавчої тематики відображають специфіку адаптації української лексики та понять до англійської мови. На фонетичному рівні, аналізуючи позицію наголосу, можна зробити висновок, що в більшості композитних лексем наголос припадає на перший компонент: *artwork* /'ɑ:twɜ:k/, *household* /'haʊshəʊld/, *farmhouse* /'fɑ:mhaʊs/, *godchildren* /'gɔ:d-tʃɪldrən/, *homeland* /'həʊmlænd/ тощо. Лише в меншості випадків спостерігається подвійний («дворівневий» (Дубравська, 2011)) наголос, де основний і другорядний наголоси розподіляються між компонентами: *handmade* /'hænd'meɪd/, *farewell* /'feə'wel/ тощо. При цьому лексема з основним наголосом є семантичним центром композита. Фонетичні особливості складних лексем допомагають визначити їхню вимову та значення, забезпечують баланс між автентичністю української мови та адаптацією до фонетичних норм англійської. Це сприяє як коректному сприйняттю, так і популяризації українознавчих реалій у світі.

У межах орфографічної характеристики аналізуємо особливості правопису складних слів, виділяючи такі категорії: 1) композити, компоненти яких пишуться разом (*closed/solid*, «суцільне написання» (Дубравська, 2011)) (*craftsman, sunflower, woodwork, buyout* тощо); 2) складні слова, у яких компоненти оформлено окремо (*open/spaced*, «роздільне написання» (Дубравська, 2011)) (*maple tree, table settings, folk art, Christmas Eve* тощо); 3) багатоконпонентні лексеми, що пишуться через дефіс (*hyphenated*) (*sister-in-law, song-and-dance, well-being* тощо); 4) композити з варіативним орфографічним оформленням (*bee-keeping – beekeeping, horse-riding – horse riding, white-washed – whitewashed*). Правильний правопис складних слів забезпечує відповідне сприйняття та розуміння українських культурних реалій в англійському світі.

За морфологічною ознакою, що полягає у визначенні єдності складного слова та належності компонентів до певної частини мови, ми виділили основні словотворчі моделі складних лексем:

N (noun) + N: *marketplace, beeswax, honeymoon, horseshoe, Palm Sunday*

N + A (adjective): *centuries-old, wheat textured*

A + N: *front door*

A+A: *white-trimmed, yellow-green, cherry-red, reddish-brown*

A+-ing form: *whitewashing, long-standing, matchmaking*

N + V(verb), у межах даної моделі виокремлюємо наступні підмоделі: N + V-ing (*life-giving, matchmaking, bread-making, life-changing*); N + Participle II (*community-based, hand-embroidered, time-honored, home-grown*).

A+Participle II: *Biblical-based, hard/soft-boiled, cold-pressed, fresh-grown*

Compounds with prepositions (*mother-in-law, sister-in-law, easy-to-live-with, white-on-white*) and numerals (*600-square-foot* (apartment), *17th and 18th century* (rural life)).

Окрім того морфологічна ознака цілісної форми складних слів полягає у використанні одного й того ж слова у структурі композита. Серед композитів, що містять іменник, частотним є вживання лексем *home* (*homemade, hometown*), *hand* (*hand-printed/woven/embroidered*), які влучно передають ключові ідеї та цінності української культури: любов до рідної землі, працьовитість, творчість та відображають багатогранність української ідентичності. У прикметникових моделях домінує назва кольору *white* (*whitewashing, white-washed, white-on-white*). Відомо, що білий колір у національній

культури асоціюють із чистотою, світлом, невинністю, священністю та зв'язком із духовним світом, тому він виступає важливим елементом української символіки і є часто вживаним у національному лексиконі.

Компоненти складних слів культурознавчого дискурсу мають різну структуру основ. Так існують лексеми, що утворюються з простих основ (*doorway, horseshoe, folk tale, sofa bed*). Спостерігаємо також низку композитів, у складі яких один з компонентів – похідна основа. У цій групі виділяємо слова, що містять другу складову, представлену Past Participle (*newborn, newly-wed, hand-woven, home grown*), герундієм (*bread-making, long-standing, life-changing, matchmaking*) та іменником із суфіксом -er, що позначає виконавця дії (*matchmaker, cabinetmaker*). Крім того у межах англомовного композитного корпусу української культури знаходимо складні лексеми, один з компонентів яких є складною основою (*Motherland-Mother* (the name of the statue)). Як зазначає Д. Дубравська, уже сформовані композити можуть виступати структурним елементом нового композиту (Дубравська, 2011). Згідно з «принципом дихотомічного членування структури лексичної одиниці за безпосередніми складовими» (Дмитрошкін, 2017: 188) лексема *Motherland-Mother* складається з трьох референтних компонентів: *mother+land* і *mother*; *great grandmother* = *great* і *grand+mother*. Для досліджуваної лексичної групи також характерними є полікомпонентні композити, утворені шляхом злиття фрази у єдиний вираз (*song-and-dance* (ensembles), *slash-and-burn* (agriculture), *easy-to-live-with* (palette), *600-square-foot* (apartment)). На нашу думку, такі утворення більш чітко передають смислове навантаження, надають тексту стилістичної виразності та образності, яскраво відтворюючи колорит української культури.

Відповідно до структури складних слів українознавчої тематики визначаємо наступні способи поєднання основ:

1) юкстапозиція (оформлення композита без сполучного елемента): *country-style, pillowcase, dinnerware, woodwork, buyout, well-being* (відомо, що дана модель є поширеною в англійській мові у зв'язку з її аналітичною будовою);

2) використання з'єднувальних елементів: сполучників (*song-and-dance, slash-and-burn*), прийменників (*faint-of-heart, easy-to-live-with, white-on-white*)), що репрезентує синтаксичний спосіб утворення складних слів, які є фіксованими сполученнями, що зберігають у своїй структурі синтагматичні зв'язки властиві мові.

Згідно з нашими спостереженнями основний масив композитів українознавчого корпусу складають лексеми, що утворилися шляхом трансформації словосполучень за моделями, що вже існують у мові (*life-giving/changing* (give/change life), *horse-riding* (ride a horse), *bread-making* (make bread), *bee-keeping* (keep bees), *stock-raising* (raise stock) – синтаксичні композити, меншість представляють аналогічні композити – ті, «які утворилися за аналогією з синтаксичними композитами на базі слів, що не пов'язуються в синтагмі» (Самойленко, 2012: 133) (*countryside, bridesmaid, groomsman*).

Варто зазначити, що англомовні складні слова українознавчого корпусу відзначаються парадигматичною структурою. Так слово *tree* виступає гіперонімом до таких назв, як *maple tree, fir-tree, Christmas tree*; *mother* – *mother-in-law*; *land* – *homeland, motherland* тощо.

Семантика англійських складних слів є багатогранною, оскільки такі лексеми поєднують дві або більше основ, створюючи нове значення, яке може частково або повністю відрізнитися від значень окремих компонентів. Семантика одного з компонентів може чітко вказати тип відношень між елементами складного слова. Так, у композитів з дієприкметником сильне керування дієслівною формою визначає статус першого компонента (*hand-embroidered/woven, handmade, soft/hard-boiled* etc. На семантичному рівні ми виділяємо наступні групи композитів у межах досліджуваної тематики:

– еноцентричні, у яких один із компонентів слова виступає основним носієм значення, тоді як інший виконує уточнюючу функцію (*folk art, candlelight, lambskin, playthings, grave-side, reddish-brown*);

– координативні – складні слова, обидва компоненти яких рівноправні та рівнозначні за своїм внеском у значення слова (*fall-winter* (period), *Virgin Mary, living-dining* (area), *white-on-white* (embroidery style).

Також зазначимо, що серед композитів культурознавчого корпусу вживаються колороніми – лексичні одиниці, які позначають кольори і мають глибоке символічне, культурне, історичне й етнолінгвістичне значення в національній традиції. У досліджуваному контексті ця категорія лексем репрезентована назвами відтінків і виконує описово-символічну функцію. Так в описі *decorative painting adorned the window frames, furniture, ceramics, wooden bowls, cupboards and shelves* зустрічаємо складні слова *yellow-green, dark blue*. Відомо, що в українській культурі жовто-зелений колір є символом життя, природи, достатку і весняного оновлення. Гармонійне поєднання цих двох кольорів уособлює світло і надію, які є невід'ємною частиною національної символіки України. Темно-синій демонструє духовну глибину, стабільність та гармонію, органічно поєднує земне і небесне, створюючи атмосферу спокою, мудрості та захисту, що відображає багатство української національної традиції. *Cherry-red* використовується для опису національного жіночого одягу – плахти, символізуючи енергію життя, любов і зв'язок поколінь. *Reddish-brown* представлено як кольоровий елемент розпису стін у домівках, що підкреслює домашній затишок, тепло і спокій, родинні цінності.

У контексті підтеми декоративного оздоблення тканин раніше зазначений композит *white-on-white* позначає один з вишуканих і найдавніших видів вишивки, що є оберегом і символом чистоти, духовності, сакральності та гармонії.

Висновки. Таким чином, англомовні композити українознавчого корпусу функціонують у межах таких тематичних напрямів, як їжа, одяг, домашній інтер'єр, родинні зв'язки, господарська діяльність, свята, обряди, народна творчість, колористика, довкілля. За допомогою системного лінгвістичного аналізу ми виявили поліфункціональні особливості досліджуваного лексичного масиву, що сприяють більш точному відтворенню специфіки української культурної ідентичності на світовому рівні. В подальшому перспективним напрямом вбачаємо дослідження перекладацького аспекту даної групи слів.

Література:

1. Дмитрошкін Д. Алгоритм визначення типу складних слів (на матеріалі сучасного американського спортивного дискурсу) *Studia Slawistyczne. Etnolingwistyka i Komunikacja Miegzykulturowa*. Видавництво Люблінського Університету Іонна Павла ІІ. Люблін, 2017. С.187–203.
2. Дубравська Д. До питання класифікації композитів. URL : <http://surl.li/pvmda> (дата звернення: 16.03.2025).
3. Самойленко О. В. Основні принципи класифікації квазікомполітів (на матеріалі української, російської, англійської та французької мов). *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 7(1), 2012. С. 130–140. URL : <https://doi.org/10.31812/filstud.v7i1.701> (дата звернення: 16.03.2025).

4. Хавкіна О. М., Корін К. І. Відтворення українських історичних реалій англійською мовою (на матеріалі «Історії України» О. Субтельного). *Закарпатські філологічні студії* / редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), А. І. Девіцька, М. Т. Вереш та ін. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 2, вип. 14. С. 107–112. URL : http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/14/part_2/22.pdf (дата звернення: 16.03.2025).

5. Harvard Ukrainian Studies. URL : <https://www.jstor.org/journal/harvukrastud> (дата звернення: 16.03.2025).

6. Sean N. Bennet. Transcultural Nursing. Chapter 18. Ukrainian Culture. 2010. URL : <https://freebooks.uvu.edu/NURS3400/index.php/ch14-ukranian-culture.html> (дата звернення: 16.03.2025).

7. Wickland L., Stevens A. Ukrainian Style. Sun Flower Press, Minnesota, 2011. 184 p.

8. Cambridge English Dictionary: Meanings and Definitions. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>

References:

1. Dmytroshkin D. Alhorytm vyznachennya typu skladnykh sliv (na materialy suchasnoho amerykans'koho sportyvnoho dyskursu) (Algorithm for Determining the Type of Compound Words (Based on Modern American Sports Discourse). *Studia Slawistyczne. Etnolingwistyka i Komunikacja Miegzykulturowa (Studia Slawistyczne. Ethnolinguistics and Intercultural Communication)*. Wydawnictwo Lyublińskie Uniwersytetu Ionna Pavla II. Lyublin, 2017. S.187–203.

2. Dubravs'ka, D. *Do pytan'nyia klasyfikatsiyi kompozytiv (On the classification of composites)*. Retrieved from: <http://surl.li/pvmda>.

3. Samoylenko O. V. Osnovni pryntsypy klasyfikatsiyi kvazikompozytiv (na materialy ukrayins'koyi, rosiys'koyi, anhliys'koyi ta frantsuz'koyi mov) (The Main Principles of Quasi-Compounds Classification (Based on Ukrainian, Russian, English, and French Languages). *Filolohichni studiyi: Naukovyy visnyk Kryvoriz'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu (Philological Studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University)*, 7(1), 2012. S. 130–140. Retrieved from: <https://doi.org/10.31812/filstd.v7i1.701>

4. Khavkina O. M., Korin' K. I. Vidtvorennia ukrayins'kykh istorychnykh realiy anhliys'koyu movoyu (na materialy «Istoriyi Ukrayiny» O. Subtel'noho) (Reproduction of Ukrainian Historical Realities in English (Based on «The History of Ukraine» by O. Subtelnyi). *Zakarpats'ki filolohichni studiyi (Transcarpathian Philological Studies)* / redkol.: I. M. Zymomrya (holov. red.), A. I. Devits'ka, M. T. Veresh ta in. Uzhhorod : Vydavnychy dim «Hel'vetyka», 2020. Т. 2, vyp. 14. S. 107–112. Retrieved from: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/14/part_2/22.pdf

5. Harvard Ukrainian Studies. Retrieved from: <https://www.jstor.org/journal/harvukrastud>

6. Sean N. Bennet. Transcultural Nursing. Chapter 18. Ukrainian Culture. 2010. Retrieved from: <https://freebooks.uvu.edu/NURS3400/index.php/ch14-ukranian-culture.html>

7. Wickland L., Stevens A. Ukrainian Style. Sun Flower Press, Minnesota, 2011. 184 p.

8. Cambridge English Dictionary: Meanings and Definitions. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>

СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

Отримано: 7 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 2 травня 2025 р.

Прийнято до друку: 5 травня 2025 р.

email: lidiia.zelinska@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0735-9836>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-72-75](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-72-75)

Зелінська Л. В. Як читати роман “Улісс” Джеймса Джойса: методичні настанови студентам англійської філології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 72–75.

УДК: 37.02: 821.111

Зелінська Лідія Володимирівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови та літератури,
Національний університет «Острозька академія»

ЯК ЧИТАТИ РОМАН “УЛІСС” ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА: МЕТОДИЧНІ НАСТАНОВИ СТУДЕНТАМ АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Мета. Виявити ключові підходи до читання та розуміння постмодерного роману “Улісс” Дж.Джойса і показати на фрагментах твору, як вони допомагають читачеві відкривати підтекст, інтегрувати зміст, отримувати естетичну насолоду від самостійного структурування тексту.

Матеріали і методи. У статті використано фрагменти з 2-го та 11-го розділів роману “Улісс” Дж.Джойса. На прикладі фрагментів показано важливість пам'ятати художні деталі, розпізнавати їх через великі проміжки тексту, об'єднувати асоціації “потіку свідомості” в єдиний зміст. Науковими методами дослідження є рецептивна естетика і феноменологічна критика. Рецептивна естетика утверджує права читача на створення “власного тексту”. Феноменологічна критика вивчає феномен читача загалом, осмислює проблеми читання, неусвідомлені реципієнтом.

Результати. Завдяки обраним науковим методам було проаналізовано основні помилки читання постмодерного тексту, внаслідок котрих знакових роман XX сторіччя міг опинитися під загрозою непрочитання, випасти з освіти студента англійської філології. Щоб читання твору принесло максимум користі студентам та особам, котрі самотужки опановують “Улісс” Дж.Джойса, подані конкретні рекомендації: встановлювати темпоритм читання відповідний уяві та розумінню тексту, не “конденсувати значення”, опрацьовувати гіпертекст, пам'ятати деталі, бути гнучким до асоціативної зміни тем у “потіці свідомості”, зв'язати на неформлену “переддумку” в “потіці свідомості”, інтегрувати зміст і поєднувати його з художньою формою, порівнювати текст мовою оригіналу з україномовним перекладом, загалом розвивати когнітивні здібності.

Висновки. У статті подано ключові підходи до вироблення навичок продуктивного читання роману “Улісс” Дж. Джойса. Враховуючи, що його стильова структура відображає чи не всю літературну спадщину людства (епічні, ліричні і драматичні жанри, стильову палітру, техніки мистецтва та засобів масової інформації, неконвенційний синтаксис), в майбутньому потрібно як деталізувати запропоновані підходи, так і розробляти нові.

Ключові слова: роман, читач, рецепція, “потік свідомості”, гіпертекст, художня деталь, зміна тем, інтеграція змісту та форми.

Lidiia Zelinska,
PhD in Philology, Associate Professor at the Department
of English Language and Literature,
National University of Ostroh Academy

HOW TO READ JAMES JOYCE'S NOVEL "ULYSSES": METHODOLOGICAL GUIDELINES FOR STUDENTS OF ENGLISH PHILOLOGY

Objective. This article reveals the key approaches to reading and understanding the postmodern novel *Ulysses* by J. Joyce, and show in a fragment of the work how they help the reader discover the subtext, to combine content, to receive aesthetic pleasure from the independently constructed integrity of the text.

Materials and Methods. The article uses fragments from chapters 2 and 11 of the novel “*Ulysses*” by J. Joyce. Selected fragments of the text show the importance of remembering artistic details, recognizing them through large gaps in text, to combine “stream of consciousness” associations into a single meaning. The scientific methods of research are receptive aesthetics and phenomenological criticism. Receptive aesthetics asserts the reader's rights to create “their own text”. Phenomenological criticism studies the phenomenon of the reader in general, comprehending the problems of reading that are not realized by the recipient.

Results. Scientific methods helped analyze the main errors in reading a postmodern text. They could completely damage the reading of the iconic novel of the 20th century. The novel could have fallen out – partially or completely – of the education of an English philology student. To ensure that reading the work brings maximum benefit to students and individuals who are independently mastering J. Joyce's “*Ulysses*”, specific recommendations are provided: set a reading tempo appropriate to the imagination and understanding of the text, not to “condense meaning”, to process hypertext, remember artistic details, be flexible to associatively change topics in the “stream of

consciousness”, to take into account the unformed “forethought” in the “stream of consciousness”, integrate content and combine it with artistic form, compare the text in the original language with the Ukrainian translation, to develop cognitive abilities in general.

Conclusions. *The stylistic structure of the work encompasses the entire literary heritage of humanity: epic, lyrical and dramatic genres, stylistic diversity, art techniques and media, unconventional syntax. Future research on this topic should detail the proposed approaches and develop new ones.*

Keywords: *novel, reader, reception, “stream of consciousness”, hypertext, artistic detail, change of themes, integration of content and form.*

Вступ. Роман “Улісс” ірландського письменника Дж.Джойса визнаний знаковим твором ХХ ст., однак, має складну читачку долю – мінімальний відсоток реципієнтів, котрі можуть і хочуть заглибитися в текст, пізнати його зміст і форму. Культура ХХІ ст. – гіпердинамічна, інформаційно інтенсивна, при перевазі лапідарних висловів, візуальних кліпових рядів, – тим більше ускладнює сприйняття об’ємного твору, написаного в стилі “потoku свідомості”. Як зберегти культурні цінності минулого, як навчити читати твір, “орієнтований на автора”, тому “езотерично замкнений, недоступний” (Зубрицька, 2004: 27)?

Постановка проблеми. Експериментальна природа постмодерного літературного твору потребує специфічних навичок читання, більш складних, аніж література конвенційна, себто звичайна для реципієнта, котрий має до автоматизму відпрацьовані канали освоєння сюжету. Проблема полягає в тому, щоб студенти старших курсів спеціальності англійська мова і література змогли усвідомити необхідність вироблення нових навичок – “нелінійний” спосіб читання: кружляючи між абзацами, розмірковуючи в паузах, заповнюючи лакуни змісту, самостійно укладаючи структури і найголовніше – не очікуючи від тексту емоційного захоплення, а постійно розпізнаючи “хто є хто”.

Актуальність дослідження. Досвід Дж.Джойса як мислителя вільного, без автоцензури важливий для інформаційної епохи ХХІ ст., щоб розвивати критичне мислення: розуміти неоднозначність, мінливість, недомовленість повідомлень; розпізнавати “маски”, що ховаються під різноманітними стилями і жанрами; зважати на приховані деталі тексту і з них формувати зміст.

З іншого боку, Дж. Джойс у романі закодовує міфологічний світогляд (під впливом “філософії духу” Дж. Б. Віко на основі його досліджень, зокрема, поем Гомера), який є результатом творення світу мовою і пізнання людини себе у ньому – власноруч створеному світі; процес, коли “через нерозуміння вона робить речі із себе, а завдяки перетворенню на речі вона стає людиною” (Віко, 2017: 157). Роман “Улісс” розширює звужений діапазон світовідчуття нашого сучасника, органічно зрощуючи шари міфотворення і раціонального мислення в “потoci свідомості”.

Мета статті полягає у виявленні ключових підходів до розуміння постмодерного роману “Улісс” Дж. Джойса, на основі котрих сформулювати нові навички читача:

- розуміти “потік свідомості” героїв як їх пристосування до реальності;
- налаштуватися на багатозадачність (автор розвиває одночасно декілька рівноцінних за значенням тем);
- надавати значення деталям (читати гіпертекст) і таким чином інтегрувати зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою читача в епоху модернізму і постмодернізму займалися філософи, культурологи, публіцисти, філологи. Так, зокрема, Х. Ортега-і-Гасет, засновники рецептивної критики Г. Р. Яусс та В. Ізер, П. Рікер, в українському літературознавстві – М. Зубрицька, М. Моклиця, В. Габор. Чому відбувається комунікативний розрив між реципієнтом та твором мистецтва, – на це питання давали різні відповіді: 1) нове мистецтво усуває людський фактор, є більш абстрактним, показує “нелюдські” стосунки (Ортега-і-Гасет, 1994: 244); 2) читач повинен стати суб’єктом сприймання (Ізер, 1996: 263), творчим інтерпретатором (Ricoeur, 1991: 468), інакше не відбудеться інтеграції. Відповідь Х. Ортега-і-Гасета не підходить до роману “Улісс” Дж. Джойса, оскільки письменник гіперреалістичний у показі людської природи, отже, притягує, а не усуває людський фактор.

Щоб блокувати неприязнь внаслідок нездатності зрозуміти твір, щоб реципієнти не відчували себе приниженими, і “відчуття неповноцінності” не компенсували “обуренням як самозахистом” (Ортега-і-Гасет, 1994: 240), треба знайомити їх із засадами рецептивної естетики, а також теорії “потoku свідомості” В. Джеймса, що разом із концепцією Дж. Б. Віко вплинули на стиль автора “Улісс”.

Виклад основного матеріалу. Отже, підготовка до читання роману полягає у зміні позицій: із пасивного (слухняного) споживача – на дослідника. А це відповідно різні функції: отримувати розвагу чи виконувати працю. “Рецептивна естетика надає привілей читачеві у парадигмі “текст/читач” і наділяє його когнітивною та афективною здатністю творити з даного тексту власний текст” (Фізер, 1996: 261). У романі Дж.Джойса читач справді розвиває когнітивні здібності, однак афективні – приглушує, адже емоційно не є втягнутим у сюжет. Це чи не головна причина комунікативного розриву, який не тільки не сприяє творенню власного тексту, але і співавторству також.

Стати читачем-дослідником експериментального твору, на наше переконання, заохотять фундаментальні засади “потoku свідомості”, відкритого американським психологом-прагматиком В. Джеймсом. Психолог вважав (і нині його теза підтримана, зокрема, американським нейробіологом і нейропсихологом Р. Сапольскі), що свідомість з’явилася остільки, оскільки є корисною для виживання людини. За своєю природою є плинна, тому що реальність постійно змінюється. Якби свідомість не була плинною, то не була б відповідною реальності і відтак – корисною (James, 1892, 151-176). Почуття прагматизму в читача “Улісс” – здобути навички виживання в інформаційну епоху – можуть мотивувати його до читання-дослідження, яке тренує пам’ять, уважність, вміння інтегрувати розкидані деталі. А вже на основі набутих навичок проявляється естетичний предмет твору.

Дж. Джойс показує, як реальність 16 червня 1904 року для Стівена Дедала змінює британець Гейнс, а для Леопольда Блума – продюсер концертів його дружини Бойлан; яким чином головні герої пристосовуються до нової реальності (Леопольд – вирішує замінити Бойлана на Стівена, а той – проходить психологічну сепарацію з матір’ю). Першому – план не вдался, а другий досягнув довгожданого результату. Однак, минуле головних героїв – особисте і суспільне – постійно дає про себе знати (спогади, уявлення, галюцинації, думки, асоціації). Щільність внутрішньої реальності значно сильніша за зовнішні обставини – ускладнює адаптацію персонажів.

Читач повинен розуміти, що його проблема сприймання тексту віддзеркалює таку ж складність буття героїв. Ні читач, ні герої не мають нікого, хто б їм допоміг структурувати власний “потік свідомості”, логічно з’ясувати парадокси. Оповідач або взагалі відсутній, або в обмеженій функції портретиста-пейзажиста, або лише як тінь якоїсь теми. Однак, Дж.Джойс “запрошує нас сприймати не хаос, а безконечно складний лад” (Ricoeur, 1991: 468). Підкреслю, необхідно укладати лад (потрійної тавтології тут не уникнути) з прагматичною метою здобути навички “виживання” в інформаційну епоху.

Яким чином це робити? Послідовність елементів (значна кількість тем) та їх взаємні зв’язки в романі “Улісс” лише на перший погляд здаються випадковими, а тому хаотичними. Тим більше, що “потік свідомості” – це не лише щось оформлене, проявлене досвідом, а те, що формується щойно – передчуття, переддумка, яку Дж.Джойс фіксував уламком слова чи образу. Однак, навіть серед обломків і оформлених елементів є певна повторюваність, ритмічність – треба її помітити.

Наприклад, фрагмент з 11 розділу: “*Блудне темне око* (в оригіналі: *Bloowhose dark eye* (Joyce, 2022: 334) *прочитало* ім’я: *Арон Фігатнер* (в оригіналі: *Aaron Figatner’s name* (Ibid. 334); вказаним кольором очей оповідач-портретист нагадує про тему антисемітизму, розпочату в 2-му розділі директором школи Г.Дізі) *Чому я завжди вимовляв це прізвище як Фігожер? Мабуть тому, що так звучить, наче він жере фігі.* (Перехід від оповідача до внутрішнього монологу безпосередній; в оригіналі: *Gathering figs, I think* (Ibid. 334), перекладач попередньо змінив прізвище, і зараз розвиває негативну конотацію – “жере фігі”, а не “збирає фігі” – що, парадоксально, посилює тему антисемітизму від імені самого ж єврея) *А Проспер Лоре – це прізвище гугенотське.* (Поруч крамниці єврея знаходиться крамниця француза, а далі – італійця: Блум насолоджується відчуттям себе “своїм” в ряду з іншими) *На вітрині крамниці Бассі Блумові темні очі придивилися до зображення святих дів.* (Оповідач іронічно направляє “темряву” до “світла” і навпаки) *Сині одежі, під ними біле тіло, прийдіть до мене.* (Блум оцінює фігурки з вітрини чуттєво-тілесно, асоціює до них ті слова Ісуса Христа, що передбачають контакт) *Вірають, що вона бог, чи, може, богиня.* (Плутає статі – проривається із підсвідомості особиста колізія) *Та, що сьогодні. Я не роздівився.* (Блум у 4-му розділі ловив момент, коли дама, оголивши ніжки, сідала в кеб, та трамвай перешкодив) *Заговорив той хлопець. Студент. Потім він із Дедаловим сином. Можливо, це був Мулліган.* (Згадує випадкову зустріч зі Стівеном в 7-му розділі, тут селекціонує враження, несвідомо формує план дій) *Гожі діви. Саме це й приваблює наших шалопутів – її біле тіло”* (Джойс, 2015: 250). (У 9-му розділі Блум ховався від Бойлана у музеї з античними статуями, тут об’єднує враження від творів класики, маспродукції з пишним тілом дружини).

Отже, у фрагменті тема антисемітизму повторена двічі; поєднана з темою жінки і вирізненням цілі – Стівена як темою сина чи бізнеспроекту. Оскільки “потік свідомості” є щільним, то переплетення тем відбувається у суміжних реченнях, через що текст може видаватися незв’язним, а звідси – абсурдним. Щоб не потрапити в пастку однозадачності, треба на початку читання роману “Улісс” усвідомити множину тем і вести їх протягом усіх розділів. З іншого боку, необхідно розуміти, що “речення не вміщує в собі тільки повідомлення, /.../ а націлюється на щось, що є поза тим, про що воно говорить” (Ізер, 1996: 265).

Також важливо, щоб читач давав право героєві відволікатися на інші теми і без роздратування йшов услід, чи краще сказати, плив, бо такою є природа “потіку свідомості”. Дж. Джойс руйнує наші традиційні звички читання літератури “чіткого пояснення” (тут і вже), натомість пропонує літературу “розмитого здогадування”, збираючи деталі звідусіль і не зразу. А думкою Стівена з 2-го розділу автор підкреслює християнську природу літератури загадок-притч.

Якщо читач звик скорочувати, “конденсувати значення” (Інгарден, 1996: 145) і такий процес відбувається в нього несвідомо, то роман “Улісс” буде недоступним передусім тому, що втрачатимуться нюанси. У вище аналізованому фрагменті автор актуалізує деталі з 2, 4, 7, 9-го розділів. Тема антисемітизму (“темрява в їхніх очах”) почалася ще до появи Блума, в розмові між директором школи і вчителем історії: “*They sinned against the light, Mr Deasy said gravely. And you can see the darkness in their eyes. And that is why they are wanderers on the earth to this day*” (Joyce, 2022: 41). У перекладі: “Вони согрішили супроти світла, – проголосив містер Дізі. – І ви можете побачити темряву в їхніх очах. І саме тому вони блукають по цій землі, як неприкаяні” (Джойс, 2015: 34). Отже, “темні очі” – це не чорні очі. Однак, той факт, що вчитель історії Стівен не антисеміт, нічого не означатиме особисто для Блума – його пристосування до реальності.

Згадуючи події з попередніх годин, Блум як рекламний агент не хвилюється професійною проблемою: провалом домовленості з клієнтом. Найбільшим подразником є жіноче тіло і чому саме так Дж.Джойс розкрив уже в 4-му розділі. У вибраному фрагменті подразник, внаслідок впливу реальності, переплітає з християнством та античністю. Отже, разом чотири теми у невеликому фрагменті.

Під час його читання емоції не з’являються – тут не відбувається безпосередньої сутички чи контакту між персонажами. Є лише натяки на ксенофобію, сексуальні бажання, асоціація з християнством. В усіх випадках автор іронізує. У наступних 12 і 13-му розділах буде сутичка між чоловіками та Блумом з приводу єврейства, проте, обтяжена політикою та історією; і буде контакт з дівчиною на віддалі кількох кроків, описаний метафорично, тому навряд чи розділи були призначені викликати емоції.

“Текст може функціонувати лише на основі поєднання теми речення, теми дискурсу і теми всієї розповіді. Теми не завжди чітко окреслені, здебільшого читач має здогадатися, де прихована справжня тема, як наприклад, маємо це в романі “Улісс” Дж. Джойса” (Зубрицька, 2004: 224). Думка про функціонування тексту як єдності теми по вертикалі є прийнятною, однак, теза про здогадування читача щодо справжньої теми в романі “Улісс” потребує уточнення. Аналізований фрагмент показав взаємодію декількох тем, що однаково є важливими. Поглянемо взаємодію тем у більшому обсязі тексту. Наприклад, на початку 1-го розділу бачимо: натяк на дендизм Муллігана (завдяки оповідачеві-портретисту), його пародію католицької меси; докладніший портрет, що складає враження протилежне до денді; гіпертекст “Златоуст” історично розгорне тему меси, критики церкви і світської влади; міфологічний світогляд (гіпертекст “Одіссея” Гомера); цинічне кепкування Муллігана зі Стівена (самотність поета); пояснення власних імен і прізвиськ, покидання/вигнання з дому Стівена.

Наступні діалоги додають нових тем: Ірландського моря, англійського колоніалізму, статусу ірландської літератури – “тріснутого люстерка служниці”, смерті матері Стівена, забутої ірландської мови, погляд Стівена на “Гамлета” Шекспіра, католицьку доктрину і віру, пошуки потопельника (тема суїциду). Усі ці теми в романі “Улісс” є важливими в однаковій мірі, будуть розвиватися протягом усього роману. Наприклад, тема матері. На Стівені траурний костюм, котрий не

зніматиме з себе протягом роману. І до фіналу буде повторювати: “Відпусти мене!”. Це стосуватиметься Ірландії як батьківщини, Англії як імперії, католицької церкви як світогляду, літератури як ідентичності і фіналу з натяками суїциду. Інша річ, ця тема є психологічною, а інші – громадянськими, філософськими чи політичними. Психологічна тема може видатися ближчою, “справжньою” для читача, але для автора важливо пов’язати кілька рівноцінних тем в пучок чи, краще сказати, в “потік свідомості”.

Протягом роману читач не буде знати, коли відбувся похорон матері Стівена, і чому той не виконав ритуалу, але траур носить. А протягом кількох розділів буде здогадуватися, чому батько Стівена на кладовищі не зупинився перед могилою матері; чи справді Дедал-старший зраджував своїй дружині, як думає Блум, сидючи в кафе і слухаючи його спів; чому в стані сп’яніння Стівен бачить в дзеркалі галюцинацію матері і замахується ціпком, який вранці забрав із вежі; наскільки ця сцена асоційована з “Гамлетом” Шекспіра, про котрого дискутував сьогодні в бібліотеці; чи схожий він на матір, як вважає Блум, йдучи разом вночі і дивлячись на його профіль.

Так само можна розгорнути тему батька, однак у статті обмежу її двома запитаннями: Стівен покидає вежу Мартелло, щоб, за словами Муллігана, “шукати батька” чи самоствердитися? Чому дослідники роману повторюють думку про “пошук батька” вслід за персонажем-ціпком і надають їй концептуальності?

Висновок. Естетичний предмет роману “Улісс” Дж. Джойса проявиться тоді, коли читач зможе синхронізувати власний темпоритм читання із темпоритмом мислення і відчуття персонажами, себто врегулювати швидкість відповідно уяві та розуміння; буде наповнювати смислом паузи згідно психологічної ситуації сюжету; буде готовим до зміни тем і водночас зможе утримувати в пам’яті повільний з лакунами розвиток тем; буде намагатися розуміти іронію, логічні парадокси; не уникатиме опрацювання гіпертекстів.

У статті подано ключові підходи до вироблення навичок продуктивного читання роману “Улісс” Дж. Джойса. Враховуючи, що його стильова структура відображає чи не всю літературну спадщину, то потрібно як деталізувати запропоновані підходи, так і розробляти нові.

Література:

1. Віко Дж. Б. (2017) Принципи Нової науки про спільну природу націй / Ідея твору. – Пер. з італ. І.Івашченка / *Sententiae*. XXXVI, №1. – С.109-151.
2. Габор В. (2013) Основи українського джойсознавства. Тайна його мистецького обличчя. Львів: Піраміда. С. 7–14.
3. Джойс Дж. (2015) Улісс. Пер. з англ. О. Терех та О. Мокровольський. Вид. 2-ге. – К.: Вид-во Жупанського. 736 с.
4. Зубрицька М. (2004) Homo Legens: читання як соціокультурний феномен. – Львів: Літопис, 351 с.
5. Івашченко І. (2017) Нова наука про цивільний світ. Аналітично-історичний коментар до “Ідеї твору” Джованні Баттисти Віко. Ч.1. – *Sententiae* 36:1 С. 152-165.
6. Ізер В. (1996) Процес читання: феноменологічне наближення: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис. С. 263-278.
7. Інгарден Р. (1996) Про пізнання літературного твору / Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис. С.136-163.
8. Моклиця М. (2021) Методика аналізу роману Дж. Джойса “Улісс” (Акценти Дарії Віконської) / Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. Вип. 2 (95). С.67-75.
9. Ортега-і-Гасет Х. (1994) Дегуманізація мистецтва / Хосе Ортега-і-Гасет. Вибрані твори. Пер. з ісп.- К.: “Основи”. С.238-273.
10. Фізер І. (1996) Школа рецептивної естетики / Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис. С. 261-262.
11. James W. (1892) *Psychology* / Chapter XI. The Stream of Consciousness. – New-York. 151-176 p.
12. Joyce James (2022) *Ulysses*.-Penguin Classics. 1040 p.
13. Ricoeur P. (1991) *The Creativity of Language* // A Ricoeur Reader: Reflection and Imagination. University of Toronto Press. 531 p.

References:

1. Viko Dzh. B. (2017) *Pryntsypy Novoyi nauky pro spil'nu pryrodu natsiy* / Ideya tvor. – Per. z ital. I.Ivashchenka / *Sententiae*. XXXVI, №1. – S.109-151.
2. Gabor V. (2013) *Osnovy ukraïns'koho dzhoysoznavstva. Tayna yoho mystets'koho oblychchya*. L'viv: Piramida. S. 7–14.
3. Dzhoyss Dzh. (2018) *Ulyss*. Per. z anhl. O. Terekh ta O. Mokrovols'kyy. Vyd. 2-he. – K.: Vyd-vo Zhupans'koho. 760 s.
4. Zubryts'ka M. (2004) *Homo Legens: chytannya yak sotsiokul'turnyy fenomen*. – L'viv: Litopys, 351 s.
5. Ivashchenko I. (2017) *Nova nauka pro tsyvil'nyy svit. Analitychno-istorychnyy komentar do “Ideyi tvor” Dzhovanni Battysty Viko*. Ch.1. – *Sententiae* 36:1 S.152-165.
6. Izer V. (1996) *Protses chytannya: fenomenolohichne nablyzhennya: Antolohiya svitovoyi literaturno-krytychnoyi dumky KhKh st.* / za red. M. Zubryts'koyi. – L'viv : Litopys. S. 263-278.
7. Inharden R. (1996) *Pro piznavannya literaturnoho tvor* / Antolohiya svitovoyi literaturno-krytychnoyi dumky KhKh st. / za red. M. Zubryts'koyi. – L'viv : Litopys. S.136-163.
8. Moklytsya M. (2021) *Metodyka analizu romanu Dzh. Dzhoyssa “Ulyss” (Aksenty Dariyi Vikons'koyi)* / Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky. Vyp. 2 (95). S.67-75.
9. Orteha-i-Haset Kh. (1994) *Dehumanizatsiya mystetstva* / Khose Orteha-i-Haset. Vybrani tvory. Per. z isp.- K.: “Osnovy”. S.238-273.
10. Fizer I. (1996) *Shkola retseptivnoyi estetyky* / Antolohiya svitovoyi literaturno-krytychnoyi dumky KhKh st. / za red. M. Zubryts'koyi. – L'viv : Litopys. S. 261-262.
11. James W.(1892) *Psychology* / Chapter XI. The Stream of Consciousness. – New-York. 151-176 p.
12. Joyce James (2022). *Ulysses*.-Penguin Classics. 1040 p.
13. Ricoeur P. (1991) *The Creativity of Language* // A Ricoeur Reader: Reflection and Imagination. University of Toronto Press.531 p.

Отримано: 1 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 6 травня 2025 р.

Прийнято до друку: 8 травня 2025 р.

email: katrych.olha@vnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8151-6991>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-76-79](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-76-79)

Катрич О. Г. Стилiстичнi особливостi та iнтерпретацiя текстiв китайською мовою: вплив мовних традицiй на культурну комунiкацiю. *Науковi записки Нацiонального унiверситету «Острозька академiя»: серiя «Фiлологiя»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 76–79.

УДК: 81'27:81-93

Катрич Ольга Григорiвна,
асистент кафедри iноземних мов та перекладу,
Волинського нацiонального унiверситету iменi Лесi Українки

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТІВ КИТАЙСЬКОЮ МОВОЮ: ВПЛИВ МОВНИХ ТРАДИЦІЙ НА КУЛЬТУРНУ КОМУНІКАЦІЮ

Стаття присвячена дослідженню стилістичних особливостей та інтерпретації текстів китайською мовою в контексті мовних традицій і їх впливу на культурну комунікацію. Автори аналізують, як специфічні стилістичні прийоми китайської мови, такі як метафори, символізм і контексти, визначають не лише структуру тексту, але й його культурну значущість. Особлива увага приділяється взаємодії між мовою та культурою, що дозволяє розглядати текст не лише як лінгвістичну одиницю, а й як культурний код, який відображає світогляд, цінності та традиції китайського суспільства. В статті розглядається, як різні стилістичні засоби, властиві китайській мові, формують інтерпретацію тексту в культурному та соціальному контекстах. Дослідження також охоплює питання адаптації китайських текстів для міжнародної аудиторії, враховуючи відмінності в культурних і мовних нормах.

Ключові слова: стилістичні особливості, інтерпретація текстів, китайська мова, мовні традиції, культурна комунікація, символізм, метафори, міжкультурна адаптація.

Olha Katrych,
Assistant of the Department of Foreign Languages and Translation,
Lesya Ukrainka Volyn National University

STYLISTIC FEATURES AND INTERPRETATION OF TEXTS IN CHINESE: THE INFLUENCE OF LINGUISTIC TRADITIONS ON CULTURAL COMMUNICATION

This article examines the stylistic features and interpretation of Chinese texts, emphasizing the influence of linguistic traditions on cultural communication. The study delves into the unique characteristics of the Chinese language, such as its logographic writing system, tonal phonetics, and contextual semantics, which collectively shape the stylistic nuances of Chinese texts. Understanding these elements is crucial for accurate interpretation and effective cross-cultural communication.

The research highlights how traditional Chinese linguistic concepts, including parallelism, four-character idioms (chengyu), and classical allusions, contribute to the richness and depth of Chinese texts. These stylistic devices not only enhance the aesthetic quality of the language but also convey cultural values and historical narratives. The article explores the application of these elements in various genres, including classical literature, modern media, and everyday communication, demonstrating their enduring relevance.

Furthermore, the paper addresses the challenges faced by non-native speakers and translators in interpreting Chinese texts. It discusses the potential pitfalls of direct translation and the importance of cultural context in understanding idiomatic expressions and culturally specific References. The study advocates for a holistic approach to translation that considers both linguistic accuracy and cultural sensitivity.

By analyzing specific examples and case studies, the article provides insights into the dynamic interplay between language and culture in Chinese communication. It underscores the necessity for language learners and professionals to develop a deep appreciation of Chinese linguistic traditions to achieve proficiency and engage meaningfully with native speakers.

Keywords: Chinese language, stylistic features, text interpretation, linguistic traditions, cultural communication, translation challenges, idiomatic expressions, cross-cultural understanding.

Постановка проблеми. Аналіз стилістичних особливостей та інтерпретації китайських текстів є надзвичайно важливим у сучасному світі, де глобалізація та міжкультурна комунікація відіграють ключову роль. Китайська мова, з її багатовіковою історією та унікальними лексико-граматичними характеристиками, потребує глибокого дослідження для розуміння її впливу на культурну взаємодію. Переклад китайських текстів на інші мови є складним завданням через труднощі передачі лексико-граматичних особливостей, таких як використання ієрогліфів, тональність та контекстуальність. Недостатнє врахування цих аспектів може призводити до неточностей у перекладі та спотворення культурних нюансів. Отже, дослідження впливу мовних традицій на інтерпретацію китайських текстів є необхідним для покращення міжкультурного розуміння та ефективної комунікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз стилістичних особливостей китайських текстів та їх вплив на культурну комунікацію є важливою темою в лінгвістичних дослідженнях. Останні публікації в цій галузі підкреслюють значення мовних традицій у формуванні унікальних комунікативних стратегій.

Зокрема, дослідження перекладу рекламних текстів як «творчість на мовному рівні», а художніх текстів як «творчість, пов'язану з художньо-образним мисленням». Це вказує на глибоке переплетення мови та культури в китайському дискурсі.

Крім того, аналіз використання сленгу, скорочень та приказок у китайській публіцистиці показує, як мовні інновації відображають культурні та соціальні зміни. Знання історії та культурного контексту є необхідним для повного розуміння таких елементів.

Приклади, як-от вислів «乌鸟私情» (wū niǎo sī qíng), що означає «турботу про дітей за їхніх батьків», демонструють, як глибоко укорінені культурні уявлення впливають на мовні вирази. Такі фразеологізми-реалії вимагають спеціальних методів перекладу для адекватної передачі значення.

Отже, інтеграція мовних традицій у культурну комунікацію китайської мови є складним і багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу до дослідження та розуміння.

Мета і завдання дослідження. У рамках цього дослідження передбачається аналіз лексико-стилістичних особливостей китайської мови, включаючи використання ієрогліфів, тональність та контекстуальність, а також дослідження впливу традиційних китайських мовних концепцій, таких як чен'ю, паралелізм та класичні алюзії, на формування стилістичних рис текстів. Особливу увагу буде приділено специфіці публіцистичних текстів китайською мовою та їх відмінностям від інших функціональних стилів. Також буде оцінено труднощі, пов'язані з перекладом китайських текстів на інші мови, зокрема щодо передачі стилістичних та культурних особливостей, а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення методики викладання китайської мови та покращення навичок перекладу з урахуванням виявлених стилістичних особливостей. Рішення зазначених завдань сприятиме глибшому розумінню впливу мовних традицій на інтерпретацію китайських текстів та покращенню міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні спостерігається зростаючий інтерес до вивчення китайської мови; все більше людей прагнуть опанувати цією мовою. Проте, багато хто, розпочавши навчання, з часом відмовляється від цієї справи, зокрема через складність писемності.

Китайська мова, як одна з найстаріших мов світу, володіє унікальними лінгвістичними характеристиками, які значно відрізняються від індоєвропейських мов. Її письмова система базується на ієрогліфах – графічних символах, кожен з яких може передавати як фонетичну, так і семантичну інформацію. Ці ієрогліфи є основою лексичного складу мови та відображають глибину китайської культури та мислення.

Китайські ієрогліфи є однією з найважливіших конструктивних сил для формування та розвитку китайської культури. Графічний дизайн, як один з важливих культурних уявлень, нерозривно пов'язаний з традиціями китайського ієрогліфічного письма [1, с. 77].

У процесі перекладу китайських текстів на інші мови важливо враховувати лінгвістичні особливості. Недостатнє розуміння контексту, в якому використовується певний ієрогліф або тон, може призвести до втрати значення та емоційного забарвлення оригіналу. Тому глибоке занурення в культурні та мовні традиції Китаю є необхідною умовою для точного та адекватного перекладу.

Наприклад, у китайській культурі їжа займає особливе місце, глибоко впливаючи на мову та традиції народу, а під час святкування Китайського Нового року широко популярна страва няньгао (年糕), що є рисовим пирогом. Назва цієї страви звучить ідентично фразі "年年高升" (nián nián gāo shēng), що в перекладі означає «з кожним роком все вище». Це співзвуччя надає страві глибокий символізм: споживання няньгао під час святкової вечері є побажанням зростання та процвітання в новому році.

Загалом, китайська мова є складною та багатогранною системою, яка відображає особливості світогляду та культури китайського народу. Розуміння її структурних та фонетичних характеристик є ключем до глибокого пізнання китайської цивілізації та забезпечення ефективної міжкультурної комунікації.

Китайська писемність базується на ієрогліфах – графічних символах, які передають як фонетичну, так і семантичну інформацію. Кожен ієрогліф може мати кілька значень залежно від контексту, що створює багатозначність та глибину вираження. Ця особливість вимагає уважного підходу до перекладу та інтерпретації, оскільки лексико-граматичні особливості можуть бути важко передані без втрати змісту та емоційного забарвлення.

Китайська писемність – єдине в світі піктографічне письмо, що збереглося в наші дні. У стародавньому Китаї для передачі повідомлення почали використовувати малюнки предметів, які вони повинні були позначати. Це допомагає запам'ятовувати ієрогліфи, особливо на початковому етапі вивчення китайської мови [2].

Вивчення її особливостей є ключем до розуміння не лише лінгвістичних аспектів, але й культурних та історичних контекстів.

Проаналізуємо найбільш важливі особливості китайської мови, що мають значний вплив на інтерпретацію текстів, стилістичні особливості та культуру комунікацій (таблиця 1).

Таблиця 1

Основні особливості китайської мови

Особливість	Опис	Приклад	Наслідок
Ієрогліфи	Китайська мова використовує систему письма на основі ієрогліфів, де кожен символ представляє слово або поняття	Термін '人' (rén) означає 'людина'	Вивчення великої кількості ієрогліфів є важливою частиною процесу вивчення китайської мови
Тони	Зміна тону може змінити значення слова. Існує чотири основних тони і п'ятий нейтральний	'妈' (mā) з тону 1 означає 'мати', а '麻' (má) з тону 2 означає 'коноплі'	Невірне вимовлення тонів може призвести до серйозних непорозумінь
Словорозуміння	Численні слова можуть мати декілька значень, що визначаються контекстом	'行' (xíng) може означати 'іти', 'підходити' або 'правильний', залежно від контексту	Розуміння китайських слів залежить від контексту, що потребує глибшого аналізу речення
Граматика	Граматика китайської мови має менше складних форм порівняно з іншими мовами, відсутні родові та числові закінчення	Для виразу 'вони йдуть' можна використовувати лише '他们走' (tāmen zǒu), без змін дієслів	Спрощена граматика полегшує вивчення, хоча й ставить завдання щодо розуміння контексту
Діалекти	Китайська має різні діалекти, які можуть суттєво відрізнятися один від одного	Мандаринський діалект '我' (wǒ) означає 'я', тоді як у кантонському діалекті це '我' (ngóh)	Розуміння діалектних варіантів китайської може бути складним, що ускладнює спілкування між носіями різних діалектів

*Джерело. Побудовано на основі [3].

В силу того, що китайська мова є однією з найстаріших та найскладніших мов світу, то її унікальна система письма, тональна вимова та контекстуальна багатозначність слів вимагають від учнів значних зусиль та уважності. Проте спрощена граматики та відсутність відмінювання дієслів можуть полегшити процес вивчення. Розмаїття діалектів додає складнощів у спілкуванні, але також збагачує мовну палітру країни. Загалом, вивчення китайської мови відкриває нові горизонти для розуміння культури та можливостей спілкування з мільярдами людей по всьому світу.

Варто зазначити, що дуже важливим є зміна тону, що може кардинально змінити значення слова. У мандаринському діалекті існує чотири основних тони, кожен з яких надає слову унікальне значення. Ця тональна система вимагає від носіїв мови та тих, хто вивчає китайську, високого рівня слухової диференціації та точності вимови.

Не залишається поза увагою і той факт, що китайська мова багата на стилістичні прийоми, такі як паралелізм, антитеза, метафора та інші, які використовуються для підсилення виразності та емоційності текстів. Рекламні тексти китайською мовою часто використовують специфічні лексико-стилістичні стратегії, які враховують культурні та психологічні особливості сприйняття аудиторії. У китайській мові існують терміни, які позначають певні послуги або товари, наприклад, «фотодрук» 影印 [yǐngyìn], «ксерокопія» 扫描件 [sǎomiáojiàn], «фототовари» 照相器材 [zhàoxiàng qícái]. Ці вирази використовуються для інформування споживачів про наявність відповідних товарів чи послуг, без явного спонукування до їх придбання. Вони слугують для передачі фактичної інформації, допомагаючи споживачам орієнтуватися в асортименті та можливостях, які пропонуються.

У китайській рекламі спостерігається тенденція відмовлятися від використання слів на кшталт «традиція» (传统 [chuán tǒng]) та фраз типу «найкраще китайське» (最好的是中国的 [zuì hǎo de shì zhōng guó de]). Натомість, часто зустрічаються іменники, які підкреслюють позитивні якості та цінності, такі як «краса» (美丽 [měi lì]), «щирість» (真诚 [zhēn chéng]), «здоров'я» (健康 [jiàn kāng]), «душа» (灵魂 [línghún]) та «любов» (爱 [ài]). Це свідчить про прагнення рекламодавців зосередитися на емоційних та культурних аспектах, які резонують із споживачами, замість прямого акценту на традиційних або національних елементах.

Сушко М.О. [4, с. 81] вважає, що у китайській рекламі часто використовуються такі лексичні засоби, як англіцизми, що дозволяють привернути увагу споживачів завдяки відмінності латинського тексту від ієрогліфічного, а також перелад світових торговельних марок китайською мовою, що сприяє полегшенню розуміння для китайських споживачів і посиленню впливу на них. Крім того, застосовуються висловлювання відомих особистостей, до думок яких китайські споживачі часто прислухаються. Важливу роль у рекламі відіграють іменники-атрактиви, що привертають увагу до товару, а також прикметники з позитивним відтінком, що створюють маніпулятивний ефект. Висловлювання-звертання та особові займенники також є інструментами для інтимізації комунікації та залучення уваги до рекламованого продукту. Оскільки лексичні, стилістичні та синтаксичні особливості китайського рекламного дискурсу залишаються недостатньо вивченими, існує необхідність у проведенні глибокого дослідження цих аспектів для кращого розуміння рекламних стратегій.

Мовні традиції глибоко впливають на культурну комунікацію, оскільки вони відображають світогляд, цінності та історичний досвід народу. У китайській мові багато виразів та ідіом, які мають глибоке культурне значення і можуть бути важко зрозумілі без знання контексту. Наприклад, фразеологізми, запозичені з китайської мови, демонструють процес адаптації до особливостей інших мов, зберігаючи при цьому національно-культурні компоненти.

Фразеологія китайської мови – це спадщина минулого та дзеркало сьогодення, що відображає національний колорит Китаю. Китайські ідіоми використовуються у всіх мовних стилях, особливо широко у літературно-художній мові [5].

Вислів 乌鸟私情 (wū niǎo sī qíng), що перекладається як «чуття ворони», є прикладом китайського фразеологізму, який для українського читача може бути незрозумілим без пояснення культурного контексту. Цей вислів символізує турботу батьків про своїх дітей, що є однією з основ китайської культури. Тому можна зробити висновок, що це фразеологічне вираження є реалією китайської культури. Під час аналізу 120 китайських ідіом і паремій, що містять зооморфні метафори і використовують образи 17 видів тварин, було виявлено, що більшість із них є фразеологізмами-реаліями, які необхідно адаптувати для розуміння іноземними читачами. Наприклад, вислів 景星凤凰 (jǐng xīng fèng huáng) означає «щаслива зірка фенікса», а 天上麒麟 (tiān shàng qí lín) – «небесний єдиноріг». Інші вирази, такі як 龙威燕鄮 (lóng wēi yàn hàn), що означає «могутній воїн», або 黔驴计穷 (qián lǘ jì qióng), що описує невдалий трюк віслока, також є частинами китайської культурної спадщини. Вони потребують адаптації при перекладі, щоб передати їх справжнє значення. Важливим є також вираз 杀驴取肝 (shā lǘ qǔ gān), який описує принесення в жертву дорогої особи для благородної мети. Ідіома 狼心狗肺 (láng xīn gǒu fèi), що означає «жорстокий, нелюдський», та 熊瓜子揭包米 (xióng guā zǐ jiē bāo mǐ), що символізує безрезультатну працю, є ще прикладами таких фраз. Таким чином, більшість китайських зооморфних фразеологізмів вимагають спеціальних методів перекладу, щоб передати їх значення для україномовного читача.

Ще однією особливістю, яка характеризує китайську публіцистику є використання сленгу, скорочень, недовомок та приказок. Найскладніше опанувати та зрозуміти скорочення та приказки, адже при вивченні чи перекладі іноземної мови, зокрема китайської мови, необхідно знати не лише переклад слова, а й історію розвитку країни та мови [6, с. 38].

Наприклад «小case» (сяо кейс) – поєднання китайського слова «小» (малий) та англійського «case» означає «не проблема». «别着急啊, 小case.» (Bié zháojí a, xiǎo case.) – «Не переживай, це не проблема».

Щодо приказок, то варто розглянути наступні приклади:

1) «满嘴跑火车» (mǎn zuǐ pǎo huǒ chē), що дослівно перекладається як «з рота потяг за потягом мчать» і використовується для опису людини, яка говорить нісенітницю. «他说话总是满嘴跑火车, 听了让人生气» (Tā shuōhuà zǒng shì mǎn zuǐ pǎo huǒ chē, tīng le ràng rén shēngqì.) – «Він завжди говорить нісенітницю, слухати його дратує»;

2) «一见钟情» (yī jiàn zhōng qíng) – перекладається як «кохання з першого погляду». «他们是一见钟情, 没多久就结婚了» (Tāmen shì yī jiàn zhōng qíng, méi duōjiǔ jiù jiéhūn le.) – «Вони закохалися з першого погляду і незабаром одружилися»;

3) «马马虎虎» (mǎ mǎ hū hū) – використовується для опису чогось посереднього або виконаного абияк. «他的工作做得马马虎虎, 结果经常出» (Tā de gōngzuò zuò dé mǎ mǎ hū hū, jiéguǒ jīngcháng chū cuò.) – «Він виконує свою роботу абияк, через що часто припускається помилок».

Знання та розуміння таких фраз та виразів є важливими для глибшого розуміння китайської публіцистики та культури загалом. Вони відображають особливості мислення, почуттів та соціальних норм китайського суспільства.

Переклад китайських текстів на інші мови є складним завданням через різницю в мовних структурах, культурних контекстах та відсутність прямих відповідників. Недостатнє врахування лексико-стилістичних особливостей може призвести до неточностей та спотворення оригінального змісту. Тому важливо застосовувати стратегії адаптації, які дозволяють зберегти культурні та емоційні нюанси тексту.

Переклад китайських ігор слів на українську мову є складним завданням, яке вимагає застосування різних перекладацьких трансформацій. Серед них виділяються пошук еквівалента, описовий переклад, заміна, опущення, калькування, компенсація, додавання та використання перекладацького коментаря. Кожна з цих стратегій має свої особливості та застосовується в залежності від контексту та специфіки оригінального виразу.

Розвиток лінгвокультурної компетентності є важливим аспектом підготовки фахівців, які працюють з китайською мовою. Це включає розуміння культурних реалій, традицій та соціокультурних норм, що сприяє ефективній комунікації та запобігає можливим непорозумінням. Формування таких компетентностей вимагає інтеграції теоретичних знань та практичних навичок, включаючи аналіз медіатекстів, які демонструють використання мовних та стилістичних стратегій для досягнення комунікативних цілей.

Наприклад, автор Моргун О. [7] у дослідженні лінгвокультурної компетентності майбутніх перекладачів китайської мови виділяє чотири основні компетенції: культурно-просвітницька, літературно-художня, порівняльно-культурологічна та професійно-комунікативна. Кожна з них включає специфічні показники, які оцінюються для визначення рівня сформованості компетентності студентів.

Дослідження стилістичних особливостей та інтерпретації китайських текстів є ключовим для розуміння культурних та комунікативних аспектів китайської мови. Врахування мовних традицій, контексту та культурних реалій є необхідним для точного перекладу та ефективної міжкультурної комунікації. Розвиток лінгвокультурної компетентності сприяє глибшому пізнанню китайської культури та покращенню якості перекладацької діяльності.

Висновки. У процесі дослідження стилістичних особливостей та інтерпретації китайських текстів було виявлено, що глибоке розуміння мовних традицій є ключовим для ефективної міжкультурної комунікації. Особливості китайської писемності, такі як використання ієрогліфів з багатозначними значеннями, а також тональна система, вимагають уважного підходу до перекладу та інтерпретації. Недостатнє врахування цих аспектів може призвести до неточностей та спотворення культурних нюансів.

Вивчення мовних традицій, таких як символіка їжі, демонструє, як глибоко культура впливає на мову та комунікацію. Це підкреслює важливість лінгвокультурної компетентності для точного розуміння та передачі змісту між культурами.

Отже, для досягнення ефективної міжкультурної комунікації необхідно враховувати мовні та культурні особливості, що сприятиме глибшому розумінню та взаємоповазі між різними народами.

Література:

1. Ван Вейдун. (2022). Дослідження китайської ієрогліфіки в сучасному науковому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 58, том 1, DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-1-11>
2. Китайські ієрогліфи. Скільки ієрогліфів у китайській мові? URL : <https://buki.com.ua/blogs/kytayski-iyerohlify-skilky-iyerohlify-u-kytayskiy-movi/>
3. Особливості китайської мови. URL : <https://pereklademo.com/features-of-chinese-ukr/>
4. Сушко М.О. (2008). Лексико-стилістичні особливості китайського рекламного тексту. *Українська орієнталістика : збірник наукових праць*. Вип. 2-3. – С. 78-81. URL <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6510>
5. Азензон Л.І. (2019). Сучасні аспекти вивчення фразеології. *Проблеми фразеології та завдання її вивчення у вищій та середній школі*. Харків.
6. Шапаренко Е.Е. (2020). Стилістичні особливості китайських текстів публіцистичного. *Сходознавство. Актуальність та перспективи : тези доп. І Міжнар. наук.-метод. конф., Харків, 20 берез. 2020 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди*. С. 37–38. URL <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/4662>
7. Моргун О.О. (2023). Лінгвокультурна компетентність майбутніх перекладачів китайської мови: сучасний стан сформованості. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 1 (142). Одеса, DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-1-9>

References:

1. Van Veidun. (2022). Doslidzhennia kytayskoi iierohlifyky v suchasnomu naukovomu dyskursi [Research on Chinese hieroglyphics in modern scientific discourse]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp 58, tom 1, DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-1-11>
2. Kytayski iierohlify. Skilky iierohlifyv u kytayskii movi? URL : <https://buki.com.ua/blogs/kytayski-iyerohlify-skilky-iyerohlify-u-kytayskiy-movi/>
3. Osoblyvosti kytayskoi movy. URL : <https://pereklademo.com/features-of-chinese-ukr/>
4. Sushko M.O. (2008). Leksyko-stylistychni osoblyvosti kytayskoho reklamnoho tekstu. *Ukrainska oriientalistyka : zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 2-3. – S. 78-81. URL <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6510>
5. Azenzon L.I. (2019). Suchasni aspekty vyvchennia frazeolohii [Modern aspects of the study of phraseology]. *Problemy frazeolohii ta zavdannia yii vyvchennia u vyshchii ta serednii shkoli*. Kharkiv.
6. Shaparenko E.E. (2020). Stylistychni osoblyvosti kytayskykh tekstiv publitsystychnoho. *Skhodoznavstvo. Aktualnist ta perspektyvy : tezy dop. I Mizhnar. nauk.-metod. konf., Kharkiv, 20 berez. 2020 r. / Kharkiv. nats. ped. un-t im. H.S. Skovorody*. S. 37–38. URL <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/4662>
7. Morhun O.O. (2023). Linhvokultura kompetentnist maibutnikh perekladachiv kytayskoi movy: suchasnyi stan sformovanosti [Linguistic and cultural competence of future Chinese translators: current state of development]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukraiinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*. Vypusk 1 (142). Odesa, DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-1-9>

Отримано: 10 березня 2025 р.

Прорецензовано: 15 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 23 квітня 2025 р.

email: Natali.korotka@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1994-2658>

email: ludmilapidkolesna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7476-6493>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-80-84](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-80-84)

Коротка Н. В., Підколесна Л. А. Лексико-стилістичні особливості англо-мовних правових текстів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 80–84.

УДК: 811.111.34

Коротка Наталія Володимирівна,
доцент кафедри соціальних комунікацій,
Державного університету інфраструктури та технологій
Підколесна Людмила Анатоліївна,
старший викладач кафедри сучасних європейських мов,
Державного торговельно-економічного університету

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПРАВОВИХ ТЕКСТІВ

У статті розглядаються лексико-стилістичні особливості англомовних правових текстів, які є невід'ємною частиною сучасного правового дискурсу. Дослідження спрямоване на аналіз специфічної термінології, синтаксичних конструкцій, стилістичних прийомів та мовних засобів, які використовуються в юридичних текстах англійською мовою. Особливу увагу приділено питанням формування юридичної термінології, її точності, однозначності та функціональності у правовому контексті.

Вивчення лексико-стилістичних характеристик текстів цього типу дозволяє виявити закономірності використання мовних одиниць у юридичних документах, таких як договори, законодавчі акти, судові рішення та інші нормативні тексти. Стаття акцентує на ключових ознаках правового стилю, зокрема формалізмі, імперсональності, ясності викладу та суворій логічній структурі.

У роботі проаналізовано також використання юридичних термінів латинського походження, архаїчних зворотів, модальних дієслів та складних синтаксичних конструкцій, які роблять тексти максимально точними, але іноді важкими для сприйняття. Розглядається феномен правового жаргону, а також проблема перекладу англомовних юридичних текстів на інші мови, зокрема українську, з метою збереження змісту, юридичної точності та стилістичної адекватності.

Особливу увагу приділено стилістичним засобам, які сприяють формулюванню норм права, таких як повтори, паралельні конструкції, формули умовності та наказові звороти. Стаття також містить аналіз впливу культурного та правового середовища англомовних країн на формування мовних особливостей правових текстів.

Практична цінність дослідження полягає у його можливості бути корисним для фахівців у сфері юриспруденції, перекладачів юридичних текстів, а також студентів, які вивчають юридичну англійську мову. Отримані результати можуть слугувати основою для розробки підручників та посібників із юридичної лінгвістики, а також для поглиблення знань у сфері правового перекладу.

Ключові слова: англомовні правові тексти, юридична термінологія, стиль, синтаксис, переклад, юридична лінгвістика.

Nataliia Korotka,
Associate Professor at the Department of Social Communications,
of State University of Infrastructure and Technologies
Ludmyla Pidkolesna,
Senior lecturer at the Department of Modern European Languages,
of State University of Trade and Economics

LEXICAL AND STYLISTIC FEATURES OF ENGLISH-LANGUAGE LEGAL TEXTS

The article examines the lexical and stylistic features of English-language legal texts, which form an integral part of contemporary legal discourse. The research focuses on the analysis of specific terminology, syntactic structures, stylistic techniques, and linguistic means used in legal texts written in English. Special attention is paid to the formation of legal terminology, its precision, unambiguity, and functionality in the legal context.

The study of lexical and stylistic characteristics of such texts reveals patterns in the use of linguistic units in legal documents, such as contracts, legislative acts, court decisions, and other normative texts. The article emphasizes the key features of legal style, including formalism, impersonality, clarity of presentation, and strict logical structure.

The paper also analyzes the use of legal terms of Latin origin, archaic expressions, modal verbs, and complex syntactic constructions, which make the texts highly precise yet sometimes difficult to comprehend. The phenomenon of legal jargon is explored, as well as the challenges of translating English-language legal texts into other languages, particularly Ukrainian, while preserving their content, legal accuracy, and stylistic adequacy.

Special focus is given to stylistic devices that contribute to the formulation of legal norms, such as repetition, parallel constructions, conditional formulas, and imperative expressions. The article also includes an analysis of the impact of the cultural and legal environment of English-speaking countries on the linguistic features of legal texts.

The practical value of the research lies in its potential to benefit legal professionals, translators of legal texts, and students studying legal English. The findings can serve as a foundation for developing textbooks and manuals on legal linguistics and for enhancing knowledge in the field of legal translation.

Keywords: English-language legal texts, legal terminology, style, syntax, translation, legal linguistics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Англомовні правові тексти є важливим компонентом міжнародного правового дискурсу, адже вони використовуються для регулювання правовідносин у таких сферах, як міжнародна торгівля, політика, дипломатія та захист прав людини.

Унікальні лексико-стилістичні особливості цих текстів, зокрема специфічна термінологія, формалізм і логічна структура, забезпечують точність викладу юридичних норм, проте часто ускладнюють їхнє розуміння та переклад. У зв'язку з глобалізацією та зростанням значення англійської мови як мови міжнародного спілкування, зокрема в правовій сфері, дослідження лексико-стилістичних особливостей англомовних правових текстів набуває особливої актуальності.

Актуальність теми. Актуальність дослідження визначається потребою у вивченні мовних засобів, що використовуються у правових текстах англійською мовою, для забезпечення їхньої адекватної інтерпретації та перекладу. Розуміння лексико-стилістичних характеристик таких текстів має велике значення для юристів, перекладачів, лінгвістів та студентів, які вивчають юридичну англійську мову. Крім того, актуальність теми зумовлена необхідністю створення універсальних підходів до правового перекладу, що враховуватимуть як лінгвістичні, так і культурні аспекти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження лексико-стилістичних особливостей правових текстів знайшло своє відображення в роботах таких науковців, як Пітер Гудріч, Марія Комарова, Крістофер Уільямс, які акцентують увагу на важливості юридичної термінології та формальних характеристик правового стилю. Також помітний внесок у цю галузь зробили лінгвісти, які досліджували переклад правових текстів, наприклад, Моніка Табак та Жан-Клод Пірон. Проте, незважаючи на значну кількість робіт у цій сфері, питання впливу лексико-стилістичних особливостей на точність перекладу й адаптацію правових текстів в умовах багатомовного середовища залишаються недостатньо вивченими.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ключових лексико-стилістичних особливостей англомовних правових текстів, а також аналіз їхнього впливу на ефективність перекладу й інтерпретації. Завдання включають:

1. Опис основних характеристик юридичної термінології, синтаксису та стилістичних прийомів у правових текстах.
2. Аналіз прикладів використання юридичних термінів латинського походження, архаїчних конструкцій та формальних засобів.
3. Оцінка складнощів, що виникають під час перекладу англомовних правових текстів, і пошук можливих рішень для їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англомовні правові тексти – це спеціалізовані письмові документи, які складаються англійською мовою та мають юридичний характер. Їх основна мета – регулювання правовідносин, формулювання прав, обов'язків та відповідальності учасників правових відносин. Англомовні правові документи зазвичай мають усталену структуру, яка включає преамбулу (вступну частину, що описує основну мету документа), основну частину, де викладаються правові норми, та заключні положення.

Однією з характерних рис юридичних текстів є їх значний обсяг і високий рівень складності. Юридичний письмовий дискурс зазвичай складається з набагато довших речень, ніж ті, що використовуються у повсякденній мові. У юридичних текстах англійською мовою речення часто у два рази довші, ніж у наукових текстах, і до восьми разів довші, ніж у текстах усного мовлення. Наприклад, у наступному випадку, іменна фраза «this agreement» супроводжується 42 словами, які уточнюють умови угоди, імена сторін, їхню юридичну адресу, імена, які їм присвоюються в тексті контракту, а також згадку про правонаступників двох сторін, що підписали угоду:

(1) This Agreement, effective as of the first day of April 2011 between Dale Johnson Ryder Warren, an Association organized and existing under the laws of Switzerland ('Grantor'), its successors and assigns, and DJRW Johnson Ryder Simpson & C., its successors and assigns ('Member Firm') (Government of India, 1949).

Крім того, юридичні тексти характеризуються частим використанням постмодифікаторів та відносних речень, що суттєво відрізняє їх від інших видів спеціалізованого дискурсу, які, як правило, надають перевагу попередній модифікації. Виключення відносних речень є рідкістю, а довгі постмодифікатори використовуються настільки часто, що це призводить до формування дуже довгих і синтаксично складних конструкцій.

Наприклад:

(2) The Tenant will [...] pay for all gas and electric light and power which shall be consumed or supplied on or to the Property during the tenancy and the amount of the water rate charged in respect of the Property during the tenancy and the amount of all charges made for the use of the telephone on the Property during the tenancy or a proper proportion of the rental or other recurring charges to be assessed according to the duration of the tenancy. (Government of India, 1949)

Такий підхід до побудови речень дозволяє забезпечити максимально точне формулювання правових норм, але також ускладнює сприйняття текстів для читача, який не володіє спеціальною підготовкою.

Мейлі виділяє чотири основні групи юридичних текстів:

Джерела права та судового процесу (законодавчі акти, нормативні документи, прецеденти, заповіти, контракти тощо) – це переважно письмові тексти.

Досудові процеси (наприклад, поліцейські інтерв'ю, заяви, консультації або виклики присяжних) включають як усні, так і письмові тексти.

Судові розгляди (допити в суді, перехресні допити, рішення присяжних, судові процедури) реалізуються переважно в усній формі.

Записи судових рішень (юридичні звіти) є виключно письмовими текстами.

Останні три групи стосуються судових процесів, тоді як перша охоплює ширший спектр юридичних документів.

Анна Тросборг, дотримуючись подібного підходу, також поділяє юридичний дискурс за ситуацією використання. Хоча вона зосереджується на юридичному дискурсі загалом, її підхід також може бути застосований до класифікації юридичних текстів за жанрами, включаючи як письмові, так і усні форми (Trosborg, 1997).

Д. Цао пропонує ще одну класифікацію, орієнтуючись на ситуацію використання текстів. У її типології виділяються чотири основні групи (Сао, 2007):

Законодавчі тексти, які включають статuti, міжнародні договори та інші акти законодавчих органів.

Судові тексти, створені під час судових процесів суддями чи іншими працівниками юридичної системи.

Юридично-наукові тексти, які охоплюють дослідження, коментарі та наукові праці, створені юристами-академіками.

Приватні юридичні тексти, наприклад, договори, свідчення, заповіти та інші документи, створені нотаріусами або іншими особами.

Хилтунен, у свою чергу, виділяє три основні типи юридичного письма (Hiltunen, 1999):

Академічні тексти з права, які досліджують використання мови в юридичній сфері й представлені в журналах та підручниках.

Законодавчі документи, до яких належать Конституції, акти парламентів, договори й інші офіційні документи.

Юридичні тексти, пов'язані із судовими процесами, такі як протоколи судових засідань, судові рішення й юридичні звіти.

Кожен із цих типів текстів має свої лінгвістичні особливості, але всі вони об'єднані однією метою – забезпечення юридичної комунікації. Незважаючи на відмінності, існують базові спільні риси, які дозволяють всім цим текстам ефективно виконувати свої функції у правовій системі.

Англомовні правові тексти характеризуються рядом особливостей, серед яких виділяються:

Юридична термінологія. Однією з головних рис є використання вузькоспеціалізованих термінів, таких як "habeas corpus", "ex post facto", "tort", які мають чітко визначене значення в юридичному контексті. Ці терміни забезпечують точність формулювань, але водночас створюють складнощі для розуміння непрофесіоналами.

Архаїчні звороти та формалізм. У багатьох правових текстах зберігаються архаїзми ("hereinafter", "whereof"), які використовуються для збереження тяглості правової традиції та уникнення неоднозначності.

Складні синтаксичні конструкції. Юридичні тексти часто включають довгі складнопідрядні речення з численними умовами, що дозволяє уникати прогалин у формулюванні норм, але ускладнює сприйняття тексту (Hiltunen, 1999).

Стилістичні засоби. Правові тексти характеризуються використанням паралельних конструкцій, повторів, пасивного стану та імперсональних форм, які забезпечують формалізм та нейтральність.

Прикладом складнощів перекладу може слугувати використання латинських термінів, які не завжди мають точні еквіваленти в інших мовах. Наприклад, переклад терміну "nolo contendere" (відмова визнавати провину, але й не заперечення звинувачення) потребує пояснювального перекладу для відображення його правового значення.

Латинізми є однією з найвиразніших особливостей англійської юридичної мови. Алькарас і Х'юс (Alcaraz and Hughes, 2002) пояснюють це тим, що латинська мова була поширена як мова церкви, освіти й права. Окрім того, римське право мало величезний вплив на формування європейських правових систем. Ось деякі поширені латинські терміни: Bona fide (добросовісний); Res judicata (незмінність рішення); Res nova (нова річ; невизначене питання права); Actus reus (протиправна дія); Alibi («в іншому місці») (Gotti, 2011).

Цікавою рисою є збереження архаїчних граматичних форм, наприклад, закінчення «eth» у слові «witnesseth» замість сучасного «es».

Також існують архаїчні прислівники, які утворюються шляхом поєднання слів *here*, *there*, *where* з прийменниками (*of*, *after*, *by*, *under* тощо).

Використання таких слів, як "the same", "such" та "said", у юридичних англомовних текстах має принципові відмінності порівняно з їх застосуванням у звичайній англійській мові. Слово "the same" часто вказує на порівняння з чимось подібним, однак у юридичному контексті воно позначає ідентичність посилання. (Tiersma, 1999:88) Наприклад:

The tenant shall pay all the taxes regularly levied and assessed against Premises and keep the same in repair (Simon&Simon, n.d).

У цьому випадку "the same" відноситься до слова "Premises". Замість "the same" можна використовувати займенник "it". (Tiersma, 1999:91)

Слово "such" зазвичай має значення "that sort" або "this sort", проте в юридичному тексті воно виконує іншу функцію:

We conclude that the trial court's order constituted an abuse of discretion in the procedural posture of this case which compels us to set aside such order (Florida Legislature, 2020).

Тут "such order" означає "this order". Тобто, "such" виконує функцію вказівного займенника "this".

Щодо слова "said", то в юридичних текстах воно замінює артикль чи вказівний займенник. Наприклад:

Lessee promises to pay a deposit. Said deposit shall accrue interest at a rate of five percent per annum (Government of India, 1949).

Тут "said" можна замінити на артикль "the" або займенник "this" без зміни значення.

Слова в дублетах чи триплетах часто походять з різних середньовічних мов, таких як германська, давньоанглійська, нормандська французька або латина.

Часто ці вирази є алітеративними, як, наприклад, "aid and abet", "part and parcel", "lewd and lascivious", "rest, residue and remainder".

Суто технічні терміни – це ті, які використовуються виключно в юридичній сфері і мають лише одне (юридичне) значення. Наприклад, *barrister*, *solicitor*, *estoppel*, *mortgage*, *serve proceedings*, *refuse leave to appeal*.

Напівтехнічні терміни – це слова, що належать до загального лексикону, але набули додаткових значень у юридичному контексті. Вони є полісемічними і постійно зростають, оскільки законодавство змінюється. Прикладом є слово "issue":
a) "The testator died without issue" (номомство, діму). b) "The parties could not agree on the issue" (спірне питання). c) "The passport was issued by the Liverpool office" (видавати). d) "Parties must wait for process to issue from the court" (відбувати).

Граматичні особливості юридичних текстів мають важливе значення, оскільки вони можуть впливати на тлумачення складних юридичних документів. Відомо, що юридична мова має тенденцію бути "багатослівною", "нечіткою" і "похмурою" (Mattila, 2013). Складний синтаксис є однією з основних характеристик юридичних текстів і сприяє тому, що вони можуть бути важкими для розуміння, особливо для непрофесіоналів. Наприклад:

"In the event that the Buyer fails to pay the purchase price within the time specified herein, the Seller shall have the right to terminate this agreement, without prejudice to any other rights or remedies available under applicable law." (Florida Legislature, 2020).

"The parties agree that any dispute arising out of or in connection with this agreement shall be resolved by arbitration in accordance with the rules of the International Chamber of Commerce, and the decision of the arbitrator shall be final and binding upon both parties." (Supreme Court of Pakistan, n.d)

"Whereas the Borrower has applied for a loan and the Lender has agreed to provide such loan, subject to the terms and conditions set forth herein, the following terms shall govern the relationship between the parties." (Government of India, 1949).

"Notwithstanding the foregoing, in the event that the Purchaser fails to fulfill its obligations under this Agreement, the Vendor shall have the right to claim liquidated damages, in addition to any other remedies available under law." (Florida Legislature, 2020)

"Whereas the parties have reached an agreement regarding the sale of the property, the Buyer shall pay the full purchase price to the Seller on or before the closing date, subject to adjustments for prorated taxes and utilities." (Simon&Simon, n.d)

Юридичні тексти часто використовують довгі й складні речення, де одне речення може містити кілька незалежних і залежних частин. Наприклад:

"He further contended that Mr. A. Rehman Malik has resigned from the membership of the Senate on 9th July 2012..." (Supreme Court of Pakistan, n.d)

Номіналізація, яка полягає у перетворенні дієслів на іменники, є характерною для юридичної англійської мови. Вона часто робить речення довшими і складнішими, але певні юристи визнають її важливість у створенні юридичної об'єктивності. Наприклад:

Provision від provide (Government of India, 1949)

To be in opposition замість to oppose (Government of India, 1949)

For the implementation замість implement (Supreme Court of Pakistan, n.d)

Юридичні тексти також відзначаються безособовістю. Використовуються лише третя особа, не згадуються особисті імена, а звертання відбувається через їхні юридичні статуси, як-от Grantor, agent. Крім того, часто використовуються пасивні конструкції для забезпечення об'єктивності та нейтральності, що вражає своєю відсутністю конкретних виконавців дій (Coulthard and Johnson, 2007).

У юридичних текстах часто застосовується пасивний стан, що допомагає зменшити акцент на семантичному агенті, який може бути виражений через необов'язкові компоненти речення, наприклад, прийменникову фразу з *by*, або взагалі не з'являтися в тексті. Відсутність чітко визначеного агента пасивних конструкцій та дієприкметників робить юридичні документи не тільки більш безособовими, що підтримує об'єктивність змісту, а й більш універсальними й загальними (наприклад, конструкції *it is deemed*, *it is understood*, *it is to be interpreted as* залишають незазначеним виконавця дії). Крім того, пасивні форми виконують важливу роль у структурі тексту, особливо в мовах з фіксованим порядком слів, таких як англійська. Вони дозволяють змінювати розташування елементів у реченні, що допомагає реалізувати принцип фокусування на кінці. Це робить структуру речень більш відповідною до природного переходу від відомої до нової інформації, що задовольняє вимоги функціональної перспективи (Crystal and Davy, 1986).

"The Constitution was framed by its makers keeping in view the situations." (Government of India, 1949)

У таких документах, як статuti, контракти та інші правові акти, що містять правила процедур, необхідно передбачити безліч можливих ситуацій, варіантів розвитку подій та винятків. Тому мова, якою вони написані, є дуже насиченою синтаксичними конструкціями умовності та припущень, які можуть бути як позитивними (наприклад, *if*, *when*, *where*, *whenever*, *wherever*, *provided that*, *in the event that/of*, *assuming that*, *so long as* та інші), так і негативними (наприклад, *unless*, *failing*, *should... not...*, *except as/where/if, but for*). Важливо забезпечити точне й правильне розуміння таких текстів, як наприклад:

"Where either party fails to perform their side of the bargain, then, subject to clause 15 above, if notice of non-performance is given in writing by the injured party within seven days, or, in the event that communication is impossible until the ship reaches a port of call, as soon thereafter as is practically possible, the injured party shall be entitled to treat the contract as discharged except as otherwise provided in this contract." (Simon&Simon, n.d)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження лексико-стилістичних особливостей англійських правових текстів показує, що ці тексти мають унікальні мовні характеристики, які забезпечують їхню точність, але водночас створюють складнощі для перекладу та інтерпретації. Особливості юридичної термінології, синтаксису й стилісти вимагають від перекладачів глибоких знань не лише мови, але й правової системи.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на розробці автоматизованих систем перекладу правових текстів, а також на створенні навчальних посібників для підготовки юристів і перекладачів, які працюють із юридичною англійською мовою. Вивчення культурних та правових впливів на формування правових текстів також є перспективним напрямком для глибшого розуміння міжнародного правового дискурсу.

Література:

1. Alcaraz, E., Hughes, B. (2002). *Legal translation explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
2. Bhatia, V. K. (1993). *Analysing genre: Language use in professional settings*. London: Longman.
3. Cao, D. (2007). *Translating law*. New York: Multilingual Matters.
4. Chovanec, J. (n.d.). Grammar in the law. In *The encyclopedia of applied linguistics*.
5. Coulthard, M., Johnson, A. (2007). *An introduction to forensic linguistics: Language in evidence*. London, England: Routledge.
6. Crystal, D., Davy, D. (1986). *Investigating English style*. New York: Longman.
7. Danet, B. (1985). Legal discourse. In T. A. Dijk (Ed.), *Handbook of discourse analysis* (pp. 134-152). London: Academic Press.
8. Garner, B. A. (2001). *Black's law dictionary* (2nd pocket ed.). St. Paul, MN: West Group.
9. Gotti, M. (2011). *Investigating specialized discourse*. Bern: Peter Lang.
10. Hiltunen, R. (1999). *Chapters on legal English*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
11. Maley, Y. (1994). The language of the law. In J. Gibbons (Ed.), *Language and the law* (pp. 11-50). London: Longman.
12. Mattila, H. E. S. (2013). *Comparative legal linguistics: Language of law, Latin and modern lingua francas*. Farnham, England: Ashgate Publishing Limited.
13. Melinkoff, D. (1963). *The language of the law*. Boston, MA: Little, Brown & Company.
14. Sabra, A. M. M. (1995). *Translation of contracts*. Cairo: The American University of Cairo.
15. Tiersma, P. (1999). *Legal language*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

16. Trosborg, A. (Ed.). (1997). *Text typology and translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
17. Florida Legislature. (2020). *The 2020 Florida statutes*. Retrieved from http://www.leg.state.fl.us/Statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&URL=0900-0999/0944/Sections/0944.275.html
18. Government of India. (1949). *The Constitution of India*. Retrieved from https://indiankanon.org/doc/1735861/?cf_chl_jschl_tk=60e57798fb044fcbdb
19. Supreme Court of Pakistan. (n.d.). *In the Supreme Court of Pakistan (Original Jurisdiction)*. Retrieved from <https://silo.tips/download/in-the-supreme-court-of-pakistan-original-jurisdiction-3>
20. Simon & Simon. (n.d.). *The story of legal doublets in English*. Retrieved from https://www.simonandsimon.co.uk/blog/legal-english-the-use-of-legal-doublets#_ftn2

References:

1. Alcaraz, E., Hughes, B. (2002). *Legal translation explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
2. Bhatia, V. K. (1993). *Analysing genre: Language use in professional settings*. London: Longman.
3. Cao, D. (2007). *Translating law*. New York: Multilingual Matters.
4. Chovanec, J. (n.d.). Grammar in the law. In *The encyclopedia of applied linguistics*.
5. Coulthard, M., Johnson, A. (2007). *An introduction to forensic linguistics: Language in evidence*. London, England: Routledge.
6. Crystal, D., Davy, D. (1986). *Investigating English style*. New York: Longman.
7. Danet, B. (1985). Legal discourse. In T. A. Dijk (Ed.), *Handbook of discourse analysis* (pp. 134-152). London: Academic Press.
8. Garner, B. A. (2001). *Black's law dictionary* (2nd pocket ed.). St. Paul, MN: West Group.
9. Gotti, M. (2011). *Investigating specialized discourse*. Bern: Peter Lang.
10. Hiltunen, R. (1999). *Chapters on legal English*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
11. Maley, Y. (1994). The language of the law. In J. Gibbons (Ed.), *Language and the law* (pp. 11-50). London: Longman.
12. Mattila, H. E. S. (2013). *Comparative legal linguistics: Language of law, Latin and modern lingua francas*. Farnham, England: Ashgate Publishing Limited.
13. Melinkoff, D. (1963). *The language of the law*. Boston, MA: Little, Brown & Company.
14. Sabra, A. M. M. (1995). *Translation of contracts*. Cairo: The American University of Cairo.
15. Tiersma, P. (1999). *Legal language*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
16. Trosborg, A. (Ed.). (1997). *Text typology and translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
17. Florida Legislature. (2020). *The 2020 Florida statutes*. Retrieved from http://www.leg.state.fl.us/Statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&URL=0900-0999/0944/Sections/0944.275.html
18. Government of India. (1949). *The Constitution of India*. Retrieved from https://indiankanon.org/doc/1735861/?cf_chl_jschl_tk=60e57798fb044fcbdb
19. Supreme Court of Pakistan. (n.d.). *In the Supreme Court of Pakistan (Original Jurisdiction)*. Retrieved from <https://silo.tips/download/in-the-supreme-court-of-pakistan-original-jurisdiction-3>
20. Simon & Simon. (n.d.). *The story of legal doublets in English*. Retrieved from https://www.simonandsimon.co.uk/blog/legal-english-the-use-of-legal-doublets#_ftn2

Отримано: 31 березня 2025 р.

Прорецензовано: 29 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 6 травня 2025 р.

email: iryna.kushnir@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5812-2543>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-85-89](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-85-89)

Кушнір І. Б. Школа радості: інгредієнти щасливого дитинства за рецептом від малого Ніколя та його авторів Р. Госсінні та Ж. Ж. Сампе. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 85–89.

УДК: 821.133.1:82-9 (Госсінні)

Кушнір Ірина Богданівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Львівський національний університет ім. І. Франка

ШКОЛА РАДОСТІ: ІНГРЕДІЄНТИ ЩАСЛИВОГО ДИТИНСТВА ЗА РЕЦЕПТОМ ВІД МАЛОГО НІКОЛЯ ТА ЙОГО АВТОРІВ Р. ГОССІННІ ТА Ж. Ж. САМПЕ

Стаття присвячена вивченню складових концепту «радість дитинства» у творі «Пригоди малого Ніколя» Р. Госсінні та Ж. Ж. Сампе, що є показовим для висвітлення саме різновиду дитинства як «безтурботної радості» у баченні французьких авторів 50-60-х років XX ст. Прослідковано проблематику твору, що залишається актуальною і сьогодні: сприйняття світу очима дитини, різновиди дружби та вміння товаришувати, шкільне життя як джерело радості дитинства, дорослі як порадики та наставники, колективність та родинність, що показана через образи Мами і Тата, дорослість як продовження радості, дитяча безпосередність та зіткнення із правилами та нормами суспільства. «Пригоди малого Ніколя» постає як показовий приклад дидактичного твору про радість дитинства, розкриває важливі аспекти проблематики дитинства та взаємодії зі світом дорослих, що не стає травмуючим досвідом для дитини. Встановлено, що головний персонаж Ніколя постає втіленням «радості дитинства»: він по-дитячому безпосередній, веселий та щирий хлопчик, прагне бути чемним і слухняним, протей йому це не завжди вдається. Наголошено роль батьків та вчителів у формуванні «радості дитинства»: проаналізовано стосунки дитина – дорослий на прикладі родини Ніколя. Вивчені стосунки вчитель – учні, вказано на головні характеристики вчительки як авторитету для учнів класу, що залучила їхню любов та довіру. Схарактеризовано головні типи учнів (улюбленець, забіяка, ледар, багатій, ініціатор бійок та ін.). Визначені складові концепту «радості дитинства» – школа, сім'я, колективність; фотографія та пісня Л. Маріано як його атрибути, шкільне подвір'я та пустир як топи радості. Наголошено, що у трактуванні авторів Р. Госсінні та Ж. Ж. Сампе радісне дитинство стає «сподадом, який ми будемо леліяти все життя».

Ключові слова: школа радості, концепт «радість дитинства», дитяча література, дитина-реципієнт, персонаж-дитина, гумор, оповідання.

Iryna Kushnir,
PhD in Philology, associate professor,
I. Franko Lviv National University

THE SCHOOL OF JOY: INGREDIENTS OF A HAPPY CHILDHOOD ACCORDING TO A RECIPE FROM LITTLE NICOLAS AND ITS AUTHORS R. GOSCINNY AND J. J. SEMPÉ

The article is devoted to the study of the components of the concept of “joy of childhood” in the work «The Adventures of Little Nicolas» by R. Goscinny and J. J. Sempé, which is indicative of the kind of childhood as “carefree joy” in the vision of French authors of the 50s and 60s of the XX-th c. The main problems that remain relevant today have been defined: the perception of the world through the eyes of a child, types of friendship and the ability to make friends, school life as a source of childhood joy, adults as advisers and mentors, collectivity and family, shown through the images of Mom and Dad, adulthood as a continuation of joy, childish spontaneity and clashes with the rules and norms of society. It has been stated that the main character Nicolas is the embodiment of the “joy of childhood”: he is a childlike, direct, cheerful and sincere boy, striving to be polite and obedient, but he does not always succeed. The role of parents and teachers in shaping the “joy of childhood” has been emphasized: the child-adult relationship has been analyzed on the example of Nicolas's family. The relationship between teacher and students has been studied, the main characteristic of the teacher as an authority for the students of the class, which inspired their love and trust, has been indicated. The main types of students (a teacher pet, a lazy, a rich, an initiator of fights, etc.) have been characterized. The main parts of the concept of “joy of childhood” have been identified: school, family; schoolyard and wasteland as topoi of joy have been mentioned.

Keywords: school of joy, the concept of “the joy of childhood”, children's literature, child-recipient, child-character, humour, short story.

Постановка проблеми. Дитинство постає важливим періодом, коли формується світосприйняття та світовідчуття, що надалі стане основою формування повноцінної особистості. На сучасному етапі українська школа має вихідною концепцію «радості дитинства», звідси вмотивованим є розглянути досвід французької школи та її програму предмету *література*. Об'єктом дослідження є відомий і улюблений твір французьких дітей (та й дорослих із часів їхнього дитинства) Р. Госсінні у співавторстві з Ж. Ж. Сампе «Пригоди малого Ніколя» виданий 2017 року українською мовою у видавництві «Рідна мова», що робить доступним цікавий та захоплюючий твір про шкільні будні та пригоди семилітнього хлопчика і нашим україномовним читачам. Приємно дізнатися, що концепт «радості дитинства» не має кордонів, так само як і дитинство. За твердженням Р. Кохан дитинство є важливим етапом для формування самобутності людини: «Не етап на шляху формування дорослої (читати – довшеної емоційно, освіченої, зрілої, досвідченої, сформованої) свідомості, а цілком самодостатній, причому особливо важливий прояв існування людської особистості, сповнений буттєвої значимості/ доленосності, а, відтак, відповідальності за подальше крокування сходами само-буттєвості» (Кохан, 2024: 71).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на значний дидактичний потенціал, дослідження твору Р. Госсінні у співавторстві з Ж. Ж. Сампе «Пригоди малого Ніколя» привертає увагу перш за все дослідників-педагогів і далі дослідників-філологів, а саме М. О. Князян та Л. І. Войтенко, що дослідили відмінності репрезентації дитинства у М. Паньоля та Р. Госсінні (Князян, Войтенко, 2023); Л. В. Ткачук, що здійснила аналіз категорії «успіх» та вказала на педагогічні умови

забезпечення успіху в навчанні учнів молодшого шкільного віку (Ткачук, 2016). Важливим підґрунтям цього дослідження стали доробок В. Сухомлинського («школа радості»); сучасні дослідження із проблем дитинства Т. Кочубей та Л. Ткачук про радість пізнання як складник успішної реалізації завдань розвитку і саморозвитку дитячої особистості (Кочубей, Ткачук, 2019); літературознавчий доробок Р. А. Кохан, що впровадила концепт «радість» щодо досліджень дитинства у літературі (Кохан, 2024); монографія А. М. Богуш та ін. (Богуш, Варяниця та ін., 2006), що виокремлює серед сходинок комфортності дитини у сучасному суспільстві «школу радощів» та «школу мислення» та дає визначення дитинства як «динамічне соціальне творення в межах вікового періоду від народження до повноліття, що характеризується специфічними ознаками, має власну субкультуру та будується на особливих соціальних зв'язках і взаєминах» (Богуш, Варяниця та ін., 2006: 88). Відзначимо, що наказом Міністерства освіти і науки № 1226 від 10.10.2023 р. надано гриф оновленої модельної програми із зарубіжної літератури «Школа радості» для 5-9 класів (у редакції 2023 р.). Автори програми О. М. Ніколенко, О. О. Ісасва, Ж. В. Клименко, Л. В. Мацевко-Бекерська, Л. П. Юлдашева, Н. П. Рудніцька, В. Г. Туряниця, С. О. Тихоненко, М. І. Вітко, Т. А. Джангобекова здійснили новий етап у становленні літературної освіти учнів: «школа радості».

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки короткі оповідання Р. Госсінні «Пригоди малого Ніколя» є показовими для повного і всебічного аналізу концепту «радість дитинства», важливим постає розглянути як саме реалізується впровадження авторської інтенції засобами художнього слова (Р. Госсінні) та малюнку (Ж. Ж. Сампе) говорити про важливість періоду дитинства. Звідси наша **мета** – дослідити складові концепту «радість дитинства» у збірках оповідань «Малий Ніколя», «Розваги малого Ніколя», «Канікули малого Ніколя», «Друзі малого Ніколя», «Прикросці малого Ніколя», що обрані об'єктами дослідження. Для цього нашими завданнями є вивчити тематику та проблематику «Пригод малого Ніколя»; проаналізувати стосунки дитина – дорослий на прикладі родини Ніколя; схарактеризувати особливості учнів на прикладі Ніколя, Руффюса, Альцеста, Аньяна, Клотера та інших; показати особливості шкільних буднів та навчального процесу; вивчити стосунки вчитель – учні; виділити атрибути та топоси радості дитинства. **Актуальність** дослідження бачимо у наступному: розширено і поглиблено літературознавчий аналіз вищезазначеного тексту із позиції радості дитинства, оскільки педагогічний аспект добре вивчений у вищезазначених публікаціях українських дослідників.

Виклад основного матеріалу. Відзначимо виправданість горизонту очікування українського читача-реципієнта, що занурюється у вир шкільних буднів та пригод французького однолітка Ніколя, читаючи чи слухаючи читання батьків/вчителя про життя Ніколя та його товаришів. Вдалою є структура роману: мозаїчність для відтворення кожного епізоду-спогаду, що полегшує сприйняття тексту дитиною-реципієнтом. Стихія гумору та ліризму домінує у показі щоденного життя учня Ніколя, що розважаючи навчає, показуючи певні соціальні та психологічні проблеми у житті дитини: усвідомлення соціального статусу батьків, народження другої дитини у сім'ї, адаптація у колективі, спроба будувати стосунки із дівчатками (оповідання «Луїзетт»: «Увечері мене позбавили десерту, та це не страшно, бо Луїзетт – це класна дівчинка, і коли ми виростемо, то неодмінно одружимося» (Госсінні, 2017: 71)), перші ревності (оповідання «Марі-Едвіг»). Конфлікт між дитячою безпосередністю та нормами і правилами поведінки у суспільстві (та школі) завжди вирішується легко, вносячи зрозумілий дидактизм.

Визначаємо фотографію класу як артефакт «радість дитинства»: це перше оповідання збірки «Малий Ніколя», де йдеться про фотографування класу: «Сьогодні вранці ми прийшли до школи в піднесеному настрої, бо мали фотографуватися всім класом, і, як сказала нам учителька, це фото залишиться для нас спогадом, який ми будемо леліяти всі життя» (Госсінні, 2017: 7). Безперечно, цей спогад – радісне дитинство, як і весь твір, де всі пригоди завершуються добре і прикросці забуваються завдяки радісним моментам, що переважають.

Слід акцентувати також на «колективності» як складовій концепту «радість дитинства»: клас як єдина родина. Можна навести наступні приклади для ілюстрації духу колективності і співпереживання: коли директор відсторонив від занять Альцеста, то «ми всі сиділи засмучені. Вчителька теж. <...> Бідолашний Альцест, ми за нього дуже переживали» (Госсінні, 2017: 136-137). Повага і любов до вчительки виявляється у бажанні купити їй подарунок на іменини: хлопчики навіть побилися через те, хто вручатиме його (оповідання «Бойскаутти»). Товариші співчують Клотерові, що зламав руку: «Ми закидали його купою запитань, чи йому ще болять <...> а ще сказали, що теж невимовно раді його бачити» (Госсінні, 2017: 214).

Друзі та однокласники Ніколя є яскравим прикладом типових учнів: відмінник Аньян «найкращий учень у класі й улюбленець вчительки» (Госсінні, 2017: 7); найгірший учень у класі Клотер, проте добрий і чуйний хлопчик, розбишака Месан, Руффюс, що стане поліцейським як і його батько, найсильніший у класі хлопець Ед, багач Жоффрау, що, проте, ділиться іграшками з товаришами, товстун Альцест, що їсть за будь-якої нагоди. На прикладі взаємодії учнів класу відзначимо різні аспекти вияву дружби: товариськість (учні навчають розмовних слів новачка Джоджо, котрий не розмовляє французькою, що виявляються зовсім не тим словниковим запасом, на який розраховувала вчителька), взаємодопомога, взаємопідтримка, сварки та примирення, спільність діяльності задля досягнення мети (гра у футбол, до якої долучаються тати дітей). Шкільне подвір'я та пустир постають топосами радості дитинства, де учні розважаючись навчаються спілкуватися та знаходити компроміс після численних бійок.

Автори за допомогою тексту (Р. Госсінні) та малюнку (Ж. Ж. Сампе) вдало передали психологію учня, зі світлою душею, відкритою до пізнання. Головний персонаж прагне стати чемним, слухняним, вихованим і добрим хлопчиком, проте йому не завжди це вдається. Будучи допитливим, Ніколя часто втрапляє у різноманітні пригоди, вигадує безневинні витівки: палить сигару вперше у житті з Альцестом на пустирі (оповідання «Я курю»), а мама карає батька: «Тож відколи я спробував курити сигару, тато більше не має права курити люльку вдома» (Госсінні, 2017: 85), бо погане самопочуття Ніколя вже стало для нього достатнім покаранням; чи впродовж хвороби Ніколя, бажаючи помалювати, забруднює чорнилом простирadlo і кімнату та зіпсовує важливі документи батька малюнками (оповідання «Я хворий»); прогуляти школу з Альцестом, бо ж урок математики, а далі у сні переживати через неправильний вибір – прекрасна візуалізація Ж. Ж. Сампе дитячих докорів сумління (Госсінні, 2017: 111) (оповідання «Добряче порозважалися»); вибух у Аньяна, коли вивчаючи набір юного хіміка хлопці зробили безлад у кімнаті (оповідання «Візит до Аньяна»). Він по-дитячому безпосередній, веселий та щирий у висловленні своєї думки. Хлопчик постає втіленням ідеалу «радість дитинства». Читач бачить світ його наївно-добрими очима, що подає дорослим інший кут зору на проблеми, важливі для дитини: коли його насварила мама

через пляму на новому килимі, Ніколя вирішує піти з дому: «Мені пощастило, що мами не було вдома, вона, безперечно, заборонила б мені йти з дому. Опинившись на вулиці, я побіг. Мама й тато дуже страждатимуть, я повернуся пізніше, коли вони стануть геть старенькими, як бабуся, а я буду багатий, у мене буде великий літак, велике авто й мій власний килим, на який я зможу виливати чорнило, і вони будуть страшенно раді мене бачити» (Госсінні, 2017: 126). Оповідання «Я йду з дому» ілюструє емоційну чутливість дитини до покарань, де непорозуміння між дитиною та батьками може спричинити важливі наслідки: порушення родинних зв'язків. Проте цього не буде у мікросвіті радості дитинства Ніколя: він повернеться швидко сам додому, вміння прощати переважає над образами. Ніколя болісно реагує на суперечки батьків: «Я не люблю, коли мама й тато сваряться, але люблю, коли вони миряться. <...> а мама сказала, що вона була неправа, а тато запевнив, що ні, це він був неправий, і вони засміялися, поцілувалися, і тоді поцілували мене і сказали, що все це було для того, щоб посміятися, а мама повідомила, що йде смажити картоплю» (Госсінні, 2017: 161). Приклад батьків важливий для дитини: «Пригоди малого Ніколя» показують правильний зразок стосунків у родині, що формує дитячу ідентичність.

Образ вчительки, доброї й терплячої до всіх витівок учнів, стає втіленням найкращого зразка навчителя і наставника. Учні визнають її авторитет та справедливе обурення, коли вони вже занадто бешкетують. Її добре ставлення до них знаходить відклик у дитячих серцях: «ми її дуже любимо, вона дуже мила, коли ми не доводимо її до казку» (Госсінні, 2017: 9). Директор школи суворий, проте справедливий. Серед покарань за порушення дисципліни директор приймає рішення зачинити бешкетних хлопчиків у пральні: «і навіть якби міністр захотів нас побачити, він не зміг би, бо двері були замкнені на ключ» (Госсінні, 2017: 78), проте вони не тримають зла на нього, міністр багато втратив, не побачивши їх (гумористична складова важлива у творі!): «Усе-таки в нашого директора цікаві ідеї!» (Госсінні, 2017: 78) (оповідання «Репетиція для міністра»). Схожа ситуація і в оповіданні «Парад», де хлопчики сиділи на лавочках як покарання, а не брали участі у відкритті пам'ятника. Так само гумористично показане покарання вчителькою директора, що так собі мислить Ніколя («Ви не будете грати цієї п'єси під час прощального свята! Я не хочу, щоб месє директор бачив це! Ми очманіли і завмерли з роззявленими ротами. Уперше в житті ми бачили, як учителька покарала директора» (Госсінні, 2017: 91)). Директор не тільки справедливо карає, а й заохочує нагородами: «Нагород вистачило всім. Аньян, найкращий учень у класі та улюбленець учительки, отримав нагороду з арифметики, з історії, з географії, з граматики, з орфографії, з природознавства і нагороду за поведінку. Ед, який дуже сильний і любить бити всіх хлопців кулаком по носу, дістав нагороду з гімнастики. Альцест отримав нагороду за старанність – це означає, що він не пропускає уроків. На цю нагороду Альцест таки заслуговує <...> якщо не пускають в кухню, Альцест йде до школи. Жоффруа, у якого дуже багатий тато і який купує йому все, що той захоче, отримав нагороду за ошатний вигляд, бо він справді завжди гарно вдягнений. Рюффюс отримав нагороду з малювання, бо на день народження йому подарували величезну коробку з кольоровими олівцями. Клотера, найгіршого учня в класі нагородили за товариськість, а мене – за красномовство» (Госсінні, 2017: 224-225). Покарання у французькій школі має дидактичну і навчально-практичну мету: переписати речення 100 разів, деколи у дійсному та умовному способах: «Я не мав бити товариша, який не збирається зі мною сваритися і носить окуляри» (Госсінні, 2017: 13).

Маємо також ряд комічних персонажів-дорослих як от вихователь Дюбон на прізвисько Бульйон, що слідкує за дотриманням порядку та дисципліни, месє Борденав, що «не любить гарної погоди» (Госсінні, 2017: 119), бо школярі бешкетують на подвір'ї, новий вихователь Мушаб'єр, лікар, що просить намалювати малюнки, тренер із гімнастики Гектор Дюваль, інструктор у літньому таборі Жерар Летуф. Вони доповнюють радісний світ дитинства Ніколя, навчаючи нового.

Погоджуємося з твердженням М. О. Князян, Л. І. Войтенко, що у оповіданнях не зображений процес навчання у школі, бо ж навчання проходить на прикладі життєвих ситуацій: на шкільному подвір'ї, вдома, на канікулах, у гостях, у літньому таборі, у спілкуванні з шкільними товаришами; «автори скоріше репрезентують їхнє задоволення та радість від ігор, пустощів та веселощів у колі однолітків» (Князян, Войтенко, 2023: 122). До прикладу, на канікулах: «Ми граємося разом, сваримося, не розмовляємо один із одним, і це суперкласно!» (Госсінні, 2017: 237) чи у літньому таборі у групі «Пильне око» інструктора Жерара Летуфа він навчився співати пісню про будиночок у горах (пісня Луїса Маріано про символ родини) та змагатися за ліжко біля дверей, плавати та ходити у похід, зловив сам рибику і брав участь у нічній грі, засвоївши девіз «Тримаймося!», а інструктор Летуф навчився не панікувати у роботі з галасливим загоном хлопців (процес взаємонавчання).

Р. Госсінні торкається проблеми покарання дітей у оповіданні «Щоденники»: Ніколя переживає за реакцію батьків на запис «учень непосидючий, часто неухвальный. Може показувати ліпші результати» (Госсінні, 2017: 59), подумки уявляючи собі те, як його сваритиме батько: «Потім тато розказуватиме, що я нічого не досягну в житті, що буду бідний, і люди казатимуть, що це той Ніколя, в якого у школі були погані оцінки, тикатимуть в мене пальцем і сміятимуться з мене. Потім тато скаже, що він жили рве на роботі, аби я міг здобути добру освіту й вийшов у люди, що я невдячний і не відчуваю, скільки болю завдаю своїм бідолашнім батькам, що на сьогодні мене позбавлену десерту, а що стосується кіно, то доведеться зачекати аж до наступного запису в щоденнику. Він говоритиме все це, як і минулого, і позаминулого місяця, але з мене досить! Я скажу йому, що почуваюся дуже нещасним і через це піду з дому та поїду дуже далеко, і вони тут житимуть за мною, але я повернуся лише через багато років, буду дуже багатий, і татові стане соромно за те, що він колись казав, що я нічого не досягну, і люди не посміють тицяти в мене пальцем і сміятися, і я на власні гроші запрошу тата і маму до кінотеатру, і всі казатимуть: «Погляньте, це Ніколя, в якого багато грошей і який заплатив за квитки тата і мами з власної кишені попри те, що вони не дуже гарно ставилися до нього». До кінотеатру я запрошу мою вчительку та директора школи і ... тут я опинився перед дверима мого будинку» (Госсінні, 2017: 63-64); тобто, дитина болісно сприйматиме повчання і намагатиметься самоствердитися в очах батьків у майбутньому. Проте ситуація вирішується несподівано: батьки занадто зайняті рахунками, що не зважають на запис у щоденнику сина, і це не менш болісно для дитини: «Що й казати, якби тато й мама любили мене, вони хоч трохи цікавилися б мною!» (Госсінні, 2017: 64), тобто, для дитини важлива увага до її проблем.

Важливо наголосити, що світ дорослих – батьки Ніколя, сусіди, вчителі, інспектор, директор школи – не протиставляється світові дитинства, а його гармонійно доповнюють. У батькові, зокрема, показаний малий хлопчик у душі. До прикладу, батько залишається прив'язаним до дерева, коли про нього забувають, граючи у ковбоїв з дітьми та сусідом паном Ледюром, хто має роль «червоношкірого Упертого Бика» (Госсінні, 2017: 19). Можемо ствердити, що дорослі очима

дітей постають як диваки через їхні амбіції чи так звану «логіку дорослих»: перегони батька і сусіда на дитячих велосипедах: «Усі тати однакові, удають із себе коміків, і якщо ми трохи втрачаємо пильність, ламають велосипеди й калічаються» (Госінні, 2017: 98). Батько будує будку для собаки-приблуди Рекса на подвір'ї; він купує синові паперовий ніс, щоб розсмішити товаришів у класі (оповідання «Ніс дядечка Ежена»); пояснює, чому потрібно відпустити у ставок Кінга-пуголовка: «У цього малюка є мама-жаба. <...> Твоїй мамі було б дуже неприємно, якби хтось посадив тебе в банку і забрав. <...> випустимо пуголовка там, де ти його зловив, і т щонеділі зможеш ходити його провідувати» (Госінні, 2017: 173). Батько навчає Ніколя таких корисних речей як от кидати камінці рикошетом, рибалити, він шукає відро Ніколя у ямі з піску, навіть якщо не намастився кремом від сонця і згорів. Констатуємо «педагогічну майстерність» батька у вирішенні важливих для дитини питань, що подана із властивим Р. Госінні гумором.

Важливим аспектом є розуміння батьками дитини та єдності родини, бо найстрашнішим «покаранням» для батьків хлопчик Ніколя уявляє собі покинути їх, хоча після такої «втечі» завжди повертається додому. На день народження мами Ніколя витрачає усі свої заощадження на «здоровенний букет» (Госінні, 2017: 53), проте після шкільного дня повертається додому тільки із однією квіткою, що вціліла після бійки та пригод. Відзначимо реакцію мами: «Мама трохи здивовано подивилася на квітку, потім обняла мене й поцілувала багато-пребагато разів, сказавши, що ніхто ніколи в житті не дарував їй такого гарного букета, і поставила мою квітку у велику голубу вазу у вітальні. Можете говорити все, що вам заманеться, але в мене таки найкраща мама!» (Госінні, 2017: 57-58). Відзначаємо важливу роль батьків для досягнення повноти радості дитинства: дбайлива та любляча мама («Насправді я дуже люблю маму й завжди її слухаюся. Що дуже добре, інакше можна потрапити в халепу» (Госінні, 2017: 100), «я майже завжди слухаю маму» (Госінні, 2017: 110), добрий і справедливий батько («мій тато – найкращий тато у світі!») (Госінні, 2017: 240) – це ніби як два крила щасливого дитинства. Любов, піклування і турбота один про одного у родині Ніколя стають головними засадами щасливої родини.

Висновки і перспективи майбутніх досліджень. «Пригоди малого Ніколя» характеризуються «безтурботною радістю», що стає визначальною для концепту «радості дитинства» авторів Р. Госінні та Ж. Ж. Сампе. Підсумовуючи вивчену проблематику твору, можемо виокремити сприйняття світу очима дитини, різновиди дружби та вміння товаришувати, шкільне життя як джерело радості дитинства, дорослі як порадики та наставники, колективність та сімейність, що показана через образи Мама і Тата, дорослість як продовження радості, дитяча безпосередність у зіткненні з правилами та нормами суспільства. «Пригоди малого Ніколя» постає як приклад дидактичного твору про радість дитинства, розкриває важливі аспекти проблематики дитинства та взаємодії зі світом дорослих, що не стає травмуючим досвідом для дитини. Встановлено, що Ніколя постає втіленням «радості дитинства»: він по-дитячому безпосередній, веселий та щирий хлопчик, прагне бути чемним і слухняним, протей йому це не завжди вдається. Наголошена роль батьків та вчителів у формуванні «радості дитинства»: проаналізовано стосунки дитина – дорослий на прикладі родини Ніколя, вивчені стосунки вчитель – учні, вказано на головні характеристики вчительки як авторитету для учнів класу, що залужила їхню любов та довіру. Вивчені особливості шкільних буднів та навчання у пригодах, акцентовані їхній дидактизм. Схарактеризовано головні типи учнів (улюбленець, забіяка, ледар, багатій, ініціатор бійок). Визначені складові концепту «радості дитинства»: школа, родина, колективність; фотографія та пісня Л. Маріано як його атрибути; шкільне подвір'я та пустир як топи радості. Наголошено, що у трактуванні авторів Р. Госінні та Ж. Ж. Сампе радісне дитинство стає «спогадом, який ми будемо леліяти все життя».

Позиція авторів показати «шкільне життя яким воно є», де навчання у класі не головне, а пізнання світу через пригоди більш важливе для формування самостійності дитини, стала виявом відвертості та щирості, що імпонує дитині як рецепієнтові. Простота розповіді сприяє зацікавленню читати і переживати пригоди разом із Ніколя; читач-реципієнт виступає сам персонажем історії завдяки співпереживанню та емпатії до французьких школярів. Відповідно класифікуємо Р. Госінні та Ж. Ж. Сампе як «авторів-педагогів». Домінуючий концепт твору «радість дитинства», що підсилений ілюстраціями, мотивує рекомендувати цей твір для вивчення і обговорення у школі у межах програми літератури для здобувачів загальної середньої освіти.

У перспективі маємо на меті вивчити більш детально роль візуалізації у цьому творі, що є важливою складовою трансляції емоцій персонажів, постаючи як паралель до оповіді та зорово підсилюючи емоційне сприйняття епізодів книги.

Література:

1. Богуш А. М., Варяниця Л. О., Гавриш Н. В., Курінна С. М., Печенко І. П. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
2. Госінні Р. Пригоди малого Ніколя. Київ: Рідна мова, 2017. 544 с.
3. Князян М. О., Войтенко Л. І. Відображення особливостей поведінки та діяльності молодших школярів у творі Рене Госінні «Маленький Ніколя». *Вісник науки та освіти*. № 6 (12). 2023. С. 119–125.
4. Кохан Р. А. Іманентна якість дитини у формуванні метамодерного горизонту у романі Ю. Гордера «Донька директора цирку». *Львівський філологічний часопис*. 2024 (15). С. 66–73. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2751> (дата звернення 10.03.2025).
5. Кочубей Т., Ткачук Л. Ідея радості пізнання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського: науково-методичний аспект. *Інноватика у вихованні*. №10. 2019. С.85–92. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iu/article/view/172> (дата звернення 10.03.2025).
6. Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юлдашева Л. П., Рудницька Н. П., Туряниця В. Г., Тихоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/zarubizhna-literatura/> (дата звернення 10.03.2025).
7. Ткачук Л. В. Педагогічне забезпечення успіху в навчанні молодших школярів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського: монографія. – Умань: «Видавець Сочинський М. М. », 2016. 192 с.

References:

1. Bohush, A. M., Varyanytsia, L. O., Havrysh, N. V., Kurinna, S. M., Pechenko, I. P. (2006) *Dity i sotsium: osoblyvosti sotsializatsii ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku: monohrafiya*. [Children and society: peculiarities of socialisation of children of preschool and primary school age: a monograph]. Luhansk: Alma-mater, 368 p.
2. Gosciny, R. (2017) *Pruhody maloho Nikola*. [Adventures of little Nicolas]. Kyiv: Ridna mova. 544 p.

3. Kniiazian, M. O., Voitenko, L. I. (2023) Vidobrazhennia osoblyvostei povedinky ta diialnosti molodshykh shkoliariv u tvori Rene Hosinni «Malenkyi Nikolai». [Reflecting the peculiarities of behaviour and activities of younger pupils in René Goscinný's "Little Nicolas"]. Visnyk nauky ta osvity. [Bulletin of Science and Education]. No. 6 (12). Pp. 119–125.
4. Kokhan, R. A. (2024) Imanentna yakist dytyny u formuvanni metamodernoho horyzontu u romani Yu. Gordera «Donka dyrektora tsyrku». [The Immanent Quality of the Child in the Formation of the Metamodern Horizon in Yuri Gorder's Daughter of the Circus Director]. Lvivskyi filolohichnyi chasopys. [Lviv Philological Journal]. Iss. 15, Pp. 66–73. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2751> [in Ukrainian].
5. Kochubey, T., Tkachuk, L. (2019) Ideia radosti piznannia u pedahohichnii spidshchyni V. Sukhomlynskoho: naukovu-metodychnyi aspekt. [The Idea of the Joy of Learning in the Pedagogical Heritage of V. Sukhomlynskyi: Scientific and Methodological Aspect]. Innovatyka u vykhovanni. [Innovations in education]. №10. Pp.85–92. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/172> [in Ukrainian].
6. Nikolenko, O. M., Isaeva, O. O., Matsevko-Bekerska L. V., Yuldasheva, L. P., Rudnitska, N. P., Turyanytsia, V. G., Tikhonenko, S. O., Vitko, M. I., Dzhangobekova, T. A. Modelna navchalna prohrama «Zarubizhna literatura. 5–9 klasy» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. [Model curriculum 'Foreign Literature. Grades 5-9' for general secondary education institutions]. URL: <https://imzo.gov.ua/modelni-navchalni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/zarubizhna-literatura/> [in Ukrainian].
7. Tkachuk, L. V. (2016) Pedahohichne zabezpechennia uspikhu v navchanni molodshykh shkoliariv u tvorchii spadshchyni V. O. Sukhomlynskoho: monohrafiia. [Pedagogical support of success in teaching junior schoolchildren in the creative heritage of V. O. Sukhomlynsky: a monograph]. Uman: Publisher Sochinsky M. M. 192 p.

Отримано: 2 березня 2025р.

Прорецензовано: 15 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 23 квітня 2025 р.

email: oksana.chepil@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-2507-9767>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-90-93](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-90-93)

Чепіль О. Я. 7 ефективних стратегій написання коментарів до наочних даних дослідження (на матеріалі письмових завдань магістерського рівня з англomовного академічного письма). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 90–93.

УДК: 811'11-112

Чепіль Оксана Яківна,
кандидат психологічних наук, доцент англійської мови та літератури,
Національний університет «Острозька академія»

7 ЕФЕКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ НАПИСАННЯ КОМЕНТАРІВ ДО НАОЧНИХ ДАНИХ ДОСЛІДЖЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПИСЬМОВИХ ЗАВДАНЬ МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ З АНГЛОМОВНОГО АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА)

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти написання коментарів до наочних даних (data commentary) у контексті англomовного академічного письма. В роботі обґрунтовано актуальність теми для студентів магістерського рівня, оскільки коментування даних, представлених у візуальній формі є невід'ємною частиною наукових досліджень та письмових академічних завдань. У центрі дослідження – розвиток умінь інтерпретувати цифрові дані, представлення результатів дослідження, формулювання оцінних суджень, а також дотримання академічних вимог до структури та стилістики наукового тексту.

Теоретичне підґрунтя статті становлять праці провідних дослідників академічного письма – Тетяни Яхонтової, Джона Свейлза, Крістін Фік, а також оксфордських науковців Едварда де Шазал та Джулі Мур. Зокрема, аналізується трьохетапна модель написання коментаря до даних і запропоновані сім ефективних стратегій інтерпретації візуальної інформації, апробовані на матеріалі підручника «Oxford EAP. Advanced/C1».

Практична цінність дослідження полягає в аналізі письмових завдань студентів, що обговорювалися у форматі peer-evaluation і були проаналізовані з огляду на ефективність використання зазначених стратегій. Також розглянуто типові помилки, лінгвістичні особливості текстів, зокрема використання складних іменникових конструкцій, оцінної лексики та внутрішньотекстових посилань.

Матеріали статті можуть бути використані для вдосконалення методики викладання академічного письма, розвитку критичного мислення, текстоаналізу й академічної доброчесності у вищій освіті.

Перспективи подальших досліджень охоплюють розробку інтерактивних ресурсів, вивчення впливу рідної мови на логіку побудови коментарів, а також педагогічних стратегій інтеграції аналізу числових даних з критичним мисленням.

Ключові слова: наочні дані, коментарі до даних, стратегії написання коментарів, академічне письмо.

Oksana Chepil,
PhD in Psychology, Associate Professor,
National University of Ostroh Academy

SEVEN EFFECTIVE STRATEGIES FOR WRITING DATA COMMENTARY: INSIGHTS FROM MASTER'S-LEVEL ACADEMIC WRITING PRACTICE

The article explores both theoretical and practical aspects of writing data commentary within the framework of English academic writing. It highlights the relevance of this topic for master's level students, as the ability to comment on visual data is an essential component of academic research and written assignments. The study focuses on developing skills in interpreting data, presenting research findings, expressing evaluative judgments, and adhering to structural and stylistic conventions of academic texts.

The theoretical foundation is based on the works of prominent scholars in academic writing, such as Tetyana Yakhontova, John Swales, Christine Feak, as well as Oxford-based researchers Edward de Chazal and Julie Moore. In particular, the article examines a three-stage model of data commentary writing and introduces seven effective strategies for interpreting visual information implemented using the coursebook "Oxford EAP. Advanced/C1".

The practical section includes an analysis of students' written assignments, discussed through peer evaluation. The research identifies common flaws, linguistic features (including nominal constructions and evaluative vocabulary), and the extent to which the proposed strategies were effectively applied.

The article concludes with several recommendations for enhancing data commentary skills: expanding the analysis of high-quality academic texts, encouraging the use of technological tools (e.g., AI, Grammarly, ChatGPT, Gamma), and fostering feedback through collaboration with peers and instructors.

Future research directions may involve interdisciplinary comparisons of data commentary practices, the development of interactive digital tools for teaching data description, the influence of students' native languages on rhetorical structures, and pedagogical strategies for integrating critical thinking with quantitative data analysis.

Keywords: visual data, data commentary, commentary writing strategies, academic writing.

Постановка проблеми. Написання коментарів до наочних даних, надалі data commentary, є важливим елементом наукового дослідження, що вимагає від студентів магістерського рівня не лише уміння представлення результатів власного дослідження, але й навичок критичного аналізу, дотримання послідовної структури викладу та інтерпретації наукового тексту.

Сучасний навчальний процес зорієнтований на виконанні великого обсягу письмових завдань, творчих проєктів тощо, які включають в себе цифрові або статистичні дані у формі таблиць, графіків, фігур, схем тощо. Включення такого цифрового контенту, не лише сприяє кращій візуалізації даних, необхідності підтвердження, або спростування представлених раніше аргументів, але й скерує увагу читача на їх важливі характеристики, а також можливості прогнозування майбутніх трендів, наслідків тощо. Природно, це лише перший етап завдання – демонстрування таких даних, на другому етапі –

студентам потрібно усвідомити з якою метою такі дані були включені у текст, а також продемонструвати уміння стисло здійснити аналіз та інтерпретацію даних, тобто в узагальненій формі подати data commentary.

Обрана тема дослідження відповідає вимогам освітньо-професійної програми Language Mediation and TESOL, завданням робочої програми навчальної дисципліни «Academic English» та сприяє досягненню програмних результатів навчання, зокрема: ПРН 1,2,3,4,5,6,12,14. А саме, «студенти навчаються розрізняти стратегії аналізу академічного тексту, самостійно здійснювати критичний аналіз текстів наукової тематики; визначати мету та завдання, робити правильні узагальнення; порівнювати результати з іншими учасниками навчального процесу, використовуючи Checklists Evaluation Criteria; здійснювати самостійний опис та критичний аналіз цифрових даних, представлених у різних видах наочних матеріалів: таблиць, діаграм, графіків тощо; ставити запитання, оцінювати, дискутувати, сприймати та продукувати академічний дискурс; підготувати та презентувати захист власного наукового доробку, з представленням та відповідним описом цифрових даних поточного етапу дослідження з опорою на вивчені опорні структурні фрази, складні noun phrases, hedging/evaluation, тощо; сумлінно дотримуватися правил внутрішньо текстового покликання, з метою уникнення плагіату; якісно аналізувати використані джерела.» (<https://moodle.ua.edu.ua/mod/folder/view.php?id=67253>).

Огляд останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових публікацій у царині англomовного академічного письма, дозволяє розглянути та визначити ключові підходи та стратегії щодо структури та ефективного написання data commentary коментарів до наочних даних наукового дослідження.

Головним теоретичним та водночас практичним підґрунтям для розгляду вказаного аспекту – є перший в нашій країні навчальний посібник з англomовного наукового письма української науковиці Тетяни Яхонтової, в основі якого покладена жанрова концепція академічного тексту. Авторка детально розкриває структуру типових текстів-жанрів, акцентуючи не лише на їх чіткій організації, особливостях стилістичного оформлення, використання риторичних прийомів, але й лінгвістичних характеристиках (Яхонтова, 2003:7).

У розділі № 6 «Research Papers» посібника «English Academic Writing. For Students and Researchers», в якому детально розкрито жанрові особливості написання наукової статті, зокрема у частині «Results», йдеться про важливість представлення результатів наукового дослідження, враховуючи трьох етапну модель, запропоновану науковцями Robert Weissberg та Suzanne Buker (Яхонтова, 2003:118).

Robert Weissberg та Suzanne Buker (1990:138) пропонують включити три базові елементи в описі результатів дослідження:

1. Локалізація даних, які представлені у наочності.
2. Об'єктивний опис найвагоміших результатів, без їх інтерпретації.

3. Коментар щодо зазначених результатів проведеного дослідження, включаючи пояснення, порівняння з попередніми дослідженнями та обговорення можливих причин отриманих результатів.

На думку Т. Яхонтової, така модель є ідеальною, проте на практиці не всі елементи можуть бути включені. Обов'язковим є другий елемент, у якому відображено ключові результати виконаного дослідження (Яхонтова, 2003:118).

У працях мовознавців Swales та Feak (1994), наголошено на головних цілях наочної презентації даних у різних формах, ґрунтовно розкрито типову структуру написання коментарів до наочних даних, яка, на погляд Т. Яхонтової, за аналогією відображає загальну структуру розділу наукової роботи про результати дослідження (Яхонтова, 2003:120).

Дослідники пропонують низку завдань, які спрямовані на покращення різних аспектів письма, включаючи організацію тексту, розвиток аргументації та використання відповідної лексики. Ці вправи допомагають студентам розвивати свої навички поступово та застосовувати їх на практиці.

Загалом, роботи Swales та Feak (1994) є цінним джерелом для студентів та аспірантів, які прагнуть глибше зрозуміти та вдосконалити процес академічного письма, особливо в контексті аналізу та коментування наочних даних.

Практичне застосування моделей написання коментарів до наочних даних, аналіз та інтерпретацію, знаходимо в основному підручнику з навчальної дисципліни «Англійська мова для академічних цілей», британських науковців Edward de Chazal, Julie Moore, «Oxford EAP», розроблених на матеріалі автентичних текстів, опублікованих Oxford University Press. (Edward de Chazal & Julie Moore, 2013: 103-115), а також у навчальному посібнику «English Academic Writing. For Students and Researchers» Тетяни Яхонтової (2003).

Мета статті – полягає у формуванні ефективних стратегій інтерпретації та написання коментарів до наочних даних наукового дослідження на матеріалі письмових завдань з підручника «Oxford EAP, a course in English for Academic purposes. Advanced/C1», що сприяє розвитку навичок англomовного академічного письма.

Відтак головні завдання дослідження ґрунтуються на:

1. Встановленні головних цілей data commentary.
2. Аналізі ключових елементів data commentary, відповідно до моделі, запропонованої Swales та Feak.
3. Розгляді текстових характеристик та ефективних стратегій написання data commentary.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Матеріалом дослідження було обрано основний підручник з навчальної дисципліни «Англійська мова для академічних цілей», британських науковців Edward de Chazal, Julie Moore, «Oxford EAP», Розділ 7 «Data», який містить короткий опис data commentary, фрагменти наукових текстів, систему вправ, спрямованих на розвиток навичок критичного мислення, постановку критичних питань до тексту, завдання на використання особливих граматичних структур: complex noun phrases, модальних дієслів та конструкцій, пасивного стану, оцінної лексики тощо (Edward de Chazal & Julie Moore, 2013: 103-115).

Як було наголошено у вступній частині дослідження, цифрові дані та коментар до них є не лише важливим компонентом практичного розділу наукового дослідження, зокрема його результатів, але й важливим елементом різноманітних творчих письмових завдань.

З метою здійснення якісного аналізу, інтерпретації та оцінювання таких даних, першим кроком є визначення цілей data commentary. Найбільш поширені цілі data commentary, на думку мовознавців Swales та Feak (1994) є такі:

- Висвітлення даних/результатів наукового пошуку.
- Їх порівняння з іншими даними або результатами.

- Оцінювання
- Узагальнення
- Обговорення можливих наслідків

Як зазначають Swales та Peak (1994:80), data commentary включають в себе в узагальненій формі такі ключові елементи:

1. Location elements and/or summary elements.
2. Highlighting statements.
3. Discussions of implications, problems, exceptions, etc.

Проте, спираючись на дослідження Оксфордських мовознавців, зокрема Edward de Chazal та Julie Moore, така модель на практиці може бути більш розширеною та деталізованою.

Пропонуємо розглянути апробовану на практиці модель, представлену у формі семи ефективних стратегій написання data commentary (Edward de Chazal & Julie Moore, 2013: 112):

1. Introduce the background topic.
2. Briefly describe what the charts/graphs/tables show.
3. Highlight the interesting features/trends in the data (two or three points only).
4. Suggest possible reasons for features / trends in the data/ the wider context.
5. Evaluate the data. Note any effects, give a short analysis of the situation, including implications for the wider context.
6. Give in-text references for the source of any material you use (you do not need to include a bibliography or reference list).
7. Proofread your text, looking out for the following:

- complex noun phrases (have you used noun phrases to describe the data concisely and exactly?)
- hedging/evaluation (have you used appropriate hedging language, e.g., may, seem, potentially...in your interpretation and evaluative comments?)

Студенти самостійно виконували письмове творче завдання з підручника «Oxford EAP, a course in English for Academic purposes. Advanced/C1» (Edward de Chazal & Julie Moore, 2013: 112), яке перевірялося у форматі «peer evaluation discussion», з метою аналізу використання стратегій написання data commentary, лінгвістичних характеристик тексту, зокрема complex noun phrases, hedging/evaluation, а також виявлення типових помилок/упущень.

Як приклад, розглянемо практичне застосування апробованої моделі в одному з найкращих варіантів студентських робіт, де позначені використані стратегії, а також кольорами виділені основні текстові характеристики data commentary: complex noun phrases, hedging/evaluation, in-text references. Таке маркування тексту сприяє кращій візуалізації data commentary, виокремленню обов'язкових лінгвістичних характеристик тексту та кращому аналізу для подальшого «peer evaluation» обговорення в групі.

Task 5, p.112. Write a commentary of 200-250 words to accompany Figure 1 on page 111.

Structure of Data Commentary:

- Seven effective strategies of interpreting data (**in bold**)

• Noun phrases (in yellow colour)

• In-text References: (in blue colour)

• Hedging (in green colour)

(1. Introduce the background topic) Since European colonization approximately 200 years ago, Australia has undergone significant modifications in land use and vegetation distribution. **(2. Briefly describe what the charts/graphs/tables show).** Figure 1 (Bradshaw, 2012, p.110) presents data on the proportional changes in major vegetation types between the late eighteenth century and 1995. **(3. Highlight the interesting features/trends in the data)** One of the most striking patterns appears to be the substantial decline in forested land, which includes both closed forest and woodland, decreasing from 47% to just 31%.

(4. Suggest possible reasons for features / trends in the data) This reduction in forest cover may largely be attributed to extensive land clearance, possibly driven by increasing agricultural demands and population expansion **(Give in-text references)** (Barson et al., 2000). The data suggests that the expansion of grassland, which doubled from 7% to 16%, could be a consequence of widespread farming. Additionally, the increase in shrubland, rising from 9% to 14%, might indicate shifts in land management practices.

(5. Evaluate the data) Although these changes may seem relatively moderate, **(Give in-text references)** (Bradshaw, 2012, p.114) points out that Australia had a relatively low proportion of forested land to begin with. As a result, even a seemingly minor reduction could have had significant ecological implications. The remaining forested areas may now be ecologically vulnerable, potentially putting numerous plant and animal species at risk of extinction **(Give in-text references)** (Gill & Williams, 1996).

(6. Wider context) Australia's experience is not necessarily unique. Similar patterns of deforestation and land degradation continue to be observed worldwide, particularly in rapidly developing regions such as Asia and the tropics **(Give in-text references)** (Lepers et al., 2005, p.122). **(7. Discussions of implications, problems)** These ongoing environmental changes could indicate a broader global trend, emphasizing the potential need for more sustainable land management strategies.

Джерело: Data Commentary (<https://moodle.ua.edu.ua/course/view.php?id=1615#section-7>)

Більшість студентів успішно продемонстрували уміння використання 7 ефективних стратегій написання data commentary, проте є певні зауваження.

Серед типових зауважень у роботах студентів знаходимо такі:

- відсутність внутрішнього текстового покликання «in-text references» – 30% студентів;
- використання надмірних узагальнень, які краще замінювати більш точними формулюваннями – 25% студентів;
- відсутній аналіз значення даних, їх зв'язок із попередніми дослідженнями та можливі причини таких результатів, «reasons for features / the wider context» – 40% студентів;
- граматичні та лексичні помилки – 30% студентів.

Відповідно, з метою покращення навичок написання data commentary у майбутньому, потрібно взяти до уваги такі рекомендації:

• В подальшому збільшувати аналіз зразків якісних наукових текстів, оскільки вивчення прикладів успішних коментарів допомагає зрозуміти вимоги та очікування академічного письма.

• Націлювати студентів на використання технологічних інструментів: застосування таких інструментів як ШІ, Grammarly, Chat GPT, Gamma для аналізу тексту та перевірки граматики може підвищити якість написання.

Висновки. Отже, на прикладі аналізу виконаних письмових завдань, їх детального обговорення, можна зробити такі висновки: наукові напрацювання Swales та Feak формують основу для ефективного використання 7 успішних стратегій написання data commentary у наукових текстах. Основні принципи включають:

- Чітку структуру (вступ, опис, інтерпретація).
- Використання відповідної лексики та граматичних конструкцій.
- Критичний аналіз та аргументовані висновки.

Застосування цих стратегій сприяє покращенню якості академічного письма та високого рівня підготовки майбутніх науковців.

Перспективи подальшого дослідження у сфері написання коментарів до числових даних в академічному письмі можуть зосереджуватися на таких аспектах:

- Поглиблений аналіз міждисциплінарних відмінностей у структурах і стилях data commentary (наприклад, у гуманітарних vs природничих науках);
- Розробка цифрових ресурсів та інтерактивних тренажерів для формування навичок опису даних серед студентів різних рівнів освіти;
- Дослідження впливу рідної мови студентів на логіку побудови коментарів до даних;
- Вивчення педагогічних стратегій, які ефективно поєднують аналіз числової інформації з критичним мисленням та академічною аргументацією.

References:

1. Edward de Chazal & Julie Moore. (2013). Oxford EAP, a course in English for Academic purposes. Advanced/C1. – Oxford: Oxford University Press, p. 238
2. Syllabus to the course of Academic English, <https://moodle.oa.edu.ua/mod/folder/view.php?id=67253>, 2024, p. 32.
3. Swales, J. M., and C.B. Feak. (1994). Academic Writing for Graduate Students: A Course for Non-native Speakers of English. Ann Arbor: University of Michigan Press, p. 128.
4. Weissberg, R., and S. Buker. (1990). Writing up Research: Experimental Research Report Writing for Students of English. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
5. Yakhontova T.V. (2003). English Academic Writing. For Students and Researchers. (2nd ed.). Lviv; PAIS, p. 220.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

<https://moodle.oa.edu.ua/course/view.php?id=1615#section-7>

Отримано: 21 березня 2025 р.

Прорецензовано: 30 квітня 2025р.

Прийнято до друку: 3 травня 2025 р.

email: gantoniuk@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9594-6661>

email: lilia.chernysh@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2277-1311>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-94-98](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-94-98)

Antoniuk H. D., Tschernysch L. Z. Analyse von stilistischen sprachmitteln für die widerspiegelung von emotionen in der diachronischen reflexion auf basis des werkes von E. M. Remarque «Drei Kameraden». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 94–98.

УДК: 37.026+811.112.2'243

Halyna Antoniuk,*PhD, Außerordentliche Professorin der Abteilung für Angewandte Linguistik
der Polytechnischen Nationalen Universität Lviv***Lilia Tschernysch,***PhD, Außerordentliche Professorin der Abteilung für Angewandte Linguistik
der Polytechnischen Nationalen Universität Lviv*

ANALYSE VON STILISTISCHEN SPRACHMITTELN FÜR DIE WIDERSPIEGELUNG VON EMOTIONEN IN DER DIACHRONISCHEN REFLEXION AUF BASIS DES WERKES VON E. M. REMARQUE „DREI KAMERADEN“

In dem dargestellten Artikel wird der Einsatz verschiedener sprachlicher Mittel im Werk "Drei Kameraden" von Erich Maria Remarque, das zu der „Goldenen Erbe der Weltliteratur des XX Jahrhunderts“ gehört, geforscht. Obwohl dieses Buch vor fast einem Jahrhundert geschrieben wurde, gelingt es dem Autor, sowohl die Tragik als auch die Schönheit solcher zwischenmenschlicher Beziehungen wie Enttäuschung, Liebe und Freundschaft eindrucksvoll darzustellen.

Mithilfe vom gezielten Einsatz von Epitheta, Metaphern, Vergleichen und anderen lexikalisch-stilistischen Besonderheiten veranschaulicht Remarque die gesamte Dramatik der "verlorenen Generation". In unserer Untersuchung haben wir die Bedeutung und zeitlose Relevanz der Sprache, als Wiederspiegelung tiefster Emotionen herausgestellt. Besonders Wir haben uns mit Absicht auf jene Gefühle konzentriert, die in tragischen Zeiten von entscheidender Wichtigkeit sind: Liebe, Freundschaft und, leider, Enttäuschung.

Das Ergebnis unserer Forschung ist ein Diagramm, das die quantitativen Anteile der jeweiligen stilistischen und lexikalischen Mittel bei der Darstellung von Liebe, Freundschaft und Enttäuschung im Roman visuell darstellt. Die Autoren haben bewusst die Aufmerksamkeit auf drei zentral Emotionen gelegt, da sie die tiefsten und wesentlichsten Empfindungen der "verlorenen Generation" widerspiegeln – ein Thema, das bedauerlicherweise auch nach fast 100 Jahren noch immer aktuell ist.

In dieser Forschung wird außerdem die Vielseitigkeit der deutschen Sprache analysiert und dargestellt, wodurch Studierende sowie andere Interessierte einen tieferen und facettenreicheren Zugang zur Sprache erhalten. Die Ergebnisse dieser Untersuchung können im Unterricht für Deutsch als zweite Fremdsprache für Studierende im vierten und fünften Studienjahr angewendet werden.

Schlüsselwörter: stilistische Mittel, die Vielseitigkeit, Epitheta, Ironie, Vergleich, die Dramatik, sprachliche Mittel.

Антонюк Галина Дмитрівна,*кандидат філософських наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики,
НУ «Львівська політехніка» Національний університет «Львівська політехніка»***Черниш Лілія Зенонівна,***кандидат філософських наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики,
НУ «Львівська політехніка» Національний університет «Львівська політехніка»*

АНАЛІЗ СТИЛІСТИЧНИХ МОВЛЕННЄВИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ В ДІАХРОНІЙНОМУ ВИМІРІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Е.-М. РЕМАРКА «ТРИ ТОВАРИШІ»

У цій статті досліджується використання різноманітних мовленнєвих засобів у «Трьох товаришах» Еріха Марії Ремарка, який вважається частиною «золотої спадщини світової літератури XX століття». Хоча ця книга була написана майже століття тому, автору вдалося яскраво відобразити трагізм і красу таких міжособистісних стосунків, як розчарування, кохання, дружба.

Навмисним використанням епітетів, метафор, порівнянь та інших лексико-стилістичних особливостей Ремарк унаочнює всю драму «втраченого покоління». У нашому дослідженні ми наголосили на важливості та позачасовій актуальності мови як відображення найглибших емоцій.

Результатом нашого дослідження є діаграма, яка наочно зображує кількісні пропорції кожного стилістичного та лексичного засобу у зображенні в романі кохання, дружби та розчарування. Автори свідомо зосередилися на трьох центральних емоціях, оскільки вони відображають найглибші та найсуттєвіші почуття «втраченого покоління» – тема, яка, на жаль, залишається актуальною навіть більше, ніж через 100 років.

Це дослідження також аналізує та представляє багатогранність німецької мови, надаючи студентам та іншим зацікавленим сторонам глибший і багатогранний підхід до мови. Результати цього дослідження можуть бути застосовані при викладанні німецької мови як другої іноземної для студентів четвертого та п'ятого курсів.

Ключові слова: стилістичні прийоми, багатогранність, епітети, іронія, порівняння, драматизм, мовленнєві засоби.

Halyna Antoniuk,*PhD, Associate Professor of the Department of Applied Linguistics,
Lviv National Polytechnic University***Lilia Chernysh,***PhD, Associate Professor of the Department of Applied Linguistics,
Lviv National Polytechnic University*

ANALYSIS OF STYLISTIC LANGUAGE RESOURCES FOR REFLECTING EMOTIONS IN DIACHRONIC REFLECTION BASED ON ERICH MARIA REMARQUE'S "THREE COMRADES"

This article explores the use of various linguistic resources in Erich Maria Remarque's "Three Comrades," which is considered part of the "Golden Heritage of 20th-century World Literature." Although this book was written almost a century ago, the author succeeds in vividly portraying both the tragedy and the beauty of such interpersonal relationships as disappointment, love, and friendship.

Through the deliberate use of epithets, metaphors, similes, and other lexical and stylistic features, Remarque illustrates the full drama of the "lost generation." In our study, we have emphasized the importance and timeless relevance of language as a reflection of the deepest emotions. We have deliberately focused on those feelings that are of crucial importance in tragic times: love, friendship, and, unfortunately, disappointment.

The result of our research is a diagram that visually depicts the quantitative proportions of each stylistic and lexical device in the novel's depiction of love, friendship, and disappointment. The authors deliberately focused on three central emotions, as they reflect the deepest and most essential feelings of the "lost generation"—a topic that, unfortunately, remains relevant even after almost 100 years.

This research also analyzes and presents the versatility of the German language, providing students and other interested parties with a deeper and more multifaceted approach to the language. The results of this study can be applied in teaching German as a second foreign language to fourth- and fifth-year students.

Keywords: stylistic resources, versatility, epithets, irony, simile, drama, linguistic resources.

Problemstellung: Sprache ist Mehrfunktionssystem, das für die Speicherung, Aufbewahrung und Übermittlung der Information auf dem Grund der verschiedenen Wechselwirkungen, deren Komponenten und der zwischen ihnen existierenden Beziehungen, ist. Fall es um den emotionalen Inhalt der Rede geht, klärt er sich wie einer der emotionalen Zustandes oder der entsprechenden Reaktion des Sprechers. Es ist offenbar, dass dieser emotionale Zustand neutral, aktiv, passiv, unruhig, froh, zornig oder ganz anders sein kann.

Die Bedeutung des Wortes kann nur unter dem Einfluß des vollständigen logischen Sinnes des ganzen Satzes verstanden werden. Die Emotionen sind eine der Formen der Wirklichkeitstreflexion und des Erkenntnisses. Die Emotionen prägen sich von den sprachlichen Mitteln nur dann aus, wenn sie vom Bewusstsein dargestellt worden sein können.

Die Emotionen sind die Form der Menschenbeziehung zur umgebenden Wirklichkeit. Deshalb werden in diesem Artikel verschiedene sprachliche Mittel untersucht, mit Hilfe von denen menschliche Gefühle beschrieben werden.

In diesem Zusammenhang lässt sich folgende Untersuchung als zusätzliche Mittel für die Beherrschung der deutschen Sprache betrachten. Besonders eignet es sich für Studierende der letzten Studienjahre, die Deutsch als Fremdsprache studieren.

Diese Ressourcen wurden erfolgreich am Lehrstuhl für angewandte Linguistik der Nationalen Universität "Lviv Polytechnic" im Unterricht von Deutsch als Fremdsprache sowie in Übersetzungsdisziplinen für Bachelorstudierende im Bereich 035 "Philologie" (insbesondere "Moderne deutsche Sprache", "Sprachpraxis", "Übersetzungspraxis") eingesetzt.

Analyse aktueller Forschungsergebnisse und Veröffentlichungen. Der berechtigten Bemerkung von vielen Linguisten nach hat kein linguistischer Forschungsbereich solche Divergenz in Meinungen wie das Forschungsobjekt der Stilistik. In bedeutendem Maß liegt der Grund dazu in der Unbestimmtheit und Verschwommenheit bei der Vorstellung des Begriffs sprachlichen Stils.

Sprachwissenschaftler meinen, dass die Stilistik der Zweig der Sprachwissenschaft ist, der die Prinzipien und den Effekt der Auswahl und die Nutzung von lexikalischen, grammatikalischen, phonematischen und überhaupt den sprachlichen Mitteln für die Übermittlung des Gedankens und der Emotionen in den verschiedenen Bedingungen der Kommunikation untersucht.

In diesem Zusammenhang bleiben Werke von E.-M. Remarque immer aktuell und interessant für Forschung. Viele Sprachwissenschaftler beschäftigten sich damit, wie zum Beispiel Solodka L.O., Chaika O.M., Humennyi M.C.

Das Ziel des vorliegenden Artikels ist es, die Bedeutung und Vielseitigkeit des Einsatzes verschiedener sprachlicher Mittel zur Darstellung von Emotionalität zu demonstrieren. Besondere Aufmerksamkeit wird solchen Emotionen wie Liebe, Freundschaft und Enttäuschung gewidmet, insbesondere in Zeiten des Krieges. Metapher, Metonymie, Ironie und Sarkasmus ermöglichen es, "zwischen den Zeilen" zu lesen und nicht nur die Kenntnisse der deutschen Sprache zu vertiefen, sondern auch den Autor und seinen Stil kennenzulernen.

Da das Werk "Drei Kameraden", das wir im Unterricht mit den Studierenden studieren und erforschen, als Ressource für unsere Untersuchung dient, besteht das nächste Ziel darin, mit den Studierenden zu untersuchen und zu bearbeiten, auf welche Weise Emotionen mithilfe stilistischer Mittel vermittelt werden können. Darüber hinaus ist dieses Werk für die Studierenden ukrainischer Hochschulen in der gegenwärtigen Kriegszeit sehr relevant, da sie diese Emotionen gemeinsam mit den Protagonisten des untersuchten Werks erfahren und gleichzeitig erleben und somit sprachliche Einheiten und stilistische Mittel der deutschen Sprache rekonstruieren und nachvollziehen können.

Das Vorlegen des Hauptmaterials. In dem Remarques Roman „Drei Kameraden“ sind sehr viele Themen berührt und alle Emotionen sind sehr bildhaft mit der Hilfe von verschiedenen Stilmitteln geäußert. Sie sind: Enttäuschungen der Nachkriegszeit, Liebe und Kameradschaft.

Sehr oft wird Remarque mit Hemingway verglichen. Die beiden gehören zu den Autoren, die über die „verlorene Generation“ geschrieben haben. Dieser Vergleich zwischen Remarque und dem berühmtesten amerikanischen Vertreter der „verlorenen Generation“ ist treffend verbunden, dass sich beide Autoren auf die Ähnlichkeit der Gründe für das Entstehen der „verlorenen Generation“ zeigen. Remarque beschreibt in seinen Werken nicht nur die Generation des 1. sondern auch des 2. Weltkriegs und der Emigration.

Es geht um die Geschichte eines Menschen, der nach dem Krieg in eine Auseinandersetzung auf Leben und Tod geschleudert wird. Die Helden des Romans erlebten den Krieg als eine Katastrophe für Kultur und Zivilisation. Remarque zeigt die Sinnlosigkeit des Krieges durch die Erinnerungen der Hauptperson.

Der Hauptheld Robert Lohkamp hat selbst die Gräueltaten des Krieges erlebt. Die Erinnerungen an den Krieg kommen selten im Roman vor und sind in Form der schrecklichen Erinnerungen aus der Vergangenheit gestaltet. Remarque verwendet eine Metapher um diese Erinnerung zu beschreiben: „Da kam ab und zu noch einmal etwas von früher und starrte einen aus toten Augen an“.

Das erste Mal erinnert sich Robert an diese fürchterliche Vergangenheit, als er Geburtstag hat und gerade dreißig geworden ist: die Kinderzeit und Schule sind für ihn unwichtig, mit dem Hyperbel verschärft er das, „das ein Komplex war, fern, irgendwo,

schon nicht mehr wahr“. Dann mit einer „stehenden“, aber hier sogar ironischen Metapher beschreibt er die Kriegszeit: „*Das richtige Leben begann erst 1916*.“ Dann verwendet er ein Epitheton, um sich damals zu beschreiben: „*Da war ich gerade Rekrut geworden, dünn, hochgeschossen, achtzehn Jahre alt, und übte nach dem Kommando eines schnauzbärtigen Unteroffiziers auf den Sturzäckern hinter der Kaserne Hinlegen und Aufstehen*.“ Metonymien verwendet der Autor um die Maßstäbe des Krieges zu betonen: „*Frühmorgens fing das schwere Feuer der Engländer an*.“ „*Den ganzen Tag fuhren die flachen Operationswagen herein und hinaus. Manchmal kamen sie leer wieder*.“

Nach dem Krieg fängt es für Robert sofort mit unsicherem Leben an. Die ganze Wirklichkeit beschreibt er in einem Satz, aber sogar sehr realistisch, dabei werden ein Oxymoron „*eine halbe Stunde Urlaub*“ und von Remarque selbst geschaffene Substantivmetaphern wie „*Stimmungspianist*“ benutzt: „*Zweimal am Tage gab es Geld und hinterher jedesmal eine halbe Stunde Urlaub, damit man in die Läden rasen und etwas kaufen konnte*.“; „*Dann arbeitete ich als Bahnarbeiter, Reklamechef einer Gummifabrik und Stimmungspianist*.“

Das Ziel war immer das für das Leben nötiges Geld zu verdienen, für „bürgerliche Gewohnheiten“, mit deren metaphorisch bezeichnet Remarque Theater, Konzerte und Bücher „*war nicht die Zeit danach*“ (Ironie). Weiter zeigt er auch seine Meinung über Politik mit bilderreichen Metaphern und Ironie: „*Die Politik machte genug Theater – die Schießereien jeden Abend gaben ein anderes Konzert –, und das riesenhafte Buch der Not war eindringlicher als alle Bibliotheken*.“

Die Remarques Helden haben so eine negative Erscheinung, dass sie in dem Alkohol nach seelischer Ruhe suchen, im Alkohol sich die Gedanken wegschieben. Die preisen das Alkohol sogar hoch an, dabei werden Vergleiche und Metaphern verwendet: – „*Ich mußte trinken; anders konnte ich diese stockige Schwere nicht loswerden*.“ „...“, *Rum hat mit Schmecken nicht viel zu tun. Er ist nicht so einfach ein Getränk – er ist schon mehr ein Freund. Ein Freund, der alles leichter macht. Er verändert die Welt*“;

Remarque beschreibt mit kurzen aber ausdrucksvollen Stilmitteln Aussehen, Persönlichkeit, Beruf und Lebensverhalten der Leute: „...*blasse Gesicht mit abstehenden Ohren und kurzsichtigen Augen, die schwächliche Gestalt mit der eingefallenen Brust*.“

Besonders erschütternd ist die Episode mit Hasse, der unglückliche Ehemann, der in der permanenten Angst lebt, seine Arbeit zu verlieren, worauf ihn seine Frau verlassen würde, was er psychisch nicht verkraftet. Die spöttische These, „*wenn man über das zwanzigste Jahrhundert nicht lachte, musste man sich erschießen. Aber man konnte nicht lange darüber lachen. Es war ja eigentlich zum Heulen*“ bringt die sarkastisch-melancholische Grundstimmung des Werks wohl am besten zum Ausdruck.

Was aber auch auffallen ist, dass die Leute sehr hilfsbereit sind: „*Schlecht! Gestern sieben Paar Wiener und neun Bockwürste. Weißt du, wenn ich die Mädchen nicht hätte, wäre ich schon längst fertig*). Die Mädchen waren die Huren, die Muttchen unterstützten, wo sie nur konnten. Wenn sie einen Freier gekapert hatten und es war irgendwie möglich, dann brachten sie ihn bei Muttchens Wurstkessel vorbei, um vorher noch eine Bockwurst zu essen, damit die alte Frau etwas verdiente. „*Ach, dieses armselige Bedürfnis nach einem bisschen Wärme – konnten es denn nicht zwei Hände sein und ein geneigtes Gesicht? Oder war das auch nur Täuschung und Verzicht und Flucht? Gab es denn etwas anderes als Alleinsein?*““. Der Autor vermittelt uns den Eindruck, dass seinem Helden eigentlich nur der Wunsch nach menschlicher Wärme, Liebe und etwas Geborgenheit innewohnt.

Die blutigen Gräueltaten des Krieges haben Remarques Helden tief erschüttert und enttäuscht von der Kliche gepredigten Allmacht Gottes, zurückgelassen, so dass sie überhaupt das Vertrauen an diese Institution verloren und eine ablehnende Haltung entwickeln haben, die Remarque in ironisch-hyperbolische Form immer wieder illustriert: „*Mein lieber Junge*“, erwiderte Lenz, „*siehst du hier jemand? Seit dem Kriege gehen die Leute in politische Versammlungen, aber nicht in die Kirche*.“

Es wird auch die trostlose Situation der Menschen beschrieben, die arbeitslos werden und keine neue Stelle finden. Diese Trostlosigkeit beschreibt Remarque in einem Episode, wo Roby und Pat ins Museum gehen, da werden bildhafte Metaphern, Vergleichen und Ironie verwendet: „*Mit blassen Gesichtern und abgetragenen Anzügen wanderten sie, die Hände auf dem Rücken, etwas scheu durch die Räume, mit Augen, die etwas ganz anderes sahen als die Bilder der Renaissance und die stillen Marmorfiguren der Antike*.“; „*So ist das nun nicht, meine Dame*.“

Liebe. In „Drei Kameraden“ findet man eine unschuldige Liebe, eine zärtliche, eine innige Liebe. Trotz, oder gerade wegen, ernsthafter Darstellung einer Zeit, in der das Leben durch den täglichen Genuss geprägt ist, da durch die unsichere Wirtschaftslage kommt, zeichnet Remarque durch die vielschichtigen Charaktere seiner Hauptpersonen eine lebensvolle, fast zufälligen Liebe zwischen zwei Menschen.

Dabei werden auch nicht sehr bildhafte Metapher, wie „*seidige Haar mit bernsteinfarbenen Schimmer*“ und „*blasse Gesicht*“ verwendet: „*Das Mädchen saß zwischen Lenz und mir. Ihr Haar war braun und seidig und hatte im Lampenlicht einen bernsteinfarbenen Schimmer. Die Schultern waren sehr gerade, aber etwas vorgebeugt, die Hände schmal, überlang und eher etwas knochig als weich. Das Gesicht war schmal und blaß, aber die großen Augen gaben ihm eine fast leidenschaftliche Kraft. Sie sah sehr gut aus, fand ich – aber ich dachte mir nichts weiter dabei*“.

Überhaupt ist es offensichtlich, dass Remarque auf nähere, detaillierte Beschreibungen der Frauen verzichtet, er konzentriert sich meist auf solche wenige Einzelaspekte wie Gesicht und Stimme und verleiht seinen weiblichen Charaktere oftmals nur konturenlose, oberflächliche Züge. „*Wie ein Schatten tauchte hinter ihr der Geist Frau Zalewskis mit hoherhobenem Finger auf*“.

Plötzlich begreift Roby auf einmal, dass er sich wohl in Pat verliebt hat und dass er mit ihr zusammen sein will. Da begreift er auch, dass ihm gerade dieses Gefühl fehlte, um glücklich zu sein: „*Einen Augenblick beleuchtete das warme, nahe Licht des Streichholzes ihr Gesicht und meine Hände, und ich hatte plötzlich den verrückten Gedanken, als gehörten wir seit langem zusammen*.“

Kameradschaft. Dieser Roman ist eine Reminiszenz Remarques an die tiefen Männerfreundschaften, welche die Soldaten während des Kriegseinsatzes zusammenschweißten. An der Kriegsfront gab es halt kaum mehr andere gute Werte, als die Kameradschaft unter den Soldaten und die gegenseitige Hilfsbereitschaft. Der mutige, meist lebensgefährliche Einsatz von Kameraden für Kameraden hat den Einigen das Leben gerettet.

Mit Lenz und Gottfried wurde Robert durch Krieg gewesen. Sie alle konnten sich nach dem Krieg in der Welt finden, sie hatten keine Bildung und treiben sich in der Welt herum. Remarque beschreibt die Zeit von Unsicherheit, Arbeitslosigkeit und Verlorenheit, bevor sie sich nach dem Krieg wieder getroffen haben: Köster: „*Er war früher unser Schulkamerad und unser Kompanieführer gewesen; dann Flugzeugführer, später eine Zeitlang Student, dann Rennfahrer – und schließlich hatte er die Bude hier gekauft*“. Sie alle unterscheiden sich voneinander, das bringt sie auch so fest zusammen.

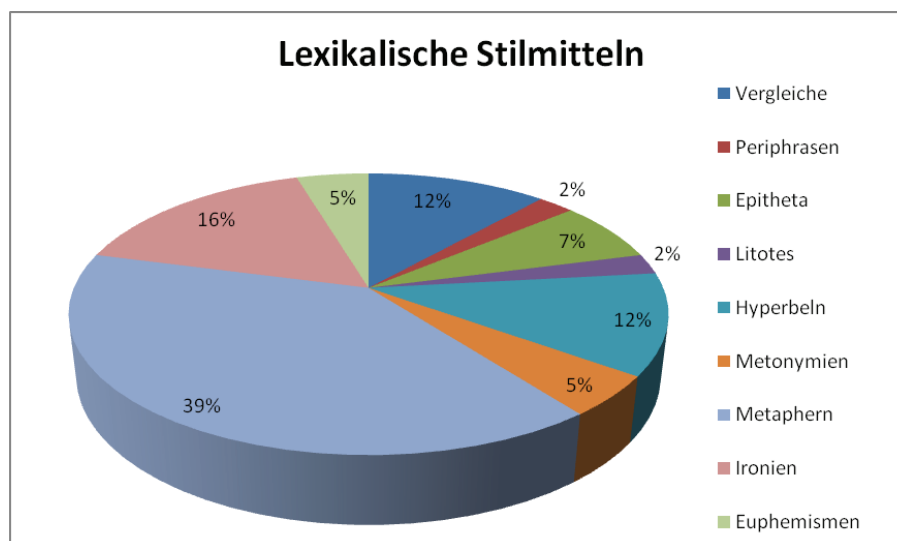
Lenz wird als der metaphorische „letzte Romantiker“ dargestellt. Er ist der einzige, der sich für Politik interessiert. Seine Freunde halten es für Unsinn und Remarque verwendet eine Periphrase, um ihre Mißbilligung zu äußern: „Wahrscheinlich sitzt ihm das Frühjahr in den Knochen. Da muss er ja immer irgendetwas Neues haben.“

Lenz und Köster fühlen sich gewissermaßen verantwortlich Robby vieles aus ihrem Erfahrungsschatz mitzugeben, doch oft haben diese lehrhaften Dialoge sehr viel Sarkasmus und Ironie dabei: – „Großartiges Mädchen, was?“ sagte er. „Weiß ich nicht, Gottfried«, erwiderte ich. Habe nicht so drauf geachtet.“ Er betrachtete mich eine Weile mit seinen irisierenden blauen Augen und schüttelte dann den glühenden Kopf. „Wozu lebst du eigentlich, sag mal, Baby“. „Mag sein – aber warum hast du mich dann alleine herumstottern lassen?“

Ausgehend vom Erlebnis der Kriegswirren und verbunden mit der Erfahrung von gefühlten Unrecht, entwickeln Remarques Charaktere eine ausgeprägte Gerechtigkeit zu empfinden, dass sich in vielen Situationen, teils auch überschäumend eruptiv äußert. Nächster Beispiel illustriert, wenn Robby sich an dem Portier rächt, der ihm 25 Grosch (lächerliche Summe) weggenommen hat: „und in den Augen, ich sprang los und schlug und schlug, ich schlug alles, was sich in mir aufgespeichert hatte in diesen Tagen und Wochen hinein in dieses gesunde, breite, blökende Gesicht, bis ich zurückgerissen wurde... „ Ich sah mich um. Der Portier lehnte blutüberströmt an der Mauer. Jetzt knickte er zusammen, fiel um und begann langsam wie ein riesiges, glitzerndes Insekt in seiner Uniform auf allen vieren dem Eingang zu kriechen.“

In der durchgeführten Untersuchung lässt sich folgende **Zusammenstellung** vorlegen. Es werden nur solche lexikalischen Stilmittel untersucht, die unseren bestimmten Themen (Enttäuschungen der Nachkriegszeit, Liebe und Kameradschaft Gesellschaft) repräsentieren. Die Auswahl enthält 408 Beispiele, darunter: 49 Vergleichen, 29 Epitheta, 9 Periphrasen, 7 Litotes, 47 Hyperbeln, 19 Metonymien, 159 Metaphern, 67 Ironie und 22 Euphemismen.

Die Metaphern werden wieder am häufigsten verwendet (39%). Fast gleich ist auch die Anzahl der Litotes, Epitheta, Periphrasen und Euphemismen, beziehungsweise 2%, 7%, 2% und 5%. Sogar sehr großer Unterschied ist zwischen Hyperbeln (12%), Ironie (16%) und Metonymien (5%). Verhältnismäßig weniger werden Vergleiche dargestellt (12%). Dabei haben wir etwas andere Ergebnisse bekommen:

Ein wichtiger Punkt beim Studium von Deutsch als Fremdsprache mit diesen Ergebnissen ist die Bildung von von Merkmalen und Emotionen gegenüber so fremden, aber trotzdem so ähnlichen Situationen, was heutzutage im Kontext zunehmender Krisenphänomene und sozialer Konflikte von großer Bedeutung ist.

Literarverzeichnis:

1. Березовська-Савчук Н.А. Лексика мовної репрезентації емоції смутку (на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко). Філологічні студії. 2018. Вип. 17. С. 99–110.
2. Білас А. А. Категорія емотивності у лінгвістиці. Мова і культура (Науковий журнал). Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. Вип. 14. Т. III (119). С. 17–24.
3. Гуменний, М.Х. Майстерність психологічного підтексту (А. Барбюс, Е. Ремарк, О. Гончар). Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки», (2), 2014. С.76-84
4. Солодка, Л.О. Художнє переживання трагедії війни (на прикладі романів Е.М. Ремарка «Три товариші» і Тамари Горіха Зерня «Доця»). International Science Journal of Education & Linguistics, (3), 2022. С.148-159
5. Чайка, О.М. (2007). Проблема «втраченого покоління» у творчості Е.М. Ремарка: Матеріали до вивчення творчості письменника. Глухів: РВВ ГДПУ
6. Duden deutsches Universalwörterbuch / hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion. – 3., völlig neu bearb. und erw. Aufl. – Mannheim etc.: Dudenverl., 2002.
7. Eroms H.-W. Stil und Stilistik. Eine Einführung. – Berlin.: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co., 2007. – 255S.
8. Roman Drei Kameraden auf Deutsch/ Zugänglich unter: <http://www.filestube.com /751127e97dec78603e9/g/Erich-Maria-Remarque-Drei-Kameraden.html>

References:

1. Berezovska-Savchuk N.A. Leksyka movnoi reprezentatsii emotsii smutku (na materialy poetychnykh tvoriv Liny Kostenko). Filolohichni studii. 2018. Vyp. 17. S. 99–110.

2. Bilas A. A. Katehoriia emotyvnosti u linhvistytsi. *Mova i kultura* (Naukovyi zhurnal). Kyiv: Vydavnychi Dim Dmytra Buraho, 2011. Vyp. 14. T. III (119), S. 17–24.
3. Humennyi, M. Kh. Maisternist psykholohichnoho pidtekstu (A. Barbius, E. Remark, O. Honchar. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Filolohichni nauky», (2), 2014. S. 76-84
4. Solodka, L.O. Khudozhnie perezhyvannia trahedii viiny (na prykladi romaniv E.M. Remarka «Try tovaryshi» i Tamary Horikha Zernia Dotsia»). *International Science Journal of Education & Linguistics*, (3), 2022. – S. 148-159
5. Chaika O.M. Problema «vtrachenoho pokolinnia» u tvorchosti E.M. Remarka: Materialy do vyvchennia tvorchosti pysmennyka. Hlukhiv: RVV HDPU, 2007.
6. Duden deutsches Universalwörterbuch / hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion. – 3., völlig neu bearb. und erw. Aufl. – Mannheim etc.: Dudenverl., 2002.
7. Eroms H.-W. Stil und Stilistik. Eine Einführung. – Berlin.: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co., 2007. – 255S.
8. Roman Drei Kameraden auf Deutsch/ Zugänglich unter: <http://www.filestube.com/751127e97decd78603e9,g/Erich-Maria-Remarque-Drei-Kameraden.html>

Отримано: 29 березня 2025 р.

Прорецензовано: 25 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 28 квітня 2025 р.

email: mariana.stohryn@nung.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8654-1486>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-99-103](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-99-103)

Штогрин М. В. Переклад термінів та термінологічних словосполучень у сфері нафтогазової промисловості: методи адаптації, мовні трансформації, міжгалузева та внутрішньогалузева омонімія. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 99–103.

УДК: 811.112.2'25

Штогрин Мар'яна Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У СФЕРІ НАФТОГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: МЕТОДИ АДАПТАЦІЇ, МОВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, МІЖГАЛУЗЕВА ТА ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕВА ОМОНІМІЯ

Стаття присвячена дослідженню перекладу термінів та термінологічних словосполучень у нафтогазовій промисловості, зокрема методам адаптації, мовним трансформаціям і проблемам омонімії, що виникають при перекладі. Визначено, що термінологія нафтогазової галузі характеризується високою спеціалізацією, складною структурою та великою кількістю запозичень. У процесі перекладу виникають проблеми з вибором методів адаптації термінів, трансформацією значень та омонімією, яка може бути міжгалузевою і внутрішньогалузевою. Особливу увагу приділено лексико-семантичним трансформаціям, таким як калькування, конкретизація, генералізація та експлікація, що використовуються для точного відтворення технічних понять у перекладі. Аналіз показав важливість ретельного підбору термінів, а також правильного врахування контексту для уникнення семантичних похибок. Акцентовано на необхідності використання спеціалізованих джерел, глосаріїв та сучасних цифрових ресурсів для забезпечення точності перекладу термінів нафтогазової галузі. Подальші дослідження в цій сфері мають на меті вдосконалення перекладацьких стратегій для новітньої нафтогазової термінології.

Ключові слова: переклад, нафтогазова промисловість, терміни, адаптація, мовні трансформації, омонімія, калькування, експлікація, генералізація.

Mariana Shtohryn,

PhD (in Philology), Associate Professor,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

TRANSLATION OF TERMS AND TERMINOLOGICAL UNITS IN THE OIL AND GAS INDUSTRY: METHODS OF ADAPTATION, LINGUISTIC TRANSFORMATIONS, INTER-INDUSTRY AND INTRA-INDUSTRY HOMONYMY

The article focuses on the translation of terms and terminology phrases in the oil and gas industry, specifically examining methods of adaptation, linguistic transformations, and homonymy issues that arise during translation. The oil and gas industry's terminology is characterized by high specialization, complex structure, and numerous borrowings from other languages. Translation challenges include selecting appropriate adaptation methods, transforming meanings, and dealing with homonymy, both inter-industry and within-industry. The paper highlights lexical-semantic transformations such as calque, concretization, generalization, and explication, used to accurately convey technical terms in translation. The analysis emphasizes the importance of careful term selection and proper contextual consideration to avoid semantic errors. The authors also stress the need for using specialized resources, glossaries, and modern digital tools to ensure accurate translation of oil and gas terminology. Further research in this area aims to improve translation strategies for emerging oil and gas terminology.

Keywords: translation, oil and gas industry, terms, adaptation, linguistic transformations, homonymy, calque, explication, generalization.

Актуальність дослідження. Нафтогазова промисловість є однією з ключових галузей світової економіки, що активно розвивається та взаємодіє з різними сферами науки, техніки та бізнесу. Її термінологія відзначається високим рівнем спеціалізації, складною структурою та значною кількістю запозичень з інших мов. У процесі перекладу термінів та термінологічних словосполучень виникають проблеми, пов'язані з вибором відповідних методів адаптації, трансформацією значень та появою омонімії, як міжгалузевої, так і внутрішньогалузевої. Врахування цих особливостей є критично важливим для забезпечення точності та коректності міжмовної комунікації в нафтогазовій сфері.

Мета дослідження. Метою даної роботи є аналіз основних методів перекладу термінів та термінологічних словосполучень у нафтогазовій промисловості, виявлення особливостей мовних трансформацій та визначення впливу міжгалузевої та внутрішньогалузевої омонімії на точність перекладу. Досягнення мети дослідження проектує розв'язання таких завдань: охарактеризувати специфіку термінології нафтогазової галузі; дослідити основні способи перекладу термінів і термінологічних словосполучень у даній сфері; проаналізувати мовні трансформації, що відбуваються в процесі перекладу; розглянути явища міжгалузевої та внутрішньогалузевої омонімії та їхній вплив на перекладацьку діяльність; визначити оптимальні підходи до перекладу, що забезпечують точність та адекватність передачі термінології. У ході дослідження застосовуються такі **методи**: порівняльний аналіз, що дозволяє зіставити термінологічні одиниці в різних мовах та визначити особливості їхнього перекладу; контекстуальний аналіз, спрямований на виявлення значення термінів залежно від мовного середовища; дескриптивний метод, який використовується для опису основних мовних трансформацій і способів адаптації термінів; метод класифікації, що дає змогу систематизувати способи перекладу термінології та типи омонімії. Таким чином, дослідження спрямоване на поглиблення розуміння перекладацьких процесів у нафтогазовій сфері, що сприятиме покращенню якості міжмовної комунікації та усуненню термінологічних розбіжностей.

У сфері дослідження перекладу термінів та термінологічних словосполучень нафтогазової промисловості зробили вагомий внесок як вітчизняні, так і закордонні науковці.

С. Мангура, Я. Руденко досліджували особливості перекладу англомовних технічних термінів українською мовою на матеріалі нафтогазової галузі [Мангура, 2020]. В. Жигулін та І. Кузнєцова аналізували англомовну нафтогазову терміносистему, її структуру, семантику та переклад українською мовою [Жигулін, 2022]. А. Бахадорі працював над укладанням словників та глосаріїв нафтогазової термінології, що сприяло стандартизації та уніфікації термінів у цій галузі. Дослідження цих науковців сприяють глибшому розумінню специфіки перекладу нафтогазової термінології та підвищенню якості міжмовної комунікації у цій сфері [Bahadori, 2014].

Аналізуючи переклад підручників з нафтогазової сфери, ми виявили такі методи перекладу термінів та термінологічних словосполучень:

а) Частину термінів міжнародного походження передано методом транслітерації і транскрипції: *packer* – *пакер*, *hydrostatic* – *гідростатичний*; *perforation* – *перфорація*; *circulation* – *циркуляція*; *molecule* – *молекула*. Наприклад: *The packer is set in the wellbore to isolate different production zones and prevent fluid migration.* – Пакер встановлюється у стовбурі свердловини для ізоляції різних продуктивних зон і запобігання міграції флюїдів. *Perforation is performed to create pathways for hydrocarbons to flow from the reservoir into the wellbore.* – Перфорація виконується для створення каналів, через які вуглеводні можуть надходити з пласта у стовбур свердловини. *Proper circulation of drilling fluid helps remove cuttings and maintain wellbore stability.* – Правильна циркуляція бурового розчину допомагає видаляти вибурену породу і підтримувати стійкість стінок свердловини. *The velocity of gas molecules increases with temperature, affecting pressure conditions in the reservoir.* – Швидкість руху молекул газу зростає з підвищенням температури, що впливає на тиск у пласті.

При використанні транслітерації в перекладі необхідно зважати на явище «фальшивих друзів перекладача» (*translator's false friends*), тобто слів, які мають схоже написання чи звучання в англійській та українській мовах, але різняться за значенням. Наприклад, *inaccurate*, *prospect*, *preservative*, *benzene* та інші можуть бути помилково сприйняті як повні еквіваленти, що може призвести до спотворення змісту.

В англійській і українській мовах існує низка лексичних одиниць, які мають подібну форму, але відрізняються за семантикою. Їхня графічна чи фонетична схожість часто сприймається як змістова відповідність, хоча насправді це не так. Здебільшого йдеться про слова латинського або грецького походження, поширені в багатьох мовах, які належать до групи так званих «міжмовних аналогів» або «аналогізмів». Невірне тлумачення таких термінів може спричинити не лише помилки у перекладі, а й втрату точності, що є критично важливим у професійних і технічних текстах.

В обох мовах функціонує певний пласт інтернаціональних слів, значення яких збігаються, наприклад: *mathematics*, *process*, *diameter*, *formula* тощо. Однак у багатьох випадках такі лексичні одиниці лише на перший погляд здаються повними еквівалентами, тоді як фактично вони є псевдо-інтернаціоналізмами. Помилкове використання цих термінів як прямих відповідників може спричинити суттєві семантичні викривлення.

У процесі аналізу оригінального тексту підручника "Well Control: Principles and Practices" та його українського перекладу ми зіткнулися з низкою прикладів псевдо-інтернаціоналізмів, що вимагали ретельного підходу до перекладу для збереження коректності технічного змісту:

- *accurate* – не "акуратний", а "точний"
- *conductor* – не "кондуктор", а "провідник"
- *prospect* – не "проспект" (вулиця), а "перспектива, можливість"
- *service* – не тільки "сервіс", а й "послуга, обслуговування"
- *substantial* – не "субстанційний", а "істотний, значний"

Ці приклади підкреслюють важливість уважного підбору перекладних еквівалентів для забезпечення точності (*accuracy*) та запобігання семантичним похибкам у перекладі.

Наприклад: *Accurate measurement of reservoir pressure is essential for optimizing production rates and preventing formation damage.* – Точне вимірювання пластового тиску є ключовим для оптимізації рівня видобутку та запобігання пошкодженню продуктивного пласта. *The drilling engineer acts as a conductor of well operations, coordinating various specialists to ensure safety and efficiency.* – Інженер з буріння виконує роль провідника свердловинних операцій, координуючи роботу різних фахівців для забезпечення безпеки та ефективності. *The prospect of developing new offshore oil fields depends on economic feasibility and environmental regulations.* – Перспектива освоєння нових морських нафтових родовищ залежить від економічної доцільності та екологічних нормативів. *Well stimulation services are used to enhance hydrocarbon flow and improve reservoir performance.* – Послуги стимуляції свердловин застосовуються для збільшення припливу вуглеводнів і підвищення ефективності розробки пласта. *Substantial investment is required to upgrade drilling technologies and ensure compliance with modern industry standards.* – Істотні інвестиції необхідні для модернізації бурових технологій і приведення їх у відповідність до сучасних галузевих стандартів.

Таким чином, точний підбір термінів у перекладі спеціалізованих текстів дозволяє уникнути спотворення змісту та забезпечує адекватне передавання технічної інформації.

Ми класифікуємо таку лексику у двомовному зіставленні на дві категорії:

1. Група слів із подібною структурою, але зі значним розходженням у значенні (див. наведені вище приклади).
2. Група слів із частковою невідповідністю у значенні, незважаючи на схожість їхньої структури. Відмінності в цій групі можуть мати семантичний, стилістичний або синтаксичний характер.

Наприклад, англійське *reservoir* та українське "резервуар" мають спільне походження, однак у геологічному контексті їхні значення можуть не збігатися. Так, *reservoir pressure* правильно перекладається як пластовий тиск, але *reservoir engineering* більш точно передається як *технологія розробки пласта*, а не "резервуарна інженерія".

Аналогічно, слово *string* у технічних текстах перекладається залежно від контексту: *casing string* – *обсадна колона*, але *drill string failure* коректніше передати як *руйнування бурильної колони*, а не "відмова бурильного шнурка".

Таким чином, для забезпечення адекватного перекладу термінів необхідно не лише зважати на формальну схожість слів, а й брати до уваги їхню галузеву специфіку та контекст вживання [Кияк, 2006].

б) Багато термінів, використаних у методичному посібнику "Well Control: Principles and Practices", мають точні відповідники в українській мові, що дозволяє передавати їх без змін, використовуючи еквіваленти: density – густина, viscosity – в'язкість, flow rate – швидкість потоку, pressure loss – втрати тиску.

Наприклад: *If the drilling fluid density is not maintained within the required range, it may lead to instability in the wellbore.* – Якщо густина бурового розчину не підтримується в необхідному діапазоні, це може призвести до нестабільності стінок свердловини.

в) Значна частина термінів передавалася шляхом калькування, тобто дослівного перекладу, який максимально точно відтворює структуру оригінального терміна: absolute pressure – абсолютний тиск, critical flow – критичний потік, formation damage – пошкодження пласта.

Наприклад: *In a multiphase system, the term absolute pressure is used to describe the total pressure exerted by all phases.* – У багатозфазній системі термін абсолютний тиск використовується для опису загального тиску, створюваного всіма фазами. *Formation damage occurs when solid particles block pore spaces, reducing permeability.* – Пошкодження пласта відбувається, коли тверді частки блокують пори, знижуючи проникність.

Таким чином, переклад нафтогазових термінів потребує ретельного підходу, щоб зберегти точність і відповідність галузевим стандартам. Використання еквівалентів і калькування є ефективними методами, які дозволяють забезпечити адекватність і зрозумілість перекладеного матеріалу.

г) Часто трапляються випадки, коли в словнику відсутній прямий відповідник для англійського терміна. У таких ситуаціях доцільно застосовувати описовий переклад, що дозволяє максимально точно передати значення іншомовного слова у відповідному контексті. Наприклад: *mud balance* – пристрій для вимірювання густини бурового розчину, *kick tolerance* – допустимий об'єм притоку флюїду у свердловину.

Наведемо приклади: *Kick tolerance analysis determines the maximum influx volume that can be circulated out safely without fracturing the formation.* – Аналіз допустимого об'єму притоку флюїду у свердловину дозволяє визначити максимальний об'єм надходження флюїду, який можна безпечно видалити без руйнування пласта. *The mud balance is used to measure the density of drilling fluid to ensure wellbore stability and prevent kicks.* – Пристрій для вимірювання густини бурового розчину застосовується для контролю густини бурового розчину, щоб забезпечити стійкість свердловини та запобігти газовим проривам.

Таким чином, описовий переклад дозволяє забезпечити точність передачі термінів, які не мають усталених відповідників в українській мові, що особливо важливо в технічних і наукових текстах.

Ми також зафіксували застосування різноманітних підходів до перекладу нафтогазової термінології, зокрема активне використання лексико-семантичних трансформацій. Основним завданням перекладача було підібрати найбільш відповідний метод передачі термінів, що дозволяло максимально точно зберегти їхнє значення у цільовій мові.

Серед прийомів трансформації, що використовувалися для адаптації термінів і термінологічних словосполучень у нафтогазовому посібнику "Well Control: Principles and Practices", наприклад, перекладач широко застосовував методи конкретизації та узагальнення. Такий підхід сприяв збереженню точності термінології та її відповідності контексту галузевого дискурсу.

Конкретизація – це перекладацький прийом, при якому мовна одиниця з узагальненим значенням передається у мові перекладу через термін чи словосполучення з більш вузьким і точним значенням. В українській мові часто доводиться замінювати загальні поняття на конкретизовані відповідно до контексту та стилістичних вимог. Наприклад, термін "*контролювати*" може мати різне значення залежно від ситуації, а в англійській мові для його точного передання використовуються різні вузькоспеціалізовані еквіваленти:

to monitor – контролювати рівень тиску в свердловині (порівн. *to monitor well pressure*).

to regulate – контролювати потік бурового розчину (порівн. *to regulate drilling fluid flow*).

Таким чином, конкретизація дозволяє не лише коректно передати термінологію, а й зробити її відповідною до галузевого контексту, що особливо важливо у нафтогазовій сфері.

Під час перекладу термінології нафтогазової галузі ми також застосовували прийом генералізації. Цей метод використовується тоді, коли вихідний термін містить більш конкретну інформацію, ніж відповідник у мові перекладу. Генералізація допомагає зберегти логіку висловлювання, але водночас уникнути надмірної деталізації, що може бути стилістично невідповідною.

Наприклад, термін "*rotary table drive mechanism*", який у деяких випадках доцільно передавати як "механізм обертання", опускаючи уточнення щодо приводу, якщо воно не є принциповим для розуміння змісту.

Інші трансформаційні прийоми стають необхідними у випадках, коли певний термін не має усталеного відповідника в українській мові або його буквальний переклад не передає коректного змісту. У таких ситуаціях застосовуються адаптаційні стратегії для забезпечення точного відтворення значення з урахуванням галузевої специфіки.

Ми також зафіксували випадки використання експлікації як способу перекладу окремих термінів. Експлікація передбачає заміну лексичної одиниці оригіналу пояснювальним словом або словосполученням, що точно передає її значення у цільовій мові.

Наприклад, термін "*restricted flow*" у контексті нафтогазової інженерії не може бути перекладений дослівно як "*обмежений потік*", оскільки таке сполучення не є природним у технічній українській. Замість цього, ми передали його значення як "*потік з контрольованою швидкістю*", що точніше відображає специфіку процесу регулювання потоку флюїдів у свердловині.

Подібні випадки демонструють, що експлікація є ефективним способом уникнення буквального перекладу, забезпечуючи точність і коректність термінологічної адаптації у професійному дискурсі.

У загальному розумінні термін вважається однозначною одиницею без конотативних відтінків і синонімічних варіантів. Саме це, на думку багатьох дослідників, робить його формально простою для перекладу мовною одиницею: незалежно від контексту, термін має стабільний еквівалент у мові перекладу. Така уніфікованість здається перекладачеві зручною і навіть «безпечною».

Проте в реальній перекладацькій практиці це твердження часто виявляється занадто ідеалізованим. Вибір точного відповідника для наукового або технічного терміна у фаховій галузі, як-от нафтогазова інженерія, не завжди є очевидним. Наприклад, терміни “kick detection” або “formation integrity test” вимагають не лише знання мови, а й глибокого розуміння предметної сфери, оскільки їх буквальный переклад не гарантує адекватної інтерпретації в україномовному фаховому середовищі.

Теоретично термінологія повинна бути максимально точною, однозначною і вільною від стилістичних нашарувань. Але така модель є реалізованою лише в межах ідеального наукового стилю, де терміни функціонують строго у своєму вузькому значенні.

На практиці ж перекладач має справу з реальними текстами, де терміни можуть набувати розширеного або модифікованого змісту, поєднуючись з загальноновживаною лексикою або навіть включатися до стилістично забарвлених конструкцій. Таким чином, переклад термінів – це далеко не завжди проста заміна слова на його аналог. Якби кожне поняття мало фіксований еквівалент у всіх мовах, технічний переклад справді можна було б звести до механічного процесу. Проте в міжмовній реальності це трапляється вкрай рідко.

У процесі аналізу перекладу технічного посібника ми зіткнулися з явищем омонімії, яке виявляється як у простих, так і в складних термінах. Це явище створює додаткові труднощі для перекладача, адже одна й та сама форма може мати різні значення в залежності від галузі застосування.

Наприклад, англійське слово “bearing” в інженерному контексті означає “підшипник”, однак у геології його вживають у значенні “напрямок” (bearing formation), а в навігації – як “азимут” або “орієнтація”. Це вимагає не лише мовної, а й тематичної обізнаності для адекватного перекладу.

Схожа ситуація виникає й з багатокомпонентними термінами. Так, словосполучення “drainage system” у контексті буріння позначає “систему відведення бурового шламів чи рідини”, але в екології чи гідрології може означати “дренажну систему для осушення території”.

Таким чином, омонімія в технічних текстах часто вимагає від перекладача контекстуального аналізу і розуміння галузевої специфіки, адже пряме відтворення значення без урахування сфери вживання може призвести до термінологічної помилки або семантичного викривлення. Це особливо актуально при перекладі міждисциплінарних матеріалів, які поєднують технічні, природничі та управлінські поняття.

У науково-технічних текстах, особливо у спеціалізованих галузях, таких як нафтогазова промисловість, омонімія термінів є поширеним явищем. Це зумовлено активним використанням семантичної деривації, коли знайоме слово розширює або змінює своє значення відповідно до вимог конкретної дисципліни. У таких випадках терміни набувають галузевої специфічної інтерпретації, що не завжди відповідає їхньому загальноновживаному змісту [Рогач, 2015].

Багатозначність може спричинити труднощі у перекладі, якщо не враховувати контекст. Тому правильне тлумачення та переклад таких термінів завжди повинні ґрунтуватися на аналізі галузі застосування, що дозволяє уникнути термінологічних неточностей і забезпечує адекватне відтворення змісту у цільовій мові. Омонімія в науково-технічній мові – не лише лексичне явище, а й фактор перекладацької відповідальності, який вимагає глибокого знання фахового контексту.

Розглянемо приклади внутрішньогалузевої омонімії, характерної для технічної термінології в нафтогазовій сфері. У межах фахової літератури, зокрема в посібнику “Well Control: Principles and Practices”, термін “mud motor” зазвичай перекладається як “гідравлічний вибійний двигун”. Проте в поєднанні з додатковими компонентами цей термін може мати різні технічні значення, які залежать від конкретної конфігурації або призначення пристрою.

Наприклад, “positive displacement mud motor” позначає двигун об’ємного типу, що функціонує за принципом поступального витіснення рідини. Конструкція “bent-housing mud motor” передається як двигун з вигнутою муфтою, що використовується для відхилення траєкторії свердловини. У свою чергу, “adjustable bent housing motor” – це регульований двигун із вигнутим корпусом, що дозволяє змінювати кут відхилення без підйому інструменту. Термін “high-speed mud motor” стосується високошвидкісного вибійного двигуна, а “low-speed, high-torque motor” вживається для опису повільно-обертового двигуна з високим крутним моментом.

Таким чином, навіть у межах однієї професійної галузі та одного базового терміна можуть існувати семантичні відгалуження, що зумовлені конструктивними деталями або функціональними параметрами обладнання. Це підкреслює важливість урахування контексту та точності перекладу технічних понять, особливо коли йдеться про критично важливі для безпеки та ефективності терміни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи переклад текстів нафтогазової галузі, зокрема технічного посібника “Well Control: Principles and Practices”, можна дійти висновку, що відтворення термінології у нафтогазовому дискурсі вимагає від перекладача надзвичайної уважності та відповідальності. Попри глобальні процеси, активний розвиток цифрових технологій і посилення міжкультурної комунікації, важливо пам’ятати, що кожна мова функціонує як самодостатня система, у якій відображені історичні, професійні та ментальні особливості мовної спільноти. Багато термінів у галузі енергетики та видобутку корисних копалин з’являються у мові-джерелі раніше, ніж усталюються їхні відповідники в мові перекладу.

Навіть високий рівень володіння обома мовами й міцна технічна підготовка не гарантують відсутності неочікуваних лексичних труднощів. Часто ці проблеми пов’язані не лише з мовною формою, а й з екстралінгвістичними чинниками – новизною понять, технологічними реаліями або специфікою локального досвіду.

Тому кваліфікований перекладач повинен уміти оперативним чином орієнтуватися у спеціалізованих джерелах: не лише користуватися технічними словниками, а й звертатися до галузевих енциклопедій, довідників, стандартизованих глосаріїв та, безумовно, сучасних цифрових ресурсів. В умовах стрімкого розвитку галузі Інтернет стає ключовим інструментом

для оперативного доступу до актуальної термінології, варіантів уживання та контекстних прикладів з достовірних джерел.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у систематизації перекладацьких стратегій для новітньої нафтогазової термінології, створенні галузевих двомовних глосаріїв з коментарями до контекстів уживання, а також вивченні динаміки входження англомовних термінів до українського професійного дискурсу. Особливо актуальним є дослідження способів адаптації інноваційних понять та технологій, які не мають прямих відповідників у мові перекладу, що відкриває широке поле для подальших лінгвістичних і перекладацьких розвідок.

Література:

1. Жигулін В. В., Кузнєцова І. В. Лексико-семантичні особливості англомовної термінології нафтогазової сфери. Тижень науки-2022. 93 Гуманітарний факультет: збірник тез доповідей щорічної науково-практичної конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. С. 1236–1238. URL: https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2022/conf/4.1/TN_2022.pdf
2. Жигулін В. В., Кузнєцова І. В. Переклад складних англомовних термінів нафтогазової галузі. Актуальні проблеми перекладознавства, текстології і дискурсології: тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. С. 82–84.
3. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.
4. Мангура С., Руденко Я. Особливості перекладу англомовних технічних термінів українською мовою (на матеріалі термінології нафтогазової галузі). Лінгвістичні студії. 2020. С. 116–123. DOI: 10.31558/1815-3070.2020.40.2.13
5. Рогач Л. В. Способи термінотворення у англійській терміносистемі галузі виноробства. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2015. Вип. 13. С. 169–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2015_13_29
6. Яремійчук Р., Середницький Л., Осінчук З. Англо-український нафтогазовий словник. Київ: Українська книга, 1998. 544 с.
7. Bahadori A. Dictionary of Oil, Gas and Petrochemical Processing. L. : CRC Press, Taylor & Francis Group, 2014. 468 p
8. Wells D. L. P. Well Control: Principles & Practices. Houston: Gulf Publishing Company, 2003. 412 p.

References:

1. Bahadori A. Dictionary of Oil, Gas and Petrochemical Processing. L. : CRC Press, Taylor & Francis Group, 2014. 468 p.
2. Kyiak T. R. Teoriya ta praktyka perekladu: pidruchnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv [Theory and Practice of Translation: A Textbook for Students of Higher Education Institutions]. Vinnytsya: Nova knyha, 2006. 592 s.
3. Manhura S., Rudenko Ya. Osoblyvosti perekladu anhlomovnykh tekhnichnykh terminiv ukrayins'koyu movoyu (na materialy terminolohiyi naftohazovoyi haluzi) [Peculiarities of translating English technical terms into Ukrainian (based on the oil and gas industry terminology)]. Lnhvistychni studiyi. 2020. S. 116–123. DOI: 10.31558/1815-3070.2020.40.2.13
4. Rohach L. V. Sposoby terminotvorenniya u anhliys'kiy terminosystemi haluzi vynorobstva [Methods of term formation in the English terminology of the wine industry]. Suchasni doslidzhennya z inozemnoyi filolohiyi. 2015. Vyp. 13. S. 169–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2015_13_29
5. Wells D. L. P. Well Control: Principles & Practices. Houston: Gulf Publishing Company, 2003. 412 p.
6. Yaremychuk R., Serednyts'kyy L., Osinchuk Z. Anhlo-ukrayins'kyy naftohazovyy slovnyk [English-Ukrainian Oil and Gas Dictionary]. Kyiv: Ukrayins'ka knyha, 1998. 544 s.
7. Zhyhulin V. V., Kuznyetsova I. V. Leksyko-semantychni osoblyvosti anhlomovnoyi terminolohiyi naftohazovoyi sfery [Lexical and semantic features of English terminology in the oil and gas sphere]. Tyzhden' nauky-2022. 93 Humanitarnyy fakul'tet: zbirnyk tez dopovidey shchorichnoyi nauково-praktychnoyi konferentsiyi sered studentiv, vykladachiv, naukovtsiv, molodykh uchenykh i aspirantiv. Zaporizhzhya: NU «Zaporiz'ka politekhnika», 2022. S. 1236–1238. URL: https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2022/conf/4.1/TN_2022.pdf
8. Zhyhulin V. V., Kuznyetsova I. V. Pereklad skladnykh anhlomovnykh terminiv naftohazovoyi haluzi [Translation of complex English-language terms in the oil and gas industry]. Aktual'ni problemy perekladoznavstva, tekstolohiyi i dyskursolohiyi: tezy dopovidey III Vseukrayins'koyi nauково-praktychnoyi konferentsiyi. Zaporizhzhya: NU «Zaporiz'ka politekhnika», 2022. S. 82–84.

МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

Отримано: 31 березня 2025 р.

Прорецензовано: 27 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 30 квітня 2025.

email: coalition@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7812-0035>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-104-108](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-104-108)

Колесник А. В. Натуралізм у творах українських письменниць-феміністок.
Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 104–108.

УДК: 821.161.2

Колесник Алла Валеріївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Університет міста Базель (Швейцарія)

НАТУРАЛІЗМ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИЦЬ-ФЕМІНІСТОК

У статті аналізуються твори українських письменниць-феміністок, які боролися за права жінок та покривджених долею людей. Такі письменниці, як Леся Українка, Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська використовували натуралістичні засоби для зображення важких умов життя українців.

Проаналізовано твори Лесі Українки, в яких натуралістично зображено важливі тогочасні проблеми: пияцтво чоловіків, внаслідок чого страждали цілі родини (оповідання "Така її доля"); невиліковна хвороба молодої людини, яка не може вже працювати; важка і безперервна, знесилююча праця швачки за мізерну оплату (оповідання "Святий вечір!").

У творах Наталії Кобринської простежено натуралістичне відтворення наслідків війни (казка "Брати"), в результаті якої люди змушені були покинути свої домівки через небезпеку і шукати нового обійстя без надії на повернення додому і без сподівань на майбутнє. Натуралістичні риси знаходимо у відтворенні нещасної долі та страждань матері, яка не може забезпечити майбутнє своїх дітей у революційну добу жорстоких змін (оповідання "Дух часу").

Письменниця Ольга Кобилянська використала натуралістичні засоби у відтворенні складних взаємин у колі однієї родини та найжорстокішого вчинку у цій сім'ї – вбивстві старшого брата молодшим, через що батьки убитого юнака глибоко страждають і змушені нести важкий тягар втрати, долаючи трагізм обставин (повість "Земля").

Проведений аналіз дозволив виявити натуралістичні засоби у творах письменниць-феміністок при зображенні складних обставин життя українців, що призводили до безнадії, трагічних подій і моральної деградації суспільства.

Ключові слова: письменниці-феміністки, права жінок, доля українців.

Alla Kolesnyk,
PhD, doctor of philosophy,
Basel University (Switzerland)

NATURALISM IN THE WORKS OF UKRAINIAN FEMINIST WRITERS

In the article the works of Ukrainian feminist writers is analyzed. These writers used naturalistic means in their works to show the difficult living conditions of Ukrainian people.

Lesya Ukrainka's works depict important issues of that time: drunkenness of men, as a result of which entire families suffered (the story "Such is Her Fate"); the illness of a young man who could no longer work; the constant work of a woman who was engaged in sewing for a low wages (the story "Holy Evening!").

In the works of Natalia Kobrinskaya a naturalistic reproduction of the consequences of war can be traced (the tale "Brothers"). People were forced to leave their homes because of danger, had no hope of returning home and no hope for the future. In the story "Spirit of the Time" we observe the unfortunate fate of a mother who cannot provide the future of her children in the revolutionary time from which she suffers a lot.

In the works of Olga Kobilyanskaya we see the most cruel act in the circle of one family – the murder of an older brother by a younger one (the story "Earth") and the heavy burden that the parents of the murdered young man experience and are forced to overcome.

Keywords: feminist writers, women's rights, the fate of Ukrainians.

Постановка проблеми. Літературний стиль натуралізм був окремим творчим напрямком, який охопив творчість письменників усієї Європи. Але в українській літературі він набув меншого розвитку з огляду на постійні заборони вдаватися до радикальних засобів, які існували в часи Російської імперії, а згодом у Радянському Союзі. За часів останнього навіть згадки про такий напрям, як натуралізм, не допускалися. Тому нині нам важливо провести повторний аналіз творів письменників кінця 19 – початку 20 століть, щоб визначити: по-перше, наскільки широко представлений натуралізм у творчості українських письменників, по-друге, власне письменників, які зверталися до натуралізму для відтворення реалій життя українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на заперечення досліджень натуралізму в Радянський час, цей стиль подекуди розглядався науковцями. Про нього залишила, наприклад, свої погляди В. Поважна (Поважна, 1973). А з набуттям незалежності Україною, більш детальний аналіз здійснив Д. Наливайко (Наливайко, 1996), який визначив стильові ознаки натуралізму. Згодом такі дослідники як Т. Гундорова, М. Ткачук, Р. Голод провели дослідження творчості Івана Франка (Гундорова, 2006; Ткачук, 2003; Голод, 2012), а потім нове покоління науковців зосередилось на порівняльному аналізі натуралізму в Україні та в таких країнах, як Німеччина, Англія, США (Венгринович, 2012; Косило, 2004; Кебало, 2016). Але єдиним представником натуралізму в українській літературі вони вважали саме Івана Франка.

Водночас дослідження творів І. Франка, а згодом і в цілому малої прози, здійснене автором цієї статті (Колесник, 2012, 2024), показало наявність натуралізму у творчості ще ряду письменників того часу. Проте натуралізм у творах ще багатьох українських письменників залишається не дослідженим.

Мета статті – здійснити літературознавчий аналіз творів українських письменниць-феміністок з виявленням натуралістичних ознак та визначенням приналежності авторок до натуралістів або їхньої зацікавленості натуралістичним методом.

Виклад основного матеріалу. До письменниць-феміністок в українській літературі належать такі майстрині слова, як Леся Українка, Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська та інші письменниці. Їх об'єднувало прагнення змінити роль жінки у суспільстві, довести, що жінка може бути сильною і незалежною постаттю, навіть, без родини.

Наукове зацікавлення викликають окремі прозові твори Лесі Українки про життя селян. Наприклад, “Така її доля”, “Святий вечір!”, “Весняні співи”, що за змістом і мовним оформленням більше пов'язані з народними піснями, проте і в них виявляються ознаки натуралізму.

Головна героїня твору “Така її доля” (1888) Пріська Чугаїха виявляється в певній мірі самостійною людиною, яка самотужки долає перепони на своєму шляху. Вона не має дітей і родини, а спілкується лише зі своєю сусідкою або кумою, яка іноді заходить до неї. Негативно ставиться Пріська і до пияцтва чоловіків, які при цьому не зважають на прохання матерів і небайдужих людей. Наведені подробиці відтворюються авторкою з натуралістичними ознаками. Зокрема, про зятя її куми вона переказує те, що говорили люди, як бачили його в місті п'яного та як він “бився з москалями; а мати його ходила за ним та просила, щоб додому їхав. Та де! Не вважав на матір, ні на людей; там такий, як уп'ється, то й на матір не раз кидається бити” (Леся Українка, 1976, Т. 7: 9).

В іншому оповіданні, “Святий вечір!” (1888), також знаходимо окремі натуралістичні ознаки. У творі мова йде про молодого, але хворого хлопця. Відзначимо, що такі персонажі – хворі люди – були об'єктами постійної уваги натуралістів. Їхній стан дозволяв показати силу людини, її боротьбу за життя. Опис юнака натякає на хворобу, зокрема блідість його шкіри та усміх на обличчі, який є силуваний, мають натуралістичні риси: “...усміх той мимоволі виходить якийсь журливий, хоч хлопець силкується сховати тую журбу, та й інші удають, мов не бачать її ... Ох, як весело було торік у сю пору! він був повний життя, повний надій – а тепер... Тепер він сидить без сили, слабкий... Чи діжде він другого святого вечора?” (Леся Українка, 1976, Т. 7: 13)

Авторка згадує й іншу героїню – швачку, яка сумлінно і наполегливо виконує свою роботу, навіть у свято, за мізерну оплату. І тут згадаємо, що ненастанна і важка праця була під постійною увагою натуралістів. Зокрема, Еміль Золя зображував у своїх творах лише людей, які змушені були постійно, важко працювати за копійки. Тому увага Лесі до таких людей також свідчить про її турботу про їхню долю: “мусить і за малу плату бути вдячна! ... Яка вона самотня тепер, тая робітниця, як тихо в її хатині! А колись?.. Робота спинилась, голка випала з рук, і шиття посунулось додолу. Що се? Чи тепер потопати в мріях? Остатній вечір! До роботи!” (Леся Українка, 1976, Т. 7: 14). Отож, у творчості Лесі Українки ми побачили ознаки натуралізму, які вона використовувала для показу важких ситуацій в житті людей.

У творчості письменниці-феміністки Наталії Кобринської ми також знаходимо натуралістичні риси. Наприклад, у казці “Брати” – філософському оповіданні про наслідки війни в житті пересічної людини, які показані за допомогою алегоричного образу Зими. І хоча це оповідання створено письменницею у 1917 році, під впливом військових подій Першої світової війни, проте у ньому відтворено важкі наслідки війни у житті пересічних українців, які стали жертвами військової агресії.

Зима завжди була важким випробуванням для людей, адже зазвичай взимку люди терпіли найбільше лиху від холоду і голоду і найчастіше помирали. Тому Зима представлена як стара, яка намагалась створити певний позитив – начебто добра бабуса Зима, яка зазвичай “несла спокій у теплу хату, одягала в теплий одяг, розгрівала скостенілі руки” (Кобринська, 1980: 277). Але надалі ми знайомимось з описом важких наслідків війни: “поля, що колись вкривала білим пухом, застелені були трупами й раненими, а страшний зойк і крик видобувався з тисячі грудей” (Кобринська, 1980: 278). Люди змушені були покинути свої домівки, шукати нового місця для життя. Вони йшли, тікаючи від небезпеки, але без надії на кращу долю, невідомо куди й для чого. Вони залишали всі свої здобутки і змушені були забути про зміст і ціль свого життя, не маючи ніяких сподівань на майбутнє. А здалека вже було чути гук гармат і свист куль. При цьому наголошується, що “Гуманність збанкрутувала”, лишилась лише брутальна сила. Смерть забрала велику кількість людей, всюди чути було крик і стогін тих, хто був ще живий.

Уривково зображено представників двох ворожих таборів, які насправді були з одного народу, поділеного ворогуючими країнами, тобто були братами, але вбивали один одного. На їх мертвих обличчях застигло питання без відповіді: “Що пхнуло брата на брата? Хто їх розділив, і нащо студене залізо роздерло їм серця?” (Кобринська, 1980: 278).

Отож, війна завжди була і буде диким варварством, що залишає по собі лише труни, і руїни. Людські хати стають порожніми, місця для прогулянок людей – спустошеними, а серед людей з'являються інваліди з покаліченими тілами. І хоча у 20 столітті військові події на території колишнього Радянського союзу почалися з революційних подій і начебто з гідного поваги прагнення створити краще життя для людей, але при цьому було вбито безліч цивільних осіб, які не брали участі у військових діях. Те саме ми бачимо нині, в результаті військової агресії Росії, внаслідок якої гинуть цивільні та тисячі солдатів.

У більш ранньому оповіданні – “Дух часу” (1883) зображено життя вже немолодого жінки, яка болісно переживає за майбутнє своєї родини. Її діти, дочка і син, не захотіли йти шляхом, який їм запропонувала мати – пані Шумінська. Син знехтував бажанням матері і відмовився від шляху панотця, ставши учасником революційних подій. Дочка також не захотіла

виходити заміж за семінариста, а все чекала на цивільного пана. Між матір'ю та донькою утворилось неподоланне непорозуміння. Кожне "новаторство", впроваджене донькою, кожне невдало поставлене крісло чи нова книжка доньки дратували і гнівали матір (Кобринська, 1980: 124), розчаровували її, адже пані Шумінська сподівалась, що її діти створять їй затишне життя в старості. Але доля склалася по-іншому. Вона так і не дочекалася від своїх дітей ніяких приємних на її погляд вчинків. Врешті біля неї залишилася лише її онука, дитина найстаршої дочки, яка померла через хворобу. Отож, у цьому оповіданні ми побачили натуралістичні риси у зображенні контрасту між дійсністю і уявним, бажаним, майбутнім пані Шумінської.

У творчості іншої письменниці-феміністки Ольги Кобилянської риси натуралізму простежуються в повісті "Земля" (1901).

Роман „Земля” письменниці створений за аналогією до однойменного роману французького письменника Еміля Золя. Водночас ці романи, на думку Світлани Гоч, репрезентують протилежні вияви авторської ідейно естетичної настанови. Водночас, при порівнянні ми простежуємо паралелі у художньому мисленні обох письменників, зокрема у сюжетних мотивах, поетикальних засобах, контекстуальності, поведінкових моделях тощо (Гоч, 2011).

Так, на початку твору ми знайомимось з описом оточуючого середовища. Авторка використовує короткі номінативні речення для передачі напруженості ситуації: "Ліс панський. Власність приватна." (Кобилянська, 1975: 3). Потім перед читачем постають герої твору – Василь Чоп'як та його дружина Докія. Їхня характеристика подана з контрастом. Докія постає як порядна господиня, яка має в своїй хаті взірцевий порядок: і вікна в хаті чисті, і гарні овочі на городі, і квіти в саду, і в хаті всюди чисто і до ладу (Кобилянська, 1975: 4). Завдяки цьому її поважали в селі. Та й її працьовитість, витривалість і невтомна праця позитивно впливали на те, що в її хаті панував добробут.

На відміну від Докії, її чоловік постає у зовсім непривабливому образі пияка, який віддавав усе майно у шинок, Менделю, за можливість випити горілки чи інших алкогольних напоїв. У результаті, їхні стосунки також страждали через його поведінку. Коли він був п'яним, він перетворювався на дикуна і бив дружину. І часто траплялося так, що вона і з ліжка не могла встати. Проте, починалося їхнє життя по-іншому. Василь був поважний господар, мав гроші, власне поле, нічого не крав, не сидів у в'язниці. Але любов до спиртного призвела його до пиятики у шинку Менделя, де він перетворився на боржника за випивку, і змушений був почергово віддати у заставу частини поля. У цьому шинку він влаштував бійки зі злодіями та спав під лавами, а потім повертався додому весь вкритий синцями і закривавлений, чим лякав Докію.

У цієї родини була дитина, донька Параска шістнадцяти років, яку мати налагодилася видати заміж, аби забезпечити її майбутнє, бо сама вже почувалася нездатною на подальшу працю. Але одруження доньки планувалось без її згоди, з сином іншої заможної селянської родини, Тодориком, якого вона не кохала, що також утворювало складність ситуації, бо по суті було насиллям.

Батько нареченого, старий Івоніка Федорчук, представлений контрастно до батька нареченої, як людина ощадлива, здатна збільшити свій головний статок, тобто поле. Івоніка працював на будівництві, але виснажившись, залишився без здоров'я. Проте він завжди економив на їжі, обертаючи все на гроші, аби придбати ще більше землі. Тому він навіть не уявляв, як можна віддати землю так легко, як це робив Василь Чоп'як за випивку.

Параскева була закохана у Михайла, іншого парубка також з хорошої родини. Але Михайло мав йти на військову службу. Про це знала Докія, тому вона й намагалася влаштувати весілля доньки з іншим хлопцем. Тобто тут ми бачимо залежність цієї родини від іншої сім'ї, від подальшого життя їхнього сина.

Служба в армії для Михайла була важким випробуванням. Адже тогочасні дикі порядки на військовій службі були часто нестерпними для людини. Згадаємо, що про ці жахи писав й інший український письменник – Михайло Яцків, у творі якого "В казармі" (1905) відтворено важкий психічний стан солдата, який в результаті постійних знущань над ним вирішив застрелити кожного, хто був в казармі – і таких самих солдат, і керівника казарми, що йому майже вдалося зробити. Такі саме нестерпні умови описані і в повісті "Земля". Зокрема, знайомимось з епізодом, в якому капрал примушував солдатів вилизувати підлогу зі сміттям, що відтворено в надто натуралістичному стилі.

Михайло чув усі новини про життя в казармі: що один із солдатів убив себе, інший помер через коня, який побив його копитами, інші помирили через хвороби, а ще був випадок з випробуванням на солдатах наметів, що відбувалося взимку, через що солдати ледь не помирали від студені, адже надворі був мороз. Усе це змушувало Михайла до роздумів про дезертирство. Але згодом він відмовився від цієї думки, усвідомлюючи наслідки для своєї родини. Так тривала військова служба Михайла з проблемами, які неможливо було подолати. І звернення до командирів не давало позитивних результатів, а навпаки, створювало ще більше проблем. Фізична необережність також каралась дуже жорстоко. Так, Михайло випадково штовхнув лейтенанта, за що останній побив його так сильно, що він ледве залишився живим. Отож і тут ми бачимо натуралістичний спосіб відтворення подій.

Згодом розгортається кульмінація повісті – вбивство Михайла. Він перебував у відпустці і приїхав до батьків. Але комусь він заважав, і одного ранку його знайшли в лісі застреленим. На думку батька, Івоніки, вбивство здійснив його молодший син, брат Михайла – Сава, який вів бентежний спосіб життя, любив стріляти звірину, але не розумів для чого вбиває її, пив і палив тютюн. Та й він власне радив, коли Михайла забрали на службу. Згодом до села приїхала комісія, яка розслідувала цей злочин. Лікар, який був у комісії, помітив на одязі Сави краплі крові, але останній сказав, що то заяча кров. Сава залишився під підозрою, але проведений обшук нічого не виявив. Водночас батьки відчували, що той злочин вчинив Сава. Згодом Саву відділили в хаті, тобто він жив окремо, але землю батько йому не дав.

Отож, повість "Земля" порушує цілу низку проблем у житті тогочасних українців. Батьки і діти – головна проблема, на яку звертає увагу читачів авторка твору. Братовбивство, або стародавня модель взаємин Каїна і Авеля з трагічною загибеллю старшого брата – зображена у творі на сучасний лад. Є у творі ще одна проблема – загибель дітей Михайла, які народилися у його коханої дівчини. Але вони не встигли одружитися, тому батьки Михайла не визнали ані цю дівчину, ані її дітей і з соромом вигнали її зі своєї хати.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У творчості українських письменниць-феміністок ми знаходимо доволі широке використання натуралістичного методу роботи для відображення важких і неподоланих умов життя українців.

У творчості Лесі Українки бачимо звернення авторки до важливих проблем – пияцтво чоловіків, внаслідок якого страждали цілі родини (оповідання “Така її доля”), хвороба молоді людини, яка не могла вже працювати або навпаки – сумлінна і постійна праця швачки за мізерну оплату (оповідання “Святий вечір!”), що відтворені з дотриманням усіх подробиць, ніби кадри з життя.

У творчості Наталії Кобринської знаходимо натуралістичне відтворення наслідків війни у житті пересічних людей (казка “Брати”), які змушені покинути свої домівки через небезпеку і шукати нового обійстя без надії на повернення додому і без сподівань на майбутнє. Війна – завжди буде негативним явищем, що узагальнює дике варварство та залишає по собі лише труни і руїни, знищуючи все живе. Також у творчості письменниці знаходимо оповідання про нещасну долю матері, яка не може забезпечити майбутнє своїх дітей у революційну добу жорстоких змін (оповідання “Дух часу”).

У творчості Ольги Кобилянської ми стаємо свідками найжорстокішого вчинку у колі однієї родини – вбивства старшого брата – молодшим (повість “Земля”) і того, як на плечі батьків убитого юнака лягає важкий тягар страждань, який вони змушені подолати. Окрім того, також бачимо у цій повісті наслідки пияцтва, що руйнують родини, призводять до злочинів, трагічних вчинків.

На підставі проведеного дослідження нами визначено, що українські письменниці-феміністки кінця XIX століття (Леся Українка, Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська) використовували натуралістичні засоби переважно при відтворенні важких подій, їх детальному описі, вдавалися до натуралістичного методу роботи, для якого було характерним документальна точність, правдивість фактів. Об’єктами їхньої уваги були складні ситуації з життя людей, проблемні родинні стосунки між батьками і дітьми та іншими членами родин, наслідки пияцтва чоловіків, що руйнувало родини та в цілому знищувало людей, перетворюючи життя на важкий тягар.

Подальші дослідження натуралізму у творчості українських письменниць-феміністок дозволить визначити часові рамки та мету звернення до цього стилю, поглибити усвідомлення натуралізму в історії української літератури в європейському контексті.

Література:

1. Венгрінович Н. Р. Міжнаціональний інваріант художньої системи натуралізму в генетико-типологічних вимірах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*. 2012. Острог. Вип. 27, Том 1. С. 129–132.
2. Голод Р. Натуралізм. *Дивослово*. Київ, 2012. № 4. С. 50–56.
3. Гоч С. В. Однойменні романи „Земля” Ольги Кобилянської та Емілі Золя: поетика, типологія. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. н. Тернопіль, 2011. 22 с.
4. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. К.: Критика, 2006. 352 с.
5. Кебало М. С. Художній світ творів німецького та українського натуралізму. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Літературознавство*. 2016. № 44. С. 128–137.
6. Кобилянська О. Земля: повість. Ужгород: Карпати, 1975. 150 с.
7. Кобринська Н. І. Брати. Казка. *Вибрані твори*. Упорядк., вступ. стаття й примітка І. Денисюка, К. Кріль. Київ: Дніпро, 1980. С. 277–283.
8. Кобринська Н. І. Дух часу. *Вибрані твори*. Упорядк., вступ. стаття й примітка І. Денисюка, К. Кріль. Київ: Дніпро, 1980. С. 115–128.
9. Колесник А. Натуралізм і натуралістична тенденція у малій прозі українських письменників як засіб висвітлення людських випробувань. *Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej i Badan Literackich im. Franciszka Karpińskiego (IKRiBL)*, 2024. 144 с.
10. Колесник А. *Єврейська тематика в художній прозі Івана Франка: реалістичні та натуралістичні аспекти*: монографія. Siedlce: IKRiBL, 2022. 212 с.
11. Косило Н. В. Типологічні особливості українського та англійського натуралізму в порівняльному аспекті. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2004, с. 135–138.
12. Леся Українка. Така її доля. Зібрання творів у 12 тт. Київ: Наукова думка, 1976. Т. 7, с. 9–10.
13. Леся Українка. Святий вечір!. Зібрання творів у 12 тт. Київ: Наукова думка, 1976 р., т. 7, с. 12–14.
14. Наливайко Д. Проблема натуралізму в українській літературі. *Літературознавство: Матеріали III конгресу Міжнародної асоціації україністів*. Київ, 1996. С. 118–130.
15. Поважна В. Розвиток української літературної критики у 80 – 90-х роках XX ст. (До проблеми критеріїв і методу). Київ, 1973. 268 с.
16. Ткачук М. П. Жанрова структура прози Івана Франка (бориславський цикл та романи з життя інтелігенції). Монографічне дослідження. Тернопіль, 2003. 384 с.

References:

1. Vengrynovych N. R. Mizhnatsionalnyi invariant khudozhnoi systemy naturalizmu v henetyko-typolohichnykh vymirakh. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: Serii «Filolohiia»*. 2012. Ostroh. Vyp. 27, Tom 1. S. 129–132.; Vengrynovich N. R. Interethnic invariant of artistic system of naturalism in genetic-typological dimensions. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy": Series "Philology"*. 2012. Ostroh. Issue 27, Volume 1. P. 129–132.
2. Holod R. Naturalizm. *Dyvoslovo*. Kyiv, 2012. № 4. S. 50–56; Golod R. Naturalism. *Miracles*. Kyiv, 2012. No. 4. P. 50–56.
3. Hoch S. V. Odnymennii romany „Zemlya” Ol'hy Kobylans'koyi ta Emilya Zolya: poetyka, typolohiya. *Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. n. Ternopil'*, 2011. 22 s.; Goch S. V. Eponymous novels "Earth" by Olga Kobylanska and Emile Zola: poetics, typology. *Abstract of dis. for the degree of Cand. Sci. (Philology)*. Ternopil, 2011. 22 p.
4. Hundorova T. Franko ne Kameniar. *Franko i Kameniar*. K.: Krytyka, 2006. 352 s.; Gundorova T. Franko is not a Bricklayer. *Franko and the Bricklayer*. Kyiv: Kritika, 2006. 352 p.
5. Kebalo M. S. Khudozhnii svit tvoriv nimetskoho ta ukrainskoho naturalizmu. *Naukovi zapysky TNPU. Serii: Literaturoznnavstvo*. 2016. № 44. S. 128–137. The artistic world of works of German and Ukrainian naturalism. *Scientific Notes TNPU. Series: Literary criticism*. 2016. No. 44. P. 128–137.
6. Kobylans'ka O. Zemlya: povist'. *Uzhhorod: Karpaty*, 1975. 150 s.; Kobylanskaya O. Earth: a story. *Uzhgorod: Karpaty*, 1975. 150 p.
7. Kobryns'ka N. I. Braty. *Kazka. Vybrani tvory*. Uporyadk., vstup. stattya y prymitka I. Denisyuka, K. Kril'. Kyiv: Dnipro, 1980. S. 277–283; Kobryns'ka N. I. Brothers. *Fairy Tale. Selected Works. Comp., introduction article and notes by I. Denisyuk, K. Kril'*. Kyiv: Dnipro, 1980. P. 277–283.
8. Kobryns'ka N. I. Dukh chasu. *Vybrani tvory*. Uporyadk., vstup. stattya y prymitka I. Denisyuka, K. Kril'. Kyiv: Dnipro, 1980. S. 115–128; Kobryns'ka N. I. Spirit of the Time. *Selected Works. Comp., introduction article and notes by I. Denisyuk, K. Kril'*. Kyiv: Dnipro, 1980. P. 115–128.

9. Kolesnyk A. Naturalizm i naturalistychna tendentsiya u maliy prozi ukrayins'kykh pys'mennykiv yak zasib vysvitlennya lyuds'kykh vyprobuvan'. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej i Badan Literackich im. Franciszka Karpińskiego (IKRiBL), 2024. 144 p.; Kolesnyk A. Naturalism and Naturalistic Method in Short Prose Works of Ukrainian writers as Means of Depicting Human Processes. Scientific publishing house IKRiBL, 2024. 144 p.
10. Kolesnyk A. Yevreiska tematyka v khudozhnii prozi Ivana Franka: realistychni ta naturalistychni aspekty: monohrafiia. Siedlce: IKRiBL, 2022. 212 s.; Kolesnyk A. Jewish Themes in the Prose Works of Ivan Franko: Realistic and Naturalistic Aspects: monograph. Siedlce: IKRiBL, 2022. 212 p.
11. Kosilo N. V. Typologichni osoblyvosti ukrainskoho ta anhliiskoho naturalizmu v porivnialnomu aspekti. VISNYK Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Zhytomyr, 2004, s. 135–138; Kosilo N. V. Typological features of Ukrainian and English naturalism in a comparative aspect. Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University. Zhytomyr, 2004, pp. 135–138.
12. Lesya Ukrayinka. Taka yiyi dolya. Zibrannya tvoriv u 12 tt. Kyiv: Naukova dumka, 1976. T. 7, s. 9-10.; Lesya Ukrainka. Such is her fate. Collected works in 12 volumes. Kyiv: Scientific thought, 1976. Vol. 7, pp. 9-10.
13. Lesya Ukrayinka. Svyatyy vechir!. Zibrannya tvoriv u 12 tt. Kyiv: Naukova dumka, 1976. T. 7, s. 12-14; Lesya Ukrainka. Holy Evening! Collected Works in 12 Volumes. Kyiv: Scientific thought, 1976, vol. 7, pp. 12-14.
14. Nalyvaiko D. Problema naturalizmu v ukrainskii literaturi. Literaturoznavstvo: Materialy III konhresu Mizhnarodnoi asotsiatsii ukrainistiv. Kyiv, 1996. S. 118–130; Nalyvaiko D. The Problem of Naturalism in Ukrainian Literature. Literary Criticism: Proceedings of the III Congress of the International Association of Ukrainian Studies. Kyiv, 1996, pp. 118–130.
15. Povazhna V. Rozvytok ukrainskoi literaturnoi krytyky u 80 – 90-kh rokakh XX st. (Do problemy kryteriiv i metodu). Kyiv, 1973. 268 s.; Povazhna V. Development of Ukrainian literary criticism in the 80-90s of the twentieth century (on the problem of criteria and method). Kyiv, 1973. 268 p.
16. Tkachuk M. P. Zhanrova struktura prozy Ivana Franka (boryslavskiy tsykl ta romany z zhyttia intelihtentsii). Monohrafichne doslidzhennia. Ternopil, 2003. 384 s.; Tkachuk M. P. Genre structure of Ivan Franko's prose (Boryslav cycle and novels from the life of the intelligentsia). Monographic study. Ternopil, 2003. 384 p.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Отримано: 14 лютого 2025 р.

Прорецензовано: 20 березня 2025 р.

Прийнято до друку: 3 квітня 2025р.

email: allakozak@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7636-6792>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0795-6254>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-109-115](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-109-115)

Козак А. В., Близнюк Л. М. Роль штучного інтелекту у створенні інтерактивних навчальних матеріалів під час вивчення іноземних мов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 109–115.

УДК: 371.3:004.89

Козак Алла Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Близнюк Людмила Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТВОРЕННІ ІНТЕРАКТИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У сучасному світі впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес стає дедалі більш необхідним, особливо в контексті вивчення іноземних мов. Інтерактивні навчальні матеріали, створені з використанням ШІ, не лише дозволяють покращити процес навчання, а й роблять його гнучкішим і доступнішим для широкого кола студентів. Це особливо важливо в умовах цифрової трансформації освітніх систем, що робить цю тему дослідження дуже актуальною для наукових і практичних дискусій.

Головною метою цього дослідження є аналіз сучасних підходів до використання ШІ для створення інтерактивних навчальних матеріалів у сфері вивчення іноземних мов. Крім того, мета включає оцінку переваг і викликів, з якими стикаються викладачі та навчальні заклади при інтеграції цих технологій у освітні програми. Важливо також розробити практичні рекомендації для вдосконалення існуючих інструментів, щоб зробити процес навчання більш ефективним і доступним.

Для проведення цього дослідження використовувалися методи теоретичного аналізу літератури з тематики ШІ та його застосування в освіті, а також емпіричний підхід, що базувався на аналізі реальних прикладів впровадження технологій штучного інтелекту в навчальні програми. Зокрема, увага приділялася чат-ботам, адаптивним навчальним платформам і системам лексико-граматичних вправ.

Дослідження показало, що використання ШІ у процесі вивчення іноземних мов має низку значних переваг, зокрема можливість персоналізації навчального процесу, автоматизації рутинних завдань і підвищення мотивації студентів завдяки інтерактивності. Водночас, інтеграція ШІ стикається з певними викликами, такими як технічні бар'єри, брак належної підготовки викладачів, а також недостатність фінансування для реалізації таких технологій на інституційному рівні.

Використання технологій штучного інтелекту в навчанні іноземних мов має великий потенціал для трансформації освітніх процесів. Проте, щоб реалізувати цей потенціал, необхідно подолати наявні технічні та інституційні бар'єри. Навчальні заклади повинні забезпечити комплексну підтримку викладачів і студентів, а також адаптувати існуючі програми для більш ефективного впровадження технологій ШІ.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивне навчання, чат-бот, штучний інтелект, діджіталізація.

Alla Kozak,
PhD in pedagogics, Lesya Ukrainka Volyn State University
Ludmyla Blyzniuk,
PhD in philology, Lesya Ukrainka Volyn State University

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE CREATION OF INTERACTIVE EDUCATIONAL MATERIALS DURING THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGES

In today's world, the introduction of artificial intelligence (AI) technologies into the educational process is becoming more and more necessary, especially in the context of learning foreign languages. Interactive educational materials created using AI not only improve the

learning process, but also make it more flexible and accessible to a wide range of students. This is especially important in the conditions of digital transformation of educational systems, which makes this research topic very relevant for scientific and practical discussions.

The main goal of this study is the analysis of modern approaches to the use of AI for the creation of interactive educational materials in the field of foreign language learning. In addition, the objective includes an assessment of the benefits and challenges faced by educators and educational institutions in integrating these technologies into educational programs. It is also important to develop practical recommendations for improving existing tools to make the learning process more efficient and accessible.

To conduct this research, the methods of theoretical analysis of the literature on AI and its application in education were used, as well as an empirical approach based on the analysis of real examples of the introduction of artificial intelligence technologies into educational programs. In particular, attention was paid to chatbots, adaptive learning platforms and systems of lexical and grammatical exercises.

The study showed that the use of AI in the process of learning foreign languages has a number of significant advantages, in particular, the possibility of personalizing the educational process, automating routine tasks and increasing the motivation of students due to interactivity. At the same time, the integration of AI faces certain challenges, such as technical barriers, lack of adequate training of teachers, as well as insufficient funding for the implementation of such technologies at the institutional level.

The use of artificial intelligence technologies in the teaching of foreign languages has great potential for the transformation of educational processes. However, in order to realize this potential, it is necessary to overcome the existing technical and institutional barriers. Educational institutions must provide comprehensive support for teachers and students, as well as adapt existing programs for more effective implementation of AI technologies.

Keywords: information and communication technologies, interactive learning, chat bot, artificial intelligence, digitalization.

Вступ. Загальна постановка проблеми. Дослідження ролі штучного інтелекту (ШІ) у створенні інтерактивних навчальних матеріалів для вивчення іноземних мов є актуальним в умовах стрімкого розвитку технологій та глобалізації. Традиційні підходи до вивчення мов, такі як підручники, лекції та практичні заняття, часто не враховують індивідуальних потреб студентів і можуть бути малоефективними для підтримання високого рівня мотивації. Водночас, ШІ відкриває нові можливості для створення адаптивних та індивідуалізованих матеріалів, які враховують рівень знань учня, його темп навчання та конкретні потреби.

Незважаючи на очевидні переваги ШІ у цьому контексті, досі існує низка викликів, пов'язаних із його впровадженням у навчальний процес. Наприклад, інтеграція ШІ-технологій в освітні програми потребує значних ресурсів, як технічних, так і кадрових. Окрім того, відсутність єдиних стандартів для оцінки ефективності таких інструментів створює труднощі в оцінюванні їх результативності. Важливо також враховувати етичні аспекти використання ШІ у навчанні, такі як захист даних користувачів і питання рівного доступу до технологій.

Таким чином, дослідження ролі штучного інтелекту у створенні інтерактивних навчальних матеріалів з іноземних мов є важливим кроком у розвитку освітніх практик, спрямованих на підвищення ефективності навчання та адаптацію до сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження застосування штучного інтелекту в освітньому процесі, зокрема у вивченні іноземних мов, набирає все більшої популярності в сучасній науковій літературі. Багато авторів відзначають, що інтеграція ШІ значно розширює можливості навчання, роблячи його більш адаптивним і персоналізованим. Так, у роботах Візнюк І.М., Буглай Н.М., Куцак Л.В., Поліщук А.С., Киливник В. В. (2021) та Кадемія М., Візнюк І., Поліщук А., Долинний С. (2022) акцентується увага на тому, що технології ШІ дозволяють створювати навчальні матеріали, які відповідають індивідуальним потребам кожного студента, підлаштовуючи зміст під рівень їхньої підготовки та інтереси. Такі підходи підвищують залученість студентів і сприяють ефективному засвоєнню матеріалу.

Крім того, у дослідженнях Зубенко О.В. (2022) розглядаються переваги застосування адаптивних навчальних платформ на базі ШІ, які дозволяють викладачам швидко оцінювати прогрес студентів і відповідним чином коригувати навчальний процес. Це дає змогу забезпечити гнучкість у навчанні та індивідуальну підтримку кожного учня. Інші дослідники, зокрема Романишин І.М., Чухно Т.В., Фийса Н.В. (2024), звертають увагу на важливість чат-ботів та інших інтерактивних інструментів ШІ для формування мовних навичок. Згідно з його дослідженнями, ці інструменти дають можливість студентам практикуватися у спілкуванні в реальному часі, що сприяє кращому закріпленню лексичних і граматичних знань.

Одним із важливих аспектів, на який звертають увагу Толбатов О.В. Титаренко О.І. (2022), є питання етичності та конфіденційності при використанні ШІ в освітньому процесі. Вчені підкреслюють, що однією з головних проблем є забезпечення безпеки даних студентів, особливо коли мова йде про збирання та аналіз їхніх навчальних результатів.

З огляду на сучасні дослідження, можна зробити висновок, що технології штучного інтелекту відкривають значні можливості для підвищення ефективності навчання іноземних мов. Водночас існують певні виклики, зокрема, пов'язані з етичними аспектами та необхідністю адаптації викладачів до нових технологій. У майбутньому важливо продовжувати вивчати ці питання, щоб знайти оптимальні шляхи інтеграції ШІ в освітній процес.

Мета дослідження полягає у визначенні того, як штучний інтелект може сприяти створенню інтерактивних, адаптивних та персоналізованих навчальних матеріалів, здатних підвищити мотивацію та успішність студентів у вивченні іноземних мов.

Основні завдання дослідження:

- проаналізувати сучасні підходи до використання штучного інтелекту у створенні інтерактивних навчальних матеріалів для вивчення мов;
- оцінити переваги та виклики, з якими стикаються викладачі та навчальні заклади при інтеграції ШІ в освітні програми з вивчення іноземних мов;
- запропонувати практичні рекомендації щодо вдосконалення існуючих інструментів та підходів для створення ефективних інтерактивних навчальних матеріалів із застосуванням штучного інтелекту.

Матеріали й методи. У процесі дослідження було використано комплексний підхід, який поєднував аналіз наукових джерел, присвячених застосуванню штучного інтелекту в освіті, зокрема у вивченні іноземних мов. Використовувалися як теоретичні, так і емпіричні методи. Теоретичний аналіз охоплював дослідження сучасних платформ і ШІ-інструментів, таких як чат-боти, системи адаптивного навчання та лексико-граматичні тренажери. Для емпіричної частини були зібрані та узагальнені фактичні дані щодо практичного використання цих технологій у навчальних програмах.

Результати. Сучасна наука визначає штучний інтелект як здатність комп'ютерних систем виконувати завдання, які традиційно вимагають людського інтелекту (Грачова та ін, 2024, с. 21). Сюди входять процеси аналізу даних, прийняття рішень, розпізнавання образів і мовлення, а також машинне навчання. ШІ здатен опрацьовувати велику кількість інформації, аналізувати її та на основі цього аналізу надавати рекомендації або генерувати нові рішення, що робить його корисним для багатьох сфер, включаючи освіту (табл. 1).

Таблиця 1

Основні напрями застосування ШІ у сфері освіти	
Напрямок	Характеристика
Персоналізація навчання	За допомогою ШІ можливо адаптувати навчальні матеріали під індивідуальні потреби кожного студента.
Аналіз великих даних у навчанні	ШІ здатен аналізувати великі обсяги даних, зібраних під час навчального процесу. Це дозволяє освітнім інституціям краще розуміти успішність учнів, визначати прогалини в знаннях і коригувати навчальні програми на основі отриманих результатів.
Автоматизовані системи оцінювання	Завдяки ШІ можливе автоматичне оцінювання письмових робіт і тестів. Це економить час викладачів та забезпечує об'єктивність оцінювання.
Віртуальні помічники та чат-боти.	Допомагають студентам швидко отримувати відповіді на запитання або навчатись новим темам через інтерактивні заняття.

Джерело: складено автором на основі (Хайруліна, 2024, с. 33-34)

Сучасні рішення на основі штучного інтелекту пропонують широкий спектр можливостей для створення інтерактивних навчальних матеріалів, які підвищують ефективність вивчення іноземних мов. Інтерактивні навчальні матеріали – це освітні ресурси, що стимулюють активну взаємодію студентів з контентом для кращого засвоєння знань та розвитку навичок. На відміну від традиційних статичних матеріалів, таких як підручники або лекційні конспекти, інтерактивні матеріали спрямовані на те, щоб здобувачі не просто сприймали інформацію, а й активно брали участь у процесі навчання. Ці матеріали включають елементи, що дозволяють користувачам взаємодіяти з контентом у динамічній формі, зокрема через вікторини, симуляції, інтерактивні завдання, ігрові елементи тощо.

До переваг інтерактивних навчальних матеріалів науковці відносять (Яріз, 2024, с. 194):

- **залученість** – інтерактивність стимулює учнів до активної участі у навчальному процесі, що підвищує рівень залученості;
- **персоналізацію** – завдяки адаптивності такі матеріали дозволяють кожному учню вивчати матеріал у зручному темпі;
- **ефективність** – інтерактивні методи навчання довели свою ефективність, оскільки вони покращують запам'ятовування та розуміння інформації.

Завдяки таким технологіям, як чат-боти, платформи адаптивного навчання та системи аналізу мови, студенти можуть отримувати персоналізовані рекомендації, а викладачі – інструменти для точного оцінювання знань.

Чат-боти на основі штучного інтелекту стають важливим інструментом для створення інтерактивного навчального середовища (Зубенко, 2022, с. 82). Вони можуть імітувати реальні розмови з носіями мови. Це дає можливість учням регулярно практикувати розмовну мову, що важливо для подолання мовного бар'єру. Наприклад, такі платформи, як Duolingo, інтегрують чат-ботів, які ведуть діалоги на різні теми, поступово ускладнюючи завдання залежно від рівня учня. Цей підхід дозволяє користувачам поліпшувати не лише граматичні навички, але й інтуїтивно засвоювати правила ведення розмови.

Штучний інтелект дозволяє чат-ботам аналізувати відповіді користувачів і адаптуватися до їхнього рівня знань. Це означає, що якщо учень робить багато помилок, чат-бот може пропонувати простіші запитання або надавати пояснення, а з більш досвідченими користувачами використовувати складнішу лексику чи структури речень. Завдяки такому підходу навчальний процес стає персоналізованим, а учні можуть поступово покращувати свій рівень без перенавантаження.

Чат-боти можуть імітувати ситуації з реального життя, наприклад, спілкування в ресторані, магазині чи на вокзалі. Це дає можливість учням відчувати себе у реальних умовах спілкування з носіями мови та підготуватися до таких ситуацій у реальному житті. Платформа Babbel, наприклад, впроваджує діалоги, які відображають конкретні життєві ситуації, допомагаючи учням освоїти практичну лексику та вирази.

Однією з найбільших переваг чат-ботів є можливість отримувати миттєвий зворотний зв'язок щодо правильності відповідей. Якщо учень допускає помилку у граматиці, лексиці або побудові речення, чат-бот відразу надає пояснення і правильний варіант. Це допомагає виправляти помилки на початкових етапах і уникати їх у подальшому (Візнюк та ін, 2022, с. 20).

Чат-боти доступні в будь-який час і можуть використовуватися на різних пристроях – від смартфонів до комп'ютерів. Це означає, що учні можуть практикувати мову у зручний для них час, навіть коли не мають можливості взаємодіяти з викладачем або групою. Наприклад, популярний додаток Replika, створений для емоційного спілкування, дозволяє вести діалоги на різні теми в реальному часі, що можна використовувати для вдосконалення розмовних навичок.

Багато чат-ботів впроваджують елементи гейміфікації, що підвищує мотивацію учнів. Вони можуть пропонувати різні завдання, виклики або нагороди за досягнення певних результатів, що спонукає учнів продовжувати навчання. Наприклад, платформа Mondly дозволяє користувачам отримувати віртуальні нагороди за успішне виконання завдань, що мотивує учнів частіше взаємодіяти з ботом і розвивати свої навички.

Окрім розмовних навичок, чат-боти допомагають удосконалювати письмові навички. Учні можуть писати відповіді на питання, вести текстові діалоги та отримувати корекції своїх помилок. Чат-боти можуть допомогти засвоїти правила побудови речень, використання пунктуації та граматики. Наприклад, платформа Grammarly допомагає користувачам вдосконалювати писемне мовлення, надаючи рекомендації щодо стилю та граматики. Їх головна перевага полягає у можливості

підтримувати безперервний діалог з користувачем, що дозволяє створити відчуття спілкування з реальним співрозмовником. Це особливо важливо при вивченні мов, оскільки практика комунікації – ключовий аспект навчання.

Адаптивні платформи на основі ШІ дозволяють налаштовувати навчальні матеріали під потреби конкретного учня, що підвищує ефективність процесу навчання. Ці системи аналізують прогрес користувача, його слабкі та сильні сторони, після чого автоматично коригують навчальну програму, пропонуючи більш складні чи прості завдання.

Багато адаптивних платформ використовують методологію розподіленого повторення (spaced repetition), яка допомагає учням краще запам'ятовувати нову лексику та граматичні правила. ШІ визначає, коли і скільки разів учень повинен повторити матеріал для найкращого засвоєння. Наприклад, платформа Anki автоматично підбирає час для повторення слів чи фраз, ґрунтуючись на тому, як добре учень їх засвоїв. Це допомагає закріпити інформацію у довготривалій пам'яті.

Штучний інтелект постійно збирає дані про кожен аспект навчального процесу, від кількості правильних відповідей до часу, проведеного на кожному завданні. Це дозволяє платформам, як-от Edmodo, аналізувати продуктивність учнів та створювати звіти, які допомагають учням і викладачам краще зрозуміти, які теми потребують більше уваги. Завдяки аналізу даних ШІ може пропонувати індивідуальні рекомендації, покращуючи ефективність навчання.

Системи на базі штучного інтелекту для аналізу мови дозволяють автоматично перевіряти вимову, граматику, орфографію та стилістичні помилки в реальному часі. Це особливо корисно для учнів, які прагнуть вдосконалити свої навички вимови та письма.

Одним із прикладів таких систем є SpeechAce, що аналізує вимову користувачів та надає зворотний зв'язок щодо правильності вимовлених слів. SpeechAce вже активно використовується в багатьох освітніх платформах, включно з Duolingo та Rosetta Stone, що дозволяє студентам одразу отримувати зворотний зв'язок про те, наскільки їхня вимова наближена до стандартів носіїв мови.

Крім того, Grammarly, який також використовує штучний інтелект, допомагає в навчанні письма, виявляючи граматичні, орфографічні та стилістичні помилки. Grammarly може адаптувати свої рекомендації відповідно до рівня мови учня, допомагаючи покращити як академічний стиль письма, так і неформальну комунікацію.

Окрім чат-ботів та систем адаптивного навчання, існує низка інших інструментів, що використовують штучний інтелект для створення інтерактивних матеріалів. Розглянемо деякі з них, що доступні в Україні:

- **LinguaLeo** – це популярна платформа для вивчення іноземних мов, яка використовує ШІ для створення персоналізованого контенту. Платформа аналізує рівень користувача та пропонує відповідні завдання, відео, аудіо та тексти на основі його інтересів. Інтерактивні матеріали можуть включати тести, вправи на запам'ятовування лексики та граматичні завдання;

- **Prometheus** – українська платформа для онлайн-курсів, де також інтегровано штучний інтелект для створення персоналізованих навчальних траєкторій. Хоча вона не спеціалізується виключно на мовах, ШІ використовується для аналізу результатів тестів та прогресу студентів, що допомагає викладачам створювати більш адаптивні навчальні плани;

- **Preply** – це міжнародна платформа, яка надає доступ до індивідуальних занять із репетиторами, зокрема для вивчення іноземних мов. Штучний інтелект у Preply допомагає студентам підібрати відповідного викладача, аналізуючи їхній рівень, цілі та уподобання. Також ШІ використовується для автоматизації процесів перевірки прогресу та рекомендацій щодо подальшого навчання;

- **EdEra** – українська освітня платформа, що використовує штучний інтелект для інтеграції в навчальні матеріали елементів адаптивного навчання. ШІ аналізує відповіді студентів на контрольних завданнях і коригує складність наступних завдань, а також надає персоналізовані підказки для покращення знань;

- **Lingvist** – це інструмент, доступний також в Україні, який використовує алгоритми машинного навчання для прискореного вивчення іноземних мов. Платформа аналізує, як добре студент запам'ятовує слова та фрази, і коригує частоту повторень. Вона адаптується під індивідуальні особливості кожного учня, що дозволяє оптимізувати процес навчання;

- **Robot Vera** – спочатку інструмент був розроблений для рекрутингу, його технологія штучного інтелекту також використовується в навчальних цілях. В Україні цей інструмент застосовується для автоматизації мовної практики через інтерактивні телефонні розмови або текстові чати, де ШІ виступає як віртуальний співрозмовник.

На основі огляду та аналізу можливостей та функцій ШІ можна визначити кілька потенційних варіантів застосування ресурсу у створенні інтерактивних навчальних матеріалів під час вивчення іноземних мов (Четверик, 2024, с. 211-213):

Адаптація мовних матеріалів відповідно до рівня знань і потреб студентів. ШІ дозволяє автоматично створювати та адаптувати текстові матеріали під різні рівні підготовки учнів. Наприклад, можна спростити або ускладнити текст на основі мовних навичок учня. Такий підхід особливо корисний при створенні навчальних матеріалів для різних вікових груп або рівнів знання мови. Для цього можна використовувати запити на зразок: «Adapt this text for beginner language learners» або «Rewrite this passage to make it suitable for advanced learners.»

Генерація додаткових навчальних завдань. ШІ може створювати завдання, що відповідають конкретним мовним або граматичним темам, наприклад, питання для перевірки розуміння тексту або вправи на опрацювання лексичних чи граматичних структур. Такі завдання допомагають систематизувати вивчення мови та забезпечують глибше засвоєння матеріалу.

Інтерактивні діалоги для практики спілкування. Штучний інтелект може генерувати діалоги, що базуються на реальних або вигаданих ситуаціях, адаптуючи їх під певні теми або контексти спілкування. Це дозволяє студентам практикувати мовлення, а також розвивати навички аудіювання у відповідних комунікативних обставинах.

Аналіз вимови та граматики. ШІ-технології, такі як системи аналізу мови, можуть надавати миттєвий зворотний зв'язок щодо вимови або граматичних помилок, що значно полегшує індивідуальне навчання. Це забезпечує більш персоналізований підхід до вивчення мови та допомагає учням працювати над власними помилками.

Контент на основі реальних даних. Сучасні інструменти штучного інтелекту, такі як Memrise, можуть використовувати реальні відео та аудіо з мовними носіями, що дозволяє учням занурюватися у живе мовне середовище. Це сприяє кращому розумінню культурного контексту і реальних комунікативних ситуацій, що підвищує якість засвоєння матеріалу.

Тематичні списки лексичних одиниць. Штучний інтелект дозволяє автоматично створювати тематичні або термінологічні списки лексичних одиниць, що можуть бути використані для навчання вузькопрофільної термінології. Наприклад, можна

запросити створення списку професійно-орієнтованої лексики для конкретної сфери, зразок: «What are the essential terms commonly used in the medical field?» або «Generate a list of legal terms frequently used in contract law.»

Така можливість допомагає студентам, які вивчають мову для спеціальних цілей, більш ефективно засвоювати нові слова та фрази. ШІ також може надати контекстуальні приклади використання лексики у реальних текстах, що дозволяє не тільки вивчати терміни, але й аналізувати їх використання у відповідних ситуаціях.

Генерація навчальних матеріалів для самостійної роботи. Однією з найбільших переваг ШІ у навчанні є можливість швидко створювати інтерактивні завдання для самостійного опрацювання матеріалу. Завдяки здатності надавати зворотний зв'язок у режимі реального часу, здобувач може отримувати коментарі та підказки щодо коректності виконання вправи або завдання. Це дозволяє швидко коригувати помилки та опановувати матеріал у зручному для себе темпі.

ШІ також може стати ефективним інструментом для створення додаткових завдань, які не тільки закріплюють знання, але й розширюють кругозір учнів. Наприклад, можна запросити чат-бота створити додаткові діалоги або ситуації для практики мовлення: «Can you create a dialogue between two people discussing [specific topic] using advanced vocabulary?»

Автентичні контексти використання лексики. Іншою важливою функцією є можливість ШІ-інструментів надавати реальні контексти використання лексики. Це не просто словникові визначення або списки слів, а справжні приклади з реальних текстів, статей або діалогів. Наприклад, ШІ може згенерувати приклади використання певного терміна в новинах або наукових публікаціях, що дозволяє студентам краще розуміти контекст його застосування.

Це особливо корисно для студентів, які готуються до професійної діяльності в іншомовному середовищі, оскільки такі приклади допомагають зрозуміти, як і де використовувати певні фрази або структури в реальному житті.

Індивідуальний підхід та адаптивність. Крім того, ШІ може забезпечити більш індивідуалізований підхід до навчання. Користувачі можуть налаштовувати вправи відповідно до своїх індивідуальних потреб і рівня знань, що допомагає ефективніше використовувати час і зусилля під час навчання. Це значно підвищує мотивацію до вивчення, оскільки кожен учень отримує матеріали, які відповідають його інтересам та рівню знань.

Основні переваги та недоліки використання штучного інтелекту під час вивчення іноземних мов узагальнено в таблиці 2.
Таблиця 2

Переваги	Недоліки
1. Індивідуалізація навчального процесу ШІ може адаптувати навчальні матеріали до рівня знань, інтересів і потреб учнів, що забезпечує індивідуальний підхід	1. Обмеження творчого мислення Надмірна автоматизація процесу навчання може знизити розвиток креативного мислення здобувачів, які покладаються лише на ШІ.
2. Постійний доступ до навчальних матеріалів Чат-боти та інші ШІ-інструменти доступні 24/7, що дозволяє здобувачам працювати у зручний для них час.	2. Обмежені можливості інтерактивної взаємодії Хоча ШІ може симулювати розмову, рівень його інтелектуальної взаємодії все ще не дорівнює живому викладачу.
3. Оперативний зворотний зв'язок ШІ здатен миттєво перевіряти вправи, надавати коментарі та виправляти помилки, що сприяє швидшому засвоєнню матеріалу	3. Можливі помилки або неточності ШІ може неправильно інтерпретувати або оцінювати складні мовні конструкції чи контексти, що може призвести до плутанини.
4. Створення та генерація навчальних матеріалів ШІ може генерувати вправи, діалоги, тексти та списки лексики за запитом, що значно полегшує підготовку матеріалів для вивчення.	4. Відсутність емоційного компоненту ШІ не здатний відчувати настрій або емоційний стан студента, що важливо для мотивації та підтримки вивчення.
5. Можливість відпрацювання вимови ШІ може надавати зворотний зв'язок щодо вимови, що особливо корисно для тих, хто вивчає фонетику та прагне покращити свої розмовні навички.	5. Відсутність культурного контексту ШІ часто не враховує культурні особливості мови, що може обмежити глибину розуміння мовної практики.
6. Автоматизоване створення лексико-граматичних вправ ШІ дозволяє автоматично створювати завдання для відпрацювання граматики та лексики, що прискорює підготовку до занять.	6. Залежність від технологій Використання ШІ потребує доступу до інтернету та відповідних технічних засобів, що може бути проблемою в деяких випадках.
7. Швидка адаптація до нових методів та запитів ШІ може оперативно реагувати на нові тренди та вимоги, генеруючи актуальні матеріали.	7. Ризик зниження ролі вчителя Надмірне використання ШІ може призвести до того, що роль викладача зводиться до технічного контролю, що впливає на якість освіти.
8. Вивчення вузькоспеціалізованої лексики ШІ може створювати списки професійно-орієнтованих термінів, надаючи контекст для їх застосування.	8. Проблеми з приватністю Вивчення через ШІ може вимагати персональних даних, що викликає питання щодо конфіденційності.

Джерело: складено автором на основі (Брутман, 2023, с. 214-217; Дроздова, 2023; Калько, 2024, с. 185)

Отже, впровадження штучного інтелекту в освітні програми обіцяє значні переваги для навчального процесу, зокрема підвищення ефективності, персоналізація навчання та автоматизація адміністративних функцій. Проте на шляху до широкого застосування ШІ в освіті існують суттєві технічні та інституційні бар'єри, які стримують його повноцінне впровадження (Власюк, 2023).

Одним із найважливіших технічних бар'єрів є недостатня інфраструктура, яка потрібна для впровадження ШІ. Багато навчальних закладів, особливо в країнах, що розвиваються, стикаються з проблемою відсутності доступу до сучасних комп'ютерних систем, стабільного інтернет-з'єднання та необхідних програмного забезпечення. Високі витрати на

впровадження технологій ШІ, включаючи закупівлю обладнання, ліцензій на програмне забезпечення та оплату кваліфікованого персоналу, можуть стати серйозною перешкодою для навчальних установ із обмеженим бюджетом.

Для ефективної роботи штучного інтелекту необхідний доступ до великих масивів якісних даних, які можуть бути використані для навчання моделей ШІ. Проте багато освітніх установ не мають структурованих даних або стикаються з труднощами у їх зборі. Нечіткі, застарілі або неповні дані можуть призвести до зниження якості роботи алгоритмів ШІ, що впливає на точність прогнозів та рекомендацій. Окрім того, існують питання щодо конфіденційності та безпеки даних учнів, що також є бар'єром для їх активного використання.

Для успішного впровадження ШІ в освітній процес необхідна інтеграція різних інформаційних систем та платформ. Проте багато освітніх установ використовують різноманітні несумісні між собою системи управління навчальним процесом (LMS), бази даних і програмні інструменти. Відсутність стандартів інтероперабельності ускладнює обмін даними між різними системами, що створює додаткові труднощі при впровадженні ШІ-рішень у вже існуючі освітні інфраструктури.

Створення ефективних систем штучного інтелекту вимагає значних технічних ресурсів та високого рівня експертизи в галузі машинного навчання, аналізу даних і програмування. Це стає суттєвою перешкодою для більшості освітніх закладів, які не мають у своєму складі фахівців із відповідними компетенціями. Для малих та середніх навчальних закладів особливо складно знаходити ресурси на розробку та впровадження інноваційних технологій через брак фінансування або технічної підтримки.

На основі проведеного аналізу пропонуємо такі практичні рекомендації щодо вдосконалення існуючих інструментів і підходів:

- забезпечити гнучкість інструментів ШІ для адаптації матеріалів до різних рівнів мовної підготовки;
- активніше інтегрувати культурний і контекстуальний аспекти в навчальні матеріали, створені за допомогою ШІ;
- підвищити якість інтерактивної взаємодії через використання комбінації ШІ та участі викладачів у навчальному процесі;
- забезпечити навчання викладачів для ефективної роботи з ШІ в освітньому процесі.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було досягнуто мети та виконано всі поставлені завдання. Аналіз сучасних підходів до використання штучного інтелекту (ШІ) у створенні інтерактивних навчальних матеріалів для вивчення мов показав, що ШІ значно розширює можливості персоналізації навчального процесу, сприяє розвитку індивідуального підходу до учнів та автоматизації багатьох аспектів навчання. Використання таких інструментів, як чат-боти та генеративні моделі ШІ, дозволяє швидко адаптувати матеріали до рівня підготовки учнів, створювати діалоги, вправи та списки лексики на основі конкретних запитів, що підвищує ефективність навчання.

Оцінка переваг і викликів, з якими стикаються викладачі та навчальні заклади при інтеграції ШІ в освітні програми, виявила як позитивні аспекти, такі як постійний доступ до матеріалів, автоматизоване створення вправ і швидкий зворотний зв'язок, так і недоліки, серед яких обмеження творчого мислення, відсутність емоційної взаємодії, а також технічні й інституційні бар'єри, пов'язані з доступом до технологій і забезпеченням конфіденційності.

На основі проведеного аналізу були запропоновані практичні рекомендації щодо вдосконалення існуючих інструментів і підходів.

Література:

- Візнюк І.М., Буглай Н.М., Куцак Л.В., Поліщук А.С., Киливник В. В. Використання штучного інтелекту в освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 59. С. 14-22. DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-14-22 (дата звернення: 02.10.2024).
- Кадемія М., Візнюк І., Поліщук А., Долинний С. Використання штучного інтелекту у вивченні іноземної мови здобувачами освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 2022. Вип. 63. С. 153-163. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-63-153-163> (дата звернення: 02.10.2024).
- Зубенко О.В. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 7 (2). С. 80-85. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.15> (дата звернення: 02.10.2024).
- Романишин І.М., Чухно Т.В., Фийса Н.В. Трансформація методів навчання й викладання англійської мови у вищій школі: використання штучного інтелекту, аналіз впливу, перспективи. *Академічні візії*. 2024. Вип. 24. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10023920> (дата звернення: 02.10.2024).
- Толбатов О.В. Титаренко О.І. Використання штучного інтелекту у вивченні іноземної мови. Міжособистісна комунікація та перекладознавство: сучасні перспективи розвитку. *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 квітня 2024 р.)*. С. 168-170. URL: <https://eprints.edu.ua/id/eprint/6406> (дата звернення: 02.10.2024).
- Грачова, І. Є., Колот Л. А., Дубініна О. В. Значення штучного інтелекту у вивченні іноземних мов. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2024. Вип. 1. С. 21-27. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2024-1-03> (дата звернення: 02.10.2024).
- Хайруліна Н.Ф. Використання штучного інтелекту під час вивчення іноземних мов здобувачами вищої освіти в процесі їх фахової підготовки. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 70 (2). С. 32-36. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.6> (дата звернення: 02.10.2024).
- Яріз Є.М. Використання штучного інтелекту у викладанні іноземних мов на сучасному етапі розвитку інформаційно-технічних технологій. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. 2024. Вип. 1. С. 189-197. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11200810> (дата звернення: 02.10.2024).
- Четверик В.К. Ресурси зі штучним інтелектом у навчанні іноземним мовам: огляд можливостей та перспективи використання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Вип. 72. С. 205-219. DOI: 10.31652/2412-1142-2024-72-205-219 (дата звернення: 02.10.2024).
- Брутман А., Наумчук Т. Штучний інтелект на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти. С. 211-219. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2023. №1 (23). С. 211-219. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.211-218> (дата звернення: 02.10.2024).
- Дроздова В.В., Рудницька К.В., Росквас І.А. Інноваційні технології викладання іноземних мов в умовах зростаючого впливу технологій штучного інтелекту на освітні процеси. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. URL: <https://elar.khmn.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fdb7aca2-0b1b-41a3-98d9-f9173e129854/content> (дата звернення: 02.10.2024).

12. Калько, Р. М., Декусар, Г. Г., Лагун, К. Д. Теоретичні та практичні засади використання методів штучного інтелекту при вивченні іноземних мов у ЗВО. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. №208. С. 181–187. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-25> (дата звернення: 02.10.2024).

13. Власюк О.П., Степаненко О.К., Приходькіна Н.О. Вплив штучного інтелекту та інформаційних технологій на мобільну освіту та навчання майбутнього. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739941/1/%25D1%2581%25D1%2582%25D0%25B0%25D1%2582%25D1%2582%25D1%258F.pdf> (дата звернення: 02.10.2024).

References:

1. Vizniuk, I. M., Buhlai, N. M., Kutsak, L. V., Polishchuk, A. S., & Kylyvnyk, V. V. (2021). Vykorystannia shtuchnoho intelektu v osviti [The use of artificial intelligence in education]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, 59, 14–22. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-14-22> [In Ukrainian].
2. Kademiiia, M., Vizniuk, I., Polishchuk, A., & Dolynyi, S. (2022). Vykorystannia shtuchnoho intelektu u vyvchenni inozemnoi movy zdobuvachamy osvity [The use of artificial intelligence in learning a foreign language by students]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 63, 153–163. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-63-153-163> [In Ukrainian].
3. Zubenko, O. V. (2022). Shtuchnyi intelekt i vyvchennia inozemnoi movy [Artificial intelligence and foreign language learning]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 7(2), 80–85. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.15> [In Ukrainian].
4. Romanyshyn, I. M., Chukhno, T. V., & Fiisa, N. V. (2024). Transformatsiia metodiv navchannia u vykladannia anhliiskoi movy u vyshchii shkoli: vykorystannia shtuchnoho intelektu, analiz vplyvu, perspektvyvy [Transformation of English language teaching methods in higher education: use of artificial intelligence, impact analysis, and perspectives]. *Akademichni vizii*, 24. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10023920> [In Ukrainian].
5. Tolbatov, O. V., & Tytarenko, O. I. (2024). Vykorystannia shtuchnoho intelektu u vyvchenni inozemnoi movy [The use of artificial intelligence in foreign language learning]. *Mizhospystisna komunikatsiia ta perekladoznavstvo: suchasni perspektvyvy rozvytku: zbirnyk materialiv II Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii* (16 kvitnia 2024 r.), 168–170. <https://eprints.edu.edu.ua/id/eprint/6406> [In Ukrainian].
6. Hrachova, I. Ye., Kolot, L. A., & Dubinina, O. V. (2024). Znachennia shtuchnoho intelektu u vyvchenni inozemnykh mov [The importance of artificial intelligence in learning foreign languages]. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka*, 1, 21–27. <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2024-1-03> [In Ukrainian].
7. Khairulina, N. F. (2024). Vykorystannia shtuchnoho intelektu pid chas vyvchennia inozemnykh mov zdobuvachamy vyshchoi osvity v protsesi yikh fakhovoi pidhotovky [The use of artificial intelligence in learning foreign languages by higher education students in their professional training]. *Innovatsiina pedahohika*, 70(2), 32–36. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.6> [In Ukrainian].
8. Yariz, Ye. M. (2024). Vykorystannia shtuchnoho intelektu u vykladanni inozemnykh mov na suchasnomu etapi rozvytku informatsiino-tekhnichnykh tekhnologii [The use of artificial intelligence in teaching foreign languages at the current stage of information technology development]. *Vcheni zapysky Kharkivskoho humanitarnoho universytetu «Narodna ukrainska akademiiia»*, 1, 189–197. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11200810> [In Ukrainian].
9. Chetverik, V. K. (2024). Resursy zi shtuchnym intelektom u navchanni inozemnym movam: ohliad mozhlyvosti ta perspektvyvy vykorystannia [AI-powered resources in foreign language learning: overview of capabilities and usage prospects]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, 72, 205–219. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-72-205-219> [In Ukrainian].
10. Brutman, A., & Naumchuk, T. (2023). Shtuchnyi intelekt na zaniattiakh z inozemnoi movy za profesiinym spriamuvanniam u zakladakh vyshchoi osvity [Artificial intelligence in foreign language classes for professional orientation in higher education institutions]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*, 1(23), 211–219. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.211-218> [In Ukrainian].
11. Drozdova, V. V., Rudnitska, K. V., & Roskvas, I. A. (2023). Innovatsiini tekhnologii vykladannia inozemnykh mov v umovakh zrostaiochoho vplyvu tekhnologii shtuchnoho intelektu na osvitni protsesy [Innovative technologies in teaching foreign languages under the growing influence of artificial intelligence on educational processes]. *Akademichni vizii*, 26. <https://elar.khmn.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fdb7aca2-0b1b-41a3-98d9-f9173e129854/content> [In Ukrainian].
12. Kalko, R. M., Dekusar, H. H., & Lahun, K. D. (2024). Teoretychni ta praktychni zasady vykorystannia metodiv shtuchnoho intelektu pry vyvchenni inozemnykh mov u ZVO [Theoretical and practical principles of using artificial intelligence methods in learning foreign languages in higher education institutions]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky*, 208, 181–187. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-25> [In Ukrainian].
13. Vlasiuk, O. P., Stepanenko, O. K., & Prykhodkina, N. O. (2023). Vplyv shtuchnoho intelektu ta informatsiinykh tekhnologii na mobilnu osvitu ta navchannia maibutnoho [The impact of artificial intelligence and information technologies on mobile education and future learning]. *Akademichni vizii*, 26. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739941/1/%25D1%2581%25D1%2582%25D0%25B0%25D1%2582%25D1%2582%25D1%258F.pdf> [In Ukrainian].

Отримано: 6 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 25 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 30 квітня 2025 р.

email: viktoriya.lyulka@pdau.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4581-6583>

email: maryna.nazarenko@pdau.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3537-1149>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-116-119](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-116-119)

Люлька В. М., Назаренко М. М. До питання використання методу проєктів у процесі організації самостійної роботи при вивченні англійської мови за професійним спрямуванням. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 116–119.

УДК: 37.091.12:81'243.6

Люлька Вікторія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет
Назаренко Марина Миколаївна,
Полтавський державний аграрний університет

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті автори аналізують особливості формування професійної іншомовної компетенції. Основна увага приділяється формам організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти в процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням. Володіння іноземними мовами стає необхідною навичкою для фахівців різних професій. Самостійна робота відіграє важливу роль в організації освітнього процесу. Метод проєктів розглядається як один із найефективніших способів організації самостійної роботи. Авторами описуються його основні етапи, особливості та переваги. Зазначається, що цей метод сприяє інтеграції знань, розвитку самостійності, критичного мислення та комунікативних навичок студентів. Особливу увагу приділено ролі викладача у створенні сприятливих умов для втілення проєктної діяльності, пропонуються різні форми проєктної роботи. У підсумку зазначається, що метод проєктів є ефективним інструментом для підвищення рівня іншомовної компетенції студентів та їх конкурентоспроможності в іншомовному середовищі.

Мета роботи полягає в дослідженні методу проєктів у процесі підготовки завдань для самостійної роботи студентів при вивченні англійської мови за професійним спрямуванням. Авторами розкриваються сутність цього методу, його особливості, етапи та застосування в освітньому процесі.

У роботі розглядаються такі поняття, як: «іншомовна комунікативна компетенція», «професійне спілкування», «самостійна робота», «освітні технології», «інтерактивне навчання», «метод», «метод проєктів», «критичне мислення».

Формування іншомовної комунікативної компетенції у здобувачів вищої освіти є одним із пріоритетних завдань освітнього процесу на немовних факультетах. Опанування особливостей професійно-ділового спілкування іноземною мовою сприяє взаєморозумінню між фахівцями та забезпечує ефективну комунікацію в професійному середовищі.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетенція, професійне спілкування, самостійна робота, освітні технології, інтерактивне навчання, метод, метод проєктів, критичне мислення.

Viktoriya Lyulka,
PhD in Philology, Associate Professor,
Poltava State Agrarian University
Maryna Nazarenko,
Poltava State Agrarian University

TO THE ISSUE OF USING THE PROJECT METHOD IN THE PROCESS OF ORGANIZING INDEPENDENT WORK WHEN LEARNING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES

In the article, the authors analyze the peculiarities of the formation of professional foreign language competence. The main attention is paid to the forms of organization of independent work of higher education students in the process of learning a foreign language for professional purposes. Foreign language proficiency is becoming a necessary skill for specialists in various professions. Independent work plays an important role in the organization of the educational process. The project method is considered one of the most effective ways to organize independent work. The authors describe its main stages, features and advantages. It is noted that this method promotes the integration of knowledge, the development of independence, critical thinking and communication skills of students. Particular attention is paid to the role of the teacher in creating favourable conditions for the implementation of project activities, and various forms of project work are proposed. As a result, it is mentioned that the project method is an effective tool for improving students' foreign language competence and their competitiveness in a foreign language environment.

The purpose of the article is to study the project method in the process of preparing tasks for students' independent work when learning English for specific purposes. The authors reveal the essence of this method, its features, stages and application in the educational process.

The paper deals with such concepts as: "foreign language communicative competence", "professional communication", "independent work", "educational technologies", "interactive learning", "method", "project method", "critical thinking".

The development of foreign language communicative competence in higher education students is one of the priority tasks of the educational process at non-language faculties. Mastering the peculiarities of professional and business communication in a foreign language promotes mutual understanding between specialists and ensures effective communication in a professional environment.

Keywords: foreign language communicative competence, professional communication, independent work, educational technologies, interactive learning, method, project method, critical thinking.

Актуальність теми. Формування іншомовної компетенції здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей потребує постійного оновлення та вдосконалення, що зумовлено змінами та новими запитам у сфері професійного

спілкування. Підготовка сучасного фахівця передбачає розвиток таких якостей, як самостійність, креативність, компетентність, здатність ухвалювати рішення, адаптуватися до виробничих умов і викликів, прагнення до професійного зростання, відповідальність, участь у міжнародних програмах професійної інтеграції. Беручи до уваги сучасні суспільні вимоги та стандарти володіння іноземною мовою, основна мета процесу освітнього процесу полягає у формуванні комунікативної компетенції, що дозволить майбутньому фахівцю використовувати іноземну мову як інструмент професійного спілкування. Україна активно інтегрується у світовий освітній простір, що висуває нові вимоги до освітнього процесу. Знання іноземних мов стає необхідністю для фахівців різних галузей. Методисти, викладачі та лінгвісти розробляють ефективні підходи до вивчення іноземної мови з урахуванням професійної спрямованості.

Дисципліна «Іноземна мова за професійним спрямуванням» має свої особливості викладання, а її головним завданням є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно працювати в іншомовному середовищі. Розвиток професійної іншомовної компетенції передбачає не лише оволодіння навичками спілкування, а й уміння орієнтуватися в різних комунікативних ситуаціях, дотримуватися соціальних норм поведінки, враховувати традиції та культурні особливості носіїв мови.

Наразі процес володіння іноземною мовою набуває функціонального характеру. Спеціалісти різних галузей намагаються використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності.

Вітчизняні та зарубіжні науковці приділяли увагу питанням проєктної методики навчання іноземних мов. Серед них можна виділити роботи П. Гудмана, Ж. Гудледа, Ф. Клейна, В. Кілпатріка, Г. Томаса, Н. Бориско, Н. Складенка, О. Тарнапольського тощо. Ці дослідження спрямовані на визначення видів проєктів та їх основних характеристик. Вони розробили комплекси вправ для розвитку окремих видів мовленнєвої діяльності на основі проєктів і створили методичні моделі навчання англійської мови. Останнім часом викладачі закладів вищої освіти все частіше застосовують проєктний метод, оскільки, базуючись на комунікативному підході, він сприяє інтеграції знань студентів із різних галузей у процесі розв'язання певних проблем, дозволяє їм практично застосовувати набуті знання та водночас генерувати нові ідеї.

Метою дослідження є аналіз застосування методу проєктів у процесі підготовки завдання для самостійної роботи студентів при вивченні англійської мови за професійним спрямуванням. Автори розкривають сутність цього методу, його особливості, етапи та застосування в освітньому процесі.

Метод проєктів – це дидактичний підхід, що передбачає систему прийомів і способів набуття практичних та теоретичних знань для оволодіння певною професійною діяльністю. Цей метод передбачає досягнення освітньої мети через детальне опрацювання проблеми (технологію), що завершується конкретним, практично зорієнтованим результатом, оформленим у відповідний спосіб. Проєктна методика – це комплекс навчальних методів, які сприяють індивідуалізації освітнього процесу, надаючи здобувачам вищої освіти можливість проявляти самостійність у плануванні, організації та втіленні своєї роботи. Таким чином, метод проєктів у процесі вивчення іноземної мови – це система прийомів, що дозволяє студентам засвоювати мовний матеріал через виконання індивідуальних задач (Костик, 2012: 191).

Метод проєктів виник наприкінці XIX – на початку XX століття в США. Його основи були закладені американськими педагогами Вільямом Герд Кілпатріком та Джоном Дьюї, які підкреслювали важливість навчання через діяльність і реальні життєві ситуації. На початку XX століття метод проєктів почали активно використовувати в аграрних школах США. Учні вирішували реальні проблеми в процесі навчання.

Цей метод дозволяє працювати над реальними проблемами та отримувати практичний досвід.

Відповідно до стандартів здобуття освіти в ЗВО майже 70% навчального навантаження доводиться на самостійну роботу: пошук та відбір потрібної інформації, аналіз різних підходів до вирішення проблем, критичне осмислення матеріалу, уміння формулювати власну точку зору щодо поставлених задач та ін. В сучасному освітньому процесі роль викладача полягає в формуванні позитивного ставлення студентів до вивчення іноземної мови, сприяти оволодінню нею шляхом самостійного набуття знань, вміння працювати з іншомовними джерелами. Він повинен сприяти ефективному спілкуванню, підтримувати студентів у набутті самостійності у визначенні цілей та методів вивчення іноземної мови, забезпечувати методичний супровід освітнього процесу. Задача викладача полягає у створенні умов для взаємного обміну думками, ідеями, творчої та наукової співпраці для опанування всіма видами мовленнєвої діяльності.

Самостійну роботу студентів у рамках курсу іноземної мови слід розглядати як невід'ємну частину загального освітнього процесу. Вона відіграє ключову роль у засвоєнні програмного матеріалу. Значення самостійних завдань постійно зростає, оскільки виконання практичних завдань не може повністю забезпечити її опанування, а лише допомагає подолати труднощі навчання та сприяє подальшому вдосконаленню знань.

На нашу думку, метод проєктів є одним із найефективніших засобів організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Він стимулює ініціативність, уяву, креативність та розвиток науково-дослідницьких навичок. Цей підхід сприяє розв'язанню ключових дидактичних задач. Вони отримують можливість творчо працювати в межах заданої теми, самостійно здобувати потрібну інформацію. Студенти навчаються критично мислити, прогнозувати результати та ефективно реалізовувати різні форми освітньої діяльності, взаємодіючи між собою та викладачем. У процесі проєктної роботи враховуються їхні інтереси, життєвий досвід, індивідуальні здібності, здатність до командної роботи та колективної відповідальності.

У структурі методу проєктів виділяють такі етапи:

1. Перший етап, який передбачає виділення ключового питання та обговорення можливих варіантів вирішення. Здобувачі вищої освіти розглядають зміст і структуру проєкту, аналізують труднощі, які можуть виникнути в процесі вирішення задач. Студенти знайомі з досліджуваною проблемою, вони самостійно виділяють і аналізують ключові елементи тексту, після чого обговорюють їх у групі.

2. Другий етап полягає в зборі матеріалів за темою та аналізі отриманих результатів. На цьому етапі студенти проводять інтерв'ю, роблять записи, збирають друковані та візуальні матеріали. Важливо зазначити, що вони поєднують і застосовуватимуть іншомовні компетенції у практичних ситуаціях.

На другому етапі студенти мають можливість вдосконалювати додаткові здібності: розпізнавати лексико-стилістичні особливості англійської мови, розрізняти різні структури речень, прогнозувати зміст дослідження.

У процесі роботи можуть використовуватися різні види діяльності:

1) групові завдання, спрямовані на збір матеріалів. Здобувачі вищої освіти можуть працювати індивідуально, у парах або групах, як в аудиторії, так і поза її межами. Їхня діяльність може включати проведення досліджень, інтерв'ю та пошук інформації за обраною темою;

2) підготовка письмових матеріалів, таких як анкети та карти, необхідні для збору даних;

3) представлення інформації, що передбачає читання записів, пояснення візуального матеріалу та обговорення;

4) оформлення результатів проєктної роботи, що супроводжується дискусіями та уточненням отриманих висновків.

3. Заключний (третій) етап передбачає презентацію отриманих результатів. Він охоплює обговорення та дискусії під час підготовки завдань, так і після завершення проєкту. На цьому етапі роль викладача має консультативний характер та полягає у наданні рекомендацій та коментуванні результатів проєктної роботи. Студенти мають проаналізувати виконане дослідження та самостійно оцінити створений продукт, який може бути представлений у вигляді доповіді, газети, стенду, макету, візуальної карти, презентації, відеоролик, веб-сайт або блог.

Щербина С. В. виділяє наступні критерії оцінювання проєктної діяльності:

– чітке усвідомлення проблеми, обґрунтований вибір теми, практична значущість та важливість виконаної роботи;

– логічність і обґрунтованість запропонованих рішень, підходів та висновків;

– дотримання етапів проєктування, рівень самостійності та завершеність роботи;

– ступінь креативності, оригінальність реалізації та презентації проєкту;

– якість оформлення матеріалів;

– повнота викладення, переконливість, аргументованість;

– рівень теоретичних знань, ерудиція;

– змістовність та аргументованість відповідей на запитання (Щербина, 2014: 522).

Метод проєктів може бути представлений у різних формах залежно від освітніх цілей, тривалості й організації роботи.

Основні форми проєктної роботи можна розподілити за такими категоріями:

1) за тривалістю:

– короткострокові (міні-проєкти) – виконуються за кілька занять або днів;

– довгострокові – тривають від кількох тижнів до кількох місяців.

2) за кількістю учасників:

– індивідуальні – виконує один студент;

– парні – робота в парах;

– групові – до проєкту залучаються декілька учасників;

– колективні – вся група працює над спільним проєктом.

3) за предметною спрямованістю:

– монопредметні – охоплюють лише одну навчальну дисципліну;

– міжпредметні (інтегровані) – поєднують інформацію з різних дисциплін.

4) за способом реалізації:

– інформаційні – збір, аналіз, представлення інформації з певної теми;

– практико-орієнтовані – спрямовані на створення конкретного продукту (макет, презентація, відеоролик тощо);

– дослідницькі – потребують аналізу, експериментів, пошуку нових знань;

– творчі – передбачають мистецьку або інноваційну діяльність (малюнки, оповідання, резюме, відеоролики);

– рольові (ігрові) – студенти виконують певні ролі (моделювання професійної діяльності).

Метод проєктів є ефективним інструментом в процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, оскільки він поєднує практичне застосування мови, розвиток професійних компетенцій та підвищення мотивації студентів.

Методисти виділяють наступні переваги цього підходу до опанування іноземних мов:

1. Застосування мови в реальних умовах.

Студенти працюють над проєктами, пов'язаними з їхньою професійною сферою (розробка бізнес-плану, технічний аналіз, маркетингове дослідження). Це допомагає використовувати фахову лексику та термінологію в контексті.

2. Розвиток комунікативних навичок.

Проектна діяльність передбачає обговорення, презентації, дискусії, написання звітів. Це забезпечує покращення мовленнєвих навичок студентів.

3. Розвиток критичного мислення та самостійності.

Метод проєктів вимагає аналізу інформації, порівняння різних точок зору, ухвалення рішень та вирішення задач, що важливо для професійного зростання.

4. Інтеграція міжпредметних зв'язків.

Студенти можуть поєднувати знання з різних дисциплін та застосовувати їх в іншомовному середовищі.

5. Мотивація та зацікавленість.

Робота над проєктами передбачає індивідуальний підхід, що максимально наближений до реальних умов. Це викликає у студентів більший інтерес, ніж традиційні форми здобуття освіти.

6. Командна робота та соціальні навички.

Участь у командних та групових проєктах допомагає розвинути вміння працювати в команді, розподіляти завдання та обов'язки (Шалацька, 2018: 210).

Роль викладача в процесі застосування методу проєктів є ключовою. Він повинен ретельно обирати комплекс вправ і завдань, щоб ефективно підготувати здобувачів вищої освіти до втілення проєктної роботи. Викладач зобов'язаний створити оптимальні умови для освітнього процесу та здійснює управління проєктною діяльністю:

– спрямовує діяльність студентів у потрібне русло;

– визначає необхідні види мовної діяльності для кожного учасника;

- забезпечує умови для засвоєння нового матеріалу;
- контролює роботу студентів;
- розвиває навички самоконтролю (Гордєєва, 2009: 28).

Під час вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» здобувачі вищої освіти можуть виконувати наступні проєктні роботи:

- 1) підготовка та проведення професійної конференції англійською мовою;
- 2) створення відеопрезентації про інновації в професійній галузі;
- 3) розробка рекламної кампанії для іноземного ринку.

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Таким чином, проєктна методика дозволяє зробити процес вивчення іноземної мови цікавим, ефективним і максимально наближеним до реальних професійних умов. Перспективи подальшого розвитку цього методу можуть передбачати інтеграцію цифрових технологій, тобто використання онлайн-платформ, інтерактивних методів, штучного інтелекту для створення проєктів, міждисциплінарний підхід для підвищення практичної значущості проєктів, персоналізацію освітнього процесу, адаптованого під індивідуальні потреби здобувачів освіти з урахуванням їхнього професійного спрямування.

Література:

1. Гордєєва А. Й. Як організувати позааудиторну самостійну роботу студентів. *Іноземні мови*. 2009. №2. С. 24–28.
2. Костик Є. В. Особливості навчання сучасної іноземної (англійської) мови на немовних факультетах ВНЗ. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна»: збірник наукових праць. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 25. С. 190–193.
3. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов у вищій школі: підручник для студ. мовних спец. закладів вищої освіти. Вінниця: Нова Книга, 2020. 384 с.
4. Шалацька Г. М. Флеш-презентації на заняттях з іноземної мови як засіб розвитку міжкультурної комунікативної компетентності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки)*. 2018. №7 (321). С. 208–219.
5. Щербина С. В. Застосування проєктного методу у викладанні іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка: зб. наук. праць*. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. Кіровоград: КДПУ імені В. Винниченка, 2014. Вип. 128. С. 519–522.

References:

1. Hordeeva A. Y. Yak organizuvaty pozaaudytornu samostiynu robotu studentiv [How to organize students' extracurricular work]. *Inozemni movy [Foreign Languages]*. 2009. № 2. С. 24–28.
2. Kostyk Ye. V. Osoblyvosti navchannya suchasnoyi inozemnoyi (angliyskoyi) movy na nemovnykh fakultetakh VNZ [Peculiarities of teaching a modern foreign (English) language at non-linguistic faculties of higher education institutions]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiya". Seriya "Filolohiya" [Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University. Philology Series]*. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", 2012. Vyp. 25. P. 190–193.
3. Tarnopolskiy O. B., Kabanova M. R. Metodyka vykladannya inozemnykh mov u vyshchiiy skoli: pidruchnyk dlya stud. movnykh spets. zakladiv vyshchoyi osvity [Methods of teaching foreign languages in higher education: a textbook for students of language specialties of higher education institutions]. Vinnytsya: Nova Knuha, 2020. 384 p.
4. Shalatska H. M. Flash-presentatsiyi na zanyattiyakh z inozemnoyi movy yak zasib rozvytku mizhkulturnoyi komunikativnoyi kompetentsiyi [Flash presentations as a means of developing intercultural communicative competence at foreign language lessons]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (filolohichni nauky) [Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University (Philological Sciences)]*. 2018. №7 (321). P. 208–219.
5. Shcherbyna S. V. Zastosuvannya proyektnoho metodu u vukladanni inozemnoyi movy u vyshchomu navchalnomu zakladi [Application of the project method in teaching a foreign language in a higher education institution]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. Vynnychenka: zbirnyk naukovykh prats. Seriya: Filolohichni nauky. Movoznastvo [Scientific Proceedings of Kirovohrad V. Vynnychenko State Pedagogical University: a collection of scientific papers. Series: Philological sciences. Linguistics]*. Kirovohrad: Kirovohrad V. Vynnychenko State Pedagogical University, 2014. Vyp. 128. P. 519–522.

Отримано: 31 березня 2025р.

Прорецензовано: 25 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 2 травня 2025 р.

email: majalvov@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2576-044X>

email: lisikeng@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3641-2341>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-120-125](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-120-125)

Smyrnova M. L., Afanasieva L. V. Wissenschaftlicher und Technischer fortschritt im Bildungswesen (aus der Erfahrung des Deutschunterrichts an der Universität). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 120–125.

УДК: [378.147:811.112.2]:004.9

Maya Smyrnova,
Hochschullehrerin,
Fahrstuhl für Fremdsprachen,
Ukrainische staatliche Universität für Wissenschaft und Technologien
Larysa Afanasieva,
Hochschullehrerin,
Fahrstuhl für Fremdsprachen,
Ukrainische staatliche Universität für Wissenschaft und Technologien

WISSENSCHAFTLICHER UND TECHNISCHER FORTSCHRITT IM BILDUNGSWESEN (AUS DER ERFAHRUNG DES DEUTSCHUNTERRICHTS AN DER UNIVERSITÄT)

In diesem Artikel geht es um die Nutzung des wissenschaftlichen und technologischen Fortschritts, der neuesten Technologien im Unterricht, insbesondere im Fremdsprachenunterricht an Hochschulen (aus der Erfahrung des Deutschunterrichts). Es wird festgestellt, dass Entdeckungen auf dem Gebiet der Wissenschaft und Technologie alle Bereiche des menschlichen Lebens, insbesondere die Bildung, beeinflussen. Die Autoren des Artikels berichten, dass die aktuellen Bedingungen neue Anforderungen an die Bildung diktieren, die wiederum Veränderungen im Bereich der Bildung im Allgemeinen und im Prozess des Fremdsprachenunterrichts in der Hochschulbildung im Besonderen mit sich bringen. Der Artikel zeigt, dass Innovationen in allen Bereichen des modernen Lebens eingeführt werden, einschließlich des Fremdsprachenunterrichts in der Hochschulbildung als einem der wichtigsten Bereiche der pädagogischen Ausbildung hochqualifizierter, wettbewerbsfähiger Fachkräfte mit unterschiedlichen Profilen. Es wird berichtet, dass die Beziehung zwischen Bildung und Innovation heute relevanter ist als je zuvor, und dies zeigt sich vor allem in der Einführung neuer Technologien im Fremdsprachenunterricht. Der Artikel befasst sich mit den Besonderheiten der Anwendung der neuesten Technologien im Rahmen des Fremdsprachenunterrichts (aus der Erfahrung des Deutschunterrichts) in der Hochschulbildung, Mittel, Wege und Methoden des Fremdsprachenunterrichts, die am effektivsten, fruchtbarsten und effizientesten für die Studenten beim Erlernen einer Fremdsprache sein werden, unter Berücksichtigung der Veränderungen in der modernen Welt, die als Folge des wissenschaftlichen und technologischen Fortschritts auftreten. Es wird erklärt, dass der Einsatz moderner Technologien es ermöglicht, den Prozess des Sprachenlernens viel effektiver zu verbessern und zu beschleunigen, was ein sehr wichtiger Teil des Prozesses der Ausbildung zukünftiger Spezialisten ist. Der Artikel weist darauf hin, dass die neuen Trends in der Entwicklung des Internets ungeahnte Möglichkeiten für den sofortigen Zugang zu immer größeren Wissensressourcen eröffnen.

Der Artikel kann für Fremdsprachenlehrer und Linguisten interessant und nützlich sein.

Stichwörter: der Fremdsprachenunterricht; die Errungenschaften des wissenschaftlichen und technologischen Fortschritts; Einführung der neuesten Technologien im Unterricht.

Смирнова Майя Львівна,
викладач кафедри іноземних мов,
Українського державного університету науки і технологій
Афанас'єва Лариса В'ячеславівна,
викладач кафедри іноземних мов,
Українського державного університету науки і технологій

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС В ОСВІТІ (З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ВНЗ)

У цій статті йдеться про використання досягнень науково-технічного прогресу, новітніх технологій у навчанні, зокрема у навчанні іноземної мови у вузі (з досвіду викладання німецької мови). Зазначається, що відкриття у галузі науки і техніки торкаються всіх сфер життєдіяльності людини, зокрема й освіти. Автори статті повідомляють, що умови теперішнього часу диктують нові вимоги до освіти, які у свою чергу спричиняють перетворення у сфері навчання загалом, та у процесі викладання іноземних мов у ВНЗ зокрема. У статті показано, що інновації впроваджуються у всі сфери сучасного життя, включаючи навчання іноземних мов у ВНЗ, як один із найактуальніших напрямів підготовки висококласних, конкурентоспроможних фахівців різних профілів. Повідомляється, що зв'язок освіти та інновацій сьогодні як ніколи актуальний, і це видно насамперед щодо впровадження нових технологій у процес навчання іноземних мов. У статті розглядаються особливості застосування новітніх технологій у ході навчання іноземної мови (з досвіду викладання німецької мови) у вузі, засоби, способи та методи викладання іноземної мови, які будуть найбільш ефективними, плідними та результативними для студентів щодо іноземної мови, з урахуванням змін у сучасному світі, що відбуваються в результаті науково-технічного прогресу. Пояснюється, що використання сучасних технологій дозволяє набагато ефективніше вдосконалити та прискорити процес вивчення мови, що є досить важливою складовою процесу підготовки майбутніх фахівців. У статті зазначається, що нові тенденції в розвитку Інтернету відкривають небачені раніше можливості як миттєвого доступу до ресурсів знань, що постійно розширюються. Стаття може бути цікавою та корисною викладачам іноземних мов та лінгвістам.

Ключові слова: навчання іноземних мов; досягнення науково-технічного прогресу; впровадження нових технологій у навчання.

Maya Smyrnova,*Lecturer,**Department of Foreign Languages,
Ukrainian State University of Science and Technology***Larysa Afanasieva,***Lecturer,**Department of Foreign Languages,
Ukrainian State University of Science and Technology***SCIENTIFIC AND TECHNICAL PROGRESS IN EDUCATION
(FROM THE EXPERIENCE OF TEACHING GERMAN LANGUAGE AT A UNIVERSITY)**

This article discusses the use of scientific and technological advances, the latest technologies in teaching, in particular, in teaching a foreign language at a university (from the experience of teaching German). It is noted that discoveries in the field of science and technology affect all spheres of human activity, including education. The authors of the article report that the current conditions dictate new requirements for education, which in turn cause transformations in the sphere of education in general, and in the process of teaching foreign languages in higher education in particular. The article shows that innovations are being introduced into all spheres of modern life, including teaching foreign languages at a university, as one of the most relevant areas of pedagogical training of highly qualified, competitive specialists of various profiles. It is reported that the connection between education and innovation is more relevant today than ever, and this is evident primarily from the introduction of new technologies in the process of teaching foreign languages. The article discusses the features of using the latest technologies in teaching a foreign language (from the experience of teaching German) at a university, the means, methods and techniques of teaching a foreign language that will be the most effective, fruitful and productive for students when learning a foreign language, taking into account the changes in the modern world that occur as a result of scientific and technological progress. It is explained that the use of modern technologies allows us to improve and speed up the process of learning a language much more effectively, which is a rather important component of the process of training future specialists. The article notes that new trends in the development of the Internet open up unprecedented opportunities for instant access to ever-expanding knowledge resources. The article may be interesting and useful for teachers of foreign languages and linguists.

Keywords: *teaching foreign languages; achievements of scientific and technological progress; introduction of the latest technologies in teaching.*

Problemstellung. Das Thema der Nutzung der Errungenschaften des wissenschaftlichen und technischen Fortschritts im Fremdsprachenunterricht gewinnt immer mehr an Bedeutung. Die Entdeckungen auf dem Gebiet der Wissenschaft und Technik, die in der modernen Welt gemacht werden, wirken sich unweigerlich auf das Leben der Gesellschaft und des Einzelnen aus, und zwar auf alle Bereiche, insbesondere auf die Bildung. Der moderne Unterrichtsprozess kann nicht mehr derselbe sein wie früher. Die Bedürfnisse der Gesellschaft ändern sich, was neue Anforderungen an die heutige Generation stellt, die von den Bedingungen der heutigen Zeit diktiert werden, gefolgt von der Notwendigkeit, den Bildungsbereich im Allgemeinen und den Fremdsprachenunterricht an den Hochschulen im Besonderen zu verändern. Darüber hinaus werden Innovationen mit einer solchen Geschwindigkeit in das moderne Leben eingeführt, dass die Frage nach neuen Ansätzen und Richtungen auch heute noch aktuell ist und immer sein wird.

Eines der wichtigsten Werkzeuge eines Sprachlehrers, das nicht nur dazu beitragen kann, einen produktiven und denkwürdigen Unterricht zu gestalten, sondern auch eine Erfahrung, die den Schülern noch lange in Erinnerung bleibt, ist die Einführung neuer Technologien im Sprachunterricht. (Döring, 2000:118) Die Verbindung zwischen Bildung und Innovation ist heute wichtiger als je zuvor. Innovative Lehrmethoden heben den Lernprozess auf ein höheres Niveau und zielen auf die Ausbildung praktischer Fähigkeiten künftiger junger Fachkräfte ab, die in der Lage sind, berufliche Aufgaben auf der Ebene der kommunikativen Kompetenz in der Fremdsprache zu lösen. Es ist unmöglich, sich einen modernen Fremdsprachenunterricht ohne den Einsatz moderner Technologien vorzustellen und effektiv durchzuführen. Solche Formen der Ausbildung wie Projektentwicklung, Schulungen, Teilnahme an Forschungsorganisationen sollten vorhanden sein.

In unserem Beitrag werden wir überlegen, welche Methoden, Mittel und Wege des Fremdsprachenunterrichts für die Studenten beim Erlernen einer Fremdsprache am effektivsten und fruchtbarsten sind, wenn man die Veränderungen in der modernen Welt berücksichtigt, die durch den wissenschaftlichen und technologischen Fortschritt entstanden sind.

Die Aktualität der Studie ist auf die Aktualität des Themas zurückzuführen, das unter Linguisten und allen Personen, die heute Fremdsprachen studieren oder lehren, zu den wichtigsten gehört.

Das Ziel des Beitrages: Betrachtung der Besonderheiten der Anwendung des wissenschaftlichen und technologischen Fortschritts im Rahmen des Fremdsprachenunterrichts (aus der Erfahrung des Deutschunterrichts) im Hochschulbereich.

Hauptteil. Das Problem, wirksame Methoden für den Fremdsprachenunterricht zu finden, die auf ein schnelles und einfaches Erlernen des Sprachmaterials und seine Aktivierung im Kommunikationsprozess in verschiedenen Lebenssituationen ausgerichtet sind, ist Gegenstand zahlreicher Diskussionen. (Brammerts, 1999) Der moderne Lehrer ist der Leiter des Unterrichtsprozesses, was ihm erlaubt, ein breites technologisches, methodologisches und pädagogisches Instrumentarium zu nutzen. Eines der wichtigsten Probleme der modernen Sprachdidaktik ist die schwache Motivation der Studierenden, eine Fremdsprache zu lernen, wenn es keine Sprachumgebung gibt. Daher besteht die Hauptaufgabe der Organisation des Bildungsprozesses beim Unterrichten einer Fremdsprache darin, ein qualitativ hochwertiges Bildungsumfeld zu schaffen, um das Interesse der Studierenden an der Sprache zu entwickeln. Die Nutzung des wissenschaftlichen und technischen Fortschritts und der neuesten Technologien ermöglicht es, eine Kommunikation zwischen dem Bildungsumfeld und der Außenwelt herzustellen.

Der Einsatz solcher Technologien im Fremdsprachenunterricht ist die technische Ausstattung des Lernprozesses in Form von elektronischen Geräten und Ressourcen. Die Informationstechnologien steigern die Motivation der Studenten, erweitern die Lernmöglichkeiten des Lehrers, intensivieren die Lernaktivitäten, erweitern die Grenzen des Bildungsraums, entwickeln die kognitiven Fähigkeiten der Studenten, sättigen den Lernprozess mit elektronischen Ressourcen und gleichen die Bildungschancen der Studenten aus. (Rösler, 2010:287)

Die Schaffung eines interaktiven Lernumfelds ist eine der wichtigsten Aufgaben beim Unterrichten einer Fremdsprache. Einer der Trends in der modernen Bildung ist die zunehmende Integration innovativer Bildungstechnologien in den Bildungsprozess, was

jedoch nicht bedeutet, dass jeder Einsatz von Multimedia-Programmen zu erfolgreichen Lernergebnissen führt. (Тарнопольський, 2011:24)

Um die Notwendigkeit zu bestätigen, die Errungenschaften des wissenschaftlichen und technologischen Fortschritts beim Erlernen einer Fremdsprache zu nutzen, haben wir die Erfahrungen mit dem Lehrprozess in der jüngsten Vergangenheit und in der Gegenwart untersucht. Auf der Grundlage der Studie können wir auf die positiven und negativen Seiten des Einsatzes von Innovationen im Unterricht schließen.

Viele in- und ausländische Wissenschaftler haben sich mit der Frage der Nutzung der Errungenschaften des wissenschaftlich-technischen Fortschritts, neuer innovativer Internet-Technologien beim Fremdsprachenlernen beschäftigt: D. Baacke, D. Wolff, C. Brückner, L. Legenhausen, B. Batinic, P. Baumgartner, H. Häfele, K. Maier-Häfele, N. Döring, M. Beißwenger, H. Brammerts, E. Breindl, M. Legutke, W. Steinig, D. Rösler, M. Haase, A. Krommer, F. Johnson, A. Alm, E. Tschirner, P. I. Serdyukov, O. Serdjukow, O. B., Tarnopolskij, N. S., Saenko, O. Pometun, A. O. Tomilina und viele andere.

Die Entwicklung der kommunikativen Kompetenz mit Hilfe von Massenmedien wurde beispielsweise von D. Baacke, untersucht; die Rolle des Computers beim Erlernen einer Fremdsprache wurde von D. Wolff, L. Legenhausen, P. Baumgartner, H. Häfele, Maier-Häfele, N. Döring, H. Brammerts, E. Breindl untersucht, die Anwendung der Online-Forschung wurde von Batinic, B. B. untersucht; die Fragen der Internetkommunikation wurde von Beißwenger, M., Legutke, Michael und anderen untersucht.

Das Thema stellt ein weites Forschungsfeld dar und spiegelt sich daher in den Arbeiten vieler Wissenschaftler wider.

Es ist bekannt, dass die Wahrnehmung neuer Informationen viel effektiver und schneller ist, wenn mehrere Arten von Gedächtnis beteiligt sind. Deshalb sind beim Erlernen einer Fremdsprache das Zuhören, die Visualisierung, die Motorik und die aktive Beteiligung der Studierenden an der Ausführung von Aufgaben, einschließlich der selbstständigen Arbeit, wichtig. (Саєнко, 2011)

Die Notwendigkeit, ständig fremde Sprache zu hören, um eine Sprache zu beherrschen, ist schon seit langem bekannt. Es ist kein Zufall, dass Adlige für ihre Kinder französische Gouvernanten anstellten, was dazu führte, dass die oberen Gesellschaftsschichten des vorletzten Jahrhunderts eine Fremdsprache besser beherrschten als ihre Muttersprache. Technische Erfindungen wie der Plattenspieler, das Tonbandgerät, das Abspielgerät usw. machten es möglich, eine fremde Sprache unabhängig, d. h. ohne direkte Kommunikation mit einem Muttersprachler, zu hören. Heute, dank der Entstehung und Verbreitung des Internets, können die benötigten Texte und Informationen jederzeit in einer Fremdsprache angehört werden, ohne dass man danach suchen muss. Diese Situation beschleunigt und vereinfacht den Prozess des Erlernens einer Fremdsprache erheblich. Auf Wunsch kann ein moderner Student, der eine Audioaufnahme heruntergeladen hat, diese beim Spazierengehen, auf Reisen in Verkehrsmitteln usw. anhören.

Moderne Technologien bieten mehr Möglichkeiten zur Visualisierung im Fremdsprachenunterricht.

Konnten die Studenten früher die gelernten Wörter, Ausdrücke, Sätze und Texte nur auf den Abbildungen im Lehrbuch sehen, so ermöglichen die heutigen Technologien die Vorführung von Videogeschichten, verschiedenen Clips und Filmen mit Übersetzung für die ganze Gruppe von Studenten, z. B. mit Hilfe eines Projektors, wobei das erforderliche Material auf der Leinwand angezeigt wird. Es ist von großer Bedeutung, die im Fremdsprachenunterricht gelernte Sprache gleichzeitig sehen und hören zu können. Wie bereits erwähnt, bieten die modernen Technologien mehr Möglichkeiten, diesen komplexen Ansatz im Fremdsprachenunterricht zu verwirklichen. Außerdem ermöglichen digitale Geräte das wiederholte Wiederholen, Anhören und Ansehen des Materials, was zur Entwicklung des mechanischen Gedächtnisses beiträgt. (Roche, 2000:138)

Die motorische Aktivität ist beim Erlernen einer Fremdsprache nicht weniger wichtig als in jedem anderen Fach. Besonders wichtig ist sie beim Erlernen der Grammatik. In dieser Hinsicht haben das Aufkommen und die Verbreitung von Computern, die das Abtippen und Kopieren von Texten und die maschinelle Übersetzung mit Hilfe moderner Programme ermöglichen, einen Durchbruch im Lernprozess gebracht.

Einerseits wird dadurch die Zeit, die für die Aneignung des neuen Materials aufgewendet werden muss, erheblich reduziert. Andererseits trägt die klassische Form des Übersetzens, bei der man in einem Wörterbuch nachschlägt, Wörter in ein Notizbuch schreibt und aus dem erhaltenen Material Phrasen und Sätze bildet, dazu bei, dass man sich die korrekte Schreibweise von Fremdwörtern, Phrasen und Texten besser einprägt. Der Einsatz von Technologie bei der Übersetzung von Material ist also akzeptabel, aber es ist keinesfalls notwendig, die klassischen Arbeitsformen aufzugeben.

Immer häufiger sind sich die Lehrkräfte einig, dass eine direkte aktive Beteiligung der Studenten am Prozess des Lernens neuer Inhalte, einschließlich des Erlernens einer Fremdsprache, erforderlich ist. Neben dem einfachen Zuhören einer fremden Sprache, das natürlich ein obligatorischer Bestandteil des Lernprozesses ist, ist es auch notwendig, einen Dialog, ein Gespräch zu führen. (Тарнопольський, 2006)

Durch die Digitalisierung und die Verbreitung des Internets ist es möglich geworden, all diese und viele andere Formen der Arbeit schnell und einfach zu organisieren, was sowohl den Lehrern als auch den Studenten neue Horizonte eröffnet. Künftige Fachleute können problemlos mit Muttersprachlern auf jedem Schwierigkeitsgrad kommunizieren und so ihre Kenntnisse verbessern. Darüber hinaus macht das Internet Literatur und andere Informationsquellen in einer Fremdsprache leichter zugänglich. Messenger bieten den Studenten die Möglichkeit zur nahtlosen Interaktion untereinander sowie mit dem Lehrer oder einem Muttersprachler der Zielsprache. Der Lehrer wiederum kann dank der Digitalisierung die selbstständige Arbeit der künftigen Fachkräfte besser kontrollieren, erhält schnelles Feedback usw. Moderne Technologien ermöglichen es, den Prozess der selbstständigen Arbeit der Studenten zu verbessern und zu beschleunigen, was ein wichtiger Bestandteil der Ausbildung künftiger Fachkräfte ist. (Baumgartner, Häfele, Maier-Häfele, 2002)

Heute ist es eine wichtige Aufgabe der Fremdsprachenlehrer, die Studenten nicht nur dazu anzuleiten, neue Wörter und Texte auswendig zu lernen, was nur ein Teil des Lernprozesses ist, sondern vor allem die Fähigkeit zu entwickeln, selbstständig zu arbeiten, Texte zu übersetzen, neue Grammatik- und Wortschatzregeln zu lernen und ihre Sprechfertigkeit zu verbessern. Gleichzeitig sollte diese Arbeit auch nach dem Abschluss des Studiums im Rahmen der Berufstätigkeit kontinuierlich durchgeführt werden. (Саєнко H.C.2011)

Das Erreichen des oben genannten Ziels ist vor allem durch den Einsatz moderner Informationstechnologien möglich. Der Computer und das Internet ermöglichen die ungehinderte Kommunikation mit Muttersprachlern, das Anhören von Texten, das Ansehen von Filmen, das Lesen von Büchern in einer Fremdsprache. (Breindl, 1997:291) Die Digitalisierung hat also positive

Auswirkungen: Sie vereinfacht und beschleunigt den Prozess des Erlernens einer Fremdsprache, erweitert den Horizont der Studenten, gibt ihnen die Möglichkeit, das Fach unabhängig zu studieren und vieles mehr. Die Einführung von Informationstechnologien verändert die Lerntätigkeit der Studenten, sie wird aktiv, konstruktiv, interaktiv und dialogisch.

Die Aktivität der Lerntätigkeit in der Informationsumgebung erklärt sich aus der Tatsache, dass die Studenten die Möglichkeit haben, den kognitiven Prozess in eine Richtung zu lenken, die sie interessiert. Die Aktivität wird konstruktiv, weil sie sich selbst organisiert, wenn die Ziele und Aufgaben sowie die Art und Weise der Umsetzung nicht vom Lehrer vorgegeben werden. Das Lernen wird interaktiv durch die Interaktion in der Gemeinschaft der Internetnutzer. Der dialogische Charakter des Lernens manifestiert sich in der Einheitlichkeit der Positionen aller Teilnehmer des Bildungsprozesses. Die kontinuierliche Rückmeldung der Lernpartner ist ebenso gewährleistet wie die Kontrollfunktion der Ausbildungsprogramme. (Tamme, Rösler, 1999:83)

Neue Trends in der Entwicklung des Internets eröffnen nie dagewesene Möglichkeiten sowohl für den unmittelbaren Zugang zu immer größeren Wissensressourcen als auch für die persönliche Selbstbehauptung in der virtuellen Gemeinschaft. Die Integration von technischen Geräten und vor allem von Internet und mobiler Kommunikation eröffnet reale Perspektiven für eine permanente Online-Präsenz des Nutzers in einem informationsreichen sozialen Umfeld mit unbegrenzten Wissensströmen. Unter diesen Bedingungen wird eine Fremdsprache zur Sprache einer multikulturellen virtuellen Gesellschaft.

Das Internet bietet großartige Möglichkeiten der zwischenmenschlichen Interaktion. Die E-Mail, die sich sofort über Länder und Kontinente hinweg verbreitet hat, ist zu einem der Mittel der globalen Kommunikation in einer Fremdsprache geworden. Die Möglichkeiten der E-Mail-Kommunikation werden im Fremdsprachenunterricht genutzt. E-Mail ermöglicht asynchrone Kommunikation, während synchrone Kommunikation durch Text- und Voice-Chat möglich ist. (Wolff, Legenhausen, 1991)

Das Interesse an Echtzeitkommunikation in einer Fremdsprache wird durch die neuen technischen Möglichkeiten des Computers und des Internets für Gruppen-Videokonferenzen (mit ZOOM, Skype, Meet.google usw.) verstärkt. Von Anfang an ist das Internet nicht nur eine Informationsquelle, sondern auch ein freundliches Umfeld für die Veröffentlichung der eigenen Materialien. Persönliche Websites, auf denen Autoren ihre Materialien veröffentlichen, sind sehr beliebt geworden. Die Erstellung von Internetseiten für Bildungszwecke war der Inhalt von Internetprojekten, und es wurden Unterrichtsmethoden entwickelt, die auf der Suche der Studenten nach Material im Internet und der Erstellung von thematischen Internetseiten basieren. (Beißwenger, 2001)

Soziale Dienste in Verbindung mit Informations- und Referenzressourcen, Online-Übersetzern und Computertests machen das Internet zu einer unverzichtbaren Lernressource. Das Internet wird zu einem wichtigen Bestandteil des Unterrichts und des Fernunterrichts in Fremdsprachen.

Die Einführung von Informationstechnologien in den Fremdsprachenunterricht geht sowohl mit der Umgestaltung bestehender Lehrmethoden als auch mit dem Aufkommen neuer Formen der Organisation kognitiver Aktivitäten einher. Die Computertechnologien erweitern nicht nur die Möglichkeiten des Fremdsprachenunterrichts erheblich, sondern machen die Studentenzu vollwertigen Mitgliedern der modernen High-Tech-Welt und integrieren sie in die reale und virtuelle interkulturelle Gemeinschaft.

Hier sind einige Beispiele für digitale Hilfsmittel für den Fremdsprachenunterricht:

Multimedia-Unterricht ist eine Unterrichtseinheit, die digitale Technologien, verschiedene Programme und technische Mittel einsetzt, um den Lernenden effektiv zu beeinflussen. Zu den Aufgaben, die mit Hilfe von Multimedia im Fremdsprachenunterricht gelöst werden, gehören die Aktivierung der Arbeit im Klassenzimmer, die Simulation realer Kommunikation, die Bereitstellung von Informationen, die Entwicklung des kognitiven Interesses und der Motivation, eine Fremdsprache zu lernen. Multimedialer Unterricht, d.h. ein Unterricht, bei dem verschiedene Softwarepakete zum Einsatz kommen, darunter Simulatoren, Testprogramme, Grafik-Editoren, Multimedia-Präsentationen, online bearbeitbare Diagramme, Grafiken, Tabellen, Workshops mit der Möglichkeit, reale Prozesse zu modellieren. Wie die Praxis der Einführung solcher Tools in den Bildungsprozess zeigt, hat ihre Verwendung einen effektiven Einfluss auf den Lernenden, der die Fähigkeit entwickelt, die Welt um ihn herum zu erkennen, die Fähigkeit, Wissen und Fähigkeiten in einem realen Kontext zu nutzen, algorithmisches Denken, kreatives Denken, optimale Entscheidungen in einer komplexen Situation zu treffen, Recherchefähigkeiten und die Fähigkeit, Informationen zu verarbeiten. Darüber hinaus wird die Anpassungsfähigkeit der Studenten an das moderne Lernumfeld, die Bildung von nicht-stereotypischem Denken und die objektive Selbsteinschätzung verbessert. (Conradty, 2011).

Das elektronische Lehrbuch und eine Reihe von Trainingssimulatoren können als die am besten zugänglichen Multimedia-Werkzeuge für Universitätsstudenten angesehen werden. Elektronische Lehrbuchergänzungen enthalten Trainingsprogramme zum Einprägen von Wörtern und zum Üben der Grammatik sowie zusätzliche Übungen zum Hören und Schreiben.

Multimedia-Präsentationen sind die nächste bequeme Technologie, die in den Lernprozess integriert werden kann und einen Computer und einen Projektor erfordert. Die Präsentationen können entweder synchron oder asynchron, d.h. im Voraus aufgezeichnet, gehalten werden.

Elektronische Tests sind ein automatisiertes Instrument zur Kontrolle und Bewertung von Wissen durch einen Lehrer oder ein Selbstkontrollinstrument, das neben der mündlichen auch eine visuelle Kontrolle der Ergebnisse ermöglicht. (Tamme, Rösler, 1999:84)

Multimediale Internetressourcen präsentieren Informationen in Form von Text, Animationen, Grafiken, Ton, Video, interaktiv, visuell, unterhaltsam und mit sofortigem Feedback. (Siever, 2014).

Zu den Merkmalen der Funktionsweise von Internetmaterialien gehören Offenheit und Zugänglichkeit für alle, sowohl für Lernende als auch für Lehrende. Alle diese Materialien liegen in der Regel in der Originalfassung in einer Fremdsprache vor und können daher im Fremdsprachenunterricht verwendet werden, um die Fähigkeiten im Umgang mit einer Fremdsprache als professionelles Werkzeug zu entwickeln.

Ein Lernvideo ist eine Art von Internetressource, die es ermöglicht, Videos anzusehen und Aufgaben dazu zu lösen, die sowohl online als auch offline genutzt werden können. Die Aufgaben können im Video selbst oder in speziellen Arbeitsmappen enthalten sein.

Eine weitere Online-Ressource ist Google Clouds, die kostenlose Tools für E-Mail, elektronische Dokumente und Cloud-Speicher bietet. Dieser Dienst wurde in enger Zusammenarbeit mit Lehrkräften entwickelt, um mehr Zeit zu sparen, damit sie effektiv mit den Studierenden kommunizieren können. Seine Vorteile sind: das einfache Hinzufügen von Studierenden zum Kurssystem; das

Verbinden von Studierenden zu Kursen über einen Code und das gleichzeitige Arbeiten mit mehreren Kursen; das Erstellen von Ankündigungen; das Importieren von Aufgaben; das gemeinsame Unterrichten mit einer großen Anzahl von Kollegen; das Erstellen von Vorlagen und damit die Verringerung des Zeitaufwands für die Erstellung von Aufgaben; das Integrieren von Zusatzmaterialien (GoogleForms, PDF-Dateien, PPT-Dateien und andere) aus Google Drive. Wichtig ist auch, dass das Programm über eine mobile Anwendung verfügt, die die Arbeit der Studenten ebenfalls optimiert. Sie ermöglicht es, Text in den angehängten Dateien und Tabellen zu markieren, eigene Notizen und Kommentare hinzuzufügen, d.h. faktisch eine Online-Diskussion mit den Lehrern zu führen. Dieses System hat auch eine Reihe von rein methodischen Vorteilen für den Lehrenden, da es den Studenten ermöglicht, Fähigkeiten zur Selbstorganisation zu entwickeln. Google Class verfügt über Optionen zur individuellen Anpassung von Aufgaben wie „vorbereiten“, „Schnellumfragen“, „Aufgaben verfolgen“, „individuelle Aufgaben“, mit denen Lehrer Aufgaben für einzelne Studenten oder den gesamten Kurs mit Fälligkeitsdaten veröffentlichen, das Benotungssystem ändern, geprüfte Aufgaben verfolgen, Endnoten in Google Spreadsheets oder CSV-Dateien übertragen und dann an Studenten senden, ausdrucken usw.

Doch wie jedes andere Phänomen hat auch die Digitalisierung eine zweite Seite. Der riesige Informationsfluss, der heute im weltweiten Internet zu finden ist und der nicht immer überprüft und zuverlässig ist, konfrontiert den Schüler oft mit Materialien, die viele Fehler und Irrtümer enthalten. Darunter leidet die Qualität der erhaltenen und gelernten Informationen. (Стрельников, 2002)

In der heutigen Welt sind Online-Übersetzer aus dem Alltag nicht mehr wegzudenken. Selbst ein einfacher Besuch in einem Geschäft oder Restaurant oder ein unklares Wort oder ein Satz veranlassen uns oft, einen elektronischen Übersetzer um Hilfe zu bitten. Aber sind sie auch so gut auf der Ebene der professionellen Kommunikation, zum Beispiel bei der Erstellung eines Geschäftsberichts oder einer Rezension eines belletristischen Werks? Zweifellos ist die Arbeit mit einem Übersetzer bequem: Die Sprache auswählen, den Text schreiben und übersetzen dauert nur wenige Sekunden. Und nicht nur das: Google bietet auch eine Tonwiedergabefunktion, damit Sie sich ein Bild von der Aussprache eines Wortes machen können. Es ist jedoch auch erwähnenswert, dass die Übersetzung eines Textes mit Hilfe elektronischer Medien folgende Nachteile mit sich bringt: der Kontext wird nicht berücksichtigt; es kommt zu Verwechslungen mit synonymen Ausdrücken und homonymen Wörtern. Daher sind die Ergebnisse automatischer Übersetzer nicht mit denen von Fachleuten vergleichbar, vor allem, wenn es um offizielle Dokumente, Websites oder sogar Geschäftskorrespondenz geht.

Schlussfolgerung. Wie wir aus dem obigen Material ersehen können, hat das Unterrichten einer Fremdsprache unter Verwendung der Errungenschaften des wissenschaftlichen und technologischen Fortschritts und neuer innovativer Internet-Technologien wesentlich mehr Vorteile als ein klassischer Unterricht ohne die Verwendung moderner Errungenschaften. Dies zeigt, dass der Unterrichtsprozess in Übereinstimmung mit den neuen Möglichkeiten gestaltet werden sollte.

Überall auf der Welt ändern sich heute die Methoden des Fremdsprachenunterrichts täglich, da die technischen und methodischen Veränderungen im Unterrichtsprozess manchmal erzwungen werden. Die praktische Beherrschung der neuesten digitalen Werkzeuge und Materialien durch Lehrer und Studenten ist sowohl die Realität als auch die Aussicht auf ihre erfolgreiche Anwendung im modernen Unterricht. Die neuesten Lerntechnologien haben ein enormes Lernpotenzial. Es ist notwendig, in einem realen Unterrichtskontext ihre Fähigkeit zu testen, verschiedene Arten von Sprachaktivität zu stimulieren und ihre Möglichkeiten, Kontakt- und Nicht-Kontakt-Fremdsprachenlernen auf eine neue Weise zu organisieren.

Literaturverzeichnis

1. Сасенко Н.С. Інноваційні технології у навчанні іноземних мов професійного спрямування / Н.С. Сасенко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2011. – №18. – С. 213 – 221.
2. Стрельников В.Ю. Педагогічні основи забезпечення особистого і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. Кн. 2. 230 с.
3. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іноземної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : [навч. посібник]. – К: ІНКОС, 2006. – 248 с.
4. Тарнопольський О.Б. Навчання через зміст, змістовно-мовна інтеграція та іноземне занурення у викладанні іноземних мов для професійних цілей у неформальних вищах / О.Б. Тарнопольський // Іноземні мови. – 2011. – №3. – С.23-27.
5. Baumgartner, P.; Häfele, H., Maier-Häfele, K. (2002): E-Learning Praxishandbuch. Auswahl von Lernplattformen. Marktübersicht – Funktionen – Fachbegriffe. Innsbruck et al.: StudienVerlag, 384 S.
6. Beißwenger, M. (Hg.) (2001): Chat-Kommunikation. Sprache, Interaktion, Sozialität & Identität in synchroner computervermittelter Kommunikation. Perspektiven auf ein interdisziplinäres Forschungsfeld. Stuttgart: Ibidem-Verl. (2001), XXIII, 552 S.
7. Brammerts, Helmut (1999): "Fremdsprachenlernen mit neuen Technologien: Didaktische Überlegungen". In: Donath, Reinhard (ed.) (1999): *Internet und Multimedia in der Erwachsenenbildung*: 32-43.
8. Breindl, Eva (1997): "DaF goes Internet! Neue Entwicklungen in Deutsch als Fremdsprache". In: *Deutsche Sprache* 4/1997: 289-342.
9. Conradt, C. (2011). Multimedial unterstütztes Lernen: Intrinsische Motivation und kognitiver Lernerfolg. [Dissertation, Universität Bayreuth]. Fachportal Pädagogik. Bayreuth: Universitätsbibliothek Bayreuth (2011), 213 S.
10. Döring, N. (2000): Computergestützter Unterricht. In: Apflauer, R.; Reiter, A. (Hg.): Schule Online. Wien: Public Voice, S. 116-131.
11. Roche, Jörg (2000): „Lerntechnologie und Spracherwerb Grundnisse einer medienadäquaten, interkulturellen Sprachdidaktik“. In: *Deutsch als Fremdsprache*. 37/3, S. 136-143.
12. Rösler, Dietmar: E-Learning und das Fremdsprachenlernen mit dem Internet. In: Hallet, W. /Königs, F. (Hrsg.): *Handbuch Fremdsprachendidaktik*. Seelze-Velber: Kallmeyer 2010, 285-289.
13. Siever, C. M. (2014). Multimodale Kompetenz und multimodale Kommunikation im DaF-Unterricht. In M. Hieronimus (Hrsg.), *Visuelle Medien im DaF-Unterricht* (S. 381–400). Universitätsverlag Göttingen.
14. Tamm, Claudia/Rösler, Dietmar (1999): "Heranführung an den autonomen Umgang mit neuen Medien im Fremdsprachenunterricht und in der Lehrerbildung am Beispiel von E-Mail Tutorien". In: *FuL* 28 (1999): 81-98.
15. Wolff, D. & Legenhausen, L. (1991). Der Micro-Computer als Hilfsmittel beim Sprachenlernen: Schreiben als Gruppenaktivität. In: *Praxis des neusprachlichen Unterrichts* 38 (4), 346–456.

References:

1. Sayenko N.S. Innovatsiyni tekhnolohiyi u navchanni inozemnykh mov profesiynoho spryamuvannya / N.S. Sayenko // Vykladannya mov u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh osvity. – 2011. – №18. – S. 213 – 221. (in Ukrainian)
2. Strel'nikov V.Yu. Pedahohichni osnovy zabezpechennya osobystoho i profesiynoho rozvytku studentiv zasobamy innovatsiynykh tekhnolohiy navchannya. Poltava: RVV PUSKU, 2002. Kn. 2. 230 s. (in Ukrainian)

3. Tarnopol's'kyi O. B. Metodyka navchannya inshomovnoyi movlennyevoyi diyal'nosti u vyshchomu movnomu zakladi osvity: [navch. posibnyk]. – K. : INKOS, 2006. – 248 s. (in Ukrainian)
4. Tarnopol's'kyi O.B. Navchannya cherez zmist, zmistovno-movna intehratsiya ta inshomovne zanyrennya u vykladanni inozemnykh mov dlya profesiynykh tsiley u nemovnykh vyshakh / O.B. Tarnopol's'kyi // Inozemni movy. – 2011. – №3. – S.23-27. (in Ukrainian)
5. Baumgartner, P.; Häfele, H., Maier-Häfele, K. (2002): E-Learning Praxishandbuch. Auswahl von Lernplattformen. Marktübersicht – Funktionen – Fachbegriffe. Innsbruck et al.: StudienVerlag, 384 S. (in German)
6. Beißwenger, M. (Hg.) (2001): Chat-Kommunikation. Sprache, Interaktion, Sozialität & Identität in synchroner computervermittelter Kommunikation. Perspektiven auf ein interdisziplinäres Forschungsfeld. Stuttgart: Ibidem-Verl. (2001), XXIII, 552 S. (in German)
7. Brammerts, Helmut (1999): "Fremdsprachenlernen mit neuen Technologien: Didaktische Überlegungen". In: Donath, Reinhard (ed.) (1999): *Internet und Multimedia in der Erwachsenenbildung*: 32-43. (in German)
8. Breindl, Eva (1997): "DaF goes Internet! Neue Entwicklungen in Deutsch als Fremdsprache". In: *Deutsche Sprache* 4/1997: 289-342. (in German)
9. Conradt, C. (2011). Multimedial unterstütztes Lernen: Intrinsische Motivation und kognitiver Lernerfolg. [Dissertation, Universität Bayreuth]. Fachportal Pädagogik. Bayreuth: Universitätsbibliothek Bayreuth (2011), 213 S. (in German)
10. Döring, N. (2000): Computergestützter Unterricht. In: Apflauer, R.; Reiter, A. (Hg.): *Schule Online*. Wien: Public Voice, S. 116-131. (in German)
11. Roche, Jörg (2000): „Lerntechnologie und Spracherwerb Grundrisse einer medienadäquaten, interkulturellen Sprachdidaktik“. In: *Deutsch als Fremdsprache*. 37;3, S. 136-143. (in German)
12. Rösler, Dietmar: E-Learning und das Fremdsprachenlernen mit dem Internet. In: Hallet, W./Königs, F. (Hrsg.): *Handbuch Fremdsprachendidaktik*. Seelze-Velber: Kallmeyer 2010, 285-289. (in German)
13. Siever, C. M. (2014). Multimodale Kompetenz und multimodale Kommunikation im DaF-Unterricht. In M. Hieronimus (Hrsg.), *Visuelle Medien im DaF Unterricht* (S. 381–400). Universitätsverlag Göttingen. (in German)
14. Tamme, Claudia/Rösler, Dietmar (1999): "Heranführung an den autonomen Umgang mit neuen Medien im Fremdsprachenunterricht und in der Lehrerbildung am Beispiel von E-Mail Tutorien". In: *FluL* 28 (1999): 81-98. (in German)
15. Wolff, D.& Legenhausen, L. (1991). Der Micro-Computer als Hilfsmittel beim Sprachenlernen: Schreiben als Gruppenaktivität. In: *Praxis des neusprachlichen Unterrichts* 38 (4), 346–456. (in German)

Отримано: 16 січня 2025 р.

Прорецензовано: 15 лютого 2025р.

Прийнято до друку: 2 квітня 2025 р.

email: shtohman@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8887-8015>

Web of Science Researcher ID G-7998-2017G-7998-2017

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-126-128](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-126-128)Shtokhman L. M. Modern trends in developing communicative competence of future specialists. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 126–128.

УДК: 372.881.1

Liliia Shtokhman,
PhD in Philology, associate professor,
West Ukrainian national university

MODERN TRENDS IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS

The article deals with the issue of developing students communicative competence. The concept of communicative competence as one of the significant features of quality education is considered. Its formation in university students takes place through and thanks to their foreign language speech activity, and the learning process is considered a communicative process of including students in interaction with the world. The development of speaking, listening, reading and writing skills is carried out through the implementation of these types of speech activities in the learning process in conditions that simulate real-life communication situations. In contrast to the traditional approach – learning from textbooks – the Dogme method is considered and its advantages in foreign language teaching are described. According to this approach, the language learning material is based on students' language needs and interests, not on information prepared by the teacher. Grammar and vocabulary exercises arise naturally during the lesson and are not the main object of learning. That is, the focus of the lesson is not on the English textbook, but on the student. So, students can remember and learn a language if it is related to them personally. The impact of using modern technologies in the classroom on improving learning outcomes is also analyzed.

Keywords: competence, foreign language, speaking, teaching, method.

Штохман Лілія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Стаття присвячена проблемі формування комунікативної компетентності студентів. Розглянуто поняття комунікативної компетентності як однієї з суттєвих ознак якісної освіти. Її формування у студентів ВНЗ відбувається через і завдяки їх іншомовній мовленнєвій діяльності, а процес навчання розглядається як комунікативний процес включення студентів у взаємодію зі світом. Розвиток навичок говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється через реалізацію цих видів мовленнєвої діяльності в процесі навчання в умовах, що моделюють реальні ситуації спілкування. На противагу традиційному підходу – навчанню за підручниками – розглядається метод «Dogme» та описуються його переваги у викладанні іноземної мови. В опануванні мовою за цим підходом навчальним матеріалом виступають мовленнєві потреби та інтереси студентів, а не інформація, наперед заготована викладачем. Граматичні та лексичні вправи виникають природно впродовж заняття, а не є головним об'єктом навчання. Тобто акцентом на занятті є не підручник з вивчення англійської, а студент.

Передумовами такого бачення є те, що студент легше може запам'ятати і засвоїти мову, якщо вона безпосередньо стосується його особисто. Хоча тепер на заняттях з вивчення іноземних мов спостерігається засилья друкованих та інших матеріалів, найпривабливішими і найцікавішими для студентів є персоналізовані кейси, тому для читання та аудіювання варто знаходити тексти, що є цікавими для них особисто. Адже ефективно вивчення мови є явищем, що керується внутрішніми мотивами студента і не може бути насадженим ззовні.

Ключові слова: компетентність, іноземна мова, говоріння, викладання, метод.

Problem statement. Among the goals set for modern education is its new quality, focused on comprehensive development, formation of a competent personality capable of optimal interaction with society. The competency-based approach has become a conceptual guideline in determining the content and forms of education. A prerequisite for successful professional and personal life, effective interaction with other people is the ability to communicate, the ability to establish and maintain contacts.

Thus one of the significant features of quality education is the formation of students' communicative competence, which is the basis for the effective course of the communication process. A person's communicative competence cannot be formed spontaneously. One of the most important stages for the formation of this quality is the stage of professional training in higher education, the organization of which should be aimed at this, and not only at mastering certain elements of professional knowledge, skills and abilities. The formation of students' communicative competence takes place through and by means of their foreign language speaking activities.

So the **purpose** of our study is to analyze the peculiarities of its developing students communicative competence through foreign language learning classes using the methods of the Dogme approach described by foreign scholars and practitioners.

Analysis of recent research and publications. The concept of "communicative competence" has a fairly wide range of definitions: from (in a broad sense) the ability to communicate, sociability, the ability of a person to establish communicative contact with others to a more specific consideration of communicative competence as knowledge of cultural norms and rules of communication.

In this regard, according to the American researcher D. Goleman, communicative competence is included by employers – along with specialized knowledge and experience – in the "threshold", i.e. basic, competence required by employees to perform their professional tasks. [4]

O. Korniakeva argues that the development of communicative competence is determined by both external influences (changes in society, the presence of a communicative environment with high developmental potential, etc. This is, first of all, the self-movement of an individual's natural forces aimed at developing his/her communicative and speech ability and self-development of the personality as a whole. After all, the process of acquiring competence in communication is impossible without personal development, as it is impossible to form a personality without its communicative development [4].

I. Lyashenko writes about the manifestations of communicative competence directly in communication, communicative behavior. On the basis of her research, she determines that communicative competence is the ability to carry out language activities that implement communicative language behavior on the basis of phonological, lexical and grammatical, sociolinguistic knowledge in accordance with the tasks and situations of communication.

She also examines the work of N. Savelyeva, who refers to communicative competence as an integrative ability of a person. In her opinion, communicative competence implies situational adaptation and freedom of use of verbal and non-verbal means of communication. [5]

Speaking is the dominant skill, the development of which is the focus of all language teaching efforts. It is considered to be a way of realizing communicative intentions through language, so the learning process is seen as a communicatively oriented process of engaging in interaction with the world. [2]

The speech functional system that ensures communication is complex and systemic and includes a number of links: motive, intention, internal program, etc. Another condition for communicative skills is the presence or absence of a learner's motive for engaging in speech activity in a foreign language. According to many scholars, an important condition for the effectiveness of the activity is the presence of both the motive and the subject of the activity, their identity (7).

The formation of students' communicative competence is achieved through teaching a foreign language, which means mastering a language as a means of intercultural communication, developing the ability to use a foreign language as a tool in the dialogue of cultures and civilizations of the modern world. This goal implies that students reach a level that would be sufficient to communicate in oral (speaking, listening) and written (reading, writing) forms within certain communicative areas, topics of situational speech and on the basis of the studied language and speech material.

The scientific novelty. The article demonstrates connection of the mastery of the means of communication (phonetic, lexical, grammatical) as aimed at their practical application in the process of communication with conditions that simulate real-life communication situations. The development of speaking, listening, reading and writing skills is carried out through the implementation of these types of speech activities in the learning process in conditions that simulate real-life communication situations. In this regard, learning activities are organized in such a way that they perform motivated actions with speech material to solve communicative tasks aimed at achieving the goals and intentions of communication. (3)

Main part. In his 2000 article, Scott Thornbury questioned the effectiveness of textbook-based foreign language learning, which, in his opinion, can make language learning even more difficult. The article was supported by many sympathizers who expressed their concern about how the use of textbooks limits language acquisition and steals time for communication by over-engaging students with printed materials.

An alternative approach was proposed to involve learners, their lives, and their language. This approach is called Dogme, and its principles were outlined in the book *Teaching Unplugged* in 2009. It is based on the idea that learning is driven by communication and the needs that arise in the process, and the number of additional materials is negligible. (1)

According to this approach, the language learning material is based on students' language needs and interests, not on information prepared by the teacher. Grammar and vocabulary exercises arise naturally during the lesson and are not the main object of learning. That is, the focus of the lesson is not on the English textbook, but on the student.

The premise of this vision is that students can more easily remember and learn a language if it is directly related to them personally. Practitioners note that although there is now a dominance of printed and other materials in foreign language classes, the most attractive and interesting for students are personalized cases, so they advise the teacher to encourage students to find texts that are personally interesting for them. After all, effective language learning is a phenomenon driven by a student's internal motivations and cannot be determined/imposed from the outside. Teachers only engage students in communication driven by immediate needs, encouraging them to use the language and improve it for better and more perfect social interaction.

In contrast to the methods that were common in the past, when the communicative method classroom was strictly classroom-based and regulated by the teacher and a rigid syllabus, Dogme focuses on the students, who are placed in a free-flowing order, and their communication needs, and the teacher uses minimal materials.

This minimalist approach is undoubtedly difficult for the teacher, who must, by listening carefully, decide on aspects of language and speech or practical skills that need additional attention and consideration. That is why teachers with insufficient experience often avoid it. However, the bold decision to teach in this way will be a valuable and successful experience for both students and teacher, which, according to the practitioner, will help to increase his or her own confidence in their skills.

Jo Bertrand calls Dogme a teaching philosophy that is much more than standard pedagogical methods. The main thesis is that learning is much more effective only if students are engaged and interested in the material, because if the material is not important to them, the results will also be disappointing. Proponents of Dogme advocate removing inappropriate material or even eliminating any material at all to achieve better results.

Scott Thornbury, who was among the inspirers of this method, emphasized that classes were so heavily dependent on syllabi, textbooks, and overloaded with audio and video, flashcards, and other media that students and their needs were secondary in the classroom. According to Dogme principles, the student becomes the goal of teaching again. (1)

Although the rules and principles of this methodology refer to a separate and self-sufficient method of teaching a foreign language, they can also be adapted to your own teaching experience. They include the following:

- Resources, whether audio, video, or printed, should be student-supplied;
- All audio materials should be recorded by students;
- Students should feel that the teacher puts himself or herself on the same level as them;
- All materials used should be authentic, real and serve a communicative purpose;
- Grammatical aspects are addressed as a natural consequence of language use and not as a goal of the class;
- Students are not segregated by language level.

According to Bertrand, when teaching students using this method, she does not suggest that they sit at desks, because such an unnatural arrangement does not promote their self-expression. The effect is much better when they are seated arbitrarily, at will, and their learning is not limited to using a textbook. Her students use a paper or interactive whiteboard, feel free to sit on soft chairs or on the floor with pillows. An atmosphere of relaxation is a prerequisite for learning according to Dogme.

According to her observations, when students become autonomous and control their own learning, they feel more involved in the process and their desire to participate increases. When they become responsible for certain types of work, there is no need to control their discipline. Thus, very soon they come to class with enthusiasm and a long list of ideas, while the teacher becomes a facilitator and assistant in this process, not a supervisor.

The lesson, as she describes it, is driven primarily by the students' overall, global goals. While lessons using this methodology with younger students are often similar to each other, lessons with advanced students are more driven by their personal learning needs and requests. These lessons are especially important for each student personally, as they themselves notice their progress throughout the course. Another advantage of this approach is that students can refer back to their own lists of goals and see how the material they are learning contributes to their achievement.

According to Bertrand, the preferred format for the class is to divide the group into smaller groups, each of which offers its own list of activities for the class, whether it is speaking skills training and public speaking training in general, or reviewing certain aspects of grammar while speaking. Then a representative of each group writes down the most popular activities on the board, which are then chosen by all participants. With experience, this process takes students less and less time.

If some students want to focus on writing skills and others on listening, the order can be decided during the discussion, or with the appropriate kind of activities, they can be trained simultaneously. For example, she says, dictation helps with this, where some students can practice speaking, while others can practice listening or writing. (1)

Conclusions. The teacher advises students to keep notes on what they are learning for their further analysis of the work done. It is worth advising students on how they can take notes conveniently. Instead of, for example, writing a ready-made translation next to a word, she suggests coming up with a picture instead. Finding a translation is not a problem nowadays, and this artistic approach will arouse students' curiosity and allow them to memorize the word better than if they were given a ready-made translation. She also recommends writing down words by topic rather than alphabetically, as this will help students remember the words faster.

Among the advantages of this method, she notes:

- a significant reduction in the time spent preparing for the class;
- students are in full control of their learning, which adds to their motivation;
- the teacher is always ready for a challenge, because it is not always clear what the next question will be;
- students always understand the reason for all activities in the classroom;
- the teacher can cope with any challenge if he or she has had experience of teaching Dogme classes.

But she also writes about a number of disadvantages of this method:

- some students may feel uncomfortable because they, not the teacher, are responsible for the course of the class, which is not their usual practice;
- an inexperienced teacher may feel insecure without a textbook;
- others may be constrained by an approved official work plan;
- this student-driven approach somewhat undermines the role and importance of the teacher in the classroom.

But, according to Jo Bertrand's observations, Dogme training is more like a class with a hidden structure that allows students to feel independent in their own improvement and gives them full control over its content and quality. The teacher in this approach mainly plays the role of a guide and observer of the process of students' transformation into confident native speakers.

Summary. Thus, to summarize, we can state that the ability to communicate, in a foreign language in particular, which is improved by students while getting higher education, contributes to the formation of their communicative competence. And since this competence belongs to the class of intellectual abilities of an individual, it is a meaningful component of the professional development of modern specialists, and one of the priorities of modern professional training of future specialists should be to provide and maintain conditions for the development of this ability.

References:

1. Bertrand J. Dogme: a teacher's view URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowning-subject/articles/dogme-teachers-view>
2. Ziazun I. A. Neperervna osvita: kontseptualni zasady i suchasni tekhnolohii. *Tvorcha osobystist u systemi neperervnoi osvity*. Kharkiv, KhDPU, 2002
3. Kolisnyk O.S. Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii na urokakh inozemnoi movy. URL: genezum.org/library/formuvannia-komunikativnoi-kompetentnosti-zasobamy-interaktyvnykh-tehnolohii-na-urokah-inozemnoi-movy
4. Korniiaka O.M. Rozvytok komunikativnoi kompetentnosti osobystosti v suchasnomu sotsiokomunikativnomu prostori. *Materialy II Vseukrainskoho psykholohichnoho konhresu, prysviachenoho 110 richnytsi vid dnia narodzhennia H.S. Kostiuka (19 – 20 kvitnia 2010 roku)*. K.: DP «Informatsiino-analitychne ahentstvo», 2010. T. I. S. 140–145.
5. Liashenko I.V. Komponentnyi analiz komunikativnoi kompetentsii maibutnikh yurystiv. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Pedahohichni nauky*. 2014. Vyp. 1. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/231769651.pdf>
6. Puz I. V., Astakhov V. M. Komunikativna kompetentnist yak peredumova uspishnoho profesiinoho stanovlennia suchasnykh fakhivtsiv URL: <https://jnos.donnu.edu.ua/article/view/6549/6581>
7. Teoriia diialnosti URL https://pidru4niki.com/16641013/psihologiya/teoriyi_diialnosti

Отримано: 29 березня 2025 р.

Прорецензовано: 15 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 21 квітня 2025 р.

email: svtlanka1207@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5998-1531>

email: maxymyakymchuk07@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-2465-3555>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-129-133](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-129-133)

Шелудченко С. Б., Якимчук М. С. Предметно-мовне інтегрування та STEM/STEAM-освіта як інноваційні методики викладання англійської мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острогор : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 129–133.

УДК: 378.091.313-044.247:[004:5:62]:811.111

Шелудченко Світлана Богданівна,кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови,
Волинський національний університет імені Лесі Українки**Якимчук Максим Сергійович,**здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПРЕДМЕТНО-МОВНЕ ІНТЕГРУВАННЯ ТА STEM/STEAM-ОСВІТА ЯК ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено дослідженню предметно-мовного інтегрування (CLIL) та STEM/STEAM-освіти як інноваційних методик викладання англійської мови. У роботі визначено особливості, переваги та способи впровадження цих підходів у навчальний процес, а також здійснено їх порівняльний аналіз. Окреслено суть CLIL-методики, що полягає в поєднанні вивчення мови з предметним змістом. Встановлено, що предметно-мовне інтегрування базується на чотирьох основних компонентах: змісті, спілкуванні, мисленні та культурі. Визначено важливість цієї методики для забезпечення розвитку когнітивного мислення та комунікативної компетенції завдяки використанню автентичних іншомовних матеріалів та візуалізації інформації. При плануванні уроку за методикою предметно-мовного інтегрування рекомендовано обирати навчальний матеріал відповідно до очікуваних результатів навчання, чітко формулювати мовні та предметні цілі, використовувати автентичні матеріали та застосовувати групові форми роботи для заохочення кооперативного навчання.

Зіставлено особливості методики CLIL зі STEM/STEAM-освітою, комплексною системою, що інтегрує природничі науки, технології, інженерію, (мистецтво) та математику для розвитку технічних навичок, критичного мислення та креативності. Найбільш вагомим є фокус на практичних проєктах та експериментальному навчанні, що стимулює самостійний пошук знань та дослідницької діяльності. Невід'ємною складовою STEM є розвиток комунікативної компетенції, яка відкриває можливість для ефективного спілкування англійською мовою в різних комунікативних ситуаціях. Доведено, що інтеграція елементів STEAM-освіти в процес вивчення іноземної мови стимулює всебічний розвиток мовних навичок: читання, усного мовлення, писемного мовлення та аудіювання.

Проаналізовано підручники *Wider World* та *4MINDS* у порівняльному аспекті та продемонстровано різні підходи до використання цих методик: перший зосереджується на вивченні мови через автентичні тексти та культурні контексти, а другий – на експериментальному навчанні через практичні проєкти й наукові дослідження. Підхід CLIL вирізняється організацією матеріалу, де знання з конкретних предметних галузей є основою для мовного розвитку, тоді як STEAM-підхід використовує міждисциплінарну структуру, де проєкти інтегрують кілька предметних областей одночасно.

Таким чином, обидві методики, попри свої відмінності, ефективно розвивають комунікативну компетенцію, критичне мислення та практичні навички, необхідні для успішного функціонування в глобалізованому світі, сприяють підвищенню мотивації учнів та формуванню міждисциплінарного світогляду, що становить основу сучасної освітньої парадигми.

Ключові слова: предметно-мовне інтегрування, CLIL, STEM-освіта, STEAM-освіта, інноваційні методики навчання, викладання англійської мови, міждисциплінарна інтеграція.

Svitlana Sheludchenko,PhD in Philology, Assistant Professor
at the Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University**Maksym Yakymchuk,**Higher Education Student of the Second (Master's) Level,
Lesya Ukrainka Volyn National University

CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING AND STEM/STEAM EDUCATION AS INNOVATIVE ENGLISH TEACHING METHODS

The article is devoted to the study of content and language integrated learning (CLIL) and STEM/STEAM education as innovative English teaching methods. The paper identifies the features, advantages and ways of implementing these approaches in the educational process, as well as conducts a comparative analysis of them. The essence of the CLIL methodology is outlined, which consists in combining language learning with subject content. It is proved that subject and language integration is based on four main components: content, communication, thinking and culture. The importance of this methodology for ensuring the development of cognitive thinking and communicative competence through the use of authentic foreign language materials and information visualisation is determined. When planning a lesson using the methodology of CLIL, it is recommended to choose the learning material in accordance with the expected learning outcomes, clearly state language and subject objectives, use authentic materials and use group work to encourage cooperative learning.

The article compares the features of the CLIL methodology with STEM/STEAM education, a comprehensive system that integrates natural sciences, technology, engineering, (art) and mathematics to develop technical skills, critical thinking and creativity. The focus on hands-on projects and experiential learning is most significant, encouraging independent knowledge seeking and research. An integral part of STEM is the development of communication competence, which opens up opportunities for effective communication in English in various

communication situations. It is proved that the integration of STEAM education elements into the process of learning a foreign language stimulates the comprehensive development of language skills: reading, speaking, writing and listening.

The article analyses the *Wider World* and *4MINDS* textbooks in a comparative perspective and demonstrates different approaches to using these methods: the former focuses on language learning through authentic texts and cultural contexts, and the latter on experiential learning through practical projects and research. The CLIL approach is distinguished by the organisation of the material, where knowledge from specific subject areas is the basis for language development, while the STEAM approach uses an interdisciplinary structure where projects integrate several subject areas at the same time.

Thus, both methods, despite their differences, effectively develop the communication competence, critical thinking and practical skills necessary for successful functioning in the globalised world, help to increase students' motivation and form an interdisciplinary worldview, which is the basis of the modern educational paradigm.

Keywords: Content and language integrated learning, CLIL, STEM education, STEAM education, innovative teaching methods, teaching English, interdisciplinary integration.

Постановка проблеми. У XXI столітті технологічні та глобалізаційні прогреси визначають нові вимоги до освіти. Інтернаціоналізація, різномірна інтеграція, швидкий науковий розвиток зумовлюють потребу у висококваліфікованих спеціалістах, що змушує освітню спільноту адаптовуватися до нових реалій. Одним з рішень є міжпредметна інтеграція: поєднання природничо-технічних дисциплін з іноземною мовою. Власне, йдеться про методику предметно-мовного інтегрування (CLIL – Content and Language Integrated Learning) та STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics). Застосування цих підходів уможливило вивчення предметного змісту, розвиток мовної компетенції, критичного мислення та комунікативних навичок.

Актуальність теми. Популярність предметно-мовного інтегрування та STEM-освіти набирає обертів у сучасному освітньому просторі. Нині чимало підручників з англійської мови містять окремі CLIL- та STEM-розділи із різноманітними завданнями для розвитку лінгвістичної та комунікативної компетентностей. Попри те, що чимало науковців досліджували у своїх працях ці методики, все ж відсутнє ґрунтовне порівняння предметно-мовного інтегрованого навчання та STEM як інноваційних методик іншомовної освіти, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню особливостей, підходів та методів CLIL та STEM присвячували свої наукові розвідки низка вітчизняних та зарубіжних вчених: Н. Євтушенко, К. Байша, Н. Стеценко, Н. Куравська, Н. Руденко, В. Вострикова, Л. Коллінз, Д. Марш, М. Брудер та інші. Наукові праці присвячено особливостям впровадження елементів CLIL-методики та STEM-освіти, їх перевагам та недолікам, а також їх використанню на уроках англійської мови задля розвитку комунікативної компетенції та навичок критичного мислення.

Мета статті – дослідити особливості, переваги та способи впровадження в навчальний процес предметно-мовного інтегрування та STEM/STEAM-освіти як інноваційних методик іншомовної освіти та здійснити їх порівняльний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методика предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) – сучасний і перспективний підхід, який характеризується поєднанням вивчення мови та змісту немовного предмету. CLIL слугує своєрідним містком між комунікативною компетенцією та когнітивною діяльністю, що забезпечує цілісність освітнього процесу. Варто зауважити, що предметно-мовне інтегрування успішно застосовується в цілому світі та відіграє вагомий роль в інтернаціоналізації європейської освіти (Куравська, Білянська: 2023).

CLIL – це органічне поєднання вивчення мови з предметним змістом, тобто це середовище занурення, де студенти взаємодіють з багатими за змістом активними цільовими лексичними одиницями. Суть цієї методики полягає не просто у вивченні мови, а в її використанні як інструменту для опанування інших немовних предметів на всіх етапах навчання (Dalton-Puffer, Nikula, Smith: 2010). Симбіоз мовного навчання з іншими дисциплінами, наприклад, математико-природничими чи суспільно-гуманітарними, створює природне й цілеспрямоване середовище, де мова засвоюється не окремо, а безпосередньо через її застосування в навчальному процесі (Cenoz: 2015).

Цікаво, що в середній освіті CLIL-стратегії можуть бути складнішими, включаючи тематичні проєкти, колективні дискусії та глибшу інтеграцію мовного й предметного компонентів, що готує здобувачів освіти до майбутніх академічних викликів (Куравська, Білянська: 2023).

Навчальні матеріали для предметно-мовного інтегрованого навчання також спрямовані на розвиток когнітивного мислення, оскільки цей метод передбачає значний інтелектуальний виклик. Закономірності формування мисленнєвих процесів враховуються під час створення навчальних ресурсів: відбувається поступовий перехід від нижчого до вищого рівня. Відповідно до таксономії Б. Блума, учням легше виконувати завдання, пов'язані з описом властивостей матеріалу чи явища, оскільки вони належать до нижчого рівня мислення. З іншого боку, узагальнення та оцінювання є більш складними завданнями, оскільки вони відносяться до операцій мислення вищого рівня (Higher Order Thinking Skills). Такі завдання вимагають від здобувачів освіти критично оцінювати факти, аргументувати свою позицію, аналізувати та синтезувати інформацію, робити логічні висновки та коректно представляти результати своїх досліджень (Brewster: 2009).

Маємо підкреслити, що традиційне заняття, організоване за CLIL-методикою, має складатися з таких компонентів, так званих 4 C's:

- зміст (content) – отримання нових знань, розвиток нових та вдосконалення набутих умінь і навичок у межах предметної галузі;
- спілкування (communication) – активне використання іноземної мови для та під час навчання, що стимулює розвиток комунікативної компетенції;
- мислення (cognition) – удосконалення гносеологічних процесів та навичок критичного мислення задля детальнішого осмислення матеріалу немовної дисципліни;
- культура (culture) – формування міжкультурної обізнаності, поваги до власної та інших культур, розширення світогляду (Байша, Стеценко: 2021).

Забезпечення учнів ресурсами та підтримкою для розуміння, створення та обговорення академічного матеріалу мовою, що вивчається, є важливим компонентом CLIL (Escobar Urmeneta: 2011). Слід зазначити, що впровадження CLIL значною мірою залежить від вибору методів навчання. Серед найбільш поширених і ефективних методів ознайомлення з матеріалом

у межах предметно-мовного інтегрування виділяють: візуалізацію інформації, активне дослідження понять, групову роботу над змістом концептів (з можливим використанням рідної мови), а також аналіз основної лексики та основного змісту під час уроку (Євтушенко: 2019).

Про використання візуалізації пишуть у своїй статті і Л. Халявка-Васильєва та О. Жданова-Неділько. Як зазначають науковиці, оскільки CLIL-заняття включає роботу з текстом, для візуалізації прочитаного найкраще підходять ілюстрації. Опрацьовуючи автентичні матеріали, варто робити акцент на структурних маркерах тексту, а саме мовних маркерах, до яких належать заголовки та підзаголовки. Для роботи з лексичним матеріалом, а саме його впорядкування, доцільно використовувати схеми, діаграми чи таблиці, які сприяють здобувачам освіти в систематизації ідей та інформації з тексту (Халявка-Васильєва, Жданова-Неділько: 2022).

При плануванні уроку за методикою предметно-мовного інтегрування слід дотримуватися таких рекомендацій:

- задля забезпечення змістовного та цілеспрямованого вивчення мови, треба обирати навчальний матеріал відповідно до мовних цілей та навчальної програми;
- для розвитку мовних навичок у певному контексті, варто чітко формулювати мовні та предметні цілі;
- задля ознайомлення здобувачів освіти з різними стилями та регістрами мови, слід використовувати автентичні матеріали: статті, відео, інтерактивні ресурси тощо;
- для заохочення кооперативного навчання можна використовувати групові форми роботи: групові проєкти, дискусії, що сприятимуть активному використанню мови;
- задля створення можливостей для здобувачів освіти обговорювати зміст немовного предмета іноземною мовою, варто підготувати глосарії, схеми чи діаграми із новою тематичною лексикою.

Попри це, інколи вчителі можуть зіткнутися з певними викликами, готуючи CLIL-заняття, але існує кілька підходів, які можуть допомогти в подоланні можливих труднощів:

- врахування різного рівня знань з іноземної мови та застосування диференційованих методів викладання;
- логічне членування складного навчального матеріалу на простіші частини;
- органічне впровадження предметно-мовного інтегрування у освітню програму як факультативного курсу, що дасть змогу уникнути часових обмежень (Куравська, Білянська: 2023).

Іншою новітньою методикою іншомовної освітньої галузі є STEM-освіта. STEM (акронім від англійських слів Science, Technology, Engineering, Math – наука, технології, інженерія та математика) – це комплексна система навчання, що спрямована на підготовку здобувачів освіти до подальшої освіти та успішного працевлаштування в майбутньому. Вона передбачає набуття технічно складних навичок шляхом інтегрування математичних та природничих знань та концепцій в освітній процес. Ця методика навчає адаптуватися до змін, мислити критично та проявляти креативність, що є базовими вміннями для життя в сучасному високо розвиненому світі (Вострикова: 2017).

Невід’ємною складовою STEM є розвиток комунікативної компетенції, яка відкриває можливості для ефективного спілкування англійською мовою як у форматі «один на один», так і у форматі «один до багатьох», що є важливим для обміну ідеями, презентації проєктів та співпраці в міжнародному середовищі.

Удосконалення комунікативної компетенції охоплює широкий спектр мовних навичок, зокрема: ведення діалогу, сприйняття, відтворення та створення монологічних і діалогічних висловлювань як в усній, так і в письмовій формі (Гавриленко, Щербина: 2023).

Варто зауважити, що існує ще один підхід – STEAM: поєднання STEM та мистецтва. STEAM – це інноваційна освітня модель, де основний фокус на практичному аспекті навчання, що стимулює самостійний пошук знань та дослідницьку діяльність. Попри те, що концепція STEAM-освіти зародилася в США, її вже чимало років активно вивчають і впроваджують по всьому світу. В епоху Четвертої промислової революції зростає попит на професії, пов’язані з STEAM-напрямами, що підкреслює її важливу роль у підготовці майбутніх фахівців (Bruder, Dunst, Mogro-Wilson: 2011).

Яскравим прикладом імплементації STEAM в освітню систему є Південна Корея. Європейські науковці та педагоги також активно досліджують ефективність цього підходу. Інтеграцію науки, технологій, інженерії, мистецтва та математики (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) у навчальні програми вважають потужним міждисциплінарним інструментом, що відкриває простір для розвитку критичного мислення та навичок роботи в команді (EducationCloset: 2019).

Незважаючи на різноманітність визначень, науковці й освітяни, які займаються дослідженням STEAM, переконані, що основну увагу слід приділяти практичним проєктам, оскільки завдяки їм здобувачі освіти мають змогу аналізувати, оцінювати й ефективно вирішувати наукові та технічні завдання, з якими вони стикаються в реальному житті. Використання таких підходів, як тематичне викладання, робота в клубах, моделювання реальних ситуацій та навчання через ігрові методи, допомагає учням досліджувати, ставити питання та знаходити дієві вирішення проблем.

Розвиток нестандартного мислення, що сприяє новаторським рішенням, є однією з найбільших переваг STEAM-освіти. Командна взаємодія, яка дозволяє кожному здобувачеві освіти ділитися думками, знаннями та досвідом, є важливою частиною цього підходу. Такий підхід до навчання створює сприятливе середовище для творчості та інновацій, створюючи спільноту, яка генерує нові ідеї та ефективні рішення.

Інтеграція елементів STEAM-освіти в процес вивчення іноземної мови за допомогою інтерактивних платформ та електронних засобів стимулює всебічний розвиток мовних навичок. Відтак здобувачі освіти вдосконалюють навички читання, працюючи з англійським інтерфейсом та інструкціями користувача; навички усного мовлення, обговорюючи технічні завдання, презентуючи проєкти та беручи участь у дискусіях; навички писемного мовлення, складаючи покрокові інструкції, технічну документацію, звіти, сценарії та інший контент; навички аудіювання, переглядаючи навчальні відеоматеріали (Руденко, Зайцева: 2022).

Застосування технологій STEAM у навчальному процесі зменшує психічне напруження та розумове навантаження здобувачів освіти. Крім того, завдяки створенню більш ефективного та інтерактивного середовища, спостерігають покращення мотивації учнів до навчання (Costley, Lange: 2017).

Слід зауважити, що чимало сучасних підручників з англійської мови вже містять окремі розділи, присвячені CLIL- та STEM/STEAM-підходам. З метою аналізу реалізації цих методик та їх порівняння нами було обрано підручник *Wider World 2 (A2/A2+)* від видавництва Pearson та *4MINDS (A1)* від Express Publishing.

Перший підручник вміщує чотири CLIL-уроки, де англійську поєднують з такими предметами: літературою, історією, природознавством та географією. До прикладу, здобувачі освіти мають змогу дізнатися про тему тварин в літературі, зокрема на основі твору «Колгосп тварин» Джорджа Орвела. Також є можливість поглибити знання про антибіотики.

Матеріали занять мають чітку структуру: підготовка до читання, власне читання, питання для обговорення та додаткове завдання. Доволі цікавою є секція *Go Online*, що сприяє розвитку креативності та навичок проведення самостійних досліджень. Це можна проілюструвати таким прикладом: здобувачі освіти повинні проаналізувати процес розробки ліків, порівняти ідеї з попередніх вправ та оцінити сучасні проблеми використання антибіотиків. Така когнітивна взаємодія зі складним змістом підштовхує учнів до використання більш складних мовних функцій, таких як порівняння, аналіз та оцінювання. Вагому роль відіграє й секція *Share it*, яка мотивує здобувачів освіти до проєктної роботи.

З лінгвістичної точки зору, вправи систематично розвивають різні компетенції. Навички читання покращуються за допомогою вправ, у яких здобувачам освіти потрібно співвідносити заголовки з абзацами та відповідати на запитання щодо розуміння тексту. Це вимагає від них застосування технік скімінгу та сканування під час опрацювання наукової інформації. Спеціалізована лексика (наприклад, *antibiotics, penicillin, Gram-positive bacteria, infections*) вводиться природно в межах змісту, що дозволяє учням засвоювати предметну термінологію в контексті, а не ізольовано.

Рецептивні навички розвиваються завдяки численним вправам для обговорення в парах та групах. Наприклад, здобувачі освіти мають обговорити, чи антибіотики іноді використовуються без потреби, що буде заохочувати їх формувати та висловлювати свої думки, використовуючи нову лексику. Спільна діяльність вимагає обговорення змісту між учнями та сприяє розвитку їхніх комунікативних стратегій.

Підручник *4MINDS* інтегрує STEAM (науку, технології, інженерію, мистецтво та математику) за допомогою спеціальних вправ, створених з метою розвитку лінгвістичної та комунікативної компетенцій з англійської мови та розвитку навичок у цих міждисциплінарних сферах. Вправи з STEAM представлено у вигляді спеціальних розділів у робочому зошиті та граматичному довіднику. Розділ STEAM побудовано у відповідності до тем блоків підручника. Наприклад, розділ «Сім'я та друзі» містить два STEAM-підрозділи, які представлено як виклики: виклик 1: Сімейні риси та ДНК солодоців (природничі науки та математика) та виклик 2: Робот (Технології та мистецтво). До кожного підрозділу чітко сформульовано очікувані результати навчання та подано перелік матеріалів, необхідних для проведення експериментів.

Розвиток лінгвістичної та комунікативної компетенції можливий завдяки збагаченню словникового запасу новими лексичними одиницями, застосуванню тематичних граматичних конструкцій та завданням, спрямованим на розвиток продуктивних навичок. Наприклад, здобувачі освіти можуть тренувати лексику з теми «Сім'я та родина» та «Опис зовнішності», вживання структури *have/has got* для опису роботи.

STEAM-завдання сприяють розвитку навичок критичного мислення та роботи в команді, адже здобувачі освіти мають можливість досліджувати, спостерігати, аналізувати результати та робити висновки, працювати в команді, брати участь у групових дискусіях. Варто також зауважити, що передбачено місце для експерименту, який можна обговорити англійською мовою. До прикладу, здобувачам освіти пропонують відтворити структуру ДНК, використовуючи солодощі та зубочистки, чи створити робота з екологічних матеріалів.

Розроблені STEAM-розділи підручника *4MINDS* вирізняються неабияким зв'язком з реальним життям (розуміння генетики та спадковості, базова робототехніка), міждисциплінарною інтеграцією (природа та математика в розділі про ДНК та техніка й мистецтво в частині про робототехніку), використанням елементів драми (комунікативні завдання, наприклад *Imagine that you are a robot*).

Підхід CLIL у підручнику *Wider World* демонструє таку організацію матеріалу, де знання з конкретних предметних галузей є основою для мовного розвитку. Зміст завдань побудовано навколо традиційних академічних предметів, а вивчення мови відбувається через взаємодію з автентичними матеріалами. На відміну від цього, STEAM-підхід у *4MINDS* використовує міждисциплінарну структуру, де проєкти та завдання інтегровано у роботу предметних областей одночасно. Зміст немовних предметів слугує передусім контекстом для розвитку навичок та застосування мови.

Типи завдань у *Wider World* тяжіють до традиційних видів діяльності: читання автентичних текстів, заповнення інформаційних довідок, відповіді на аналітичні запитання та участь у тематичних дискусіях. Ці види діяльності розвивають культурні знання та критичне мислення, водночас розвиваючи мовні навички. *4MINDS* робить акцент на експериментальному навчанні через практичні проєкти, наукові дослідження, спільне розв'язання проблем та творчість. Ця діяльність розвиває практичні навички спілкування, технічну лексику та процедурну мову в автентичних контекстах завдань.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Предметно-мове інтегроване навчання (CLIL) та STEM/STEAM-освіта – інноваційні методики, які змінюють іншомовну освіту шляхом поєднання вивчення іноземної мови та інших немовних предметів. Обидва підходи, попри різні акценти – CLIL із структурованими «4 C's» та академічною орієнтацією, STEM/STEAM із міждисциплінарною інтеграцією та проєктним навчанням – ефективно розвивають комунікативну компетенцію, критичне мислення та практичні навички, необхідні для успішного функціонування в глобалізованому світі. Аналіз підручників *Wider World* та *4MINDS* показує два різні підходи до використання цих методик. Перший зосереджується на вивченні мови через автентичні тексти та культурні контексти, а другий – на експериментальному навчанні за допомогою практичних проєктів і наукових досліджень. Обидві методики сприяють підвищенню мотивації учнів, зменшенню психологічного напруження та формуванню міждисциплінарного світогляду, що становлять основу сучасної освітньої парадигми. Впровадження елементів CLIL та STEM/STEAM у навчальний процес потребує ретельного планування та відповідних дидактичних матеріалів, проте результати такої інтеграції значно перевищують традиційні освітні підходи, готуючи учнів до реальних викликів сучасності та майбутньої професійної діяльності.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці та емпіричному дослідженні ефективності інтегрованого застосування обох методик CLIL та STEM/STEAM в українському освітньому середовищі, зокрема на різних освітніх рівнях.

Література:

1. Байша К. М., Стеценко Н. М. Використання предметно-мовного інтегрованого навчання у професійній підготовці менеджера. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32, т. 1. С. 37–41.
2. Вострикова В. В. Особливості використання STEM-технологій на уроках німецької мови. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Вип. 36. С. 50–54.*
3. Гавриленко О. М., Щербина С. В. Формування іншомовної компетенції засобами STEM та STREAM технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 208.
4. Євтушенко Н. Особливості використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) при підготовці студентів-філологів педагогічних вузів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 26, т. 1. С. 77–82.
5. Куравська Н., Білянська І. Підвищення ефективності вивчення іноземної мови за допомогою предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL). *Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Філологія*. 2023. № 10. С. 38–46.
6. Руденко Н., Зайцева С. Впровадження елементів STEAM-освіти на заняттях з іноземної мови в умовах онлайн-навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 57, т. 2.
7. Халіявка-Васильєва Л. І., Жданова-Неділько О. Г. Використання CLIL для вивчення іноземної мови у педагогічному закладі освіти. *Полтава, 2022.*
8. Brewster J. Thinking Skills for CLIL. URL: <https://cutt.ly/h1cIOjm> (дата звернення: 13.03.2025).
9. EducationCloset. What is STEAM? URL: <https://educationcloset.com/steam/what-is-steam/> (дата звернення: 13.03.2025).
10. Barraclough C., Hastings B., Sharman E., Heath J. *Wider World 2 second edition*. Pearson, 2022.
11. Bruder M. B., Dunst C. J., Mogro-Wilson C. Confidence and Competence Appraisals of Early Intervention and Preschool Special Education Practitioners. *International Journal of Early Childhood Special Education*. 2011. No. 3(1). P. 13–37.
12. Cenoz J. Content-based instruction and content and language integrated learning: the same or different? *Language, Culture and Curriculum*. 2015. Vol. 28, No. 1. P. 8–24. <https://doi.org/10.1080/07908318.2014.1000922>
13. Costley J., Lange C. The Mediating Effects of Germane Cognitive Load on the Relationship Between Instructional Design and Students' Future Behavioral Intention. *The Electronic Journal of e-Learning*. 2017. No. 15(2). P. 174–187.
14. Dalton-Puffer C., Nikula T., Smith U. *Language use and language learning in CLIL classrooms*. John Benjamins Publishing Company, 2010.
15. Dooley J. *4MINDS A1*. Express Publishing, 2022.
16. Escobar Urmeneta C. Colaboración interdisciplinar, Partenariado y Centros de Formación Docente: Tres ejes para sustentar la formación del profesorado AICLE. In C. Escobar Urmeneta & L. Nussbaum (coords.), *Aprender en una altra llengua / Learning through another language / Aprender en otra lengua*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2011. P. 203–230.

References:

1. Baisha K. M., Stetsenko N. M. (2021). *Vykorystannia predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia u profesiinii pidhotovtsi menedzheriv* [The use of content and language integrated learning in the professional training of managers]. *Innovatsiina pedahohika* [Innovative Pedagogy], 32(1), 37–41 [in Ukrainian].
2. Vostrykova, V. V. (2017). *Osoblyvosti vykorystannia STEM-tekhnologii na urokakh nimetskoï movy* [Features of using STEM technologies in German language lessons]. *Pedahohichnyi almanakh* [Pedagogical Almanac], 36, 50–54 [in Ukrainian].
3. Havrylenko O. M., Shcherbyna S. V. (2023). *Formuvannia inshomovnoi kompetentsii zasobamy STEM ta STREAM tekhnologii* [Formation of foreign language competence by means of STEM and STREAM technologies]. *Naukovi zapiski. Seriya: Pedahohichni nauky* [Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences], 208 [in Ukrainian].
4. Yevtushenko N. (2019). *Osoblyvosti vykorystannia metodyky predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia (CLIL) pry pidhotovtsi studentiv-filolohiv pedahohichnykh vuziv* [Features of using the method of content and language integrated learning (CLIL) in the preparation of philology students at pedagogical universities]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [Current Issues of Humanities], 26(1), 77–82 [in Ukrainian].
5. Kuravska N., Bilianska I. (2023). *Pidvyshchennia efektyvnosti vyvchennia inozemnoi movy za dopomohoiu predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia (CLIL)* [Increasing the effectiveness of foreign language learning through content and language integrated learning (CLIL)]. *Zhurnal Prykarpatskoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka. Filolohiia* [Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Philology], 10, 38–46 [in Ukrainian].
6. Rudenko N., Zaitseva S. (2022). *Vprovadzhennia elementiv STEAM-osvity na zaniattiakh z inozemnoi movy v umovakh onlain-navchannia* [Implementation of STEAM education elements in foreign language classes in online learning conditions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [Current Issues of Humanities], 57(2) [in Ukrainian].
7. Khaliavka-Vasyliieva L., Zhdanova-Nedilko O. (2022). *Vykorystannia CLIL dlia vyvchennia inozemnoi movy u pedahohichnomu zakladi osvity* [Using CLIL for foreign language learning in pedagogical educational institutions] [in Ukrainian].
8. Brewster J. (2022). *Thinking Skills for CLIL*. Retrieved October 27, 2022, from <https://cutt.ly/h1cIOjm>
9. EducationCloset. (2022, July 12). *What is STEAM?* Retrieved from <https://educationcloset.com/steam/what-is-steam/>
10. Barraclough C., Hastings B., Sharman E., Heath, J. (2022). *Wider World 2 second edition*. Pearson.
11. Bruder, M. B., Dunst, C. J., Mogro-Wilson C. (2011). *Confidence and Competence Appraisals of Early Intervention and Preschool Special Education Practitioners*. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 13–37.
12. Cenoz J. (2015). Content-based instruction and content and language integrated learning: the same or different? *Language, Culture and Curriculum*, 28(1), 8–24. <https://doi.org/10.1080/07908318.2014.1000922>
13. Costley J., Lange C. (2017). *The Mediating Effects of Germane Cognitive Load on the Relationship Between Instructional Design and Students' Future Behavioral Intention*. *The Electronic Journal of e-Learning*, 15(2), 174–187.
14. Dalton-Puffer C., Nikula T., Smith U. (2010). *Language use and language learning in CLIL classrooms*. John Benjamins Publishing Company.
15. Dooley J. (2022). *4MINDS A1*. Express Publishing.
16. Escobar Urmeneta, C. (2011). *Colaboración interdisciplinar, Partenariado y Centros de Formación Docente: Tres ejes para sustentar la formación del profesorado AICLE* [Interdisciplinary collaboration, partnership and teacher training centers: Three axes to support CLIL teacher training]. In C. Escobar Urmeneta & L. Nussbaum (Eds.), *Aprender en una altra llengua / Learning through another language / Aprender en otra lengua* (pp. 203–230). Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Отримано: 26 березня 2025 р.

Прорецензовано: 22 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 28 квітня 2025 р.

email: m.yanisiv@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0596-395X>

email: bdzilka2@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2974-5324>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-134-137](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-134-137)Янісів М. П., Ішук М. М. Автентичний поетичний текст як основа формування компетенції в англійському монологічному мовленні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 134–137.

УДК: 372.881.111.1

Янісів Михайло Петрович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська Політехніка»
Ішук Мирослава Миколаївна,
старший викладач,
Національний університет «Львівська Політехніка»

АВТЕНТИЧНИЙ ПОЕТИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

У розвідці зазначено, що на початку третього тисячоліття, концепція створення єдиного європейського освітнього, наукового та комунікативного простору, що дала початок Болонському процесу, теж визріла на ґрунті фундаментальних культурологічних ідей, що визначили культурний поступ європейської цивілізації в минулому тисячолітті і, своєю чергою, знайшли своє політичне вираження в Загальноєвропейських рекомендаціях Ради Європи з мовної освіти. Була запропонована Концепція іншомовної освіти, методологічною основою якої є пізнання мови через культуру і пізнання культури через мову. Досліджено, що англійськомовний автентичний поетичний текст слугує формуванню компетенції в англійському монологічному мовленні, а також виступає як об'єкт культури. Відзначено, що комунікативний підхід у навчанні іноземних мов збагатився компетентнісним підходом, в якому складовими компонентами комунікативної компетенції визнано мовну/лінгвістичну, мовленнєву/дискурсивну/текстову, когнітивну, загальнокультурну, соціокультурну, лінгвокультурну та прагматичну. Акцентовано увагу на тому, що інформативність та семантичність, а також концептуальність, емоційність, образність, ритмічність, мелодійність та милозвучність зумовлюють невичерпні естетичні, пізнавальні, комунікативні, особистісно-ціннісні, виховні та навчальні можливості автентичного поетичного тексту.

Виділено три плани поетичного дискурсу як сукупності процесу і результату, а саме: лінгвістичний, лінгвокогнітивний і лінгвопрагматичний. Лінгвістичний план поетичного дискурсу представлений мовними засобами, які реалізуються автором вірша у поетичному тексті. Лінгвокогнітивний план представлений мовною свідомістю автора та адресата, які, своєю чергою, впливають, як на створення, так і на сприймання вірша. Лінгвопрагматичний план представлений свідомим і підсвідомим вибором мовних засобів автором, який характеризує саму дію створення віршованого поетичного тексту – дію впливу на адресата як наміру автора. На цій основі запропоновано три рівні віршованого поетичного тексту: семантичний, синтаксичний і прагматичний. Семантичний рівень пов'язаний з інформацією про реальну дійсність а також автора та адресата, що містяться у поетичному творі. Синтаксичний рівень представляє зв'язки між мовними формами. Прагматичний рівень відображає характеристики мовної ситуації: індивідуально-особистісні, соціальні, ситуативні, а також пресупозиції автора та адресата віршованого поетичного тексту.

Доведено ефективність використання автентичного поетичного тексту під час формування компетенції в англійському монологічному мовленні.

Ключові слова: автентичний поетичний текст, дискурс, компетенція, монологічне мовлення, функції поетичного тексту, розуміння.

Mykhailo Yanisiv,
Associate professor,
Lviv Polytechnic National University
Myroslava Ishchuk,
Senior lecturer,
Lviv Polytechnic National University

AUTHENTIC POETIC TEXT AS A BASIS OF COMPETENCE FORMATION IN ENGLISH MONOLOGIC SPEECH

The fact that at the beginning of the third millennium, the concept of creation of a single European educational, scientific and communication environment, which gave the beginning to the Bologna process, also matured on the basis of fundamental cultural ideas, which determined cultural advance of European civilization in the previous millennium and, in its turn, found its political reflection in All-European recommendations of the European Council on language education, was marked in the investigation. A concept of foreign education with methodological basis of language learning through the culture and culture learning through the language was suggested. The fact that English authentic text helps to form English monologic speech formation and also serves as an object of culture was investigated. The statement that communicative approach in learning foreign languages was enriched by competitiveness approach, in which language/linguistic, speech/discussion/text cognitive, all-cultural, sociocultural, lingual-cultural and pragmatic components are constituents, was marked. The concept that informativeness and semantics as well as conceptuality, emotiveness, imagery, rhythm, melodiousness and euphony cause unlimited esthetic, cognitive, communicative, personally valuable and educational possibilities of authentic poetic text, is stressed.

Three aspects of poetic discourse as combination of process and result, that is: linguistic, lingual-cognitive and lingual-pragmatic aspects, were outlined. Linguistic aspect of poetic discourse is presented by linguistic means, which are realized by the author of a poem in a poetic text. Lingual-cognitive aspect is presented by the linguistic consciousness of the author and recipient, which in their turn, influence

both creation and perception of the poem. Lingual-pragmatic aspect is presented by conscious and subconscious choice of language means by the author, which characterizes the very action of poetic text creation – action of influence on recipient as intention of the author. Three levels of poetic text: semantic, syntactic and pragmatic, are suggested on this basis. Semantic level is connected with the information that is presented in the poetic text about reality, as well as about the author and recipient. Syntactic level presents connections between language forms. Pragmatic level reflects characteristics of the language situation: individual-personal, social, situational, as well as presupposition of the author and recipient of the poetic text.

Efficiency of authentic poetic text application while forming competence in English monologic speech is proved.

Keywords: *authentic poetic text, discourse, competence, monologic speech, functions of poetic text, understanding.*

Актуальність та постановка проблеми. Політичні, суспільно-економічні тенденції розвитку сучасного світу в добу технологічної та інформаційної глобалізації, можуть стати, на думку багатьох вчених, початком нового економічного устрою європейської цивілізації. Цей геополітичний процес інтеграції європейських країн в єдину Європу відбувається на основі спільного історичного та культурного розвитку народів.

Концепція створення єдиного європейського освітнього, наукового та комунікативного простору, що дала початок Болонському процесу, теж визріла на ґрунті фундаментальних культурологічних ідей, що визначили культурний поступ європейської цивілізації в минулому тисячолітті і, своєю чергою, знайшли своє політичне вираження в останнє п'ятдесятиліття у Європейській культурній конвенції, Великій Хартії Університетів, Рамковій конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства, Загальноєвропейських рекомендацій Ради Європи з мовної освіти. Ці документи заохочують громадян до вивчення, не тільки історії і культурної спадщини європейських народів, але й зобов'язують уряди сприяти діалогу між культурами для забезпечення мирного розвитку суспільства і якості життя людей, беручи до уваги їхні освітні здобутки.

Домінанта культурних і демократичних цінностей як засадничих для європейської цивілізації зумовлює пріоритет гуманістичного, особистісного і культурологічного підходів у мовній освіті. У цьому зв'язку принцип вивчення європейських мов як засобу пізнання культури європейських народів повинен бути основоположним, а вивчення видатних творів європейської і світової літератури у формі автентичних художніх і поетичних текстів (АХТ і АПТ) як засобу передачі визначних досягнень мови і культури народів, провідним в мовній освіті вищої школи.

Це стосується передусім англійської мови, яка є домінуючою мовою міжнародного спілкування в Європі і у світі. За даними Євростату, 51% європейців визнають, що володіють англійською мовою як засобом спілкування, з них 13 % як рідною, а 90% учнів європейських шкіл вивчають англійську мову як іноземну.

У цьому контексті проблема формування англійськомовної компетенції студентів мовного вузу в монологічному мовленні на основі автентичних поетичних текстів набуває особливої актуальності.

Мета розвідки – проаналізувати формування компетенції в англійському монологічному мовленні як складової іншомовної комунікативної діяльності філолога з точки зору вивчення автентичних поетичних текстів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: визначити предметно-логічний зміст *іншомовного поетичного тексту та виокремити основні його функції, відповідно до таких дистинктивних характеристик, як семантичність та інформативність.*

Основний виклад матеріалу На тлі досить широкого спектру наукових досліджень використання автентичних художніх текстів для навчання читання, філологічного аналізу, інтерпретації та усного мовлення (Важенина В. П., Вейзе А. А., Винниковоцька Т. А., Глазунова Т. В., Гурвіч П. Б., Дулленко О. І., Матвейченко В. В., Михайлюкова Т. Т., Смякова Л. П., Михайлюкова Т. Т., Трубіцина Н. А.) звертає на себе увагу надто мала кількість досліджень автентичного поетичного тексту як засобу навчання іноземних мов у мовному вузі. (Андронік Н., Камаєва Т., Подосиннікова, Цикалов Д. В., Шерстюк).

Цей невеликий доробок наукових досліджень виявляє значні прогалини у вивченні АПТ як засобу формування компетенції в усіх видах мовленнєвої діяльності, зокрема в монологічному мовленні на старшому ступені навчання у мовному вузі. Використання АПТ для вдосконалення вимови в курсі практичної фонетики, по-перше, обмежується нескладними за змістом і мовною формою віршів, доступними для початкового ступеня навчання, а відтак, цілий пласт класичної англійської та американської поезії, як один з найкращих в художньої європейській і світовій літературі, залишається не включеним у навчальний процес з іноземної мови як спеціальності, незважаючи на його образну, смислову і стилістичну цінність, і, по-друге, робота над фонетичним аспектом поетичних текстів не вимагає ні їхнього всестороннього аналізу для їхнього глибокого розуміння, ані усного обговорення їхнього змісту і стилю, проте, як зазначають вчені, які досліджують цю проблему, поетичний текст складає найбільші фонетичні, римо-інтонаційні, лексико-граматичні та стилістичні труднощі для студентів.

Треба також зазначити, що ще основоположники філософії мистецтва та віршованої поезії висловлюють думку про те, що римований і ритмічний ліричний вірш є «вершиною мови і літератури», «душею народу», «першопочатком художньої літератури» (Гумбольдт, Шеллінг), а відомі теоретики-віршознавці (В. Барт, Л. М. Бахтін, Л. Гаспаров, Гінзбург, С. Еткінд, Жирмунський, Ю. Лотман, О. Потебня, Б. Томашевський, Р. Якобсон) відзначають, що віршований поетичний текст завдяки таким його особливостям, як естетичність, емоційність, образність, рефлексивність, володіє невичерпними естетичними, пізнавальними і навчальними можливостями. Отже, художні особливості АПТ виступають важливим мотиваційно-спонукальним чинником для висловлювання особистих почуттів і міркувань, викликаних емоційною, смисловою, образною та естетичною енергетикою автентичного поетичного тексту, що робить його ефективним засобом формування компетенції в іншомовному монологічному мовленні для студентів ВНЗ.

Як квінтесенція внутрішнього переживання, великого почуття, піднесеного стану душі, що відображаються в образах і символах, які за глибиною сягають загальнолюдського смислу, автентичний поетичний текст сам є монологом-міркуванням про певну напружену психологічну ситуацію, душевний конфлікт як духовну проблему, які вирішуються у складній образно-символічній формі, що відзначається високою інформативністю та естетичністю, гармонійністю і впорядкованістю на всіх рівнях своєї структури – фонетичному, римо-інтонаційному лексичному, граматичному, стилістичному, образному, смислового.

Отже, сприймання поетичного тексту, як зазначають вчені, – це процес осягнення читачем світу автора через світ тексту і співвіднесення його із власним світом. Таке розуміння тексту розвивалося ще у працях В. Дільтея і в цьому, як відомо, психопоетика може вважати себе спадкоємницею великого мислителя. Вони підкреслюють, що в художньому тексті представлено ряд особистісних смислів автора, які характеризують його концептуальну систему. Інтерпретація цих смислів на основі власної концептуальної системи дозволяє читачеві зрозуміти основний смисл тексту.

Згідно теорії психопоетики концептуальна система знань автора та відповідні їй (системі) мовні одиниці є засобом інтерпретації смислу тексту, а відтак відображає пізнавальний досвід індивіда. Концепти/смисли формуються в результаті впливу об'єктивної дійсності і рефлексії як процесу мислення, а також самостійного виведення знань на основі досвіду. Вони мають як чуттєві, так і логічні, понятійні, в тому числі й абстрактні форми для визначення суттєвих властивостей об'єкта.

Особистісні авторські смисли або авторська концептуальна система, зафіксована у вербальному коді, як і естетика самого вербального коду осмислюються, відтак і читачем. Мова як знакова система комунікації є кодом концептів / смислів і засобом репрезентації концептуальної системи індивіда / автора і читача. Мовні значення виступають засобом репрезентації особистісних смислів автора та орієнтації читача в концептуальній / смисловій системі автора тексту, що дають можливість відтворити смислову структуру тексту за його мовною структурою.

Вчені визначають також поетичний дискурс як складну систему, що об'єднується навколо віршованого поетичного тексту, який представляє характеристики поетичної мовленнєвої ситуації, інформацію про реальну дійсність, пресупозицію та індивідуальні характеристики автора та адресата, що наповнюють текст прагматичним змістом. Отже, відповідно до теорії мовленнєвих актів вчені розробили модель поетичного дискурсу, що включає в себе: учасників комунікації – автора та адресата, їхні індивідуальні, соціальні та ситуативні характеристики, віршований поетичний текст, обставини його створення і сприймання. Вони виділяють три плани поетичного дискурсу як сукупності процесу і результату, а саме: лінгвістичний, лінгвокогнітивний і лінгвопрагматичний. Лінгвістичний план поетичного дискурсу представлений мовними засобами, які реалізуються автором вірша у поетичному тексті. Лінгвокогнітивний план представлений мовною свідомістю автора та адресата, які, своєю чергою, впливають, як на створення, так і сприймання вірша. Лінгвопрагматичний план представлений свідомим і підсвідомим вибором мовних засобів автором, який характеризує саму дію створення віршованого поетичного тексту – дію впливу на адресата як наміру автора. Таким чином дослідники виділяють три рівні віршованого поетичного тексту: семантичний, синтаксичний і прагматичний. Семантичний рівень пов'язаний з інформацією про реальну дійсність, автора та адресата, що містяться у поетичному творі. Синтаксичний рівень представляє зв'язки між мовними формами. Прагматичний рівень відображає характеристики мовної ситуації: індивідуально-особистісні, соціальні, ситуативні, а також і пресупозиції автора та адресата віршованого поетичного тексту.

Читач як мовна особистість в цій моделі розглядається як активний суб'єкт, що реалізує себе в комунікації з автором, а саме в розумінні поетичного тексту завдяки певним стратегіям як вибору відповідних лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів. У цих стратегіях визначальне значення має компетенція розуміння автентичних поетичних творів та висловлювання результату цього розуміння. Для того, щоб зрозуміти значення останньої ланки як вияву ефективності розуміння, яке проходить у внутрішньому мовленні і прагне до екстеріоризації та об'єктивації, треба брати до уваги процес створення і сприймання художнього тексту як його зображає М. Бахтін: ситуація – текст як відображення ситуації автором – розуміння тексту читачем як відображення відображення. Первинне відображення і вторинне відображення здійснюється двома різними суб'єктами – автором і читачем, що спричиняє неспівпадання у розумінні замислу автора і закладеного ним смислу. Вчений розвинув концепцію розуміння художнього тексту як діалогу читача з автором, який є діалогом двох культур – автора і читача, а його результатом є створення читачем власного тексту як моделі смислу прочитаного. Ю. Лотман розглядає процес розуміння тексту культури і поетичного тексту як смислотворення, суть якого полягає в перекладі тексту з мови однієї семіотичної системи – мови знаків на мову іншої семіотичної системи – мову смислів або метамову.

Саме мовна структура тексту дає можливість відтворити структуру смислотворчої діяльності автора, продуктом, якої є створений ним текст. Осмислення тексту якраз і полягає у наданні читачем смислу кожному слову і реченню за допомогою мислення, а для цього треба оволодіти вміннями співвідносити вербальні знаки або сигніфікати з об'єктами, які вони представляють і заміщають, або денотатами та їх образами або ментальними репрезентаціями. Необхідні також уміння виводити нові знання для встановлення авторського смислу на основі моральних, естетичних, психологічних та соціокультурних понять і знань, за допомогою логічних операцій над експліцитною – змістовно-фактуальною та змістовно-концептуальною, а також імпліцитною – концептуально-смисловою інформацією, а саме: встановлення причинно – наслідкових зв'язків, узагальнень, співставлення, порівняння, протиставлення та оцінки інформації тексту. Досягнення глибини розуміння тексту залежить також і від наявності у читача фонових знань енциклопедичного і досвідного характеру та їх глибини, що називають пресупозицією.

Однак, слід визнати, що найвищим рівнем розуміння є вміння висловити результат розуміння основного змісту, смислу та естетичної форми поетичного тексту за допомогою аргументованого монологічного висловлювання. Саме досягнення такого кінцевого продукту – процесу розуміння автентичного поетичного тексту і буде результатом формування компетенції в англійському монологічному мовленні на основі вибраних автентичних поетичних текстів – шедеврів видатних англійських та американських поетів, які представляють основні ідейно-естетичні напрями в історії англійської та американської поезії.

Треба також звернути увагу на характерні особливості та функції поетичного тексту, врахування яких забезпечить ефективність процесу його розуміння та підготовки монологічного висловлювання.

Лірична поезія для пересічного читача означає задушевність, сердечність, емоційність. Без екзальтації почуття немає лірики. Емоційна домінанта є її характерною ознакою, а емотивна функція визначальною. Але якщо говорити точніше, почуття є лише поетичним обрамленням вірша. Його серцевиною є оспівування людського ідеалу. Шукання істини, досконалості в людині і житті є смисловою домінантою поезії. І в цьому полягає її концептуально – осмислювальна або, за Р. Якобсоном та Ю. Лотманом, металінгвістична функція. Але цей ідеал як абсолютна істина не констатується безпристрасно, як у філософії, а піднесено оспівується за допомогою екзальтації почуттів.

Якщо художня проза переважно розповідає та описує, тобто є наративною та описовою і по суті своїй є фізичною у розумінні відображення реальної дійсності, то поезія є метафізичною, тому що вона в основному оспівує ідеал, абсолют як віртуальну реальність. Але слід підкреслити, що в поезії йдеться про реальність можливу або про можливість ідеальної реальності як умови людського буття. Поезія реалізує те, чого людина не може досягти в реальній дійсності, але без чого вона не може існувати – без ідеального, абсолютного. Тому поезія є розмова зі своєю душею, розмова реального Я з абсолютним Я. Реально майже неможливо знайти людину, здатну спілкуватися з нашим ідеальним Я, тому абсолютне я нашої душі здебільшого буває закритим для інших, воно може відкритися саме в поезії, і вона не обов'язково повинна бути віршована. В цьому суть виражальної або експресивної функції поезії, і саме тому вона є найкращим способом пізнання внутрішнього світу іншої людини і за допомогою впізнання себе в іншій людині – самопізнання.

Відомо також, що в поезії ідеї не констатуються тільки в логічній формі, як у філософії і, отже, лише їх неординарне втілення в образах, символах, алегоріях та нестандартних стилістичних фігурах і тропях робить їх поетичними. В цьому полягає одна з найважливіших складових естетичної функції поезії – образна. Образи, своєю чергою, можуть мати не лише конкретне, наочне, але й абстрактне, духовне значення, і не лише візуальне, але й охоплювати усі види сенсорних відчуттів – тактильні, ароматичні і смакові, як у Пруста. Другою складовою естетичної функції є просодична, що творить ритм і риму, тобто мелодику поеми, і разом ці дві складові творять, за Р. Якобсоном поетичну функцію мови, що виражається у підвищеній увазі мови до своєї форми – звукової.

Поезія має велику і благородну мету – вдосконалення, перетворення, трансформація реальності, тому вона є трансценденцією від дійсного до ідеального, але це ідеальне потрібне не в неземному, а в дійсному житті, і в цьому полягає особливість духовного прагматизму поетичного послання. Щоб виконати прагматичну функцію впливу на адресата і читача, поет, крім багатства образної системи, використовує всю силу своїх емоцій, доводячи їх до екстази. Але, як каже Поль Валері, “ поет не повинен виконувати функцію чутливої поетичної душі, його функцією є створення такої душі в інших”, і це умова трансформації недосконалості реального в його поступове вдосконалення через омріяний ідеал.

Будучи на відміну від широко вживаної прози, поезія є знаком унікальності і розкоші. Завдяки своїй образності, духовності, алегоричності, а також ритмічності та мелодійності поезія виконує культову функцію. Можливість висловити ідеальні духовні істини за допомогою алегоричних образів з високим ступенем емоційної екстази в ритмічній і мелодійній звуковій формі поезію використовували ще й у священних книгах і службах, які з самого початку, вимагали граматичного та смислового тлумачення. Отже, сьогодні поезія творить культ Любові, Краси, Справедливості, Істини і Добра за допомогою образів і символів, ритму і риму.

Окрім усього поезія має і творчу силу спонукати обдаровану особистість до поетичної діяльності, а це вимагає великої духовної праці для осмислення дійсності та етико-психологічних та естетичних проблем – збирання енциклопедичних знань культури, інновацій і вдосконалення поетичної форми творів.

Отже, перефразовуючи поета, можна сказати, що поезія охоплює всю людину у всіх складових її людяності – ідеї для розуму, почуття для душі, образи для уяви, проблеми для рефлексії, мелодія для слуху, ритм для руху, рима і метр для винахідливості, стиль для красномовства. Завдяки цьому поезія є такою концентрацією смислу, емоцій і стилю, яку О. Потебня назвав “щільністю віршованого рядка”. Все це робить поетичне мистецтво кожної інкультури неозціненним засобом формування іншомовної мовленнєвої компетенції і, зокрема, монологічного мовлення на основі автентичних поетичних творів.

Висновки та перспективи подальших розвідок Вищесказане дає підставу говорити про необхідність подальшого дослідження автентичних поетичних текстів, що, своєю чергою, дозволить доповнити ситуативно-комунікативну парадигму навчання іноземної мови культурологічно-комунікативною парадигмою навчання, не лише на старшому ступені навчання у ВНЗ, але й у всій системі іншомовної освіти.

Література:

1. Андронік Н. П. Навчання майбутніх учителів англійської мови на основі автентичних поетичних творів: Дис. ... канд. пед. наук: 13. 00. 02 / Андронік Н. П. – К., 2009. – 365 с.
2. Арістотель. 2007. Поетика. Античні поетики / упоряд. М. Борецький В. Зварич К.: Грамота., С.27 – 65.
3. Валері Поль. https://uk.wikiquote.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%80%D1%96
4. Гадамер Г.- Г. Герменевтика і поетика. Вибрані твори / пер. з нім. К. : Юніверс. – 288 с.
5. Гайдеггер Г. Гейдерлін і сутність поезії. / Антологія світової літературно- критичної думки. Львів: Літопис. 1996. С. 198–207.
6. Гайдеггер Г. Навіщо поети. / Антологія світової літературно- критичної думки. Львів: Літопис. 1996. С. 180–197.
7. Марчук М. Вільгельм Дільтей і філософія «духовно-наукового» знання. / Заг.ред.М.Марчука, Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2011. – 232 с.
8. Потебня О.О. Естетика і поетика слова: зб. / упоряд. всуп. ст., приміт. І.В. Іваньо, А. І. Колодної. К.: Мистецтво. 1985. – 302 с.
9. Подосинникова Г. І., Шерстюк В.В. Робота з англійським поетичним текстом у 9 класі школи з поглибленим вивченням іноземної мови // Іноземні мови. – 2005. – № 4. – С. 27–36.

References:

1. Andronik N. P. Navchannia maibutnix uchyteliv anhlomovnoi dyskusii na osnovi avtentychnykh poetychnykh tvoriv: Dys. ... kand. pед. nauk: 13. 00. 02 / Andronik N. P. – K., 2009. – 365 s.
2. Aristotel. 2007. Poetyka. Antychni poetyky / uporiad. M. Boretskyi V. Zvarych K.: Hramota., S.27 – 65.
3. Valeri Pol. https://uk.wikiquote.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%80%D1%96
4. Hadamer H.- H Hermenevtyka i poetyka. Vybrani tvory / per. z nim. K. : Yunivers. – 288 s.
5. Haidehher H. Heiderlin i sutnist poezii. / Antolohiia svitovoi literaturno- krytychnoi dumky. Lviv: Litopys. 1996. S. 198–207.
6. Haidehher H. Navishcho poety. / Antolohiia svitovoi literaturno- krytychnoi dumky. Lviv: Litopys. 1996. S. 180 – 197.
7. Marchuk M. Vilhelm Diltei i filosofiiia «dukhovno-naukovoho» znannia. / Zah.red.M.Marchuka, Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t. 2011. – 232 s.
8. Potebnya O.O Estetyka i poetyka slova: zb. / uporiad. vsup. st., prymit. I.V. Ivano, A. I. Kolodnoi. K.: Mystetstvo. 1985. – 302 s.
9. Podosynnykova H. I., Sherstiuk V.V. Robota z anhlomovnym poetychnym tekstem u 9 klasi shkoly z pohlyblyenym vyvchenniam inozemnoi movy // Inozemni movy. – 2005. – № 4. – S. 27–36.

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Отримано: 31 березня 2025 р.

Прорецензовано: 26 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 2 травня 2025 р.

email: gantoniuk@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9594-6661>

email: lilia.chernysh@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2277-1311>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-138-144](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-138-144)

Antoniuk H. D., Chernysh L. Z. Der einsatz der E-Wörterbücher beim studium Deutsch als Fremdsprache. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 138–144.

УДК: 37.026+811.112.2'243

Halyna Antoniuk,

*PhD, Außerordentliche Professorin der Abteilung für Angewandte Linguistik der
Polytechnischen Nationalen Universität Lviv*

Lilia Chernysh,

*PhD, Außerordentliche Professorin der Abteilung für Angewandte Linguistik der
Polytechnischen Nationalen Universität Lviv*

DER EINSATZ DER E-WÖRTERBÜCHER BEIM STUDIUM DEUTSCH ALS FREMDSPRACHE

In dem vorliegenden Artikel werden die methodischen Grundsätze der E- Wörterbücher als einer der Formen der informations- und kommunikationstechnologischen Modellen bei dem Studium von Deutsch als Fremdsprache analysiert. Der Gegenstand der Analyse sind Online-Wörterbücher wie ABBYY Lingvo, Multitran, Babylon NG, Duden online und Langenscheidt online. Diese elektronischen Ressourcen werden erfolgreich am Lehrstuhl für angewandte Linguistik der Nationalen Polytechnischen Universität Lviv beim Studium von Deutsch als zweiter Fremdsprache sowie bei den Übersetzungsdisziplinen für Bachelorstudierende im Bereich 035 "Philologie" im Rahmen des Wissensbereichs 03 "Humanitäre Wissenschaften" in Präsenz-, online- und gemischten Lernformen eingesetzt. Es wird darauf hingewiesen, dass elektronische Lernmittel, insbesondere lexikografische Quellen in der Zeit der Digitalisierung einen bedeutenden Platz im Bildungsprozess einnehmen und zu einem integralen Bestandteil des Unterrichts werden, was durch den erfolgreichen Wettbewerb elektronischer Quellen mit ihren gedruckten Varianten erklärt wird. Elektronische Wörterbücher ermöglichen es, Umfang und Zusammensetzung von Artikeln zu optimieren, verschiedene Formen der Informationsdarstellung (Text, Ton, Grafik, Animation) zu kombinieren, den Inhalt von Datenbanken zu ergänzen und zu korrigieren sowie Informationen mithilfe der Hypertext-Technologien rational zu strukturieren. Die Forschung basiert auf wissenschaftlichen und methodischen Grundsätzen bezüglich Verwendung elektronischer Wörterbücher beim Erlernen von Fremdsprachen, die in den Werken der in- und ausländischen Autoren entwickelt wurden. Durch Anwendung von theoretischen und empirischen Methoden wird die Effektivität des Einsatzes elektronischer lexikografischer Quellen im Deutschstudium nachgewiesen, was anhand der visualisierten Mittel illustriert wird.

Es wird der Schluss gezogen, dass der methodisch richtige Einsatz elektronischer Wörterbücher beim Studium Deutsch als Fremdsprache zur Bildung von vier Sprechaktivitätsarten (Sprechen, Lesen, Schreiben, Hören) und Übersetzungsfähigkeiten sowie zur allgemeinen Sprachkompetenz und Innovationskultur der Studierenden und Lehrer beiträgt.

Schlüsselwörter: Computertechnologien und Lehrmittel, elektronische Wörterbücher, Fremdsprache, methodische und didaktische Grundlagen, Sprachaktivität, Sprachkompetenz, Effizienz, Innovationskultur.

Антонюк Галина Дмитрівна,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики НУ «Львівська політехніка»,
Національний університет «Львівська політехніка»*

Черниш Лілія Зенонівна,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики НУ «Львівська політехніка»,
Національний університет «Львівська політехніка»*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЛОВНИКІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

З точки зору дидактики у статті проаналізовано методичні засади використання електронних словників у вивченні німецької мови як другої іноземної. Об'єктом аналізу стали онлайн словники: ABBYY Lingvo, Мультиран, Babylon NG, Duden online, Langenscheidt online. Ці електронні засоби ефективно використовуються на кафедрі прикладної лінгвістики НУЛП в процесі викладання німецької мови як другої іноземної та циклу перекладацьких дисциплін для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти напрям 035 «Філологія» (дисципліни: «Сучасна німецька мова», «Практика мовлення», «Практика перекладу», «Перекладацький практикум»), галузі знань 03 «Гуманітарні науки» в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання. Зазначено, що в епоху цифровізації електронні засоби навчання, зокрема лексикографічні джерела, посідають значне

місце у навчальному процесі, стають його невід'ємною частиною, що пояснюємо успішною конкуренцією електронних джерел зі своїми паперовими аналогами. Електронні словники уможливають оптимізувати обсяг і склад статей, комбінувати різні форми представлення інформації (текстові, звукові, графічні, анімаційні), доповнювати і коригувати контент баз даних, раціонально структурувати інформацію за допомогою гіпертекстових технологій.

Дослідження ґрунтуються на наукових методах щодо використання електронних словників в процесі вивчення іноземних мов. Ці методи детально проаналізовані у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Зроблено висновок, що дидактично-правильне використання електронних словників в процесі вивчення іноземних мов слугує формуванню чотирьох видів мовленнєвої діяльності та навиків перекладу, сприяє формуванню загальномовної компетенції та інноваційної культури учня/студента та вчителя/викладача.

Ключові слова: комп'ютерні технології і засоби навчання, електронні словники, іноземна мова, дидактичні засади, мовленнєва діяльність, мовленнєва компетенція, ефективність, інноваційна культура.

Halyna Antoniuk,

PhD, Associate Professor of the Department of Applied Linguistics,
Lviv National Polytechnic University

Lilia Chernysh,

PhD, Associate Professor of the Department of Applied Linguistics,
Lviv National Polytechnic University

THE USE OF E-DICTIONARIES IN THE STUDY OF GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE

This article analyzes the methodological principles of e-dictionaries as one of the forms of information and communication technology tools in the study of German as a foreign language. Attention is focused on online dictionaries ABBYY Lingvo, Multitran, Babylon NG, Duden online, Langenscheidt online. These lexicographic sources are effectively used at the Department of Applied Linguistics of the Lviv Polytechnic National University in the process of teaching German as a second foreign language for the training of specialists of the first (bachelor's) level of higher education in the direction 035 "Philology" (disciplines: "Modern German", "Translation Practice", "Translation Practicum"), field of knowledge 03 "Humanities" in offline and online (distance and blended) learning. It is emphasized that in the era of informatization and digitalization, electronic learning tools, in particular electronic dictionaries, play an important role in the educational process and become its integral part, which is explained by the successful competition of electronic tools with printed versions. Electronic dictionaries make it possible to optimize the volume and composition of articles, combine forms of information presentation (text, sound, graphic, animation), supplement and correct the content of databases, and rationally structure information using hypertext technologies. The work uses the work of domestic and foreign scientists who, from a theoretical and methodological point of view, substantiate the feasibility of introducing electronic tools, in particular dictionaries, into the educational process. It is concluded that the methodically correct use of electronic dictionaries in the process of learning foreign languages (German) contributes to the formation of four types of speech activity (speaking, reading, writing, listening) and translation skills, as well as general language competence and innovative culture of the student and teacher.

Keywords: computer technologies and learning Tools, electronic dictionaries, foreign language, methodological and didactic principles, speech activity, speech competence, efficiency, innovative culture.

Problemstellung: Unter modernen Bedingungen der Informatisierung der Gesellschaft werden Wertorientierungen in der Bildung neu gedacht, was den Bedarf an der Ausbildung hochqualifizierter Fachkräfte verschiedener Fachrichtungen weitgehend aktualisiert. Diese neuen Fachkräfte sollten in der Lage sein ihre beruflichen Tätigkeiten in Mutter- und Fremdsprachen im innovativen technologischen Bereich auszuüben. Dies führt zur Suche nach neuen Bildungsparadigmen und Konzepten sowie Lernformen, -methoden und -mitteln, die eine positive Auswirkung auf die Bildungsqualität haben könnten. In diesem Zusammenhang nimmt die didaktische Rolle technischer Mittel, insbesondere digitaler Modellen, die breite Anwendung im Bildungsprozess verschiedener Fachrichtungen finden, zu.

Einen besonderen Platz unter den modernen Lerntechnologien nehmen elektronische lexikografische Quellen ein, die aufgrund der Möglichkeit der Optimierung von Parametern erfolgreich mit ihren gedruckten Varianten konkurrieren: Erweiterung des Umfangs und der Zusammensetzung von Wörterbuchartikeln, Kombination verschiedener Formen der Informationspräsentation (Text, Ton, Grafiken, Animation), ständige Ergänzung und Korrektur von Inhaltsdatenbanken, rationelle Strukturierung von Informationen mithilfe von Hypertext-Technologien. Die Einführung elektronischer Wörterbücher in den Lernprozess ist heute eine Anforderung, die zur Bildung einer qualitativ hochwertigen digitalen Bildung beitragen wird.

In diesem Artikel wird versucht, die methodischen Grundsätze elektronischer Wörterbücher als einer Art Informations- und Kommunikationstechnologien im Studium von Deutsch als zweiter Fremdsprache an der Abteilung für Angewandte Linguistik der Nationalen Lwiver Polytechnischen Universität im Zeitraum 2022–2024 zu analysieren. Der Gegenstand der didaktischen Analyse sind Online-Wörterbücher: ABBYY Lingvo (<http://radugaslov.ru/abbyy.htm>), Babylon NG: mehrsprachiges Online-Übersetzungswörterbuch (<http://surl.li/emavk>), Duden online (Wörterbuch der deutschen Sprache: <https://www.duden.de/woerterbuch>), Langenscheidt online (<https://de.langenscheidt.com/>). Diese elektronischen Ressourcen werden erfolgreich am Lehrstuhl für angewandte Linguistik der Nationalen Universität "Lviv Polytechnik" im Unterricht von Deutsch als Fremdsprache sowie in Übersetzungsdisziplinen für Bachelorstudierende im Bereich 035 "Philologie" (insbesondere "Moderne deutsche Sprache", "Sprachpraxis", "Übersetzungspraxis") im Rahmen des Wissensbereichs 03 "Geisteswissenschaften" in Präsenz-, Fern- und gemischten Lernformen eingesetzt.

Analyse aktueller Forschungsergebnisse und Veröffentlichungen. Theoretische und praktische Aspekte des Einsatzes von Informations- und Kommunikationstechnologien (IKT), insbesondere von elektronischen lexikografischen Quellen, werden in den Werken von V. Bykov, M. Leschtschenko (Bykov, M. Leschtschenko, 2021), I. Ivanyuk, O. Ovtscharuk (Ivanyuk, Ovcharuk, 2021), Kalymon Yu. (Калимон, 2019), N. Mayer, O. Ustymenko (Mayer, Ustymenko, 2018) u. a. entwickelt. Die didaktischen Prinzipien des Einsatzes der IKT im Fremdsprachenunterricht werden in den Studien von O. Vakalyuk, O. Osova, O. Chernysh (Vakaliuk, Osova, O. Chernysh, 2021), O. Chomyschak (Chomyshak, 2022), O. Mezhev, R. Kostusiak (Mezhov, Kostusiak, 2021) erforscht. Mit den Fragen der Optimierung des Fremdsprachenstudiums mithilfe moderner Technologien (incl. E-Wörterbücher) befassen

(befassen) sich die Forscher: Ivanova O. S., Zaiets P. M., Kononova D. V. (Іванова, Заєць та ін., 2019), Horbatjuk, N. Kravchenko, G. Alekseeva, T. Rozumna (Горбатюк, Кравченко та ін., 2019), V. Kyrykyltsia, E. Spitsyn (Kyrykyltsia, Spitsyn, 2021) u. a.

Trotz der großen Aufmerksamkeit der Wissenschaftler auf die Fragen des Einsatzes der E-Wörterbücher im Fremdsprachenunterricht, zeigen sich die oben genannten wissenschaftlichen Quellen für die Klärung der Formierung von vier Arten der fremdsprachigen Sprachaktivitäten: Sprechen, Lesen, Schreiben, Hören als ungenügend.

Das Ziel der vorgeschlagenen Forschung ist die methodisch-didaktischen Grundlagen der E-Wörterbücher für die Entwicklung der Fremdsprachkompetenzen von Studierenden der Bildungsrichtung 035 „Filologie“ am Lehrstuhl für angewandte Linguistik der Nationalen Polytechnischen Universität Lviv zu bestimmen; die Rolle elektronischer lexikografischer Quellen für die Bildung der allgemeinen Innovationskultur der Studierenden/Lehrer hervorzuheben; die Effizienz der E-Wörterbücher im Unterricht zu analysieren.

Ergebnisse der Untersuchung. Um die Fremdsprachenkenntnisse der Studierenden auf dem Niveau B2 zu erreichen, werden die Errungenschaften der Linguistik, Pädagogik, Fremdsprachendidaktik sowie Erfahrungen im Bereich der Informations- und Kommunikationstechnologien angewendet. In letzter Zeit (2022-2024) wurde der Bildungsprozess an der Nationalen Polytechnischen Universität Lviv (NULP) in Form von Fern- und Hybridunterricht durchgeführt, unter Verwendung von E-Learning Plattformen und zahlreichen digitalen Modellen, die zu einem integralen Bestandteil des modernen Unterrichts geworden sind. In diesem Kontext ist es wichtig, die didaktische Funktion der E-Wörterbücher, die aktiv im Fremdsprachenunterricht eingesetzt werden und als Lehrmittel zur Entwicklung lexikalischer, grammatikalischer und soziokultureller Kompetenzen dienen, zu bestimmen. E-Wörterbücher bieten erhebliche Vorteile gegenüber traditionellen gedruckten Varianten, insbesondere in Bezug auf Multifunktionalität (Vielfalt zusätzlicher Funktionen), Verwendung von Multimedia-Ressourcen (z. B. Einführung von illustriertem Material mit Fotos, Animationen, Videoclips), Aktualität und Dynamik (Möglichkeit der kontinuierlichen Aktualisierung von Informationen sowie Entfernung veralteter Daten), umfangreiche Wörterbuchbasis, Variabilität in der Anwendung (Nutzung der Offline- und Online-Version), Universalität (Möglichkeit, gleichzeitig mit mehreren Sprachen zu arbeiten), bequeme Suche (Volltextsuche, gleichzeitige Suche in mehreren Wörterbüchern, hohe Suchgeschwindigkeit) (Spitsyn, Kyrykyltsia, 2021: 273-274). Unsere Erfahrung im Studium von Deutsch als zweiter Fremdsprache am Lehrstuhl für Angewandte Linguistik belegt eindeutig den Vorteil elektronischer Wörterbücher gegenüber gedruckten Ausgaben. Dies wird durch die Ergebnisse von Umfragen belegt, die während des Studienjahres 2021/2022 unter 180 Studierenden des ersten und zweiten Studienjahres und im Studienjahr 2023/2024 unter 182 Studierenden desselben Studienjahres im Studiengang "Filologie" an der Nationalen Polytechnischen Universität Lviv (NULP) durchgeführt wurden (Tab. 1):

Tab. 1.

Die Häufigkeit der Nutzung elektronischer Wörterbücher beim Studium von Deutsch als zweiter Fremdsprache am Lehrstuhl für Angewandte Linguistik der Nationalen Polytechnischen Universität Lviv (%)

	2021/2022 Studienjahr		2023/2024 Studienjahr	
	Studenten	Hochschullehrer	Studenten	Hochschullehrer
regulär	10,2	9,1	50,4	48,3
regelmäßig	16,4	27,3		30,4
Selten	24,3	45,4	10,3	13,6
Nie	48,9	18,2	9,5	7,7

Anhang der in der Tabelle angegebenen Daten kann festgestellt werden, dass die Häufigkeit der Verwendung elektronischer Wörterbücher in den letzten vier Jahren um das Fünffache gestiegen ist. Es ist zu beachten, dass der Prozentsatz der Lehrer, die elektronischen Wörterbücher regelmäßig verwendet haben und weiterhin im Lehrprozess einsetzen, ist fast genauso hoch, wie bei den Studierenden: im Studienjahr 2021/2022 (9,1% und 10,2% entsprechend) und im Studienjahr 2023/2024 (48,3% und 50,4% entsprechend). Die Gesamtergebnisse der Umfrage zeigen, dass sowohl Lehrer als auch Studierende E-Wörterbücher als effektives modernes Lehrmittel betrachten und diese aktiv im Prozess des Sprach- und Fachübersetzungsunterrichts einsetzen. Die Zunahme des Prozentsatzes lässt sich teilweise durch den vorherrschenden Online-Unterricht erklären, der die Verwendung von E-Learning-Plattformen und Lehrmitteln, einschließlich Wörterbüchern erforderte, sowie durch die Überzeugung der Studierenden von der Notwendigkeit digitale Tools beim Fremdsprachenstudium zu verwenden. Unser pädagogischer Unterrichtsprozess zeigt, dass die am häufigsten verwendeten elektronischen Wörterbücher für das Deutschstudium ABBYY Lingvo, Babylon NG, Duden online, Langenscheidt online sind. Diese Wörterbücher sind im Internet frei zugänglich, einige (z. B. das ABBYY Lingvo-Wörterbuch, Langenscheidt) können auf einem PC, Laptop oder Smartphone installiert werden. ABBYY Lingvo ermöglicht folgendes: 1) die Bedeutung von Wörtern schnell zu finden; 2) eine Volltextsuche in mehreren Wörterbüchern durchzuführen; 3) die Verwendbarkeit von Wörtern zu bestimmen; 4) leicht Synonyme und Antonyme für gegebene Wörter zu finden; 5) Hinweise zur richtigen Schreibweise von Wörtern zu erhalten; 6) die Transkription von Wörtern zu überprüfen; 7) Wörter von Muttersprachlern aussprechen zu lassen; 8) die grammatikalischen Formen von Wörtern zu finden; 9) Sprichwörter mit einem bestimmten Wort zu finden; 10) eigene Glossare zu erstellen. Lingvo gilt heute als eines der besten stationären elektronischen Wörterbücher, weil Informationen nicht nur der Hersteller, sondern auch die Benutzer hinzufügen und aktualisieren können. Wenn es keinen spezialisierten Branchenwörterbuch in Lingvo gibt, können Sie die erforderlichen Glossare von der Website der Association of Lexicographers Lingvo herunterladen: <http://www.lingvoda.ru/dictionaries/index.asp>. Neben Lingvo verwenden die Studierenden für Übersetzungspraxis auch Wörterbücher des Verlags Langenscheidt (<https://de.langenscheidt.com/>). Auf der Informationsseite von Langenscheidt kann man lesen, dass die Online Wörterbücher von Langenscheidt die gleichen Inhalte in gleicher Qualität wie die gedruckten Wörterbücher haben. In der digitalen Version gibt es noch zusätzliche Optionen wie: Vertonte Stichwörter zum Anhören; mehr Beispielsätze als in der gedruckten Version; Links zu Synonymen und ähnlichen Wörtern (www.langenscheidt.com). Bei der Studie von Fächern "Modernes Deutsch", "Sprachpraxis Deutsch", "Übersetzungspraktikum (Deutsch)", " empfehlen wir den Studierenden die Verwendung des Online-Wörterbuchs Duden (<https://www.duden.de/woerterbuch>). Es gibt Versionen für den Computer sowie für das Smartphone.

Der Duden ist ein orthographisches Wörterbuch der deutschen Sprache, das erstmals am 7. Juli 1880 vom Lexikographen Konrad Duden veröffentlicht wurde. Es wird vom Bibliographischen Institut in Mannheim in gedruckter und elektronischer Form herausgegeben. Die neueste Ausgabe des Dudens ist die 27. Ausgabe aus dem Jahr 2017 (Stand: 2020). Am 2. Mai 2011 wurde der kostenpflichtige Duden Online-Dienst kostenlos. Neben der Rechtschreibung haben die Benutzer die Möglichkeit, Informationen zur Rechtschreibung und Bedeutung eines Wortes, zur Wortbildung, Morphologie, zu Synonymen, Antonymen usw. zu erhalten. Nach Ansicht des Verlags sollte der Duden das erste und führende Online-Angebot zur deutschen Sprache sein. Im Jahr 2019 enthielt das Online-Wörterbuch "Duden" 236.000 Einträge. Informationen zum Wörterbuch und seinen möglichen Versionen kann man hier finden: <https://cutt.ly/A2CSbNL>

Im Wörterbuch gibt es mehrere Such- und Hinweisfunktionen für das gesuchte Wort: die automatische Vervollständigung der Suche (hilft beim schnellen Auffinden von Wörtern, indem verschiedene Optionen während der Texteingabe vorgeschlagen werden); die Suche nach Schlüsselwörtern (hilft beim schnellen Auffinden von benötigten Wörtern und Wendungen); der automatische "Fuzzy-Filter" (zur Korrektur der Wortschreibung) und "Wildcard" (zur Ersetzung von Buchstaben oder Teilen eines Wortes). Die verständliche und funktionale Benutzeroberfläche ermöglicht es, schnell den benötigten Wörterbuchartikel zu finden. Beim Eingeben eines Wortes erscheinen Optionen: Rechtschreibung, Bedeutung, Synonyme, Grammatik, mögliche Fragen: Wussten Sie schon?; Beispiele für typische Verbindungen; Wortart, Häufigkeit der Verwendung, Aussprache, Betonung, Beispiele für typische Verbindungen mit diesem Wort. Zum Beispiel, wenn wir im Suchfeld das Wort "der Unterricht" eingeben, sehen wir detaillierte Eigenschaften dieses Substantivs: Artikel, Wortart, Geschlecht, Häufigkeit der Verwendung sowie Beispiele für den Gebrauch auf der Ebene von Wortverbindungen oder Sätzen (<https://www.duden.de/woerterbuch>).

Um die Häufigkeit der Verwendung von elektronischen Wörterbüchern (Duden, Leidscheidt) in verschiedenen Arten sprachlicher Tätigkeiten zu überprüfen, führten wir eine schriftliche Umfrage unter 182 Studenten des ersten und zweiten Studienjahres durch, die im Studiengang 035 "Philologie" am Lehrstuhl für angewandte Linguistik der Nationalen Polytechnischen Universität Lviv im Studienjahr 2021/2022 eingeschrieben waren. Den Studierenden wurde empfohlen, auf einer Skala von 1 bis 5 anzugeben, in welchen Arten von Tätigkeiten sie das elektronische Wörterbuch am häufigsten verwenden: 5 – "sehr oft", 1 – "sehr selten". Die Analyse der erhaltenen Ergebnisse (Abb. 2) zeigt, dass praktisch alle Befragten das elektronische Wörterbuch im täglichen Lernpraxis am häufigsten für das Lesen (94,5%), das Bearbeiten von Übungen zur Entwicklung schriftlicher Fähigkeiten (95,6%) und das Übersetzen von Texten (91,2%) verwenden. Die meisten Studierenden verwenden das elektronische Wörterbuch auch beim Durchführen von Übungen zur Entwicklung mündlicher Fähigkeiten (83,3%) sowie beim Hören oder Ansehen von Videos (79,2%). Allerdings gaben eine beträchtliche Anzahl von Befragten an, dass sie "selten" oder "sehr selten" elektronische Wörterbücher beim Durchführen von Übungen zur Entwicklung mündlicher Fähigkeiten (16,7%) und beim Hören oder Ansehen von Videos (20,8%) verwenden. Nur ein kleiner Prozentsatz der Befragten gab "selten" oder "sehr selten" bezüglich der Verwendung von elektronischen Wörterbüchern in den folgenden Arten sprachlicher Tätigkeiten an: Lesen (5,5%), Bearbeiten von Übungen zur Entwicklung schriftlicher Fähigkeiten (4,4%) und Übersetzen von Texten (8,8%) (Abb. 1).

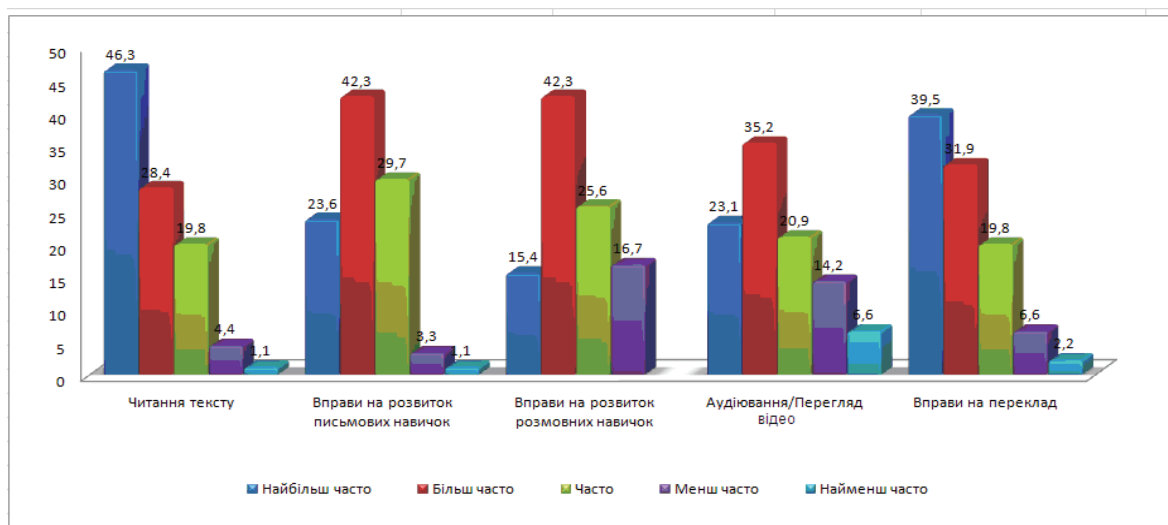

Abb. 2. Häufigkeit der Verwendung elektronischer Wörterbücher von Studierenden des Fachbereichs Angewandte Linguistik in verschiedenen Arten sprachlicher Aktivitäten und bei Übersetzungen (%).

Die Analyse der Ergebnisse der Umfrage belegt überzeugend, dass elektronische Wörterbücher zunehmend in der Praxis des Unterrichts von Fremdsprachen eingesetzt werden, und ihre systematische Verwendung bildet die Grundlage für die qualitative fachliche Ausbildung von Studierenden in sprachbezogenen Fachrichtungen. Jetzt betrachten wir die didaktischen Möglichkeiten elektronischer Wörterbücher für die Entwicklung jeder der vier Arten sprachlicher Aktivitäten (Sprechen, Hören, Lesen, Schreiben) und Übersetzung. Es ist zu beachten, dass die Arten sprachlicher Aktivitäten nicht isoliert voneinander existieren; sie sind eng miteinander verbunden. Der Mechanismus der Entwicklung einer der Arten sprachlicher Aktivitäten ist mit dem gesamten System der Arbeit in einer bestimmten Phase untergeordnet. In der Anfangsphase des Lernens handelt es sich um das Sprechen, in der mittleren Phase um das Hören, in der fortgeschrittenen Phase um das Lesen und in der abschließenden Phase um das Schreiben (Spitsyn, Kyrykulytsia, 2021: 278).

Der erste Typ sprachlicher Aktivität – **das Sprechen** – erfordert die korrekte Aussprache, Intonation und Sprechtempo. Sprechen ist eng mit der phonetischen Kompetenz verbunden, die als ein komplexer Prozess betrachtet wird und ein hohes Maß an Beherrschung

der phonetischen Normen der Fremdsprache auf intuitiver (unbewusster) Ebene erfordert, um den zwischenmenschlichen Einfluss zu minimieren, das heißt, die unerwünschte Wirkung der Muttersprache oder der ersten Fremdsprache. Untersuchungen im Bereich der Rhetorik und Sprachkultur belegen, dass der Einflussphänomen auf den phonetischen Aspekt der erlernten Fremdsprache nicht nur auf der Ebene von Lauten, sondern auch auf der Ebene von Silben, Betonung, Rhythmus und Intonation zum Ausdruck kommt. Elektronische Wörterbücher (z.B. Duden) mit vertonten Texten von Wörterbuchartikeln helfen dabei, die bereits bei den Studierenden vorhandenen phonetischen Fähigkeiten gemäß dem phonetischen System der zu erlernenden Sprache zu optimieren und sie mit Elementen zu ergänzen, die in der Muttersprache fehlen. In diesem Kontext ist der Vorteil des elektronischen Wörterbuchs offensichtlich, da die Studierenden die Aussprache eines Wortes (einer Wortverbindung usw.), die von einem Muttersprachler vertont wurde, anhören können. Wenn der Benutzer die Bedeutung eines Wortes nicht versteht, erhält er durch Drücken der Taste "Alle Informationen" Zugang zu den benötigten Definitionen usw. (duden.de/rechtschreibung).

Der zweite wichtige Typ der fremdsprachlichen Sprachaktivität ist **das Hörverstehen** – das Verstehen der Sprache durch Gehör. Das Hörverstehen erfolgt durch die Entwicklung von festen Hör- und sprachmotorischen Fähigkeiten während des Studiums des phonetischen, lexikalisch-grammatischen Materials und der Arbeit an Hörtests. Das Erlernen einer Fremdsprache erfolgt hauptsächlich durch Zuhören, daher sollte dem Hörverstehen mehr Aufmerksamkeit gewidmet werden als anderen Fähigkeiten, insbesondere im ersten Studienjahr an einer Hochschule.

Die Effektivität des Lernens hängt von der Einbeziehung aller Sinnesorgane des Menschen in den Lernprozess ab. Hier ist auf die Prinzipien der modernen Neurodidaktik hinzuweisen – das Lernen durch praktische Tätigkeit (Learning by Doing), das im Fremdsprachenunterricht berücksichtigt werden sollte: der Schüler/Student verarbeitet Informationen am besten selbst (Spitzer M., 2019). Je vielfältiger die bildliche und sinnliche Wahrnehmung des Materials ist, desto zuverlässiger wird es verinnerlicht. Elektronische Wörterbücher setzen dieses neurodidaktische Prinzip durch aktive Beteiligung um, da die Sinnesorgane, insbesondere das Gehör, während des Hörens einer Fremdsprache maximal aktiviert sind. Ein wesentlicher Vorteil elektronischer Wörterbücher besteht darin, dass sie mit Mitteln zur Vertonung des Textmaterials ausgestattet sind, deren illustrative Teile durch Hinzufügen von Medienfragmenten (Grafiken, Animationen, Videos) erweitert werden, was wiederum die Sinnesorgane des Menschen beeinflusst. Zum Beispiel, in dem Online-Wörterbuch Duden wird jedes der 236.000 Wörter vertont und es werden auch verschiedene Hörtexte zu verschiedenen Themen angeboten. Es ist auch möglich, den gesamten notwendigen Wortschatz zu den bestimmten Themen in E-Wörterbüchern zu finden.

Zusammen mit dem mündlichen Sprechen und dem Hörverstehen ist **das Lesen** als kommunikative Kompetenz eine wichtige Form sprachlicher Aktivität. In unserer praktischen Tätigkeit wenden wir verschiedene Arten des Lesens an: das Lesen mit dem Verständnis des Hauptinhalts eines Textes (orientierendes Lesen), das Lesen mit vollständigem Verständnis eines Textes (detailliertes, vertiefendes Lesen), das Lesen zum Auffinden benötigter Informationen (selektives Lesen) oder solches, welches interessieren kann (gezieltes, überfliegendes) Lesen usw.

Unsere Erfahrung im Fremdsprachenunterricht zeigt, dass das Lesen und das Verstehen der Fachliteratur den Studierenden ermöglicht, ihre Lesegewohnheiten und beruflichen Interessen zu befriedigen, den Wortschatz zu erweitern, mündliche und schriftliche Sprachkenntnisse zu verbessern und akademische sowie berufliche Korrespondenz zu verstehen. Daher ist es während des Lesens wichtig, den Studierenden beizubringen, bei Bedarf ein elektronisches Wörterbuch zu verwenden, um den Inhalt vollständig zu verstehen. Im Duden online enthält jeder Wörterbucheintrag umfassende Informationen über die Bedeutung des Wortes, und neben jedem Wort gibt es Hyperlinks zum "Thesaurus", der eine Liste von Synonymen und Redewendungen bietet, um den Wortschatz des Benutzers zu erweitern.

Ein wichtiger Bereich sprachlicher Aktivität ist das **Schreiben**. Für Studierende in Sprachfächern trägt das akademische Schreiben zur Umsetzung von Kenntnissen in der Fremdsprache durch das Fachmaterial bei. In Wechselwirkung mit Lesen, Sprechen und Zuhören fördert das akademische Schreiben die Entwicklung interaktiver Qualitäten wie Systematik und Kompetenz in sprachlichen Aktivitäten bei der beruflichen Entwicklung des zukünftigen Fachmanns. Akademisches Schreiben in einer Fremdsprache im Rahmen der beruflichen Ausbildung sollte unserer Meinung nach, nicht nur eine eigenständige Form sprachlicher Aktivität sein, sondern auch Bildungs-, Entwicklungs- und Erziehungsfunktionen erfüllen. Aufgrund der weit verbreiteten Nutzung moderner elektronischer Kommunikationsmittel nehmen die Umfänge schriftlicher Kontakte zu. Für einen Fachmann, der auf dem Niveau zeitgemäßer Standards arbeiten möchte, ist es wichtig, in allen Formen sprachlicher Aktivität kompetent zu sein, insbesondere über schriftliche Fähigkeiten für den alltäglichen und geschäftlichen Austausch (Pomyrcha, Puchkov, 2017).

In vielen elektronischen Wörterbüchern erscheint beim Markieren von Text ein Popup-Fenster, durch das Studierende bei schriftlichen Aufgaben jederzeit die richtige Wortwahl klären, grammatikalische Kommentare erhalten und Ratschläge zur Vermeidung typischer Schreibfehler abrufen können. Insbesondere können Studierende bei schriftlichen Aufgaben den bereits erwähnten Duden-Mentor-Service nutzen, der die Rechtschreibung, grammatische Struktur und Kohärenz im Satz überprüft (<https://mentor.duden.de/grammatikpruefung-online>).

Die Übersetzung nimmt einen bedeutenden Platz im Studienplan ein, und die Nachfrage nach qualifizierten Übersetzern erfordert eine angemessene theoretische und praktische Ausbildung der Bildungsteilnehmer (Антонюк, Черниш, 2024).

Die Verwendung elektronischer Wörterbücher erleichtert erheblich die Durchführung von Übersetzungen für die Studierenden. Um eine Übersetzung durchzuführen, genügt es, das benötigte Wort, den Satz oder den Text in das Dialogfenster des Wörterbuchs einzugeben, um sofort die Übersetzung zu erhalten. Dies spart erheblich Zeit und stört nicht die Konzentration während des Lernens.

In den Jahren 2020-2022 fand der Unterrichtsprozess an der Nationalen Polytechnischen Universität Lviv hauptsächlich auf elektronischen Bildungsplattformen statt. Der online Lernformat im Zeitraum von 2020 bis 2022 sah die Durchführung vielfältiger Übungen und Testaufgaben vor, die im virtuellen Lernumfeld auf dem MOODLE-Plattform der NULP erstellt und präsentiert wurden (Antoniuk, Chernysh, 2023:33-47). Eine Umfrage unter Studierenden des 1. und 2. Studienjahres im Fachbereich 035 "Philologie" betrifft Häufigkeit der Verwendung von Glossaren während des Deutschstudiums ergab folgende Ergebnisse (Tab. 2):

Tab. 2.

**Die Häufigkeit der Verwendung von Glossaren im Deutschstudium auf MOODLE Plattform
der Lwiver Polytechnischen Universität (%)**

Studienjahr	2020/2021	2023/2024
Regelmäßig	38,5	89,2
Periodisch	20,4	67,3
Sehr selten	25,4	10,2
Nie	52,2	9,5

Die in der Tabelle angegebenen Daten ermöglichten einen Vergleich der Häufigkeit der Verwendung von Glossaren auf MOODLE-Plattform der NULP von Studierenden des 1. und 2. Studienjahres während des Studiums der deutschsprachigen Disziplinen in den Jahren 2020-2021 und 2023-2024. Anhang der Daten kann erzogen werden, dass sich die Häufigkeit der Verwendung von Glossaren verglichen mit dem Zeitraum 2018/2019 und 2021/22 signifikant erhöht hat. Dieser Anstieg lässt sich durch den wachsenden Anteil des Online-Lernens und das Überzeugungsbewusstsein der Studierenden für die Notwendigkeit der Nutzung von elektronischen lexikografischen Quellen erklären, insbesondere der in den Kurs integrierten Kenntnisse.

Schlussfolgerungen. Der moderne Bildungsprozess wird zunehmend computerisiert und digitalisiert. Unter den Lerntechnologien nehmen elektronische Wörterbücher einen bedeutenden Platz als notwendiges Tool zum Erlernen einer Fremdsprache ein. Unsere Erfahrung im Fremdsprachenunterricht Deutsch zeigt, dass die richtige Organisation des Unterrichts mithilfe elektronischer Lernmittel, insbesondere Wörterbücher, die Motivation, Effizienz und Leistungsfähigkeit steigert, das Interesse am Sprachenlernen fördert und schließlich eine tolerante Haltung und Respekt gegenüber Vertretern anderer Kulturen formt. Ein elektronisches Wörterbuch ist ein effektives Tool beim Erlernen einer Fremdsprache, fördert die Entwicklung der vier Arten sprachlicher Aktivitäten und Übersetzungsfähigkeiten, sowie die allgemeine innovative Kultur des Studenten/Lehrers.

Die Perspektive zukünftiger Forschungen sehen wir in dem Erlernen der didaktischen Möglichkeiten von Tools der künstlichen Intelligenz im Fremdsprachenstudium.

Literaturverzeichnis:

1. Антонюк Г. Д., Черниш Л. З., Організація курсу "Практика перекладу (німецька мова)" на електронно-освітній платформі Moodle Національного університету "Львівська політехніка", *Наукові записки НУ "Острозька академія". Серія "Філологія"*, 2024. № 22 (90). С. 34-41;
2. Бескорса О.С. Система Moodle як засіб організації змішаного навчання практичної фонетики німецької мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017. т. 62, № 6. С. 86-97.
3. Друшляк М.Г., Семенов О.М., Грона Н. В., Пономаренко Н.П., Семеніхіна О.В. Типологія інтернет-ресурсів для розвитку інфомедіа-грамотності молоді. *Інформаційні технології та засоби навчання*, 2022, 88 (2). С.1-22
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. /Наук. ред. укр. вид-ня д. пед. наук, проф. С. Ніколаєва. К., Ленвіт, 2003. 273 с. [Ел. ресурс], доступно: <http://surl.li/pibyl>
5. Калимон Ю. Комп'ютерна лексикографія: виклики та перспективи, *Актуальні питання іноземної філології*, 2019, № 10. С.112-118.
6. Межов О.Г., Костусяк Н.М. Формування лексико-граматичної компетентності майбутніх філологів в умовах дистанційного навчання, *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2021, т. 84, № 4. С. 104-125.
7. Помирча С.В., Пучков І.Р. Електронні словники з української мови як засіб формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкової школи, *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017, т. 59, № 3. С.103-113.
8. Antoniuk H., Chernysh L. Moodle platform in the study of German as a second foreign language, *Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen*. 2023. S. 33-47.
9. Bykov Yu., Leshchenko M., "Digital humanistic pedagogy: relevant problems of scientific research in the field of using ICT in education", *Information Technologies and Learning Tools*, 2016, vol. 53, no. 3, pp. 1-17.
10. Ivanyuk, Ovcharuk O., "The response of Ukrainian teachers to COVID-19: challenges and needs in the use of digital tools for distance learning", *Information Technologies and Learning Tools*, 2020, vol. 77, no.3, pp. 282-291.
11. Khomyshak O. Using digital learning technology in the process of linguomethodological training of future foreign language teachers, *Information technologies and Learning Tools*, 2022, vol.88, n.2, pp. 38-54.
12. Mayer N., O. Ustylenko O., "Modern methods and technologies for developing pre-service foreign language and culture teachers' methodological competence", *Advanced education*, 2018. V. 10. Pp. 12-20.
13. Spitsyn E., Kyryklytsia V., Didactic Possibilities of electronic Dictionaries Usage for the Development of Foreign Language Speech Activity of the Students of non-Linguistic Specialities, *Information Technologies and Learning Tools*, 2021, vol. 85, no. 5. Pp. 270-287.
14. Spitzer M., Schule und was sie heute leisten sollte. MVG Verlag. 2019.
15. Vakaliuk T., Osova O., Chernysh O., "Using Information and Communication Technologies for the Formation of Linguodidactic Competence of Future Foreign Language Teachers", *Information Technologies and Learning Tools*, 2021, vol. 82, no. 2, pp. 77-92.

References:

1. Antonyuk G. D., Chernysh L. Z., Organization of the course "Translation Practice (German)" on the Moodle electronic educational platform of the National University "Lviv Polytechnic", *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy. Series "Philology"*, 2024. No. 22 (90). P. 34-41;
2. Beskorsa O.S. Moodle system as a means of organizing blended learning of practical phonetics of the German language. *Information technologies and teaching tools*, 2017. vol. 62, № 6. p. 86-97.
3. Drushlyak M.G., Semenov O.M., Grona N. V., Ponomarenko N.P., Semenikhina O.V. Typology of Internet resources for the development of infomedia literacy of youth. *Information technologies and teaching Tools*, 2022, 88 (2). P.1-22
4. Pan-European recommendations on language education: learning, teaching, assessment. / Scientific ed. Ukrainian. ed. Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. S. Nikolaeva. K., Lenvit, 2003. 273 p. [E-ress.], available: <http://surl.li/pibyl>
5. Kalymon Yu., Computer lexicography: challenges and perspectives, *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii*, 2019, no. 10, pp. 112-118.
6. Mezhev O.G., Kostusiak R.M., Formation of lexical and grammatical competences of future philologists in the conditions of distance learning. *Information Technologies and Learning Tools*, 2021, vol. 84, n. 4. pp. 104-125.
7. Pomyrcha S. V., Puchkov I.R., Electronic dictionaries in Ukrainian as a mean of forming lexicographical competence of future primary school teachers, *Information Technologies and Learning Tools*, 2017, vol. 59, no. 3, pp. 103-113.

8. Antoniuk H., Chernysh L. Moodle platform in the study of German as a second foreign language , *Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen*. 2023. S. 33–47.
9. Bykov Yu., Leshchenko M., “Digital humanistic pedagogy: relevant problems of scientific research in the field of using ICT in education”, *Information Technologies and Learning Tools*, 2016, vol. 53, no. 3, pp. 1–17.
10. Ivanyuk, Ovcharuk O., “The response of Ukrainian teachers to COVID-19: challenges and needs in the use of digital tools for distance learning”, *Information Technologies and Learning Tools*, 2020, vol. 77, no.3, pp. 282–291.
11. Khomyshak O. Using digital learning technology in the process of linguomethodological training of future foreign language teachers, *Information technologies and Learning Tools*, 2022, vol.88, n.2, pp. 38-54.
12. Mayer N., O. Ustymenko O., “Modern methods and technologies for developing pre-service foreign language and culture teachers’ methodological competence”, *Advanced education*, 2018. V. 10, pp. 12–20
13. Spitsyn E., Kyryklytsia V., Didactic Possibilities of electronic Dictionaries Usage for the Development of Foreign Language Speech Activity of the Students of non-Linguistic Specialities, *Information Technologies and Learning Tools*, 2021, vol. 85, no. 5, pp. 270-287.
14. Spitzer M., Schule und was sie heute leisten sollte. MVG Verlag. 2019.
15. T. Vakaliuk T., O. Osova O., O. Chernysh O., “Using Information and Communication Technologies for the Formation of Linguodidactic Competence of Future Foreign Language Teachers”, *Information Technologies and Learning Tools*, 2021, vol. 82, no. 2, pp. 77-92.

Отримано: 7 квітня 2025 р.

Прорецензовано: 28 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 30 квітня 2025 р.

email: shevchenko.36028@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5829-2048>

email: tetyana.57@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4682-3734>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-145-150](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-145-150)

Shevchenko O. M., Leshchenko T. O. Formation of intercultural communication in foreign students in the process of learning Ukrainian as a foreign language. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 145–150.

УДК: 378.016:811.161.2'243:316.77:39

Olena Shevchenko,

*PhD in Pedagogy, Associate Professor of the department of Ukrainian and humanitarian training,
Poltava State Medical University*

Tetyana Leshchenko,

*PhD in Philology, Associate Professor of the department of Ukrainian and humanitarian training,
Poltava State Medical University*

FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN FOREIGN STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

This article addresses the development of intercultural communication skills in international students learning Ukrainian as a foreign language. The authors define "intercultural communication". This article highlights that intercultural communication, ideally, involves shared meaning and is a key element in the way people and groups from diverse cultures interact. The main aim of this communication is to build unity and mutual understanding between people while still respecting their individual cultural identities. Education is currently evolving to promote multicultural thinking, which includes tolerance. This approach supports productive intercultural communication, creative cultural expression, individual development, and social advancement. The authors specifically address the modernization of education, focusing on its move towards democratization and multiculturalism, a shift that has become highly important both in theory and practice. It is emphasized that the problem of intercultural communication in the educational process and in the everyday life of foreign students is becoming acute and relevant in the conditions of internationalization of education, in particular, an increase in the number of foreign students in universities. The problematic issues of forming intercultural communication in the process of mastering the Ukrainian language as a foreign language by students – foreign citizens are analyzed. The importance of intercultural communication, both in the classroom and daily life, is emphasized, especially with the growing number of international students and the internationalization of education. The text examines challenges in intercultural communication while learning Ukrainian as a foreign language for international students.

Examples of exercises used by teachers at the department of Ukrainian and humanitarian training of Poltava State Medical University are provided, aiding in the academic adjustment of international students. These exercises are designed around principles of intercultural communication. To improve intercultural communication, the article suggests teachers focus on cultivating intercultural competence in students. This competence is the best developed through structured intercultural communication scenarios.

Keywords: intercultural communication, language personality, humanization of higher education, multicultural development.

Шевченко Олена Миколаївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства та гуманітарної підготовки,
Полтавський державний медичний університет*

Лещенко Тетяна Олександрівна,

*кандидат філологічних наук, завідувач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки,
Полтавський державний медичний університет*

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Стаття присвячена проблемі формування міжкультурної комунікації в іноземних студентів у процесі вивчення української мови як іноземної. Авторами розкрито поняття «міжкультурна комунікація». У статті підкреслюється, що міжкультурна комунікація – це сенсовий та ідейно наповнений бік ціннісних взаємин суспільства між особистостями та соціальними групами різних культур. Головна задача комунікації – досягнення згоди, взаєморозуміння представників різних культур із збереженням індивідуальності кожного. Сьогодні цілі освіти зміщуються у бік формування полікультурного мислення, яке передбачає прояв толерантності учасників спілкування. Це забезпечує ефективність міжкультурної комунікації, культуротворення, особистісне зростання та досягнення суспільного успіху. Автори акцентують увагу на проблемі модернізації освіти у напрямі демократизації і полікультурності, що набуває особливої теоретичної та практичної значимості. Наголошується на тому, що проблема міжкультурної комунікації у навчальному процесі та у повсякденному житті студентів-іноземців стає гострою і актуальною в умовах інтернаціоналізації освіти, зокрема збільшення в університетах кількості іноземних студентів. Аналізуються проблемні питання формування міжкультурної комунікації у процесі опанування українською мовою як іноземною студентами – іноземними громадянами.

Наведено приклади вправ, що використовують викладачі кафедри українознавства та гуманітарної підготовки ПДМУ для сприяння швидкій академічній адаптації іноземних студентів. Завдання базуються на ідеях міжкультурної комунікації. Показано, що сучасний університет у просторі міжкультурної комунікації займає особливе місце. Для підвищення ефективності міжкультурної комунікації пропонується зосередити увагу викладачів на формуванні у студентів міжкультурної компетентності. Показано, що таку компетентність доцільно виховувати у спеціально організованих ситуаціях міжкультурної комунікації.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, мовна особистість, гуманізація вищої освіти, полікультурний розвиток.

The requirement to investigate university students' intercultural skills using a fresh theoretical and practical approach arises from the changing nature of Ukrainian society and the world. Global influences are fuelling integration, impacting all areas of life and transforming traditional values, understandings, and perspectives on coexistence and intercultural relations.

The emergence of a worldwide communication arena fundamentally reshapes the building blocks of culture, impacting all facets of society and individuals. This unified "super culture" enriches the variety found in local cultures. This then expands and deepens the ways individuals connect, thanks to a solid grasp of accessible, similar, or almost-identical meaning found in foreign languages. Due to these widespread integrative linguistic shifts, national cultures are brought together into a shared communication network, a force encouraging dialogue among its members using fresh principles.

Immersing oneself in modern foreign cultures demands an adjustment in personal values, education, career aspirations, language skills, communication styles, traditions, and societal conventions. The rise in cross-cultural and workplace connections emphasizes the necessity for competitive, flexible, and skilled professionals proficient in a foreign language. This ability isn't just a required component of professional preparation, but also vital for personal growth within a chosen field.

Globalization's powerful forces bring considerable advantages. Nevertheless, they also present new risks of diminishing and standardizing national cultures and customs, including in education. Therefore, a core element for social and educational integration needs to be the idea of mutual growth via the strengths of diverse cultures, while protecting their individuality and wholeness. This principle is the "conceptual structure" for intercultural dialogue, and a willingness to engage in this communication underpins the teaching aim of nurturing students' intercultural competence at the university.

According to the "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language" law, international students in Ukraine for higher education must learn Ukrainian. The National Doctrine on Education highlights that the main objective of foreign language instruction (for international students, Ukrainian) is to help students use the language for intercultural communication across all aspects of life. The key educational goal is to meet the current need, which is to effectively use a foreign language for communication and to guarantee the achievement of this. It's also important to understand that intercultural communication helps develop both general and professional cultural awareness, widens students' perspectives, and promotes a personal link to another culture through its learning. It also enhances communication skills, values, sentiments, and a favourable attitude towards the language and the culture of its speakers.

Relevance of the problem. Developing intercultural competence in university students is crucial because of several gaps:

- the desire to improve future professionals' intercultural skills versus the insufficient use of professional education's potential in that area;
- the growing demand in pedagogical theory and practice to understand how university students develop intercultural competence, contrasted with the limited progress in developing a pedagogical theory for intercultural competence in a rapidly changing society;
- the present-day society's emphasis on competency-based education and intercultural interaction, alongside the fact that professional competence is frequently not fully developed.

This paper aims to examine the key difficulties in intercultural communication and professional interaction during Ukrainian language classes. It focuses on the experiences of international medical students at Ukrainian universities.

Freshmen face various academic and social hurdles when starting university, with communication problems being highly significant. These issues can include communication apprehension, language obstacles, and difficulties with social adjustment, which can affect both academic success and personal development [Manakin, 2012]. Yet, existing research on this subject is often divided, with studies concentrating on particular aspects or student populations without considering the full range of communication challenges. A systematic review is necessary to combine current research, pinpoint areas needing more investigation, and offer a complete picture of these difficulties.

It is crucial to emphasize that in intercultural communication, both general and professional culture is shaped in future specialists. Their worldview expands, and a personal attitude towards other cultures forms during their study. Students also cultivate communication skills, values, feelings, emotions, and a positive attitude towards the foreign language and culture of the people who use that language. For instance, T.I. Oliynyk believes that incorporating cultural elements into foreign language teaching is an urgent need today. Understanding and distinguishing the features of different cultures, along with tolerant attitudes towards these differences, encourages linguistic, cognitive, and social development in students [Oliynyk, 2008: 29]. Therefore, learning a foreign language in higher education becomes culturally significant. This is because the future, modern professional who masters a foreign language needs to work internationally, adapt to new means of communication, learn another culture, and understand their own ethno-cultural roots. They need to quickly adapt in a multicultural environment and demonstrate tolerance towards foreign languages and cultures [Oliynyk, 2008: 32].

Literature review. Transformations in Ukrainian society, as it becomes part of the world, require updates to the education system. This involves creating theoretical and practical methods to cope with this social shift, which is multicultural because intercultural communication matters more now. People are inherently multicultural. Even when they follow the rules and ideals of a particular "home" culture, where they grew up, learned, and were socialized. When working, communicating, and learning, people seek freedom and the ability to make choices about their path and beliefs within cultural values and social connections.

Intercultural communication focuses on the meaning and ideas exchanged when individuals and groups from different cultures interact. The main aim of this type of communication is to create a shared understanding, while acknowledging the individuality of each person. Education is now moving towards fostering multicultural thinking, which includes encouraging tolerance among communicators. This strategy facilitates successful intercultural communication, imaginative cultural expression, personal growth, and achieving social success. As a result, the task of updating education to include multiculturalism and the idea that cultures are relative is gaining significance.

The technology involved in intercultural communication benefits from the broad spread of information technology. Because of the rise of "information overload" – a lack of organization, disorder, and too much information in the cultural context – the educational system plays a vital role. This means developing information literacy, choosing educational programs that encourage social progress, moral growth, and cultivating creative, flexible, and adaptive thought processes. Research in intercultural communication is by its nature a blend of multiple fields.

Communication is the process of transferring information from one person to another via interaction and different forms of media. These include established media, such as newspapers, television, and radio, as well as newer media like the internet, cell phones, and tablets [Toan, 2011].

Interaction involves the sharing of information between those taking part, using communication and media to share facts, skills, and ideas from a source to a recipient.

The phrase "intercultural communication" was introduced by Edward Hall, an American anthropologist and culture expert, following World War II. Initially, research on this topic concentrated on analyzing communication breakdowns and their consequences in cross-cultural environments. Later, the idea of "intercultural communication" has been adopted in translation theory, teaching of foreign languages, comparative cultural analyses, and contrastive pragmatic linguistics.

Intercultural communication began to be taught as a subject in the US more than twenty years ago. Several Western academics (G. Kolb, W. Gudykunst & R. Hammer, M. Paige & J. Martin, M. Hoopes, M. Bennett, among others) shared insights into their teaching practices. They put forward structures to help arrange intercultural lessons, with Bennett's and Hoopes' models being the most widely recognized.

Intercultural communication builds upon cultural anthropology and communication theory, originating in information science. Cognitive and social psychology, sociology, cognitive linguistics, and language typology heavily contribute to its research. This field explores how cultures shape social understanding, thought processes, and interactions, influencing the outcome of communication. Theories within intercultural communication are particularly useful for the socio-cultural analysis of socio-political endeavors, management, advising (within and between organizations), social work, education, and various areas involving communication between groups and individuals.

During the 20th century, researchers such as E. Cassirer, M. Heidegger, M. M. Bakhtin, and Yu. M. Lotman, studied the influence of culture on human conduct.

Sociologists who focus on intercultural communication employ established techniques, including observation, experiments, surveys, tests, and interviews. They analyze particular groups of participants who reflect various aspects of society. Psychologists in this area explore how cultural variations impact how we interpret and classify language, along with the character of connected behavioural tendencies (see, for example, the studies of /Fr. Berger, S. Langer, and others).

The scholarly works of Ukrainian academics, such as Bakum Z. P., Palchykova O. O., Bigich O. B., Borisko N. F., Boretska G. E., Leshchenko T. O., Kozak A. V., Shevchenko O. M. and others, explore modern-day issues concerning communicative spaces, the nature of ethno-linguistic identity, and the link between intercultural communication and foreign language learning, in addition to related research areas.

Current research strongly suggests studying intercultural communication is crucial. It's seen as key to update educational methods and to promote personal development in today's multicultural world. The changes of cultural environment and how cultural identity is formed require individuals to actively define and understand themselves. This theme is explored in publications like O. M. Shevchenko, T. O. Leshchenko "Development of intercultural communicative competence of students in Ukrainian as a foreign language classes" (Poltava, 2024) and "The communicative component in doctor-patient interaction" (Poltava, 2022), and similar works.

Education is regarded as a social entity with several functions, the primary ones being instruction and nurturing. Prior to the 21st century, education mainly aimed at transferring and maintaining the existing culture across generations. Currently, the emphasis is evolving towards cultural development as a process of societal evolution, societal betterment, and individual growth. Foundational writings by thinkers globally and within specific areas examine education as a mechanism for cultural creation.

Ukrainian academics and thinkers recognize the relationship between culture and learning. According to I. Bekh, culture is the universal factor and the spiritual and practical foundation for personal development, as well as for education, which entails acknowledging a person as a full-fledged subject of culture, crucial for the educational process [Bekh, 2003]. V. Andrushchenko believes that modern education should be grounded in the principles of the future socio-cultural environment, with its main objective being the development of individuals capable of thriving amidst socio-cultural uncertainty [Andrushchenko, 2005].

Education is currently moving towards communication-based methods. This includes the Internet, satellite TV, video, and also educational mobility, meaning studying in different countries based on one's interests, abilities, and drive. Contemporary education extends beyond just transferring information. It also strives to foster a wider cultural awareness, innovative thought (both in reflection and planning), and a future-oriented minds eatable to solve complex problems in any situation. Specialized professional knowledge quickly becomes obsolete, often within five to seven years. As a result, self-directed learning and retraining are becoming crucial for personal adjustment in the present world. Ongoing education can solve this by providing various and flexible teaching and self-learning techniques, a long side a focus on human values, equality, and individualization. Therefore, continuous education is transforming into a vital tool, assisting people in managing professional and personal difficulties.

Although much study exists on these subjects, there is, at this time, no specific research focused on the key concepts of process, content, organization, and learning resources used to foster university students' intercultural competence as both a personal and professional trait. The existing, dispersed research on this matter necessitates conceptual arrangement. Additionally, diverse academic methods for structuring professional training makes electing a sound methodological basis for designing an intercultural competence development model for university students more complex, not less. Within higher education, this topic is, to some degree, often treated separately from standard theory and practices of professional education, and it doesn't invariably match the trend towards educational advancement in our changing world.

Out of all the ways humans communicate, language is paramount, with its primary function being communication. Understanding another's language is vital for cross-cultural exchanges and is the initial step to building effective interaction between people from different countries and backgrounds, "V.M. Manakin writes in "Language and Intercultural Communication" [Manakin, 2012:10]. According to Manakin, the main aim of intercultural communication is to encourage intercultural competence, requiring knowledge about different people and their cultures. This is done to prevent ethnic and cross-cultural conflicts and to establish favorable conditions for interaction indifferent fields and life situations [Manakin, 2012:10].

Materials and methods. Intercultural communication, involving international students, is essentially a communicative interaction for a specific purpose, that occurs between different cultures. Its goal is to achieve mutual comprehension and the merging of cultural and communication meanings, leading to consensus while recognizing and maintaining each group's "national perspective. "Thus, th

basic elements of intercultural communication are language (which mirrors a culture), culture (relaying details of socio-historical contexts), and personality (formed by educational and social experiences) [Tepla, 2010].

To craft a set of exercises aimed at enhancing intercultural communication, the necessary components were examined. Drawing on N. Sklyarenko's recommendations, we'll concentrate on exercises intended to strengthen then: communication abilities, student engagement, cultural understanding, and practical application [Sklyarenko, 1999: 4]. Following the guidelines of problem-solving activities and the principles of cultural contrast, these requirements are suggested: tasks centered on problem-solving and a comparison of cultures.

Task 1. Describe to a friend your medical university studies: a) as a student in your home country; b) as an international student. Use the plan below.

1. Class schedule. 2. Dorm life. 3. The problems you face. 4. Your classmates.

The role-play promotes students' communication skills, the cultural aspect lies in using socio-cultural data to complete the task, and cultural variability is reflected in how information is presented from different cultural backgrounds.

Task 2. You need to get acquainted with your classmate and find out some information about them. Role-play dialogues, using the questions below.

Who typically greets first in your country?

Do you shake hands when you meet someone?

What's the appropriate distance between people when talking?

Identify the typical psychological traits of your classmate.

This exercise helps students develop their ability to extract and utilize necessary information. It encourages them to build a communicative situation according to the etiquette of a particular culture, motivates them to achieve a positive outcome in their interactions, and simulates a real-life conversation.

Task 3. National stereotypes are, as we know, quite intriguing.

Engaging with classmates, create your own stereotype map. Compare it with the maps made by other students. Compile a list of stereotypes associated with various countries. Compare these, identifying similarities and differences.

The goal of this activity is to highlight global cultural differences, motivating students to explore and analyze cultural data.

Task 4. Make a dialogue between the head doctor and a student who came to apply for a job. Find out what the requirements are for working conditions (education, experience, salary, working hours).

Dialogue requirements: You are a representative of reactive culture, and your employer is poly active.

This exercise encourages students to find solutions to a problematic situation; students' actions are motivated, each performs the assigned role, and attempts to reach an understanding with their interlocutor; the exercise's task is communicative.

Task 5. Complete the facts about the customs of different nations with the words can, can't, have, don't have.

1. In many Arab countries, punctuality is not considered necessary. Therefore, you _____ not to arrive on time for a meeting.

2. In some parts of Asia, it is considered offensive to touch or pat someone on the head. Therefore, you _____ to do it.

3. In many Asian countries, you _____ to eat with your right hand, because the left hand is considered dirty.

4. In many countries, you _____ use your index finger to call someone over – it is very impolite.

Task 6. Look at the photo. Comment on it.

How do people behave at the table?

Do they violate the rules of behavior at the table?

Is it possible to behave like this at a table where there are elderly people?

Is such behavior possible in your country?

What age group is characterized by such behavior?

Why do young people behave like this?

Task 7. Write a story about how you should behave when you are invited to dinner. Describe the following criteria.

Arrive on time.

Remove your shoes upon entering the house.

Bring flowers or a dish of food.

Use a knife and fork at the table.

Eat with your fingers.

Finish all the food served to you.

Task 8. Write some tips for tourists visiting your country. Explain the rules of politeness that you need to know when you are invited to a party.

Hello, _____!

Here's some guidance on how to behave politely.

You are expected to

You are not allowed to

You don't have to

Task 9. Read the beginning of the text "Dream land".

Using the photos, describe what events take place during the festival. The first Boris Lyatoshynsky Music Festival was held on the 130th anniversary of the well-known Ukrainian composer, a 20th-century classic, the founder of new Ukrainian music, a representative of modernism and expressionism, Boris Mykolayovych Lyatoshynsky (1895–1968).

The main objective of the Festival is to draw greater attention to the composer's heritage and to unveil its new layers of meaning. The key concepts of the Festival are memory, identity, genesis, awareness, and home. Dedicated to understanding these are not only the specifically curated programs of each concert, but also the panel discussions that precede them, featuring well-known intellectuals. The Festival is divided into five interconnected sections: Memory – "Ukrainian culture during the world crisis: ways of

rescue and self-preservation. Identity – "Ukrainian art of the Soviet period". Genesis – "Underground rivers of the future: Ukrainian art of the 1920s." Awareness – "The limits of acceptability: foreign culture in contemporary Ukrainian space".

Task 10. Ask a classmate if their country has any comparable festivals. Ask lots of questions (Where does it happen? How often? Who joins in? What is the festival for? What goes on?).

Using these exercises in Ukrainian language classes for foreigners helped assess the students' ability to utilize information from reading or listening, their capacity to respond to given information, and improve their skill in conveying thoughts with clarity, logic, and supporting arguments.

Task 11. Split into two groups. Read the text. Craft questions for the other group to get more information.

A wedding is a set of ceremonies and customs tied to marriage; it varies based on ethnicity, religion, region, and other specific features. Courtship is the first meeting of the groom's and bride's families to decide on the marriage. The girl's parents welcomed the match makers with bread, salt, and a prepared meal. If the girl approved the match, she presented embroidered towels, using them to bind the match makers. If she declined, she gave the young man a pumpkin.

After the proposal was agreed upon, viewings occurred – introductions to the groom's family. Two weeks before the wedding, the betrothal happened, solidifying the marriage agreement.

Invitations involved gathering the bride's friends and inviting guests. These took place on Sunday mornings. The bride, in traditional clothing, would visit homes, presenting pine cones to the hosts and saying: "My parents ask, and invite you to our wedding."

Prior to the wedding, farewell parties occurred for the bride and groom, as they said goodbye to their unmarried days. These events often happened on Saturdays. The women donned vibrant attire, styled their hair, and accessorized with vivid ribbons. The men would demonstrate their physical prowess and abilities. At the celebrations, youths danced, sang, and formed singing groups.

Upon getting married, the groom was required to provide a sort of payment to the bride, the amount of which matched her dowry. While on the way to the bride's house, the groom could be halted, and a ransom asked for her.

Before the wedding, the young woman would put on vibrant bridal attire, primarily in red. She'd wear an embroidered shirt, a skirt, a wreath with long colorful ribbons, and braid her hair. The groom would put on an embroidered shirt, tucking it into wide trousers.

These practices serve to grasp universal cultural and spiritual values and standards. They also facilitate a person's moral and ethical growth, as well as unbiased treatment of individuals from different cultures, and realizing the equality of cultures through comparison and analysis.

Task 12. Write a story titled "Folk Celebrations in Your Country".

Task 13. Nowadays, communication via the Internet is becoming increasingly common. Discuss these questions with your classmates and share your views from the perspective of:

a) a boy; b) a girl; c) an elderly person.

1. Is it possible to fall in love online?

2. Are online relationships safe?

3. Do you know anyone who has started a relationship online?

4. How do young people/adults feel about online dating?

Conclusions. Modern education, to meet society's evolving needs, should prioritize "developmental" teaching, concentrating on nurturing a creative, culturally aware individual. The central focus should be the individual's self-growth, seen as vital for professional success, ethical conduct, and cultural understanding. A crucial aspect of updating education is its embrace of multiculturalism. Multicultural education encourages discussion, collaboration, shared creation, group effort, appreciating differing perspectives, and respecting others. The goal is to cultivate multicultural spiritual values, defined by openness to the global cultural perspectives, irrespective of someone's nationality, religion, or beliefs.

In short, the proposed exercise system, aimed at enhancing intercultural communication skills, successfully assists international students in developing these competencies while studying Ukrainian. The exercise types are structured around: the focus on either receiving or conveying information, communication, and motivation. This system can be utilized in the teaching of Ukrainian as a second language. Its goal is to enhance students' self-improvement and professional advancement, boost their interest in languages and cultures, modify their perspectives on their own culture, and enable solutions to communication obstacles. It allows students to foster constructive interactions with people from various cultural backgrounds. The outlined exercises cultivate teamwork abilities, the capacity to manage their communication, create culturally sensitive monologues and dialogues, encourage respect for other cultures, and improve practical and creative language skills, particularly in the context of intercultural relationships.

Developing intercultural competence in a university student encompasses a strong understanding of "own" and "foreign" cultures; fostering tolerance; cultivating the ability to navigate societal norm and values ethically; and acquiring the language, etiquette, and nonverbal communication of another culture. The role of a university instructor in building a student's intercultural competence is to: to spark students' interest in understanding the diverse world of languages and cultures, exploring different realities of mentality and other cultures; not to create opposition, but to compare cultures, avoiding hasty assessments and judgments (especially condemnations); to help cultivate a tolerant attitude towards another culture, religion, and value system.

Література:

1. Бакум З. П., Пальчикова О. О. Психологічні чинники формування міжкультурної компетентності студентів-іноземців у процесі навчання української мови. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету: зб. наук. праць*. Кривий Ріг. 2015. Вип. 13. С. 654–663.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь. 2003. 280 с.
3. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Є. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій. Київ. Ленвіт. 2011. 344 с.
4. Козак А. В. Міжкультурна комунікація в контексті діалогу культур. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки: зб. наук. праць*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2013. Вип. 118. С. 106–110.

5. Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ. Академія, 2012. 284 с.
6. Педагогічна творчість: методологія, теорія, технології. Андрущенко та ін. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2005. 183 с.
7. Складенко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь. *Іноземні мови*. 1999. №3. С. 3–7.
8. Тепла О. М. Формування міжкультурної комунікації у процесі навчання іноземних студентів української мови. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. 2010. Вип. 12. С.179–182.
9. Шевченко О. М., Лещенко Т.О. Використання групової роботи при вивченні української мови як іноземної здобувачами вищої медичної освіти: теоретичний аналіз. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип. 3. С. 150–158.
10. Шевченко О. М., Лещенко Т.О. Інноваційні підходи у викладанні української мови як іноземної. *Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. статей*. Мелітополь : МДПУ ім. Б. Хмельницького. 2004. С.250–253.
11. Oliynyk T.I. Raising cross-cultural awareness through English language teaching. *Іноземні мови*. 2008. №4. С.29–32.
12. Toan, L. V. (2011). Introduction to communication. The Gioi Publishing.

References:

1. Bakum Z. P., Palchykova O. O. (2015). Psychological factors in the formation of cross-cultural competence of foreign students in the process of learning the Ukrainian language. *Philological studies: Scientific bulletin of the Kryvyi Rih National University: collection of scientific works*. Kryvyi Rih. Issue 13. Pp. 654–663. [in Ukrainian]
2. Bekh I. D. (2003). Personality education: in 2 books. Book 1: Personality-oriented approach: theoretical and technological foundations. Kyiv: Lybid. 280 p. [in Ukrainian]
3. Bigych O. B., Borisko N. F., Boretska G. Ye. (2011). Methodology for the formation of intercultural foreign language communicative competence: Course of lectures. Kyiv. Lenvit. 344 p. [in Ukrainian]
4. Kozak A. V. (2013). Intercultural communication in the context of the dialogue of cultures. *Scientific notes of the Kirovograd State Pedagogical University named after V. Vynnychenko. Series: Philological sciences: collection of scientific works*. Kirovograd: RVV KDPU named after V. Vynnychenko. Issue 118. P. 106–110. [in Ukrainian]
5. Manakin V. M. (2012). Language and Intercultural Communication. Kyiv: Academy. 284 p. [in Ukrainian]
6. Pedagogical creativity: methodology, theory, technologies. Andrushchenko and others. (2005). Kyiv: NPU named after M.P. Dragomanov. 183 p. [in Ukrainian]
7. Sklyarenko N. K. (1999). Modern requirements for exercises for the formation of foreign language speech skills and abilities. *Foreign languages*. No. 3. P. 3–7. [in Ukrainian]
8. Tepla O. M. (2010). Formation of intercultural communication in the process of teaching foreign students the Ukrainian language. *Comparative studies of Slavic languages and literatures*. Issue 12. P. 179–182. [in Ukrainian]
9. Shevchenko O. M., Leshchenko T. O. (2022). The use of group work in the study of the Ukrainian language as a foreign language by applicants for higher medical education: theoretical analysis. *Collection of scientific papers of the Uman State Pedagogical University*. Issue 3. P. 150–158. [in Ukrainian]
10. Shevchenko O. M., Leshchenko T. O. (2004). Innovative approaches in teaching Ukrainian as a foreign language. *Language. Consciousness. Concept: collection of scientific articles*. Melitopol State Pedagogical University. P. 250–253. [in Ukrainian]
11. Oliynyk T. I. (2008). Raising cross-cultural awareness through English language teaching. *Foreign languages*. № 4. С.29–32.
12. Toan, L. V. (2011). Introduction to communication. The Gioi Publishing.

МОВНІ СИСТЕМИ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ ТА ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Отримано: 31 березня 2025 р.

Прорецензовано: 22 квітня 2025 р.

Прийнято до друку: 28 квітня 2025 р.

email: oleg.ostapovych@pnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8945-9525>

email: natalia.tkachuk@pnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0668-7953>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25\(93\)-151-156](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-25(93)-151-156)

Ostapowytch O. Ya., Tkatschuk N. O. Plurizentrisches deutsch und die nicht dominanten nationalstaatlichen varianten. Quantitativ-empirische und funktional-angewandte aspekte der phraseologie. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 151–156.

УДК: 811.112.2'373.7

Oleg Ostapowytch,
Doktor der Philologie,
Dozent am Lehrstuhl für deutsche Philologie,
Nationale Wasyl Stefanyk Vorkarpaten-Universität
Natalija Tkatschuk,
Doktorin der Philologie,
Dozentin am Lehrstuhl für deutsche Philologie,
Nationale Wasyl Stefanyk Vorkarpaten-Universität

PLURIZENTRISCHES DEUTSCH UND DIE NICHT DOMINANTEN NATIONALSTAATLICHEN VARIANTEN. QUANTITATIV-EMPIRISCHE UND FUNKTIONAL-ANGEWANDTE ASPEKTE DER PHRASEOLOGIE

Der Artikel ist der Analyse der phraseologischen Einheiten von den nicht dominanten nationalstaatlichen Varianten der plurizentrischen deutschen Standardsprache gewidmet. Die historischen Phasen der theoretischen Behandlung des Problems wurden untersucht und Mängel und Desiderata bei der Interpretation dieses Phänomens in der wissenschaftlichen Literatur identifiziert. Dabei werden Probleme bei der Auswahl und empirischen Analyse sprachlichen Materials sowie seiner lexikographischen Kodifizierung aufgezeigt. Zur Abgrenzung von eng regionalen, diatopisch-dialektalen und nicht-normativ-devianten Varianten der literarischen Standardsprache wird das Autorenkonzept von nicht-dominanten nationalstaatlichen Varianten der literarischen Standardsprache zugrunde gelegt. Es wurde eine Klassifizierung der phraseologischen Varianten in vollnationale Varianten (phraseologische Austriazismen und Helvetismen par excellence), vollregionale Varianten, regionale Halbvarianten von Luxemburg, Liechtenstein, Südtirol, Ostbelgien, Elsass und Lothringen sowie Clustervarianten vorgeschlagen. Aufgrund lexikographischer Stichprobe wurde versucht, durch die Befragung der Informanten und die quantitative Corpussuche die lexikographischen und textuellen Angaben zur genaueren Beschreibung des deutschen idiomatischen Thesaurus außerhalb der Bundesrepublik Deutschland zu verifizieren und zu präzisieren. Basierend auf den Ergebnissen des Experiments wurden „reine“ Austriazismen und Helvetismen, analog-synonyme und clusteridiomatische Einheiten identifiziert. Darunter wurden auf Grundlage der Ergebnisse der quantitativen Analyse systemisch-usualisierte, okkasionelle und archaische Phraseologismen differenziert und eine Hypothese über die möglichen Faktoren der Funktionsprozesse der untersuchten Spracheinheiten im modernen deutschsprachigen Kommunikationsraum formuliert. Die Hypothese einer grundsätzlichen Divergenz staatlicher Grenzen und Sprachräume sowie einer besonderen Art nationalstaatlicher sprachnormativer Variation, die einer ständig aktualisierten Kodifizierung bedarf, konnte empirisch bestätigt werden.

Schlüsselwörter: deutsche Phraseologie, nationalstaatliche Sprachvariante, kognitive Präferenzen, idiomatischer Thesaurus.

Остапович Олег Ярославович,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Ткачук Наталія Олексіївна,
докторка філософії,
доцентка кафедри німецької філології,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

**ПЛЮРИЦЕНТРИЧНА НІМЕЦЬКА МОВА
І НЕДОМІНАНТНІ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНІ ВАРІАНТИ.
КВАНТИТАТИВНО-ЕМПІРИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ
ФРАЗЕОЛОГІЇ**

У статті проаналізовано фразеологічні одиниці невідомі національно-державних варіантів стандартної літературної плюрицентричної німецької мови. Досліджено історичні етапи теоретичного осмислення проблеми та виявлено вузькі місця та недоліки трактування даного явища у науковій літературі. Виділено проблеми у доборі та емпіричному аналізі мовного матеріалу і його лексикографічній кодифікації. За основу взято авторську концепцію невідомі національно-державного варіювання стандартної літературної мови, для його відмежування від вузькорегіонального, діатопічно-діалектного, ненормативно-девіантного. Запропоновано класифікацію фразеологічних варіантів на повні національні варіанти (фразеологічні австріацизми і гельветизми *par excellence*), повні регіональні варіанти, регіональні напівваріанти Люксембургу, Ліхтенштейну, Південного Тіролю, Східної Бельгії, Ельзасу та Лотарингії, кластерні варіанти. На основі лексикографічної вибірки здійснено спробу верифікувати і уточнити за допомогою опитування інформантів та кількісного корпусного пошуку лексикографічні та текстуральні відомості з метою більш адекватного опису німецького ідіоматичного тезаурусу поза межами ФРН. На основі результатів експерименту виділено «чисті» австріацизми та гельветизми, аналогово-синонімічні та кластерні ідіоматичні одиниці. У їх складі за результатами кількісного аналізу диференційовано системно-узусалізовані, оказіональні та архайзовані фразеологізми та сформульовано гіпотезу про можливі чинники процесів функціонування досліджуваних мовних одиниць у сучасному німецькомовному комунікативному просторі. Емпірично верифіковано гіпотезу про принципову дивергентність державних кордонів та мовних ареалів і особливий тип національно-державного мовного стандартно-нормативного варіювання, яке потребує постійно оновлюваної кодифікації.

Ключові слова: німецька фразеологія, національно-державний мовний варіант, когнітивні преференції, ідіоматичний тезаурус.

Oleg Ostapovych,

PhD in Philology,

Associate Professor at German Philology Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Nataliia Tkachuk,

PhD in Philology,

Associate Professor at German Philology Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**PLURICENTRIC GERMAN AND THE NON-PREDOMINANT NATIONAL AND STATE VARIANTS.
QUANTITATIVE EMPIRICAL AND FUNCTIONALLY APPLIED ASPECTS OF PHRASEOLOGY**

The article deals with the analysis of the phraseological units belonging to the non-predominant national state variants of the standard literary pluricentric German language. The historical stages of theoretical understanding of the problem are studied and weak points and desiderata of the interpretation of this phenomenon in the scientific literature are identified. Problems in the selection and empirical analysis of linguistic material and its lexicographic codification are highlighted. The author's concept of non-dominant types of national-state variation of the standard literary language is taken as a basis, to distinguish it from narrowly regional, diatopic-dialectal, non-normative-deviant ones. A classification of phraseological variants into full national variants (phraseological Austrianisms and Helvetisms *par excellence*), full regional variants, regional semi-variants of Luxembourg, Liechtenstein, South Tyrol, Eastern Belgium, Alsace and Lorraine, and cluster variants is proposed. Based on the lexicography excerptation an attempt was made to verify and precisely qualify by means of informants' interviewing and quantitative corpus search the lexicographic and textual data in order to describe more adequately the German idiomatic thesaurus abroad Germany. Based on the results of the experiment, "pure" Austrianisms and Helvetisms, analogical-synonymous and cluster idiomatic units were identified. Among them, according to the results of quantitative analysis, systemically-usualized, occasional and archaic phraseologisms were differentiated and a hypothesis was formulated about the possible factors of the processes of functioning of the studied linguistic units in the modern German-speaking communicative space. The hypothesis about the fundamental divergence of state borders and language areas and a special type of national-state language standard-normative variation, which requires constantly updated codification, was empirically verified.

Keywords: German phraseology, national state linguistic variant, cognitive preferences, idiomatic thesaurus.

Einleitung. State of the art.

Die Untersuchung der nationalstaatlichen Variation der deutschen Phraseologie wurde bis jetzt, ungeachtet der umfangreichen literarischen Tradition, sowohl in deutschsprachigen Ländern (Burger, 2002; Ebner, 1980; 1988) als auch in der slawischen osteuropäischen Germanistikschule (Sulym, 2011; Malygin, 1996), vor allem auf die inventarisch-distributive Komponente, Feststellung der strukturell-semantischen Unterschiede oder gar usueller Divergenzen konzentriert (Sulym, 2011). Das heißt, das Problem der Variierung des deutschen phraseologischen Lexikons ist an und für sich nicht neu, wird seit mehreren Jahrzehnten untersucht und stützt sich auf bereits fundierte Heuristiken der Wissenschaftsliteratur und Lexikographie (Ammon, 2005; Burger, 1998; 2002; Ebner, 1988; Eismann, 1991; Ernst, 2007; Földes, 1992; 1996; 1998; Röhrich, 1989; Ruef, 1995; Schmidlin, 2004). Unserer Meinung nach, ist es jedoch weit entfernt von ausreichender Lösung entfernt. Die meisten kritischen Einwände gegen die bisherigen Forschungsergebnisse des strukturalistischen Charakters im Zeitalter des explanatorisch-anthropozentrischen Paradigmas der sprachwissenschaftlichen Studien sind die folgenden.

Unkritische Rezeption der heterogenen und teilweise archaischen schöngestig-literarischen und lexikographischen Quellen (Földes, 1998).

Zuordnung und Deutung der idiomatischen Varianten außerhalb der BRD als devianter, abnormativer, unsystemhafter Erscheinungen, nahezu Dialektismen.

Als Resultat – das Fehlen eines validen inventarisierten empirischen Untersuchungskorpus. Als Forschungsgegenstand fungierten häufig die sprachlichen Einheiten, deren Bezug zum sprachlichen System und zur sprachlichen Realität äußerst fraglich ist (Ostapovych, 2007).

Schließlich ist es beim Fehlen diskreter Grenzen zwischen diatopischen Verbreitungsarealen von nationalstaatlichen phraseologischen Varianten, sowie beim diffusen Sprachstoff per se (und besonders – dem phraseologischen) unmöglich, die weitreichenden Schlussfolgerungen über Dominanz gewisser konzeptueller Bereiche oder Besonderheiten der nationalen Mentalität der deutschsprachigen Österreicher oder Schweizer im Hinblick auf ihre Phraseologie zu ziehen.

Zu einem gewissen Grad wurde diese Lücke mit dem 2005 vom Autorenkollektiv unter der Leitung vom Patriarchen der deutschen Soziolinguistik Ulrich Ammon herausgegebenen „Variantenwörterbuch“ (Ammon, 2005) gefüllt. Der Grund für die Aufnahme einer festen Wendung in den phraseologischen Teil des Wörterbuchs (Markierung „Redewendung“) war die korpusbasierte Frequenzanalyse der schöngestigen und publizistischen Texte aus dem Internet (zur Zeit der Zusammenstellung des Wörterbuchs – über die Suchmaschinen AltaVista und Lycos und nur fragmentarisch – Google). Den unumstrittenen Wert hat Markierung die diatopische der Lemmata (A-ost/südost; CH-west; LUX etc). Das veranlasste uns in bisherigen Publikationen zur Schlussfolgerung über die Clusterorganisation des deutschen idiomatischen Variantenthesaurus (Ostapovych, 2012). Ebenso halten wir es für angebracht, die Autorengliederung der phraseologischen Einheiten in «volle nationale Varianten» (phraseologische Austriazismen und Helvetismen par excellence), «volle regionale Varianten», «regionale Halbvarianten» (Luxemburg, Lichtenstein, Südtirol, Ostbelgien, Elsass, Lothringen), «Clustervarianten» zu entlehnen.

Für die glaubwürdigere und korrektere Vorlegung des deutschen idiomatischen Thesaurus außerhalb der BRD, der als **Objekt** unserer Publikation gilt, halten wir für nützlich, außer der lexikographischen Stichprobe und der durchgehenden Testanalyse (die im letzten Jahrzehnt und davor weit praktiziert wurde), diese mit psycholinguistischen experimentellen Studienbefragungen der Informanten-Muttersprachler zu ergänzen.

Als Ausgangsprämisse nehmen wir eine plurizentrische Konzeption der deutschen Standardsprache und die von uns eingeführte Kategorie der nicht dominanten nationalstaatlichen Variante an (Ostapovych, 2015). Darunter verstehen wir österreichisches und schweizerisches Deutsch, deutsche Sprache von Luxemburg und Liechtenstein als kodifizierte nationale Standardnormen, im Rahmen der gleichberechtigten systematischen „Vollzentren“ der Normung (Vollzentren, nach Terminologie von U. Ammon (Ammon, 2005)), im Gegensatz sowohl zu areal-diatopischen regional-dialektischen variativen Stratifikation (die außerhalb unserer Untersuchung liegt), als auch regionalen „Halbzentren“ in Ostbelgien und Südtirol.

Das Ziel unserer Untersuchung ist eine Feststellung auf dem experimentellen Wege des realen Status für phraseologische Einheiten der österreichischen und schweizerischen Varianten der deutschen Sprache sowie der Varianten von Luxemburg, Liechtenstein, Ostbelgien und Südtirol, die in neuen lexikographischen Quellen fixiert sind.

Als **Material** zur Untersuchung dienten 815 Phraseologismen, die aus dem bereits erwähnten maßgebenden Wörterbuch „Das Variantenwörterbuch des Deutschen“, herausgegeben von U. Ammon (Ammon, 2005), durch die lexikographische Stichprobe erhalten sind, die die Markierungen *Österr.*, *Schweiz.*, *LUX*, *LIE*, *BELG* und *STIR* beinhalten, (es ist zu beachten, dass die Markierungen ausschließlich hypothetisch und praktisch immer subjektiv sind, ihre empirische Verifizierung war gerade unsere **Aufgabe**).

Materialdarstellung.

Aufgrund der oben genannten Markierungen des Wörterbuchs – A; CH; A/CH/D etc. sind hypothetisch „reine“ Austriazismen und Helvetismen *par excellence*, analog-synonymische phraseologische Varianten und „Cluster“ – Kreuzanhäufungen von uns bestimmt. Indem wir die vom Wörterbuch fixierte Geographie des Gebrauchs von ausgewählten Phraseologismen analysiert haben, haben wir insbesondere folgende Quantitätskennzahlen erhalten.

«**Reine**» **Austriazismen** (104 Redewendungen): *evident halten*; *eine gemähte Wiese*; *Mein lieber Freund und Zwetschenröster*; *etw. ist (jmdm.) Powidl*.

«**Reine**» **Helvetismen** (148 Idiome): *in die Hosen müssen*; *bachab schicken*; *das/sein Heu [nicht] auf der gleichen Bühne haben*.

Analog-synonymische Einheiten, die die Entsprechungen in der deutschen Sprache der BRD besitzen (47 Redewendungen): *österr. etw. ist so sicher, wie das Amen im Gebet* (deu. *etw. ist so sicher, wie das Amen in der Kirche*); *österr. Herr und Frau Österreicher* (deu. *Otto Normalverbraucher*); *schweiz. Herr und Frau Schweizer*); *österr. von/seit anno Schnee* (deu. *Anno Tobak*); *schweiz. Hans was Heiri* (deu. *Jacke wie Hose*); *schweiz. jmdm. zeigen, wo Gott hockt* (deu. *jmdm. zeigen, wo der Pfeffer wächst*).

Die Cluster oder Kreuzvarianten, d.h. die Phraseologismen, die gleichzeitig in zwei und mehreren Ländern gebraucht werden können (271 Einheiten): *das schwarze Brett* (A/D); *sündhaft teuer* (CH/D); *der blaue Brief* (A/D); *jmdm. ins Gäu gehen/kommen* (A/D-süd); *von den Socken sein* (A/D); *das Häferl geht über* (A/D-südost).

Wie bereits gesagt, ist außer der phraseographischen Fixierung von phraseologischen Varianten im Gegenwartsdeutsch, unserer Meinung nach, der Schlüsselfaktor zum Erwerb des Status der regionalen und nationalstaatlichen markierten Varianten das Funktionieren in der gesprochenen Sprache (es wird von den Informanten bei der Befragung bestätigt) und in der Schriftsprache (es wird durch die Literatur- und journalistischen Texten bestätigt).

Zu diesem Zweck wurde von uns der Fragebogen erstellt und die Befragung der deutschen Informanten durchgeführt, um folgende Fragen zu klären:

Haben Sie phraseologische Redewendung gehört?

Ist die übertragende Bedeutung dieser Redewendung für Sie bekannt?

Würden Sie diese Redewendung gebrauchen?

Wir haben dabei die Anzahl der nationalstaatlichen und regionalen Varianten proportional zur Anzahl dieser Varianten in unserer lexikographischen Stichprobe zur Verfügung gestellt: Anzahl der Austriazismen beträgt in der Stichprobe 110 (13%), also ihre Anzahl im Fragebogen ist 7 (von 50), es beträgt gleiche Anzahl von 13% usw. Es muss darauf hingewiesen werden, dass die Teutonismen bei der Fragebogenbefragung fehlen, und die gesamte Anzahl von phraseologischen Einheiten 50 beträgt.

Die Liste der für die Befragten vorgeschlagenen Idiome war wie folgt: *am längeren Ast sitzen*, *im Eck sein*, *Federn haben*, *einen Huscher haben*, *ohne Geld keine Musi*, *pfui gack*, *eine gemähte Wiese*, *den Anschiss haben*, *im gleichen Aufwisch*, *bachab gehen*, *über die Bücher gehen*, *Café complet*, *das Feuer im Elsass sehen*, *eine Frist ansetzen*, *das Fuder überladen*, *Hans was Heiri*, *sich in der Arsch klemmen*, *junge Schnaufer*, *nicht im Strumpf sein*, *eine hängen haben*, *der Fürstliche Rat*, *grüne Nummer*, *etw./jmd. ist jmdm. Blunzen*, *mit dem faden Aug[e] anschauen*, *sich über die Häuser hauen*, *mit Zimmer*, *Kuchl*, *Kabinett*, *einen Klamsch haben*,

zu etw. seinen Kren geben, etw./jmd. ist jmdm. Powidl, etw. ist zum Krenreiben, [Das/jmd./etw. ist] leinwand, [bei etw./da] gibt es keine Würstel, a) aufpassen wie ein(e) Häftlmacher(in), b) aufpassen wie ein/die Häftelmacher, a) mit freiem Auge, b) mit bloßem Auge, c) von [blossem] Auge, a) die Faust im Sack machen, b) die Faust in der Tasche ballen, a) es/dann ist Feuer am Dach, b) es/dann ist Feuer im Dach, a) Sankt-Florians-Politik, b) Sankt-Florians-Prinzip, für einmal, Verkauf über die Gasse, a) die Pappen halten, b) die Gosche halten, a jour, etw. wie seinen Hosensack kennen, sich [selber] an der Nase nehmen, neben den Schuhen sein/steht, etw. in Verkehr setzen, a) [sich] die Sporen abverdienen, b) sich die [ersten] Sporen verdienen, a) jmdm. geht das/der Feitel in der Tasche auf, b) jmdm. geht das Messer in der Tasche auf, im Weiteren, a) Daumen mal Pi, b) Handgelenk mal Pi, blaue Zone.

Es wurden 550 Personen im Alter von 17 bis 80 Jahren von unterschiedlichen Ausbildungs- und Berufsebenen sowie aus verschiedenen Bundesländern von uns befragt. Die Befragungsergebnisse haben gezeigt, dass die meisten Phraseologismen für die Informanten unbekannt sind. Obwohl viele von jenen Varianten, die sich von den Teutonismen nur durch die Präposition, den Artikel oder das Synonymsubstantiv oder Verb unterschieden, durch „richtige“ Variante (einen Teutonismus) korrigiert werden, wurden diese durch die Befragten als unbekannt bezeichnet, z.B.:

- 1) die Variante *sich in der Arsch klemmen* wurde als bekannt nach der Berichtigung auf *sich in den Arsch klemmen* bezeichnet;
- 2) die Variante von Liechtenstein (*der*) *Fürstliche Rat* ist als unbekannt bezeichnet, jedoch wurde diese oft als *Fürstlicher Rat* präzisiert;
- 3) ein Cluster *im Weiteren* ist bekannt als *des Weiteren*;
- 4) die Variante *a jour* wurde als bekannt in Form *de jour* bezeichnet;
- 5) der Austriazismus *am längeren Ast sitzen*, den die Meisten nach Ergebnissen der Befragungen als unbekannt eingestuft haben, wurde gleichzeitig auf die für die Deutschen bekannte Variante *am längeren Hebel sitzen* berichtigt;
- 6) das gleiche betrifft auch die Variante *Verkauf über die Gasse*, die auf *Verkauf über die Strasse* berichtigt wurde;
- 7) die Variante *etw. wie seinen Hosensack kennen* wurde als bekannt bezeichnet, wobei *Hosensack* durch *Westentasche* ersetzt;
- 8) das Verb *haben* wurde bei *den Anschiss haben* durch *bekommen* ersetzt, und bestimmter Artikel – durch den unbestimmten *einen*;

9) der Austriazismus *Daumen mal Pi* wurde von den Informanten als unbekannt bezeichnet, fast alle haben aber einen entsprechenden Teutonismus *Pi mal Daumen* angeschrieben, ihn als bekannt und gebräuchlich bezeichnet.

Allgemein ist es zu bemerken, dass wir außer den Fragebogenantworten noch viele Materialien bezüglich des Verstandes von den Informanten der Semantik von den Phraseologismen, ihrer Rechtsschreibung, des Gebrauchsterritoriums, der Etymologie und sonstige Angaben erhalten haben. Allerdings werden nicht alle Bedeutungen der Varianten von denen als richtig verstanden, z.B. der Helvetismus *nicht im Strumpf sein* mit der Bedeutung „nicht in Stimmung sein“ wurde verstanden und auf ganz anderen berichtigt – *von den Socken sein* mit der Bedeutung „bestürzt sein“; die Variante *sich über die Häuser hauen* wurde in der Bedeutung *über die Dörfer ziehen* wahrgenommen; *Federn haben* wurde in ganz anderer Bedeutung *Federn lassen* verstanden. Interessant war auch die Berichtigung des Substantivs *Bücher* in dem Phraseologismus *über die Bücher gehen* mit der Bedeutung „einmal mehr überlegen“ auf *über die Leichen gehen* (sic!) Zu einigen Varianten haben die Informanten ihre synonymisch richtigen Komponenten ausgesucht, indem sie jedoch unsere Komponenten nicht ganz für richtig halten: *ohne Geld keine Musi* – *ohne Geld keine Musik*; *Federn haben* – *da wachsen einem Federn*; *im gleichen Aufwisch* – *in einem Aufwasch*; *bachab gehen* – *den Bach runtergehen*, *bergab gehen*. Einige Phraseologismen wurden durch die Befragten als „absolut sinnlos“: *etw./jmd. ist jmdm. Blunzen* bezeichnet.

Die Aufgabe der weiteren Stufe unserer Untersuchung sahen wir in der quantitativen funktionalen Frequenzüberprüfung der lexikographisch kodifizierten phraseologischen Varianteneinheiten, gestützt auf die elektronischen Korpusquellen: Textkorpus des Instituts für deutsche Sprache in Mannheim COSMAS (www.ids.mannheim.de) und Korpus der Universität Leipzig (www.wortschatz.uni-leipzig.de). Das Ziel war, dynamische Prozesse der Archaisierung des phraseologischen Fragments des nationalen sprachlichen Weltbildes der deutschsprachigen Völker außerhalb der BRD aufzudecken (Ostapovych, 2016).

Die Ergebnisse dieser quantitativen Messung geben uns den Grund für folgende Konsequenzen. Die quantitativen Daten der Gebrauchsfrequenz ermöglichen uns die «null-frequenzierten» archaisierten („bad samples“) und okkasionell-unsystemhaften Einheiten festzustellen, selbst bei ihrer Kodifizierung. So gibt es unter regionalen Halbvarianten 2 Archaismen von 12 (16, 67%), unter «puren» Teutonismen (die nicht unmittelbar zum Untersuchungsgegenstand gehören) – 4 von 92 (4, 35%), unter «puren» Austriazismen – 6 von 110 (5, 45%), «puren» Helvetismen – 9 von 190 (4, 74%), unter vollen regionalen Varianten – 15 von 139 (10, 79%), unter Clustervarianten – 12 von 279 (4, 3%) totale Archaismen. Folgende Beispiele veranschaulichen Archaismen und Okkasionalismen.

Austriazismen: *jmd. kann jmdn. buckelfünferln*; *jmdn. ins Haxl beißen*.

Helvetismen: *keinen Hochschein [von etw.] haben*; *liefern statt lafern*; *jmdm. die Kutteln putzen*; *am Seil herunterlassen / herablassen*.

Teutonismen: *sich einen Ast lachen*; *einen Schlag bei jmdm. haben*.

Volle regionale Varianten: *Kiek mal einer an!* (D-nord); *mit dem faden Aug[e] anschauen* (A-ost (Wien)); *einen Klamsch haben* (A-ost/südost); *zu etw. seinen Kren geben* (A (ohne west)).

Regionale Halbvarianten: *eine hängen haben* (LUX); *unfreiwilliger Totschlag* (LUX).

Cluster: *das Fersengeld geben* (CH D); *nicht auf die Brennsuppe dahergeschwommen sein* (A D-mittelost/südost); *jmdm. ins Gäu gehen/kommen* (A D-süd); *nicht auf die Nudelsuppe dahergeschwommen sein* (A D-mittelost/südost).

Schlussfolgerungen und Ausblick.

Die Ergebnisse der Experimente erlauben uns eine Hypothese über die Notwendigkeit der Präzisierung von den regionalen Markierungen der österreichischen und schweizerischen analog-synonymischen Idiomen und Clusteridiomen wie *im gleichen Aufwisch*, *eine Frist ansetzen*, *die Gosche halten*, *mit blossem Auge*, *sich die ersten Sporen abverdienen*, *j-m. geht das Messer in der Tasche auf*, *die Faust in der Tasche ballen*, *pfui gack*, *den Anschiss haben*, *am längeren Ast sitzen*, *über die Bücher gehen*, *eine hängen haben*, *für einmal*, *Verkauf über die Gasse*, *Daumen mal Pi*, *im Weiteren*, *etw. in Verkehr setzen*, *ohne Geld keine Musi*, *es/dann ist Feuer im Dach*, *der Fürstliche Rat*, *neben den Schuhen sein/steht*, *Café komplet*, *etw. wie seinen Hosensack kennen*, *sich selber an der Nase nehmen*, *sich in den Arsch klemmen*, *zu etw. seinen Kren geben*, *etw. ist j-m. Powidl*, *die Pappen halten* aufzustellen

(die meisten deutschen Befragten qualifizieren diese stur als bekannt und gebraucht weit außerhalb des hypothetischen Clusters). Diese Idiomliste qualifizieren gleich sowohl die Einwohner und die Einheimischen der an Österreich und die Schweiz geographisch grenznahen Dialektgebiete (Rheinland-Pfalz und Baden-Württemberg), als auch der fernliegenden Gebiete (Hessen, Sachsen, Sachsen-Anhalt, Nordrhein-Westfalen sogar Berlin) (sic!). Dies erlaubt die Validität der Schlussfolgerungen zu beanspruchen.

Andererseits besteht eine kategorische Ablehnung durch andere Probanden der Idiome wie *am längeren Ast sitzen*, *Federn haben*, *im gleichen Aufwisch*, *bachab gehen*, *über die Bücher gehen*, *zu etw. seinen Kren geben*, *sich selber an der Nase nehmen*, *blaue Zone*, *die Gosche halten*, *etw. wie seinen Hosensack kennen*, *sich in den Arsch klemmen* mit dem Kommentar – „es ist ganz falsch“, „es ist ein Fehler“ und sogar mit eigenen Ergänzungen, wie „es sein soll“ (fast hundertprozentig fungieren idiomatische Teutonismen als Ergänzungen – *am längeren Hebel sitzen*, *Federn lassen*, *im gleichen Aufwasch*, *bergab gehen*, *den Bach runtergehen*, *über die Leichen gehen*, *zu etw. seinen Senf geben*, *sich selber an der Nase fassen*, *sich selber an die Nasenspitze greifen*, *grüne Zone*, *die Gusche halten*, *etw. wie seine Westentasche kennen*, *sich in den Arsch treten/beißen*), die nicht nur durch die verbreitete deutsch-zentrische Einstellung zur Sprache von Österreich und der Schweiz als zur devianten Erscheinung, Abweichung von dem angeblich in der Natur vorhandenen allgemeinen Standarddeutsch verursacht sind. „Politisch korrekte“ plurizentrische Wahrnehmung der deutschen Sprache (obwohl der Erfinder dieses Begriffes der Deutsche Ulrich Ammon ist) ist noch bei Weitem keine Alltagsatsache des sprachlichen Bewusstseins der Einwohner der BRD. Es ist ganz logisch, dass die hochschulgebildeten Befragten und sogar ein Literaturredakteur von Beruf (alle stammen aus Sachsen und seiner Hauptstadt Dresden) spontane Korrekturen anbieten.

Unserer Meinung nach ist es auch ein zusätzlicher Beweis zugunsten unserer Hypothese über die holistische ganzheitliche Wahrnehmung der Semantik von den Idiomen durch die Deutschen und umgekehrt – ihrer Dekompositionsrezeption durch die Träger von nicht dominanten Varianten – Österreicher und Schweizer, für die – sic! – sogar geringe Komponentendivergenz des Phraseologismus ein Signal, ein Indikator für nationalkulturelle Identifikation ist. Einigermaßen veranlässt dies uns unsere intuitive Ausgangshypothese nochmals zu prüfen. Morphosyntaktische Unterscheidungen in der Phraseologie sind in der Tat keine Tatsachen der nationalen Kultur – jedoch, wie die Ergebnisse unserer Befragungen zeigen, erfüllen sogar die Unterscheidungen bei der Rektion der Verben oder dem Gebrauch der Präpositionen in der Komponentenzusammensetzung des Idioms aus kognitiver Sicht eine Signalfunktion der Erkennung im Koordinatensystem „Eigen-Fremd“ sogar im Rahmen einer Standardsprache.

Obwohl die Validität der Befragungsergebnisse wegen der relativ niedrigen Anzahl der Informanten kein Absolut beanspruchen kann, auch noch durch die Wahrscheinlichkeit der zufälligen Koinzidenz der Antworten, jedoch, wenn die Variante keinem bekannt ist, besteht ein Grund zur Annahme, dass diese nicht nur ein Typ der sprachlichen Variabilität, sondern auch der sprachlichen Differenzierung nach nationaler Identität ist. Und umgekehrt – zeigen positive Antworten, dass diese Varianten in der Sprache parallel mit allgemein deutschen Varianten funktionieren und sogar kommunikativ mit denen konkurrieren können.

Aus der quantitativen Daten der Korpusuche lässt sich schlussfolgern: der Archaisierungsanteil der nationalstaatlichen phraseologischen Varianten «par excellence» und Cluster ist praktisch gleich (!), unabhängig vom Verbreitungsland und hält sich im Bereich von 4,5-5,5% (mit Abweichungen innerhalb der statistischen Toleranz). Wenn das Erste intuitiv vorauszusagen war, so kann das zweite Phänomen nur mit den suprasystemhaften arealen Eigenschaften der Phraseologie erklärt werden, die wir für die diatopisch differenzierte, stabile, selbstgeregelte und selbstwiedergebende Konstituente der lexikalischen «Variantenmikrosysteme» halten (Ostapovych, 2016).

Zugleich ist die Archaisierung der vollen regionalen Varianten und besonders der Halbvarianten signifikant höher (10-17%). Das Erste ist nicht schwer nachzuvollziehen – durch die «dialektale Provenienz» der Varianten, die keine allgemeinstaatliche Verbreitung und dementsprechend – keinen kodifizierten systemhaften Status gewannen. Das Zweite ist, offensichtlich, durch die statistische Irrelevanz der Zahlen und das geringe Verbreitungsterritorium zu erklären.

Die radiale, konzentrische Struktur der Variantenphraseologie weist solche quantitativen Gebrauchsdaten auf.

Austriazismen: Archaismen – 35; Okkasionalismen – 34; Usualismen – 41.

Helvetismen: Archaismen – 47; Okkasionalismen – 56; Usualismen – 84.

Teutonismen: Archaismen – 18; Okkasionalismen – 36; Usualismen – 38.

Volle regionale Varianten: Archaismen – 60; Okkasionalismen – 41; Usualismen – 43.

Regionale Halbvarianten: Archaismen – 10; Okkasionalismen – 2; Usualismen – 2

Cluster: Archaismen – 86; Okkasionalismen – 133; Usualismen – 174.

Dabei erweist sich das klassische Zahlenwachstumsmodell, entsprechend dem konzentrischen Kreis in der Richtung «Kern – kernnahe Zone – Peripherie», nur bei Helvetismen und Clustern (sic!) Das können wir einerseits durch den wesentlich höheren Grad der sprachlichen Verselbstständigung der deutschsprachigen Schweiz im Vergleich mit Österreich erklären und dementsprechend die höhere «Lebensfähigkeit» der phraseologischen Helvetismen. Andererseits bestätigen unsere Ergebnisse das aufgedeckte Phänomen des suprasystemhaften „dynamischen“ Clustergleichgewichts (Ostapovych, 2016).

Die Teutonismen und Austriazismen weisen nur das geringe, statistisch irrelevante Wachstum der Anzahl von usuell verankerten systemhaften Einheiten im Verhältnis zu den archaischen und okkasionellen auf. Das ist, nach unserer Auffassung, dadurch zu erklären, dass die außerhalb der BRD unbekannten und ungebräuchlichen Teutonismen der kommunikativen Konkurrenz im Kampf um den Status der gemeindeutschen Phraseologismen nicht standhalten und durch die vollen nationalstaatlichen Varianten verdrängt werden. Andererseits wird die österreichische Phraseologie viel aktiver den assimilatorischen Einflüssen vom sprachlich-kommunikativen Raum der BRD ausgesetzt und konserviert nicht in dem Ausmaß wie die deutsche Sprache in der Schweiz die sprachlichen Relikte und Archaik.

Daraus folgt, dass die neuen empirischen Textangaben, nach unserer Auffassung, als Grund für die Korrektur der lexikographischen Einträge, selbst der neuesten, betrachtet werden können.

Literaturverzeichnis[^]

1. Остапович О. Я. Когнітивні та корпусні критерії визначення статусу фразеологічних гелветизмів. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: «Вепа». 2007. № 4. С. 380 – 385.

2. Остапович О. Я. Кластерна організація німецького ідіоматичного тезаурусу поза межами ФРН. «Мова і культура». Київ: Видавничий дім Д. Буряго. 2012. Т.158. С. 65–74.

3. Остапович О. Я., Варениця Е. Я. Фразеологія недомінуючих національно-державних варіантів німецької мови у когнітивній парадигмі. Образно-семантичні концептуальні особливості. *“Мова і культура”*. Київ: Видавничий дім Д. Бураго. 2013. Вип. 16 (165). Т. 3. С. 29-37.
4. Остапович О. Я. Особливості образно-тематичної організації німецької фразеології поза межами ФРН. Кількісний вимір. *Семантика мови і тексту. Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Філологія*. Івано-Франківськ, 2015-2016. Випуск 44-45. С. 220-225.
5. Остапович О.Я. Кількісні емпіричні параметри функціонування німецької фразеології поза межами ФРН. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання. Філологічні науки*. 2016. № 7 (18). С. 65-82.
6. Сулим В.Т. Лексичні запозичення у фразеологізмах національних варіантів німецької мови. *Ювілейний збірник на пошану професора Б. В. Максимчука: збірник наукових праць*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 242-247.
7. Burger H. Helvetismen in der Phraseologie / Burger, Harald // Löffler H. (Hrsg.) Alemannische Dialektforschung. Bilanz und Perspektiven. Beiträge zur 11. Arbeitstagung alamanischer Dialektologen. – Tübingen und Basel: Francke Verlag, 1995. – S. 13-25.
8. Burger H. Zur Phraseologie des Schweizerhochdeutschen / Burger, Harald // Korhonen J. (Hrsg.) Studien zur Phraseologie des Deutschen und des Finnischen. – Bochum: Brockmeyer, 1996. – Bd. 2. – S. 461-488.
9. Burger H. Helvetismen in der Phraseologie – Vorkommen und stilistische Funktionen / Burger, Harald // Hatrmann D. (Hrsg.) „Das geht auf keine Kuhhaut“. Arbeitsfelder der Phraseologie. Akten des Westfälischen Arbeitskreises „Phraseologie/Parömiologie“ 1996 (Bochum). – Bochum: Brockmeyer, 1998. – S. 49-80.
10. Burger H. Dialektale Phraseologie – am Beispiel des Schweizerdeutschen / Burger, Harald // Piirainen E., Piirainen I.T. (hrsg.) Phraseologie im Raum und Zeit. Akten der 10. Tagung des Westfälischen Arbeitskreises „Phraseologie/Parömiologie“. (Münster, 2001). – Phraseologie und Parömiologie. – Band 10. – Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 2002. – S. 11-29.
11. Ebner J. Wörter und Wendungen des österreichischen Deutsch / Ebner, Jakob // Wiesinger P. (hrsg.) – Das österreichische Deutsch. – Wien / Köln / Graz: Böhlau Verlag. – 1988. – S. 99-189.
12. Eismann W. Zur Frage der lexikographischen Berücksichtigung von nichtbinnendeutschen Phraseologismen in deutsch-slawischen phraseologischen Wörterbüchern / Eismann, Wolfgang // Palm C. (hrsg.) „Europhras 90“. Akten der internationalen Tagung zur germanistischen Phraseologieforschung. Aske (Schweden), 12.-15. Juni 1990. – Uppsala. – 1991. – S. 43-61.
13. Ernst P. Österreichische Phraseologismen – ein Beitrag zu ihrer Erfassung und Beschreibung / Ernst, Peter // Phraseology in Motion II. Akten der Internationalen Tagung zur Phraseologie. Basel, 2004. – Phraseologie und Parömiologie. – Bd. 20. – Schneider Verlag Hohengehren. – Baltmannsweiler, 2007. – S. 303-312.
14. Földes C. Zu den österreichischen Besonderheiten der deutschen Phraseologie / Földes, Csaba // Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachverwendung. s

ЗМІСТ

ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

<i>Онушканич Ірина Василівна</i> ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УСОГО ПОСЛІДОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ ПРОМОВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ СФЕРИ	3
<i>Storchak Oleg, Suknov Mykhailo</i> METHOD OF AI-BASED SECOND LANGUAGE ACADEMIC WRITING WITH GRAMMARLY	7
<i>Chepyshko Roman</i> SECOND LANGUAGE ACQUISITION AS AN INTERDISCIPLINARY RESEARCH PLATFORM	12

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАГМАТИКА

<i>Дедушно Алла Володимирівна, Сизоненко Наталія Миколаївна, Мокляк Оксана Іванівна</i> ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЕВОГО АКТУ ВИБАЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	17
<i>Коляда Еліна Калениківна, Круглій Олена Ростиславівна, Черняк Оксана Павлівна</i> ДИСТАНЦІЮВАННЯ ЯК СТРАТЕГІЯ НЕГАТИВНОЇ ВВІЧЛИВОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)	21
<i>Овдійок Вікторія Вікторівна, Черепаха Лілія Леонтіївна</i> МЕТОДИЧНІ АЛГОРИТМИ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ КИТАЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ	26
<i>Якименко-Ломон Оксана Василівна</i> ФОРМУВАННЯ АУДИТИВНИХ УМІНЬ У СИСТЕМІ НАВЧАННЯ УМІ	31

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

<i>Бєлих Оксана Миколаївна</i> ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПОЕТИЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ТВОРІВ ФРІДРІХА ШІЛЛЕРА	35
<i>Волосянко Іванна Василівна, Варварук Інна Василівна</i> ХУДОЖНЯ ПАЛІТРА ГАЛИНИ ТАРАСЮК: СТИЛІСТИЧНІ ТА ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНІ ДОМІНАНТИ	40
<i>Zakrenytska Liudmyla, Severina Tetiana, Handabura Oksana</i> LEVERAGING AUTHENTIC MATERIALS FOR PROFESSIONAL LEXICAL DEVELOPMENT OF MASTER'S STUDENTS IN PEDAGOGICAL SPECIALTIES	44

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

<i>Yermakova Nataliia</i> TYPOLOGY OF SUBSTANTIVE EURYSEMY	48
<i>Лисенко Олена Анатоліївна, Рудницька Катерина Святославівна</i> РЕГІОНАЛЬНІ МОВНІ ОЗНАКИ ЯК ДІАЛЕКТНИЙ ДОКАЗ У ВСТАНОВЛЕННІ АВТОРСТВА ПИСЬМОВИХ ТЕКСТІВ	52
<i>Kramar Nataliia, Ichenko Olga</i> COGNITIVE MECHANISMS AND STRUCTURAL PATTERNS OF ENGLISH COLOR-BASED NEOLOGISMS (FROM THE 1980S TO THE PRESENT)	57
<i>Розач Оксана Олексіївна, Троцюк Аїда Миколаївна</i> СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБСТАНТИВНИХ АНГЛОМОВНИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ	63
<i>Тагільцева Яніна Михайлівна, Антонюк Марина Анатоліївна</i> ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ КОМПОЗИТІВ УКРАЇНОЗНАВЧОГО КОРПУСУ	68

СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

<i>Зелінська Лідія Володимирівна</i> ЯК ЧИТАТИ РОМАН “УЛІСС” ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА: МЕТОДИЧНІ НАСТАНОВИ СТУДЕНТАМ АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ	72
<i>Катрич Ольга Григорівна</i> СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТІВ КИТАЙСЬКОЮ МОВОЮ: ВПЛИВ МОВНИХ ТРАДИЦІЙ НА КУЛЬТУРНУ КОМУНІКАЦІЮ	76
<i>Коротка Наталія Володимирівна, Підколесна Людмила Анатоліївна</i> ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПРАВОВИХ ТЕКСТІВ	80

Кушнір Ірина Богданівна ШКОЛА РАДОСТІ: ІНГРЕДІЄНТИ ЩАСЛИВОГО ДИТИНСТВА ЗА РЕЦЕПТОМ ВІД МАЛОГО НІКОЛЯ ТА ЙОГО АВТОРІВ Р. ГОССІННІ ТА Ж. Ж. САНПЕ	85
Чепіль Оксана Яківна 7 ЕФЕКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ НАПИСАННЯ КОМЕНТАРІВ ДО НАОЧНИХ ДАНИХ ДОСЛІДЖЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПИСЬМОВИХ ЗАВДАНЬ МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ З АНГЛОМОВНОГО АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА)	90
Antoniuk Halyna, Tschernysch Lilia ANALYSE VON STILISTISCHEN SPRACHMITTELN FÜR DIE WIDERSPIEGELUNG VON EMOTIONEN IN DER DIACHRONISCHEN REFLEXION AUF BASIS DES WERKES VON E. M. REMARQUE „DREI KAMERADEN“	94
Штогрин Мар'яна Володимирівна ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У СФЕРІ НАФТОГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: МЕТОДИ АДАПТАЦІЇ, МОВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, МІЖГАЛУЗЕВА ТА ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕВА ОМОНІМІЯ	99

МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

Колесник Алла Валеріївна НАТУРАЛІЗМ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИЦЬ-ФЕМІНІСТОК	104
---	-----

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Козак Алла Володимирівна, Близнюк Людмила Миколаївна РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТВОРЕННІ ІНТЕРАКТИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	109
Людська Вікторія Миколаївна, Назаренко Марина Миколаївна ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	116
Smirnova Maya, Afanasieva Larysa WISSENSCHAFTLICHER UND TECHNISCHER FORTSCHRITT IM BILDUNGSWESEN (AUS DER ERFAHRUNG DES DEUTSCHUNTERRICHTS AN DER UNIVERSITÄT)	120
Shtokhman Liliia MODERN TRENDS IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS	126
Шелудченко Світлана Богданівна, Якимчук Максим Сергійович ПРЕДМЕТНО-МОВНЕ ІНТЕГРУВАННЯ ТА STEM/STEAM-ОСВІТА ЯК ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	129
Янісів Михайло Петрович, Іщук Мирослава Миколаївна АВТЕНТИЧНИЙ ПОЕТИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ	134

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Antoniuk Halyna, Chernysh Lilia DER EINSATZ DER E-WÖRTERBÜCHER BEIM STUDIUM DEUTSCH ALS FREMDSPRACHE	138
Shevchenko Olena, Leshchenko Tetyana FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN FOREIGN STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE	145

МОВНІ СИСТЕМИ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ ТА ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Ostapowytch Oleg, Tkatschuk Natalija PLURIZENTRISCHES DEUTSCH UND DIE NICHT DOMINANTEN NATIONALSTAATLICHEN VARIANTEN. QUANTITATIV-EMPIRISCHE UND FUNKTIONAL-ANGEWANDTE ASPEKTE DER PHRASEOLOGIE	151
--	-----

Наукове видання

**Наукові записки
Національного університету «Острозька академія»:
серія «Філологія»**

Науковий журнал (щоквартальник)

Випуск 25(93)

Головний редактор *А. М. Архангельська*

Відповідальний редактор *І. В. Ковальчук*

Укладачі: *І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк*

Відповідальний секретар *М. А. Попчук*

Комп'ютерна верстка *Н. О. Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *К. О. Олексійчук*

*За достовірність наведених фактичних даних, цитат,
власних імен, географічних назв та інших відомостей
відповідають автори.*

Ідентифікатор медіа з Реєстру суб'єктів у сфері медіа R30-04858

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 18,6. Наклад 100 прим. Зам. № 13–25.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Адреса: Національний університет «Острозька академія»
Кафедра індоєвропейських мов
вул. Семінарська 2, м. Острог, Рівненська обл., Україна, 35800
Email: lingua.lab@oa.edu.ua